

Versie 1 mei 2018

Periodieke beleidsevaluatie Intellectuele Eigendomsbeleid

Eindrapport

Periodieke beleidsevaluatie Intellectuele Eigendomsbeleid

Eindrapport

technopolis _{|group|} mei 2018

Andreas Ligtvoet

Stijn Zegel

Veerle Bastiaanssen

Sven Bostyn

Maarten Koopmans

Anneloes de Ruiter

Geert van der Veen

met bijdragen van

Alfred Radauer

María del Carmen Calatrava Moreno

Inhoudsopgave

1	Ten geleide	1
1.1	Doel.....	1
1.2	Afbakening	1
1.3	Aanpak.....	2
1.4	Leeswijzer	3
1.5	Begrippenlijst	4
2	Samenvatting, conclusies en aanbevelingen.....	5
2.1	Conclusies.....	5
2.2	Aanbevelingen.....	10
3	Het Nederlandse Intellectuele Eigendom-systeem	13
3.1	Invulling van IE-beleid: aanjager van innovatie.....	13
3.2	Belangrijke ministeries	13
3.2.1	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK)	13
3.2.2	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit	14
3.2.3	Ministerie van Justitie en Veiligheid	14
3.3	Uitvoerende organisaties	15
3.4	Gebruikers van IE-rechten	16
4	Effectiviteit IE-beleid	18
4.1	Bereik.....	18
4.1.1	Bekendheid	18
4.1.2	Tarieven en kosten	20
4.1.3	Erkenning van nut en waarde IE-bescherming.....	21
4.2	Bescherming.....	23
4.3	Benutting.....	25
4.3.1	Rendement op investeringen	25
4.3.2	Gebruik van IE-rechten (octrooi-, merken-, modellen- en kwekersrecht)	26
4.3.3	Open innovatie en R&D-samenwerking	29
4.4	IE-beleid in internationaal perspectief	30
4.4.1	Nederland in vergelijking met de benchmarklanden	30
4.4.2	Beleidsthema's in benchmarklanden	33
4.4.3	Representatie in internationale fora	34
4.5	IE-beleid in het IE-stelsel	35
4.5.1	Legitimiteit van overheidsingrijpen.....	35
4.5.2	Verbeterpunten in het IE-beleid	36
4.5.3	Kabinetsreactie op de evaluatie 2006-2010	38

5	Efficiëntie van de activiteiten	41
5.1	Regelgeving	41
5.1.1	Het octrooirecht	41
5.1.2	Het kwekersrecht	43
5.2	Uitvoering	43
5.2.1	Het octrooirecht	44
5.2.2	Het kwekersrecht	50
5.2.3	Samenwerking uitvoerende organisaties	51
5.3	Aansluiting op overig innovatiebeleid	52
6	Toekomstige ontwikkelingen	54
6.1	Technologische ontwikkelingen	54
6.1.1	Overzicht van toekomstige technologieën	54
6.1.2	Invloed van toekomstige technologieën op het IE-systeem	55
6.2	Maatschappelijke ontwikkelingen	59
6.2.1	Ontwikkelingen in innovatie	59
6.2.2	Ontwikkelingen in het IE-stelsel	60
6.3	Internationale ontwikkelingen	61
6.4	Beleid en inzet middelen	62
Bijlage A	English summary	65
Bijlage B	Methodologische verantwoording	73
Bijlage C	Internationale vergelijking	78
Bijlage D	Nederlandse beleidsontwikkelingen	96
Bijlage E	Lijst met betrokken personen	112

Tabellen

Tabel 1	Opschoning van de enquêteresultaten	3
Tabel 2	Enquêteresultaten uitgesplitst naar doelgroep en gemiddeld aantal ingevulde (sub)vragen	3
Tabel 3	Toezeggingen kabinetsreactie evaluatie 2012	38
Tabel 4	Sleuteltechnologieën die in deze evaluatie wel en niet genoemd werden	55
Tabel 5	Wat ziet u als kerntaak van de overheid? (Belang van 1 tot 10) (n=441)	62
Tabel 6	Onderwerpen die in de enquête aan bod komen	75
Tabel 7	Lijst met geïnterviewden (met * waren tevens deelnemers aan focusgroep)	112
Tabel 8	Lijst met additionele deelnemers focusgroep	113

Figuren

Figuur 1 Enquête – reden tot afzien van IE-bescherming, MKB (n=159).....	19
Figuur 2 Visie gebruikers op het niveau van de geboden bescherming door verschillende IE-rechten (per recht van boven naar beneden: n=351, n=26, n=141, n=161, n=258, n=260)	23
Figuur 3 Reactie van gebruikers bij inbraak op hun IE-rechten (n=400)	24
Figuur 4 Mate waarin organisaties zonder IE toch R&D-investeringen en innovatieactiviteiten zouden uitvoeren (per type doelgroep, van links naar rechts: n=20, n=48, n=69, n=82, n=117).....	25
Figuur 5 Hoe noodzakelijk is IE-bescherming om rendement op uw investering te halen? (per recht van boven naar onder: n=445, n=369, n=246, n=223, n=38)	26
Figuur 6 Gebruik van het octrooirecht (n=441)	26
Figuur 7 Gebruik van octrooien, per type organisatie (per doelgroep van links naar rechts: n=101, n=32, n=51, n=93, n=67)	27
Figuur 8 Gebruik van het kwekersrecht (n=32)	28
Figuur 9 Gebruik van het merken- en modellenrecht (per recht van boven naar onder: n=365, n=243)	29
Figuur 10 Gebruik van openbaargemaakte kennis, naar organisatie (per doelgroep van boven naar onder: n=28, n=117, n=69, n=43, n=69, n=86).....	29
Figuur 11 Bijhouden en omvatten van openbaargemaakte kennis, naar organisatie (per doelgroep van boven naar onder: n=28, n=117, n=69, n=43, n=69, n=86)	30
Figuur 12 Aangevraagde octrooien bij het Europees Octrooibureau (EOB) per miljard euro BBP	31
Figuur 13 Nationale octrooiaanvragen per miljard euro BBP	31
Figuur 14 Aangevraagde Europese elektrotechniek- en instrumentoctrooien per miljard euro BBP	31
Figuur 15 Aangevraagde Europese chemieoctrooien per miljard euro BBP	32
Figuur 16 Aangevraagde Europese octrooien in werktuigbouw en andere sectoren per miljard euro BBP	32
Figuur 17 Inefficiëntie in procedureel tijdsbad van de octrooiaanvraag.....	42
Figuur 18 Uitsplitsing van inzet van personeel (exclusief ICT) bij OCNL naar hoofdcategorieën (2013-2016)	46
Figuur 19 Verhouding van personeelskosten met directe uitvoeringskosten van OCNL (2012-2016).....	47
Figuur 20 Uitsplitsing van directe uitvoeringskosten van OCNL exclusief ICT-kosten.....	47
Figuur 21 Overzicht van ICT-kosten over de periode 2012-2016 van OCNL.....	48
Figuur 22 Stellingen omtrent de uitvoerende organisaties en ondersteuning die gebruikers behoeven (n=387) ...	48
Figuur 23 Overzicht van de verschuiving van het aantal uren besteed aan type voorlichting vanuit OCNL	50
Figuur 24 Wenselijkheid unitair octrooi (n=355)	61
Figuur 25 Routering respondenten binnen enquête	76

1 Ten geleide

1.1 Doel

In het kader van de regeling Periodiek Evaluatieonderzoek worden de doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid iedere vijf jaar getoetst. Het beleid op het gebied van intellectueel eigendom (IE) is in deze context geëvalueerd voor de periode 2012-2016, waarbij ook expliciet aandacht is gegeven aan toekomstige ontwikkelingen. Deze evaluatie is uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) en richt zich vanuit de optiek van EZK op innovatiebeleid (als onderdeel van bedrijvenbeleid).

Intellectueel eigendom beschermt ervaring en kennis die vaak met grote investeringen is bereikt. Een goede IE-infrastructuur wordt gezien als essentieel voor een klimaat waarin bedrijven worden geprikkeld tot technologische innovaties en meer (radicale) innovaties op de markt komen. Bij kennisoverdracht spelen IE-rechten veelal een belangrijke rol. Het juiste gebruik daarvan draagt bij aan betere kennisoverdracht tussen kennisinstellingen en ondernemers en goede ontsluiting van (publieke) kennis.

Tot de IE-infrastructuur rekenen we het IE-systeem zelf, maar ook de manier waarop de uitvoering is ingericht en functioneert.

1.2 Afbakening

Het intellectuele eigendomsbeleid omvat een breed scala aan typen bescherming: merken- en modellenrecht, octrooirecht, kwekersrecht, bedrijfsgeheimen, geografische indicaties, auteursrecht, databankenrecht, handelsnamenrecht, chipsrecht en naburige rechten. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij verschillende departementen, namelijk het ministerie van EZK, het onlangs uit EZK afgesplitste Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) en het Ministerie van Justitie en Veiligheid (J&V).

Deze evaluatie richt zich op die IE-rechten die het meest van belang zijn voor innovatief ondernemerschap én die onder de bevoegdheid van EZK en LNV vallen. Niet alleen de bescherming van intellectueel eigendom is van belang, maar vooral ook de benutting ter bevordering van innovatie en R&D. Dit heeft de volgende implicaties voor de afbakening:

- Octrooirecht valt volledig binnen deze evaluatieopdracht.
- Kwekersrecht is met name meegenomen voor zover het raakt aan het octrooirecht en de topsectoren, met name de topsectoren Tuinbouw en Agri & Food.
- Merken- en modellenrecht zijn beperkt meegenomen, waarbij er voornamelijk aandacht was voor de exploitatie van innovaties. Ook zijn de evaluatievragen met betrekking tot de uitvoering minder relevant, aangezien beleid en uitvoering in gedeelde verantwoordelijkheid binnen de Benelux en op Europees niveau (Gemeenschapsmodel) wordt uitgevoerd.
- Auteursrecht en databankenrecht zijn **niet** meegenomen, alleen in de context van het octrooirecht en innovatiebeleid (bijvoorbeeld in verband met de ontwikkeling van software). Aangezien deze rechten van nature ontstaan is er geen uitvoerend orgaan.
- Geografische indicaties, naburige rechten en chipsrecht vallen **buiten** de afbakening van deze evaluatieopdracht.
- Voor bedrijfsgeheimen is de evaluatieopdracht gericht op de totstandkoming en beleid, waarbij de totstandkoming van de richtlijn bedrijfsgeheimen vooral aandacht kreeg. De uitvoering van de richtlijn wordt niet beschouwd in deze evaluatie.

De tabel hieronder geeft een grafische weergave van de aandachtspunten in de evaluatie:

	Effectiviteit & efficiëntie		Uitvoering	Beleid
Octrooirecht				
Kwekersrecht	<i>Raakvlak octrooirecht en de topsectoren (Tuinbouw en Agri & Food)</i>			
Merken- en modellenrecht		<i>Exploitatie innovatie</i>		
Bedrijfsgeheimen	<i>Totstandkoming</i>			
Auteursrecht & databankenrecht	<i>Raakvlak octrooirecht</i>			<i>Raakvlak innovatiebeleid</i>

1.3 Aanpak

Voor de uitvoering van deze evaluatie zijn verschillende onderzoeksmethoden toegepast. Naast een uitgebreide literatuur- en jurisprudentiestudie, zijn interviews uitgevoerd met belanghebbenden uit het beleid, bedrijfsleven, intermediaire en kennisorganisaties (Bijlage E). Er is een landenstudie uitgevoerd naar recente ontwikkelingen in Denemarken, Duitsland, en Zwitserland (Bijlage C). Ook is gebruik gemaakt van octrooistatistieken van PATSTAT (de wereldwijde statistische database voor octrooien) en is een enquête uitgevoerd onder (potentiële) gebruikers van IE-rechten, octrooigemachtigden, en intermediairs. Met behulp van adressenlijsten van OCNL, BBIE, de Orde van Octrooigemachtigden en NOVU zijn 989 respondenten bereikt. Daarnaast hebben intermediaire organisaties zoals MKB-Nederland en sectororganisaties medewerking geleverd bij het onder de aandacht brengen van de enquête. De bevindingen en toekomstige ontwikkelingen zijn in een focusgroep op 20 februari 2018 besproken (deelnemers zijn ook weergegeven in Bijlage E).

Voor een uitgebreide beschrijving van de aanpak van deze evaluatie, zie Bijlage B. De uitgebreide beschrijving van de aanpak van deze evaluatie gaat ook dieper in op het afzien van het gebruik van econometrische analyse conform 'Durf te Meten' van de Commissie Theeuwes.¹ Er wordt een overzicht geboden van zowel de conceptuele als praktische haalbaarheid van econometrische analyses waarbij aandacht uitgaat naar de waarde die een econometrische analyse kan opleveren binnen de grenzen van dit onderzoek. De conclusie is dat zowel conceptueel als praktisch een econometrische analyse lastig uitvoerbaar is en dat de uitkomst vooraf al aan banden zou zijn gelegd. Hierdoor zou een econometrische analyse slechts zeer beperkt inzicht in effecten leveren en daarbij niet goed aansluiten op het brede karakter van de evaluatie waarin meerdere rechten aan bod moeten komen, niet slechts wordt gekeken naar R&D-intensiteit en ook toekomstige ontwikkelingen belangrijk zijn. Daarom is binnen dit onderzoek gekozen voor het toepassen van een uitgebreide en strak ontworpen enquête. De enquête is zo ontworpen dat er een hoge mate van toespitsing mogelijk was voor de verschillende gebruikers. Bepaalde vragen zijn hierdoor alleen gepresenteerd aan bepaalde typen gebruikers of aan gebruikers van bepaalde rechten.

In Tabel 1 hieronder wordt aangegeven hoe de ontvangen data is opgeschoond. Respondenten die onvoldoende vragen hebben beantwoord zijn niet meegenomen in het onderzoek en ook respondenten die hebben aangegeven niet op de hoogte te zijn van de IE-rechten zijn niet meegenomen. Zoals is te zien, valt ongeveer 39% van de respondenten af.

In welke mate de verschillende gebruikersgroepen hebben gereageerd op de enquête wordt weergegeven in Tabel 2. Hierin wordt ook aangegeven hoeveel (sub)vragen gemiddeld zijn beantwoord door elke doelgroep. Het is logisch dat bepaalde doelgroepen, zoals het grootbedrijf, meer vragen hebben

¹ 'Durf te Meten' omschrijft evaluatiemethodes waarin op de juiste wijze kwantitatief effectiviteit en efficiëntie van beleid kunnen worden gemeten.

beantwoord dan anderen gezien zij in de regel meer verschillende rechten hebben. Houd er bij het aantal ingevulde (sub)vragen rekening mee dat elk veld binnen een matrix-vraag afzonderlijk wordt geteld (denk aan een vraag waarbij respondenten voor 10 stellingen aangeven of deze juist of onjuist zijn). Ook is het goed om te vermelden dat octrooigemachtigden zowel als intermediair als specifiek als gemachtigde aan de enquête hebben kunnen deelnemen.

Het MKB en start-ups/spin-offs beslaan gezamenlijk meer dan de helft van de respondenten. Het groot bedrijf betreft slechts 8% van de gebruikers. Dit reflecteert de werkelijkheid gezien het beperkte aantal (R&D-intensieve) grootbedrijven in Nederland, die wel procentueel een grote hoeveelheid van het IE bezitten. Enkel de particuliere uitvinders lijken over-gerepresenteerd in de enquêtedata. Echter, uit andere antwoorden en achtergrondvariabelen blijkt dat zeker 30% van deze particuliere uitvinders wel deel uitmaakt van een kleinbedrijf. Om te reflecteren over de representativiteit zal er bekend moeten zijn hoe de verhouding tussen deze doelgroepen in het gebruik van IE-rechten ligt. Voor octrooien is dit tot op zekere hoogte bekend voor private partijen op basis van de octrooistudie van RVO.² Hieruit blijkt dat de verdeling van de respondenten een goede afspiegeling geeft van de verschillende gebruikers (bedrijven, uitvinders en kennisinstellingen).

Tabel 1 Opschoning van de enquêteresultaten

Totaal aantal ontvangen reacties	Niet meegenomen gezien onvoldoende antwoorden werden ingevuld	Niet meegenomen gezien kennistekort over IE-rechten bij respondent
989	365	22

Tabel 2 Enquêteresultaten uitgesplitst naar doelgroep en gemiddeld aantal ingevulde (sub)vragen

Doelgroep	Aantal reacties	Gemiddeld aantal ingevulde (sub)vragen
MKB	159	83
Start-up/spin-off	96	82
Particuliere uitvinder	110	79
Grootbedrijf	36	97
Kennisinstelling	57	96
Intermediair (zoals gemachtigden)	27	89
Octrooigemachtigde	95	92
Belangen- en sectororganisatie	13	76
Anders	9	80
Totaal/gemiddelde	602	85

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 geeft in dit rapport een overzicht van de conclusies uit deze evaluatie. Hoofdstuk 3 beschrijft beknopt het Nederlandse IE-systeem, inclusief de belangrijkste spelers. Hoofdstuk 4 behandelt de evaluatievragen met betrekking tot effectiviteit of doeltreffendheid. Hoofdstuk 5 beslaat efficiëntie of doelmatigheid, waarbij met name ook naar de uitvoering en uitvoerende organisaties wordt

² RVO (2017) "Octrooien in Nederland – de staat van de technologische infrastructuur in de periode 2008-2012"

gekeken. Hoofdstuk 6 beschrijft toekomstige ontwikkelingen op technologisch en maatschappelijk gebied, veranderingen in de internationale arena, en mogelijke beleidswijzigingen in deze context. Een Engelse samenvatting van conclusies en aanbevelingen staat in Bijlage A.

1.5 Begrippenlijst

Afkorting	Betekenis
BBIE	Benelux Bureau voor de Intellectuele Eigendom (ook BOIP)
BOIP	Benelux Office for Intellectual Property (ook BBIE)
BPP	Benelux Patent Platform (database)
CBP	Communautair Bureau voor Plantenrassen (ook CPVO)
CPVO	Community Plant Variety Office (ook CBP)
EOB	Europees Octrooibureau
EOG	Eengemaakt octrooigerecht
EOV	Europees Octrooiverdrag
EUIPO	European Union Intellectual Property Office (merken en modellen)
EZ(K)	Ministerie van Economische Zaken (en Klimaat)
IE	Intellectuele Eigendom
J&V	Ministerie van Justitie en Veiligheid
KTO	Klanttevredenheidsonderzoek
KvK	Kamer van Koophandel
LNv	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
OCNL	Octrooicentrum Nederland
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
OHIM	Office for the Harmonisation of the Internal Market; nu EUIPO
PCT	Patent Cooperation Treaty
ROW	Rijksoctrooiwet 1995
RVO	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Rvp	Raad voor plantenrassen
UM	Utility model / gebruiksmodel
UO/UP	Unitair Octrooi / Unitary Patent
UPC	Unitary Patent Court / eengemaakt octrooigerecht
UPOV	International Union for the Protection of New Varieties of Plants
WIPO	World Intellectual Property Organisation

2 Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

In het kader van de regeling Periodiek Evaluatieonderzoek worden de doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid iedere vijf jaar getoetst. Het beleid op het gebied van intellectueel eigendom (IE) is in deze context geëvalueerd voor de periode 2012-2016, waarbij ook expliciet aandacht is gegeven aan toekomstige ontwikkelingen. Deze evaluatie is uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) en richt zich vanuit de optiek van EZK op innovatiebeleid (als onderdeel van bedrijvenbeleid).

Deze evaluatie heeft zich gericht op IE-rechten die het meest van belang zijn voor innovatief ondernemerschap. Niet alleen de *bescherming* van intellectueel eigendom is relevant, maar vooral ook de *benutting ter bevordering van innovatie en R&D*. De analyse heeft betrekking op het octrooirecht, kwekersrecht, merken- & modellenrecht, auteursrecht & databankenrecht en bedrijfsgeheimen. Aangezien de bevoegdheid van deze rechten niet slechts bij EZK ligt en deze rechten niet allemaal primair op innovatie zijn gericht, is een specifieke afbakening opgesteld voor deze evaluatie. Zie hiervoor paragraaf 1.2. De evaluatie heeft gebruik gemaakt van een uitgebreide literatuur- en jurisprudentiestudie, interviews, een internationale vergelijking³, octrooistatistieken, een enquête en een focusgroep. (Zie voor een uitgebreidere beschrijving paragraaf 1.3 en Bijlage A.)

Hieronder volgen de belangrijkste conclusies uit deze evaluatie. Deze zijn rond thema's uitgeschreven en onder elk thema staat aangegeven waar gedetailleerder op het thema wordt ingegaan. In het hoofdrapport staat de informatie vermeld aan de hand van de hoofdcomponenten van deze evaluatie, namelijk: Effectiviteit, Efficiëntie en Toekomstige ontwikkelingen. Afsluitend worden de aanbevelingen gepresenteerd, onder de conclusies staan de nummers van de aanbevelingen vermeld.

2.1 Conclusies

Met de beschikbare IE-rechten kan kennis op effectieve wijze worden beschermd. Bescherming wordt bepaald door mogelijkheid tot handhaving.

Er wordt niet aan getwijfeld dat IE-rechten op effectieve wijze kennis kunnen beschermen. De mate van effectieve bescherming verschilt echter per sector en per type organisatie. Sectorale verschillen worden bepaald door de combinatie van rechten die bij de sector past. Zo zullen industrieel ontwerpers vaak gebaat zijn bij een combinatie van octrooi-, merken- en modellenrechten, terwijl hightechbedrijven snel te maken hebben met een grote hoeveelheid octrooien. Bedrijfsgeheimen bieden voor snel veranderende sectoren, zoals de softwaresector, een even effectieve of effectievere bescherming als octrooien.

Bescherming wordt daarna bepaald door de mate waarin de IE-gebruiker de rechten effectief kan handhaven. Kapitaalkrachtige gebruikers staan sterker aangezien ze meer specialistische kennis kunnen inschakelen voor handhaving.

Voor meer informatie, zie paragraaf: 4.2.

Aanbeveling: 6.

De waarde van IE en hoe deze wordt ervaren verschilt tussen gebruikers.

Tussen sectoren maakt de ontwikkeltijd en kapitaalintensiteit een groot verschil voor de waarde van het IE: hoe langer de ontwikkeltijd en hoe hoger de kapitaalintensiteit hoe hoger de waarde van IE.

Voor meer informatie, zie paragraaf: 4.1.3.

Aanbeveling: 9.

³ De selectie van vergelijkingslanden is in overleg met de begeleidingscommissie beperkt tot Denemarken, Duitsland en Zwitserland.

De bijdrage van IE-rechten aan het R&D- & innovatievermogen van gebruikers hangt af van de waarde van IE-rechten voor die gebruikers. IE-rechten hebben een faciliterende rol in het delen van kennis binnen samenwerkingsverbanden.

Enquête-respondenten onderstrepen het belang van R&D en innovatie voor hun organisatie. De helft van de respondenten geeft aan dat ze net zoveel middelen in R&D zouden investeren zonder IE-rechten.⁴ De andere helft geeft in gradaties aan minder te investeren. Wederom geldt dat niet alle bedrijven gelijk profiteren van IE-rechten. Met betrekking tot het rendement op R&D-investeringen, geeft meer dan de helft van de respondenten aan dat een hoger rendement wordt gehaald met IE-bescherming.

IE-rechten geven innovatie een impuls door het exclusieve recht op uitbating, de aantrekkingskracht die ze uitoefenen op investeerders en de mogelijkheid tot delen van kennis. Echter, innovatie wordt gedreven door een breed spectrum aan factoren waarvan IE-bescherming er slechts één is.

IE-afspraken met betrekking tot de uitkomsten van R&D-samenwerking zijn complex omdat aan de start van een R&D-samenwerking de uitkomsten nog niet bekend zijn en de betrokken partijen de stand van hun kennis moeten uitwisselen. Als de uit te wisselen kennis door IE beschermd is, heeft dit een faciliterende werking: er kan dan vrijelijk over de beschermde objecten worden gesproken.

Voor meer informatie, zie paragraaf: 4.2 en 4.3.

Zwakke plekken in informatievoorziening, ondersteuning en advies op gebied van IE.

In termen van informatievoorziening, ondersteuning en advies is het essentieel om verschillende stappen goed te definiëren. Daarbij is het van belang dat als het op advies aankomt, dit momenteel buiten de grens van de inzet van het IE-beleid valt. Tijdens deze evaluatie zijn de volgende stappen binnen informatievoorziening, ondersteuning en advies geïdentificeerd:

1. *Algemene bekendheid met het onderwerp van IE en begrip van IE-concepten die een rol spelen in het publiek debat.*

De algemene bekendheid met IE en het begrip van IE-concepten, is momenteel laag. In sectoren waar veel waarde aan IE wordt gehecht, is de bekendheid wel hoger.

Gezien het belang van IE-rechten is het belangrijk dat er voldoende nuance is in het maatschappelijk debat, waar het imago van IE als “twijfelachtig” wordt getypeerd. Gesprekspartners geven aan dat voor de lange termijn meer aandacht moet komen voor IE in het onderwijs: in algemene zin als onderdeel van bijvoorbeeld economie in het voortgezet onderwijs en meer gericht op de rol van IE in innovatie in het hoger en wetenschappelijk onderwijs.

2. *Informatie en ondersteuning ten aanzien van de mogelijkheden die verschillende IE-rechten kunnen bieden aan de gebruiker.*

Voor de informatie en ondersteuning ten aanzien van de mogelijkheden die verschillende IE-rechten kunnen bieden aan de gebruiker, wordt momenteel ingezet op samenwerking tussen verschillende uitvoerende organisaties en de KvK. Samenwerking tussen uitvoerende partijen is reeds in de vorige evaluatie als aandachtspunt benoemd, waarbij ook de noodzaak van een integraal loket werd aangegeven. De ontwikkelingen omtrent samenwerking zijn pas aan het eind van de evaluatieperiode opgepakt en de effecten hiervan op voorlichting en ondersteuning zijn nog niet gevonden in deze evaluatie. Over het algemeen wordt de informatie over de mogelijkheden van verschillende rechten momenteel nog als te versnipperd getypeerd.

3. *Informatie en ondersteuning omtrent de aanvraag van (specifieke) IE-rechten.*

Met betrekking tot de aanvraag van (specifieke) IE-rechten is informatievoorziening voldoende beschikbaar, procedures zijn voldoende duidelijk en is er voldoende ondersteuning beschikbaar.

⁴ De set aan respondenten laat het helaas niet toe om een uitsplitsing naar type gebruiker of sector te maken.

4. *Informatie en ondersteuning na het verkrijgen van (specifieke) rechten (bijvoorbeeld omtrent de overdracht van en inbreuk op rechten).*

De informatievoorziening en ondersteuning na het verkrijgen van IE-rechten (overdracht van rechten, inbreuk op rechten) lijken, op basis van de beoordeling van gebruikers, minder op orde te zijn dan voor de aanvraag.

5. *(Strategisch) advies voor een algemene IE-aanpak en het maken van correcte IE-keuzes.*

Op het gebied van (strategisch) advies zijn met name kleine gebruikers (MKB, particuliere uitvinders en start-ups/spin-offs) zoekende. Zo geven gesprekspartners aan dat dergelijk advies realistisch, in zekere mate onafhankelijk en betaalbaar moet zijn. De huidige inzet in het IE-beleid richt zich voornamelijk op informatievoorziening en ondersteuning, het genoemde strategisch advies valt daar dus buiten. Marktspelers hebben vaak hoge tarieven en ook zetten gesprekspartners vraagtekens bij de onafhankelijkheid van deze spelers gezien commerciële motieven een rol kunnen spelen (of zo kunnen worden ervaren). De manier waarop in Zwitserland door het IE-bureau advies wordt gegeven, kan als voorbeeld dienen.

6. *Specialistisch advies en ondersteuning omtrent het correct aanvragen van (specifieke) IE-rechten, het handhaven van (specifieke) IE-rechten en het correct afhandelen van geschillen.*

Specialistisch advies en ondersteuning omtrent het correct aanvragen van (specifieke) IE-rechten, het handhaven van (specifieke) IE-rechten en het correct afhandelen van geschillen is voldoende aanwezig in de markt. Dergelijk specialistisch advies en ondersteuning brengen echter hoge kosten met zich mee die voor kleine spelers (MKB, particuliere uitvinders en start-ups/spin-offs) als belemmering voor het gebruik van IE worden gezien. Dit maakt het IE-systeem minder toegankelijk voor kleine spelers.

Voor meer informatie, zie paragraaf: 4.1.1, 4.1.2, 5.2 en 6.2.

Aanbeveling: 1, 2, 4, 6.

De overheid heeft een legitieme rol: veel ruimte voor een faciliterende, informerende, ondersteunende en stimulerende rol, discussie rondom maatwerk in regelgeving.

De overheid heeft een legitieme rol binnen het IE-stelsel. Uiteraard geldt dit voor de regelgevende rol, maar gegeven de internationale inbedding van IE-beleid is de ruimte voor ingrijpende veranderingen beperkt. Deze ruimte moet in internationale fora bepleit worden en daarin heeft Nederland in de evaluatieperiode strategisch gehandeld (zie hieronder). Daarnaast bestaat de regelgevende rol ook uit het wegnemen van blokkades, het vereenvoudigen van complexe regels, het inzicht bieden in mogelijkheden van rechten, en het bieden van zekerheid (stabiliteit) aan de markt. Er is bovendien ruimte voor een faciliterende, informerende, ondersteunende en stimulerende rol. De faciliterende rol speelt voornamelijk in het stroomlijnen van IE-afspraken voor R&D-samenwerking. De informerende en ondersteunende rol richt zich voornamelijk op de gebruikers van het IE-stelsel. De stimulerende rol draait om het aanjagen van gebruik van de beschermde kennis.

Vanuit de regelgevende rol is belangrijk om op te merken dat IE-rechten grotendeels generiek zijn, terwijl er vanuit verschillende sectoren behoefte is aan aanpassing naar de specifieke karakteristieken van de sector. Voorbeelden zijn de geldigheidstermijn of de snelheid waarmee aanvragen behandeld worden. Daar waar IE-rechten overlappen met aanpalende beleidsgebieden (volksgezondheid, voedselveiligheid, milieubescherming) wordt er snel gedacht aan op-maat-gemaakt beleid, door middel van uitzonderingen (bijvoorbeeld: Aanvullende Beschermingscertificaten (ABC) bij octrooien in de farmacie). Dergelijke uitzonderingen zorgen voor het ontstaan van grijze gebieden omtrent de afbakening van het recht, en verhogen de complexiteit voor zowel beleidsmakers en uitvoerende organisaties als voor (potentiële) gebruikers. Gesprekspartners geven aan dat uitzonderingen wel een belangrijke rol kunnen spelen en niet moeten worden uitgesloten; tegelijkertijd wordt aangegeven dat het veranderen van bestaande regels is af te raden, aangezien dit veel onzekerheid brengt in het veld. Het toevoegen van uitzonderingen zorgt hierdoor voor minder beheersbaar beleid.

Voor meer informatie, zie paragraaf: 4.5.1 en 4.5.2.

Aanbeveling: 5, 9.

In internationale fora zet Nederland strategisch in op specifieke dossiers.

Nederland heeft in internationale fora op een aantal specifieke dossiers duidelijk zijn stem laten horen:

- De beperkte verdelingsvrijstelling in het octrooirecht, die het ook in de overeenkomst aangaande een eengemaakt octrooigerecht heeft gehaald;
- Een zeer actief nastreven van een mededeling van de Europese Commissie aangaande planten verkregen door wezenlijk biologische werkwijzen, die op zijn beurt heeft geleid tot het aanpassen van de regels van het EOV;
- Een zeer actief beleid inzake geneesmiddelen, de rol van octrooien en de effecten op de kostprijs van de zorg. Nederland heeft als een van de weinige EU-lidstaten een afzonderlijke studie besteld rond ABC's en andere exclusiviteitsmechanismen in de farma-sector.
- De Nederlandse octrooijurisprudentie blijft tijdens de evaluatieperiode van goed niveau en wordt door hoven en rechtbanken in andere landen geciteerd.
- Nederland heeft zich ingezet voor de modernisering van het merkenrecht in Europees verband.
- Ook is er veel aandacht besteed aan het unitair octrooi en het eengemaakt octrooigerecht, onder andere om de kosten van het zaken doen in Europa te verminderen.

Nederland volgt grotendeels Europees en internationaal beleid en is in die zin in haar uitvoeringsruimte beperkt. De ervaring van de evaluatieperiode leert dat Nederland wel degelijk invloed kan uitoefenen, maar gegeven de omvang van de beleidsafdeling bij EZK moeten aandachtspunten strategisch gekozen worden. Het is voor Nederland dus niet mogelijk om internationaal op iedere ontwikkeling voorop te lopen. Waar dat kan, is het voor Nederland mogelijk om te steunen op gelijkgezinde partnerlanden. Zodoende wordt de ruimte bewaard om strategisch op te treden wanneer het economisch belang van Nederland in het geding is.

Voor meer informatie, zie paragraaf: 4.4.3 en 6.3.

Aanbeveling: 8.

Internationaal perspectief biedt aanknopingspunten voor MKB en beginnende ondernemers

Nederland kan leren van de aanpak en gevoerde debatten in het buitenland. De internationale vergelijking met Denemarken, Duitsland en Zwitserland leert dat het MKB in deze landen beter wordt ondersteund middels verschillende maatregelen: subsidies voor een eerste octrooiaanvraag, stevige voorlichting van MKB en onderzoekers, één enkel webportaal met instructies over het proces van idee tot marktintroductie en verdediging van octrooien, en een gestandaardiseerde manier om MKB aan een expert te koppelen en een korting/voucher voor het zoeken naar octrooien.

Het belang van een nationaal octrooi wordt onderschreven in Duitsland (met zijn grote interne markt), maar in Zwitserland (qua omvang vergelijkbaarder met Nederland) speelt het nationale octrooi slechts een kleine rol ten opzichte van het Europees octrooi. Ook loopt er in Zwitserland nog steeds discussie over de nut en noodzaak van het ongetoetste octrooi, die vooralsnog op de handhaving van de *status quo* neerkomt. Nederland kan leren van de gevoerde debatten in Zwitserland. Ook de Zwitserse discussies omtrent onderwijs kunnen instructief zijn.

Voor deze evaluatie zijn drie landen geselecteerd. Uiteraard kan Nederland ook leren van ander landen binnen en buiten de EU. Zo is onderwijs ook als een belangrijke ontwikkeling in Ierland en Oostenrijk geïdentificeerd. Voor elk vergelijk geldt dat lessen niet los gezien kunnen worden van de context.

Voor meer informatie, zie paragraaf: 4.4 en Bijlage C.

Aanbeveling: 7.

Slechts beperkte effecten van de evaluatie IE-beleid 2006-2010.

Hoewel veel van de aanbevelingen uit de vorige evaluatie door het toenmalige kabinet werden overgenomen, is het effect van de doorgevoerde wijzigingen beperkt. Zo is voorlichting in deze evaluatie opnieuw gesignaleerd als verbeterpunt, is de samenwerking tussen uitvoeringsorganisaties pas heel laat op gang gekomen en zijn er geen systeemverbeteringen doorgevoerd omtrent effectmonitoring. Enkele zaken werden uiteindelijk als niet gewenst geacht, zoals een merkenrecht-specifieke rechtbank. De grootste wijzigingen hebben plaatsgevonden buiten de directe verantwoordelijkheid van EZK, zoals op Europees niveau omtrent bedrijfsgeheimen, of in samenwerking met OCW, zoals in het kader van valorisatie.

Voor meer informatie, zie paragraaf: 4.5.3.

Noodzaak voor expertise bij publieke organisaties gezien de complexiteit IE.

De complexiteit van het thema IE vereist aandacht voor de dekking van expertise bij uitvoerende organisaties en de beleidsafdeling van EZK. Voor het voeren van politieke discussies en het behandelen van maatschappelijke vraagstukken bestaat het gevaar dat specialistische kennis in het veld de kennis van de publieke sector overstijgt. Hierdoor ontstaat kan een ongelijk speelveld ontstaan, waarbij het IE-beleid niet meer (volledig) in handen van de betrokken departementen blijft.

Voor meer informatie, zie paragraaf: 5.2.

Aanbeveling: 10.

Octrooirecht: Taakomschrijving OCNL en passend budget noodzakelijk.

De uitvoering van het octrooi-beleid valt in grote mate onder de verantwoordelijkheid van OCNL. Er is een duidelijk gemis aan een heldere taakomschrijving van OCNL met daar op aansluitende prestatie-indicatoren en budgettering. De mate van efficiëntie van OCNL kan daarom ook niet op basis van indicatoren worden geëvalueerd. De budgettering voor OCNL houdt onvoldoende rekening met de lange-termijn implicaties van budgetbenodigdheden voor ICT-investeringen. De huidige uitvoering met betrekking tot communicatie en ondersteuning vanuit OCNL sluit onvoldoende aan op de noden uit het veld. Er is vraag naar informatie en ondersteuning (strategisch advies) op maat, terwijl de afgelopen jaren een verschuiving heeft plaatsgevonden van advies op maat naar algemene communicatie en ondersteuning. Strategisch advies valt formeel buiten de huidige inzet van het IE-beleid.

Voor het octrooirecht leiden vanuit de regelgeving met name vormvereisten en het procedureel tijdspad tot mogelijke inefficiënties bij zowel aanvragers als OCNL. Deze aspecten lijken klein in vergelijking tot de reeds genoemde punten voor de uitvoering.

Voor meer informatie, zie paragraaf: 5.1 en 5.2.1.

Aanbeveling: 3.

Kwekersrecht: Geen ondoelmatigheid aangetroffen.

De uitvoering van het kwekersrecht valt voor grote mate onder de verantwoordelijkheid van de Raad voor plantenrassen. De efficiëntie is zeer recentelijk geëvalueerd door de Auditdienst Rijk. Tijdens deze evaluatie zijn geen indicaties voor ondoelmatigheid (inefficiëntie) aangetroffen.

Voor het kwekersrecht zijn geen inefficiënties aangetroffen omtrent de regelgeving, mede omdat indiening per gewas op maat is ingericht en het procedureel tijdspad (gedeeltelijk) door de natuur wordt gedictéerd. In de regel zijn 2 groeicycli nodig om het kenmerk waar te nemen (groente- en landbouwgewassen), maar in sommige gevallen is één groeicyclus genoeg (siergewassen).

Voor meer informatie, zie paragraaf: 5.1 en 5.2.2.

IE speelt een kleine rol bij overig innovatiebeleid; wel goede ontwikkelingen op het gebied van valorisatie.

Over het algemeen speelt het IE-beleid een kleine rol bij het overige innovatiebeleid. Bij WBSO en de Innovatiebox is er juist een beweging geweest om minder nadruk op IE-rechten te leggen, omdat dit sommige IE-intensieve sectoren zou bevoordelen. IE-afspraken spelen wel een belangrijke rol binnen de PPS-projecten van de Topsectoren; deze afspraken worden nu beter gefaciliteerd, maar er is ruimte voor verbetering op het gebied van standaardafspraken en -contracten.

IE is een grotere rol gaan spelen in het kader van valorisatie. De rol van valorisatie wordt zeer belangrijk gevonden binnen het IE-stelsel, omdat hier het belang van IE-rechten van veel belanghebbenden (kennisinstellingen, bedrijven, start-ups/spin-offs, overheid en de maatschappij) bij elkaar komen. Op het niveau van beleid wordt valorisatie ook als een belangrijke verbinding tussen wetenschapsbeleid en innovatiebeleid gezien. Wel wordt aangegeven dat deze verbinding nog volwassen moet worden.

Voor meer informatie, zie paragraaf: 5.3.

Aanbeveling: 11.

Anticiperen op technologische ontwikkelingen relevant voor IE-stelsel.

Voor veel technologische ontwikkelingen die worden genoemd in technologieverkenningen wordt geen belangrijke of disruptieve rol binnen het IE-stelsel verwacht. Voor specifieke technologische ontwikkelingen ontstaan vragen over bijvoorbeeld eigenaarschap, waardoor de discussie relevant wordt voor het IE-stelsel. De noodzaak voor regelmatige *technology assessment* wordt onderschreven door gesprekspartners. Belangrijke genoemde technologische ontwikkelingen zijn:

- Kunstmatige intelligentie

Op het gebied van technologie leiden kunstmatige intelligentie en zelflerende algoritmen tot vragen over de octrooieerbaarheid in het kader van de *inventive step*: het creatieve proces waardoor een nieuwe innovatie ontstaat. Zodra een vinding niet direct uit een persoon voortkomt, ontstaat de discussie over eigenaarschap, wat een zeer relevant aspect is voor het IE-stelsel.

- ICT (software, data, sensoren)

De rol van ICT in de aansturing en coördinatie van systemen wordt nog steeds groter, gegeven sensoren en het internet der dingen (*Internet of Things*). Vragen komen op omtrent de bescherming van software, maar ook het gebruik en de waarde van databanken met gegevens uit een veelvoud van bronnen (wie is eigenaar en wie mag gebruiken?).

Voor meer informatie, zie paragraaf: 6.1.2.

Aanbeveling: 12.

Belangrijkste internationale ontwikkeling blijft het unitair octrooi.

De komst van het unitair octrooi en het daarbij behorende eengemaakt octrooigerecht, wordt over het algemeen als positief gewaardeerd. Op dit moment hangt de invoering op de beoordeling van het Duitse Grondwettelijk Hof en het uittreden van het Verenigd Koninkrijk uit de Europese Unie. Met name de ontwikkelingen rond de 'Brexit' leiden tot vragen over de invulling van het IE-beleid met betrekking tot afspraken met het Verenigd Koninkrijk.

Voor meer informatie, zie paragraaf: 6.3.

2.2 Aanbevelingen

Niet alle conclusies leiden direct tot aanbevelingen. Het IE-systeem werkt grotendeels adequaat en vraagt niet om een drastische wijziging van het IE-beleid. Het IE-systeem en -beleid kan echter verbeterd worden:

1. Breng het algemeen begrip over IE in de maatschappij op een gezond niveau.

Het is van belang dat het IE-stelsel op waarde kan worden geschat door de maatschappij en (potentiële) gebruikers. Hiervoor is grotere kennis over IE in de maatschappij noodzakelijk. Concrete aangedragen acties: betrek IE beter in het voortgezet en hoger onderwijs, het ontwikkelen en implementeren van IE-curricula en cursussen aan universiteiten (bijvoorbeeld via *Massive Open Online Courses*, MOOCs); het sponsoren van leerstoelen en zorg dat ook IE in een positief daglicht in de media terugkomt. Ook het buitenland kan als inspiratiebron dienen voor concrete acties, bijvoorbeeld de manier waarop in Denemarken en Zwitserland succesvolle IE-voorbeelden worden aangedragen en met journalisten wordt samengewerkt.

2. Maak werk van de samenwerking tussen uitvoerende organisaties en andere kernspelers.

De samenwerking tussen uitvoerende organisaties en kernspelers zoals de KvK is belangrijk voor (potentiële) gebruikers om grip te krijgen op de mogelijkheden van IE-rechten. De samenwerking staat al lang op de agenda maar daadwerkelijke implementatie heeft op zich laten wachten. Actieve aansturing kan dit proces versnellen, waarbij het opstellen van heldere en afgebakende doelen en overeenkomstige indicatoren is aan te raden.

3. Geef uitvoerende organisaties (met name OCNL) een heldere taakomschrijving mee met een passend jaarlijks en meerjarig budget.

Het is essentieel om goed af te bakenen wat wel en niet tot de taken van uitvoerende organisaties zoals OCNL behoort. Zodra dit is vastgesteld dient het budget passend gemaakt te worden om deze taken uit te voeren. Een passend budget houdt rekening met jaarlijkse en meerjarige kosten. Hierbij dient specifiek aandacht uit te gaan naar kosten voor digitalisering en het op peil houden van expertise (zie aanbeveling 10). Het is aan te raden eerst kerntaken te optimaliseren en daarna pas andere activiteiten op te pakken. Informatievoorziening en ondersteuning voor gebruikers, zowel voor de aanvraag als na het verkrijgen van rechten (omtrekt de overdracht van en inbreuk op rechten), vallen onder de kerntaken.

4. Faciliteer toegang tot strategisch advies voor kleine en beginnende gebruikers.

De noodzaak voor realistisch, onafhankelijk en betaalbaar strategisch advies voor een algemene IE-aanpak en het maken van concrete IE-keuzes, wordt sterk onderschreven in deze evaluatie. De vraag is echter waar dergelijk advies vandaan moet komen: publieke spelers lijken niet voldoende bedrijfsgeoriënteerd om dergelijk strategisch advies te verlenen en lopen het risico om van marktverstoring beticht te worden. Private partijen worden niet als onafhankelijk gezien. Hoewel de Zwitserse casus bewijst dat advies vanuit publieke organisaties mogelijk is, lijken voor Nederland andere spelers in het veld, zoals sectororganisaties, belangenorganisaties of regionale ontwikkelingsmaatschappijen, hier beter voor gepositioneerd. Gesprekspartners hebben ook specifieke diensten geopperd (zoals *patent landscaping* of een *quick-scan*), maar persoonlijk contact is ook zeer belangrijk voor het maken van strategische keuzes.

5. Blijf invulling geven aan de faciliterende rol bij het maken van IE-afspraken.

De richtlijnen en standaardcontracten die zijn opgesteld voor het maken van IE-afspraken binnen publiek-private samenwerkingsverbanden worden gewaardeerd. Tegelijkertijd vormt het maken van IE-afspraken nog altijd een uitdaging. Het voortzetten van deze activiteiten is dus aan te raden.

6. Het actief ondersteunen van kleine spelers om hen beter in staat te stellen hun IE-rechten te handhaven moet verder worden onderzocht.

Inbreuk blijft een aandachtspunt. Uit de evaluatie blijkt dat de toegankelijkheid van het IE-systeem voor kleine spelers door de kosten voor handhaving in het geding is. Het is aan te raden om te onderzoeken hoe kleine spelers daarin beter kunnen worden ondersteund. Gesprekspartners noemen onder andere opties als het introduceren van verzekeringen, fondsen of garanties, maar ook het wegnemen van onzekerheid middels examination op verzoek. Essentieel is dat de totale proceskosten van beide partijen in verhouding staan tot de commerciële belangen. De Duitse casus geeft aan dat proceskosten beperkt kunnen blijven.

7. Leer van buitenlandse cases bij de ondersteuning van MKB.

In het verlengde van het bovenstaande kan de benadering van Zwitserland worden gezien als een "minimale oplossing", met aanvullingen die uit Duitsland en Denemarken kunnen worden overgenomen. Hierbij kan met name rekening gehouden worden met start-ups en bedrijven met weinig bekendheid in IE. De manier waarop het Deense DKPTO informatievoorziening aan MKB invult en de intensieve samenwerking tussen het Zwitserse IPI en InnoSuisse op het gebied van IE-coaching zijn interessante voorbeelden. Een WIPANO-achtige subsidie voor organisaties die voor het eerst van octrooien gebruik maken, zou de belemmering van het gebruik van octrooien kunnen verlagen en bedrijven helpen begrijpen dat octrooi-besluiten niet noodzakelijk een kostenpost zijn, maar een investeringsbeslissing. Zoals reeds geconcludeerd, kan er ook van andere landen binnen en buiten de EU geleerd worden.

8. Blijf strategisch kiezen voor dossiers waar Nederland een impact kan maken binnen internationale fora.

De manier waarop Nederland strategisch heeft ingezet op specifieke dossiers, zoals beperkte veredelingsvrijstelling en het unitair octrooi, is een lijn die moet worden doorgetrokken naar de toekomst.

9. Wees zeer selectief met het aansturen op nieuwe IE-regelgeving.

Stabiliteit en voorspelbaarheid wordt door marktspelers gewaardeerd. Nieuwe uitzonderingen in de IE-regelgeving zijn moeilijk terug te draaien, aangezien het veranderen van bestaande regels grote effecten heeft op het IE-systeem en het vertrouwen van marktspelers. Uitzonderingen verhogen verder de complexiteit, wat niet wenselijk is. Uiteraard kunnen (kleine) aanpassingen in de huidige regelgeving de toegankelijkheid van het systeem vergroten. Daarom moet nieuwe regelgeving, waar dat essentieel is voor het functioneren van belangrijke bedrijfstakken, niet worden uitgesloten.

10. Het expertiseniveau van publieke organisaties moet worden geborgd.

De materie van IE-rechten is zeer complex en vereist een diversiteit aan diepgaande expertise. EZK moet zorgen dat de expertise in de publieke sector van voldoende niveau is voor het voeren van politieke discussies en het behandelen van maatschappelijke vraagstukken. De beleidsafdeling van EZK is beperkt in omvang; als er voor expertise gebruik wordt gemaakt van andere publieke organisaties, zoals de uitvoerende organisaties, moet deze expertise daar worden geborgd (zie ook aanbeveling 3). Borging van kennis betekent dat deze actief wordt onderhouden en niet berust bij een enkele persoon.

11. Blijf inzetten op het verder ontwikkelen en ondersteunen van valorisatie.

In relatie tot het overig innovatiebeleid speelt IE vooral een rol bij beleid gericht op valorisatie. IE vormt een belangrijke schakel in het valorisatieproces. Het is daarom aan te raden dat de ondersteuning van valorisatie-activiteiten wordt voortgezet. De IE-coaching en begeleiding voor academische start-ups, zoals ingevuld door het huidige valorisatieprogramma, komt het best tot zijn recht door de gehele valorisatieketen te blijven ondersteunen. Hierdoor ontstaat een verbinding tussen onderwijs, onderzoek en de markt.

12. Zorg voor aandacht voor IE binnen periodieke ‘technology assessments’.

Er worden reeds van tijd tot tijd ‘technology assessments’ uitgevoerd, onder andere door het Rathenau Instituut en Stichting Toekomstbeeld der Techniek, en het is duidelijk dat bij de opkomst van nieuwe technologische ontwikkelingen, zoals kunstmatige intelligentie en ICT, er IE-vragen ontstaan. Het is aan te raden om te zorgen dat IE binnen toekomstige (geplande) ‘technology assessments’ als onderwerp aan de orde komt. Is dit niet mogelijk dan zou een specifieke IE-*technology assessment* kunnen worden overwogen. Er zou in dit licht een discussie met verschillende stakeholders (universiteiten, denktanks, softwarebedrijven, ect.) gevoerd moeten worden over welke rol beleid zou kunnen spelen, bij voorkeur direct in Europese/internationale context.

3 Het Nederlandse Intellectuele Eigendom-systeem

In dit hoofdstuk wordt een overzicht geschetst van de invulling van het intellectuele eigendomsbeleid (IE-beleid) en de belangrijkste spelers.

Ook is er een uitwerking van het IE-beleid vóór 2012 en de beleidsontwikkelingen in de periode 2012-2016, deze zijn in Bijlage D te vinden. In deze bijlages komen veel juridische nuances terug die een rol hebben gespeeld bij het uitvoeren van deze evaluatie. De auteurs hebben zo veel mogelijk getracht het gebruik van juridisch taalgebruik in het hoofddocument te vermijden.

3.1 Invulling van IE-beleid: aanjager van innovatie

De Nederlandse regering motiveert haar ingrijpen via het intellectuele eigendomsbeleid duidelijk vanuit het belang voor de Nederlandse economie en innovatie, specifiek voor het MKB. De beleidsvisie van 28 juni 2006 ‘Octrooi beleid en MKB’, die aan de basis stond van het beleid gevoerd in de voorgaande evaluatieperiode, legde deze link expliciet. Daarin wordt gesteld dat het octrooisysteem “gericht is op het stimuleren van kenniscreatie en kennisverspreiding, en is daarmee een belangrijk instrument om innovatie te stimuleren”. Zonder de mogelijkheid van het beschermen van ontwikkelde kennis, en daarmee een effectieve exploitatie, zullen bedrijven niet snel bereid zijn op eenzelfde manier te investeren. Dat IE-beleid is ondergebracht bij de Directie Innovatie en Kennis van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat is tevens tekenend voor het besef dat IE-beleid een belangrijk element is binnen het innovatiebeleid.

De basisgedachte achter het nationale octrooisysteem is dat “de drempel voor de uitvinder om een octrooi aan te vragen laag moet zijn”.⁵ Vanuit die gedachte moet de Nederlandse beleidsinzet zijn gericht op het wegnemen van drempels voor uitvinders, met name voor het MKB dat slechts in beperkte mate de beschikking heeft tot gespecialiseerde IE-kennis en afdelingen die een IE-strategie kunnen uitwerken.

IE-beleid is daarnaast ook van belang voor de valorisatiedoelstelling van publieke onderzoeksinstituten en kennisinstellingen. Tijdens de evaluatieperiode heeft er veel ontwikkeling plaatsgevonden om vorm te geven aan het IE-beleid op instituut- en instellingniveau. Ook zijn er in het kader van publiek-private samenwerkingen duidelijke spelregels ontwikkeld rond IE-rechten.

Het Nederlandse IE-systeem kenmerkt zich echter ook door een gebalanceerd spectrum aan intellectuele eigendomsrechten. Aan de ene kant faciliteert het IE-systeem juridisch beschermde exclusiviteitsposities, anderzijds heeft het eveneens oog voor maatschappelijke belangen. Denk bijvoorbeeld aan het openbaar maken van kennis en het faciliteren van het overdragen van kennis. De voorgeving van de rechten verschilt daarin ook van recht tot recht. Voor Nederland zal het van belang zijn deze balans ook mogelijk te maken in internationale context.

Het IE-beleid wordt in belangrijke mate getekend door de regelgeving die op Europees niveau wordt vormgegeven. Initiatieven van de Europese Commissie op het gebied van de IE-bescherming liggen veelal in lijn met de Nederlandse nadruk op innovatie en economische groei.

3.2 Belangrijke ministeries

3.2.1 Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK)

Het Ministerie van EZK is een van de verantwoordelijk voor een belangrijk deel van het Nederlands IE-beleid. De Directie Innovatie en Kennis, onderdeel van het Directoraat-Generaal Bedrijfsleven en Innovatie, werkt in samenwerking met de uitvoerende organisaties de te voeren beleidslijn uit voor Nederland en is belast met de vertegenwoordiging van de Nederlandse belang binnen de regionale, Europese en internationale organisaties: het Benelux-Bureau voor de Intellectuele Eigendom (merken en modellen), het Europees Octrooibureau, het Bureau voor intellectuele eigendom van de Europese

⁵ Ministerie van Economische Zaken. Kamerbrief ‘Beleidsvisie Octrooi beleid en MKB’. 8 juni 2006.

Unie (EUIPO, merken- en modellenrecht), en de World Intellectual Property Organisation (octrooien, merken, modellen).

Het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat streeft ernaar met een toegankelijk IE-systeem de concurrentiekracht van de Nederlandse economie te versterken. Met IE-rechten kunnen bedrijven en kennisinstellingen hun kennis nationaal of internationaal beschermen en afspraken maken over de exploitatie en verdeling van opbrengsten.

Het ministerie heeft het voortouw in het vormgeven van de Nederlandse wetgeving en uitvoering van de IE-bescherming betreffende octrooien, merken, modellen, en bedrijfsgeheimen. Het auteursrecht, naburige rechten en het databankenrecht, vallen onder de verantwoordelijkheid van het Ministerie van Justitie en Veiligheid. Het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap zijn hier nauw bij betrokken.

De bescherming van octrooien is nationaal geregeld in de Rijksoctrooiwet 1995, en het bijbehorende Uitvoeringsbesluit (1995) en de Uitvoeringsregeling (2009). De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland verleent, als uitvoerende dienst van het Ministerie van EZK, de octrooien in Nederland via Octrooiencentrum Nederland (OCNL). Octrooien die op Europees niveau worden verleend via het Europees Octrooiverdrag moeten vervolgens worden gevalideerd in Nederland, wat via OCNL wordt georganiseerd. OCNL is ook een ‘*receiving office*’ voor octrooiaanvragen via de PCT-procedure. De PCT-route is ontstaan door de Patent Cooperation Treaty van 1970 dat wordt uitgevoerd door de WIPO en waarmee met één procedure een octrooi kan worden aangevraagd voor wereldwijd een groot aantal landen tegelijk.

De bescherming van het merken- en modellenrecht wordt geregeld door het Benelux-Verdrag inzake de Intellectuele Eigendom en kent zodoende regionale bescherming. Het merkenrecht kent daarom geen *nationale* uitvoerende organisatie, maar wordt uitgevoerd door het Benelux-Bureau voor de Intellectuele Eigendom (BBIE). BBIE is onderdeel van de Benelux-Organisatie voor de Intellectuele Eigendom (BOIE), een internationale organisatie waarvan de Raad van Bestuur bestaat uit vertegenwoordigers van de drie Benelux-landen.

Op het gebied van merken en modellen werkt het Ministerie van EZK op EU-niveau samen met andere EU-lidstaten binnen het European Union Intellectual Property Office (EUIPO). In de raad van bestuur wordt Nederland vertegenwoordigd door EZK en OCNL, en tijdens ‘liaison meetings’ door het BBIE.

3.2.2 Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Het beleidsterreinen landbouw, natuurbeheer, bosbouw, visserij en voedsel vielen tijdens de evaluatieperiode onder het toenmalige EZ; sinds 2017 is LNV weer als zelfstandig departement actief. Daarmee valt de bescherming van het kwekersrecht weer onder LNV. Kwekersrecht is geregeld in de Zaaizaad- en plantgoedwet 2005, die de taken van de Raad voor plantenrassen, een zelfstandig bestuursorgaan, vaststelt. De vertegenwoordiging van de Nederlandse belang binnen het Communautair Bureau voor plantenrassen valt ook onder verantwoordelijkheid van LNV.

3.2.3 Ministerie van Justitie en Veiligheid

Het Ministerie van Justitie en Veiligheid kent tevens de verantwoordelijkheid over het te voeren beleid ter bescherming van IE-rechten, met name over het auteursrecht, alsmede naburige rechten en het databankrecht. Het auteursrecht wordt automatisch verkregen zodat er geen uitvoerende organisatie bestaat die belast is met registratie en uitvoering van auteursrechten. Voor geschillen bij inbreuk op auteursrecht wordt direct van rechtsgang gebruik gemaakt.

Het ministerie is verantwoordelijk voor de ontwikkeling van wetgeving ter bescherming van deze rechten hetgeen is vastgelegd in de Auteurswet (voor 2008 de Auteurswet 1912 geheten) en in Wet op de naburige Rechten, die de ‘uitvoering’ van een werk beschermt. Ook is het ministerie verantwoordelijk voor het databankenrecht, dat is geregeld in de Databankenwet 1999.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Het ministerie van OCW is, naast de ministeries van J&V en EZK, beleidsmatig verantwoordelijk voor het auteursrecht, vanwege de cultuurpolitieke aspecten.⁶ Daarnaast is het ministerie van OCW samen met EZK belast met overheidsinterventies ten behoeve van valorisatie van kennis en het bevorderen van privaat-publieke samenwerking. Op beide terreinen is in recente jaren veel voortgang geboekt. Kennisinstanties zijn gevraagd de praktijk bij het benutten van IE op resultaten van onderzoek te inventariseren en te analyseren. Op basis hiervan zijn verdere initiatieven gestart om benutting te verbeteren, zoals bij academische start-ups en spin-offs. Ook maakt IE deel uit van het Valorisatieprogramma.

3.3 Uitvoerende organisaties

Octrooiencentrum Nederland (OCNL), onderdeel van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, is als agentschap van het Ministerie van EZK de octrooiverlenende instantie van Nederland. OCNL geeft uitvoering aan het IE-beleid en vervult daarmee een essentiële functie voor de Nederlandse kenniseconomie door het bijdragen aan de bescherming van de industriële eigendom en het bevorderen van gebruiken van de informatie die is opgeslagen in octrooien. OCNL zorgt ervoor dat verschillende partijen, zoals uitvinders, bedrijven en kennisinstellingen: “Eenvoudig een octrooi kunnen aanvragen ter bescherming van hun technologische uitvinding (de octrooiverlener); voorlichting krijgen over het octrooisysteem en octrooien kunnen gebruiken als bron van informatie en inspiratie (het kenniscentrum); worden vertegenwoordigd in Europese en mondiale organisaties op het gebied van industrieel eigendom (de belangenbehartiger)”.^{7,8}

Internationaal vertegenwoordigt OCNL Nederland binnen het Europees Octrooibureau (EOB) en is OCNL betrokken bij de vertegenwoordiging van Nederland binnen de internationale organisaties op het terrein van octrooien. OCNL werkt daarnaast samen met de EOB en andere nationale octrooibureaus (van 38 landen), waar Nederland een van de grotere octrooilanden is, in het *European Patent Network*.

De Raad voor plantenrassen (Rvp) is als zelfstandig bestuursorgaan de Nederlandse instantie verantwoordelijk voor de verlening van het kwekersrecht. De Rvp wordt administratief en juridisch ondersteund door het Bureau voor plantenrassen, onderdeel van de Stichting Nederlandse Algemene Kwaliteitsdienst Tuinbouw (Naktuinbouw).

De Rvp is internationaal betrokken bij het UPOV-verdrag, waar het de voorzitter levert van een technische werkgroep en bestuurlijk een vicevoorzitter. Ook is Rvp betrokken bij het lopende proces tot herinrichting van het UPOV-verdrag en de Communautaire regelgeving op het gebied van teeltmateriaal en kwekersrecht. Hiertoe ondersteunt de Raad het Ministerie van LNV. Ook treedt de secretaris van de Rvp op als ‘ambassadeur’ bij missies om het kwekersrecht in andere landen te implementeren of te versterken, zoals in 2016 gebeurde bij de ontvangst van delegaties uit Turkije, Myanmar, China en Oekraïne.

Het Benelux-Bureau voor de Intellectuele Eigendom (BBIE) is een uitvoeringsorganisatie op het gebied van de intellectuele eigendomsbescherming van de Benelux Economische Unie. Het Bureau is sinds 1971 gevestigd⁹ in Den Haag en is de officiële instantie voor de uitvoering van de regelgeving op het gebied van merken, tekeningen of modellen en het i-DEPOT, een wettelijk bewijsmiddel dat een creatie van een datumstempel voorziet. Het Benelux-Verdrag inzake de Intellectuele Eigendom (merken en tekeningen of modellen) legt de opdracht van het BBIE vast: (a) de uitvoering van het verdrag en het uitvoeringsreglement; (b) de bevordering van de bescherming van merken en tekeningen of modellen in de Benelux-landen; (c) de uitvoering van aanvullende taken op andere gebieden van het recht inzake de intellectuele eigendom; (d) voortdurende evaluatie en, indien nodig, aanpassing van het Benelux-

⁶ Ministerie van Economische Zaken. Kamerbrief ‘Beleidsvisie Octrooi beleid en MKB’. 8 juni 2006. p. 7.

⁷ RVO. Jaaroverzicht 2008. 2008.

⁸ De Taskforce OCNL, die liep in 2017, heeft de opdrachtverlening van EZ/RVO aan OCNL recentelijk nog onder de loep genomen.

⁹ België, Nederland en Luxemburg besloten in 1971 tot deze unieke samenwerking op het gebied van bescherming van intellectueel eigendom, specifiek op merk- en modelregistratie.

recht inzake merken en tekeningen of modellen. BBIE werkt op intensieve wijze in het Benelux-gebied. De organisatie is financieel zelfvoorzienend: het bureau beheert zijn eigen budget, wat uitsluitend bestaat uit de taksen die geïnd worden in het kader van de activiteiten rond merken, modellen en i-DEPOTs.

Het BBIE neemt op Europees niveau deel aan strategische discussies bij EUIPO en levert een actieve bijdrage aan de European Cooperation Projects, die de grensoverschrijdende samenwerking tussen belanghebbende organisaties op IE-gebied (beroepsverenigingen, bijvoorbeeld) ofwel met andere IE-bureaus bevorderen. In het kader van de aanpassing van het Europese merkenrecht (richtlijn en verordening; Trademark Reform Package) is samenwerking tussen de EUIPO en de nationale bureaus, waaronder de BBIE voor de Benelux-landen, “een permanente, structurele taak geworden”¹⁰. De aanpassing van het Europese merkenrecht (richtlijn en verordening) heeft ten doel de “effectiviteit, efficiëntie en samenhang” van het Europese merkenrecht te vergroten¹¹.

Het Europees Octrooibureau, gevestigd in München en Rijswijk, is opgezet in 1977 als een van de twee organen van de Europese Octrooi Organisatie, samen met de Administratieve Raad. Het betreft een internationale organisatie die niet onder de Europese Unie valt. Het EOB is de organisatie voor het verlenen van Europese octrooien, en kent inmiddels 38 lidstaten. Hoewel het EOB een enkele procedure levert voor octrooiaanvragen, valt een octrooi na verlening uiteen in een bundel van nationale octrooien. Zodoende vindt er geen handhaving plaats van het octrooi op het niveau van de Europese Unie of Europa.

De Wereldorganisatie voor de Intellectuele Eigendom (WIPO) is de VN-organisatie gewijd aan internationaal beleid over en de bescherming van intellectuele eigendomsrechten. De WIPO kent momenteel 191 lidstaten en beheert 26 internationale verdragen die de wereldwijde samenwerking op het gebied van intellectuele eigendomsbescherming regelen.

Het Communautaire Bureau voor plantenrassen (Community Plant Variety Office, CPVO) is een agentschap van de Europese Unie, gevestigd in Angers, Frankrijk. Het bureau draagt zorg voor de uitvoering aan de bescherming van kwekersrecht. Het is daarmee de Europese tegenhanger van de Raad voor plantenrassen.

3.4 Gebruikers van IE-rechten

Het Nederlands bedrijfsleven is de belangrijkste doelgroep voor het gebruik van IE-rechten in Nederland. Het overheidsbeleid is erop gericht om een goede balans te vinden “tussen de belangen van de houders van IE-rechten en derden; bescherming van de gebruiker (snelheid, lage kosten, rechtszekerheid); en operationele en professionele excellentie van bureaus, zowel de nationale als de internationale)”.¹² De uitvoerende IE-organisaties hebben als taak ervoor te zorgen dat het bedrijfsleven eenvoudig IE-rechten kan aanvragen en dat er de juiste voorlichting plaatsvindt om het systeem inzichtelijk te maken. Het MKB en grootbedrijf gaan echter op een andere manier met het Nederlandse IE-systeem om: simpel gesteld is een IE-recht voor het grootbedrijf een strategisch aangelegenheid en wordt de positie in de markt versterkt door gebruik te maken van grote portfolio's en combinatie van verschillende IE-rechten. Voor het MKB daarentegen is het vaak moeilijk inzicht te krijgen in de beste manier van bescherming van een innovatie en spelen de (indirecte) kosten daarnaast ook een belangrijke factor in het gebruik maken van IE-rechten. Het MKB ontvangt veel ondersteuning van de Kamer van Koophandel (KvK), maar op het gebied van IE wordt dit voornamelijk in samenwerking met de eerdergenoemde uitvoerende organisaties gedaan.

Naast het Nederlandse bedrijfsleven maken ook particuliere uitvinders gebruik van IE-rechten om hun uitvindingen te beschermen. Particuliere uitvinders zijn een diverse groep gebruikers en worden

¹⁰ BBIE. Jaarverslag 2016. 28 juni 2017.

¹¹ Novagraaf. The EU's Trademark Reform Package – what does it mean in practice? <http://www.novagraaf.com/en/news?newspath=/NewsItems/en/the-eu-trademark-reform-package-what-does-it-mean-in-practice>. 28 mei 015.

¹² Kwink groep en Ecorys. Evaluatie van het intellectuele eigendomsbeleid, p.83. 2012.

vertegenwoordigd door de Nederlandse Orde van Uitvinders (NOVU). De NOVU is de beroepsorganisatie van uitvinders, productontwikkelaars en wetenschappers in Nederland. NOVU ondersteunt hen bij het project van uitvinding tot de markt, waar IE-rechten een belangrijk onderdeel van kunnen vormen.

Onderzoeksinstituten en kennisinstellingen zijn ook gebruikers van IE-rechten, ondanks dat ze zelf vaak geen primair commerciële doelstellingen nastreven. De rechten worden dus doorgaans op een andere wijze ingezet dan door het bedrijfsleven. De rol van IE-rechten voor onderzoeksinstituten en kennisinstellingen bevindt zich meer op het vlak van de valorisatie van kennis. Het bezitten van IE-rechten brengt voor de onderzoeksinstituten en kennisinstellingen uiteraard ook kosten met zich mee welke zij (gedeeltelijk) kunnen goedmaken door interactie met de markt. Het overdragen van rechten, licentieverlening en IE-afspraken maken in samenwerkingsverbanden zijn daarom essentiële onderwerpen voor deze organisaties.

Veel gebruikers maken bij het opstellen en indienen van een octrooiaanvraag gebruik van octrooigemachtigden. Deze zijn verenigd in de wettelijk verplichte beroepsorganisatie, genaamd de Orde van Octrooigemachtigden. De Orde is een bij de wet ingesteld openbaar lichaam belast met de zorg voor de professionaliteit en integriteit van octrooigemachtigden. Een octrooigemachtigde is een persoon met de juiste technische kennis met een bij de Orde afgeronde opleiding waarmee de bevoegdheid verkregen is om voor cliënten octrooiaanvragen op te stellen en in te dienen.

4 Effectiviteit IE-beleid

De effectiviteit valt onder te verdelen in bereik (wie en hoeveel organisaties maken gebruik van IE-rechten), bescherming (in hoeverre bieden IE-rechten bescherming) en benutting (hoe dragen IE-rechten bij aan innovatie).

4.1 Bereik

Voordat IE-rechten benut worden, moeten de mogelijkheden ervan bekend zijn bij de doelgroep, moet het nut van de rechten worden onderkend en moeten de kosten acceptabel zijn. De volgende paragrafen lichten deze drie dimensies van het bereik van het IE-beleid toe aan de hand van de documentatie, interviews en de resultaten uit de enquête.

Belangrijke bevindingen hebben betrekking op informatievoorziening, ondersteuning en advies. Om deze punten goed te structureren is het belangrijk om deze te classificeren:

- Algemene bekendheid met het onderwerp van IE en begrip van IE concepten die een rol spelen in het publiek debat.
- Informatie en ondersteuning om grip te krijgen op de mogelijkheden die verschillende IE-rechten kunnen bieden aan de gebruiker.
- Informatie en ondersteuning omtrent de aanvraag van (specifieke) IE-rechten.
- Informatie en ondersteuning na het verkrijgen van (specifieke) rechten (bijvoorbeeld omtrent de overdracht van en inbreuk op rechten).
- (Strategisch) advies voor een algemene IE-aanpak en het maken van correcte IE-keuzes.
- Specialistisch advies en ondersteuning omtrent het correct aanvragen van (specifieke) IE-rechten, het handhaven van (specifieke) IE-rechten en het correct afhandelen van geschillen.

4.1.1 Bekendheid

Communicatie richting stakeholders in het veld bepaalt in grote mate hoeverre stakeholders op de hoogte zijn van (de mogelijkheden in) het IE-stelsel en dus worden bereikt. De vorige evaluatie van het IE-beleid van 2012 bracht aan het licht dat de diverse organisaties die in Nederland belast zijn met het uitvoeren van het IE-beleid, geen eenduidig en effectief communicatiebeleid hadden. Zo werd duidelijk dat de voorlichting vanuit OCNL (destijds NL Octrooicentrum), hoewel positief beoordeeld, meer laagdrempelig en gericht op het MKB moest zijn en dat de voorlichting vanuit BBIE ook kon worden verbeterd.¹³

Om meer aan de behoeftes van het bedrijfsleven (zeker ook het MKB) te voldoen in termen van informatievoorziening en om de kwaliteit van de dienstverlening op gebied van IE-bescherming te bevorderen, beval de vorige evaluatie daarom aan om één overheidsportaal voor IE-voorlichting op te zetten.¹⁴ In haar reactie op de evaluatie van 2012 geeft het ministerie van EZK aan dat deze aanbeveling wordt overgenomen door: “meer bundeling van expertise, een sterke focus op innovatieve MKB-bedrijven binnen de topsectoren en meer samenwerking tussen de uitvoeringsorganisaties DGU/OCNL, BBIE en Raad voor plantenrassen.”¹⁵ Dit resulteerde in een samenwerking tussen de verschillende uitvoeringsorganisaties die in 2016 publiekelijk bekend is gemaakt in de vorm van het IE-platform.

Partners in het IE-platform zijn het ministerie van EZK, BBIE, OCNL, de Rvp en KvK.¹⁶ Uit interviews met diverse stakeholders blijkt dat er nog steeds een vraag is naar toegankelijke, eenduidige en vindbare informatie over de praktische kanten van IE-bescherming evenals de (economische) waarde. Zo blijkt

¹³ Kwink groep en Ecorys. Evaluatie van het intellectuele eigendomsbeleid, 2012, p.89, p. 103

¹⁴ Kwink groep en Ecorys. Evaluatie van het intellectuele eigendomsbeleid, 2012, p.120

¹⁵ Economische Zaken, Kamerbrief Reactie op het Evaluatieonderzoek Intellectueel Eigendom 2006-2010, p. 10

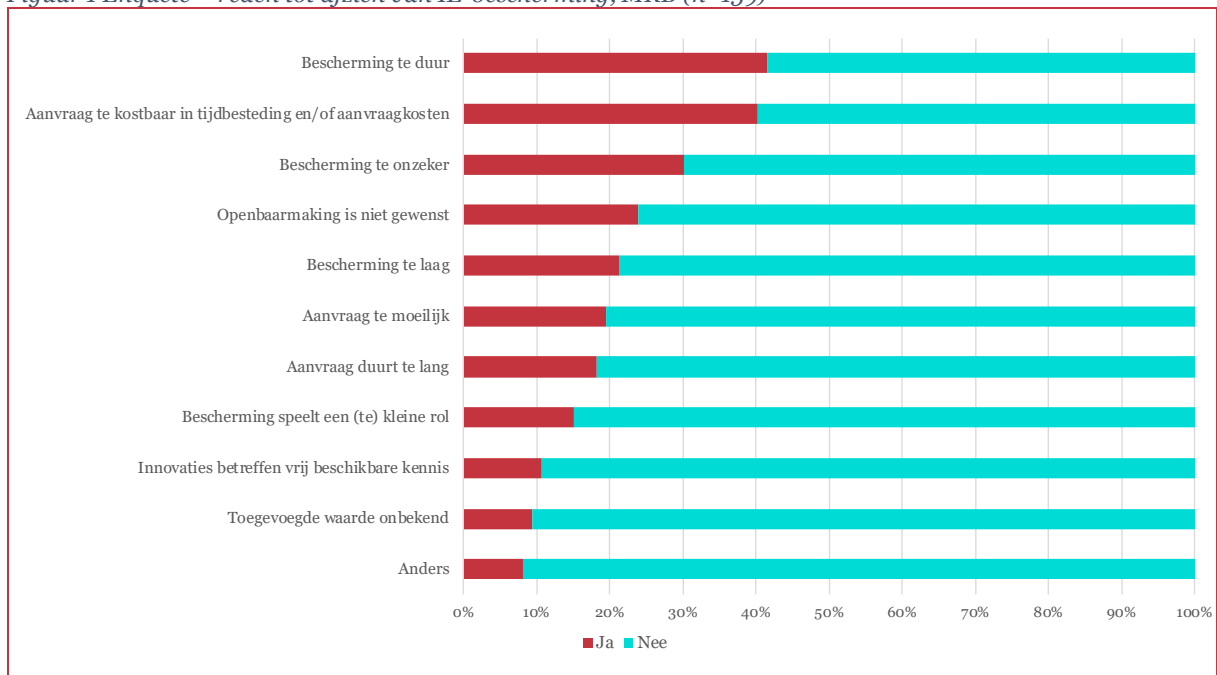
¹⁶ Bijblad bij De Industriële Eigendom, 2017 nr 2.

dat de ‘informatie’ waarnaar gezocht wordt valt in te delen in verschillende categorieën, men zoekt naar algemene informatie over de mogelijkheden, informatie over verschillende procedures (zoals de aanvraag en bij inbreuk/overdracht) maar ook naar strategisch advies om effectief gebruik te kunnen maken van het IE-stelsel. De huidige inzet in het IE-beleid richt zich voornamelijk op informatievoorziening, het genoemde strategisch advies valt daar dus momenteel buiten. Dit neemt niet weg dat dit wellicht wel is wat bepaalde gebruikers nodig hebben om effectief gebruik te maken van het IE-stelsel.

Vanuit met name MKB, particuliere uitvinders en start-ups komt naar voren dat de huidige informatievoorziening ontoereikend is. Dit is dus slechts gedeeltelijk te wijten aan de algemene informatie en informatie over procedures gezien ook het gemis van strategisch advies een rol speelt. Hoewel meerdere partners van het IE-platform aangeven op bepaalde punten samen te werken, zoals tijdens events, of bij het ontwikkelen van informatiebrochures, is er nog geen singulier portaal of loket waar gebruikers van en geïnteresseerden in IE-bescherming alle informatie omtrent de verschillende rechten, procedures en eisen kunnen vinden.

Er bestaat een groep binnen het MKB waarvoor IE-rechten totaal geen rol spelen en waarvan de kennis zich beperkt tot het minimum. Daarnaast is een deel van het MKB zich meer bewust van het bestaan en de toepassing van IE-rechten, maar zij achten het niet relevant voor hun bedrijf. De derde groep bestaat uit MKB die bekend zijn met de IE-rechten, maar die niet goed weten hoe ze toegang krijgen tot de specifieke IE-kennis die zij nodig hebben. Voor deze laatste groep kan ook gelden dat zij niet over de financiële middelen beschikken om een expert (zoals een gemachtigde) in te schakelen. Dit blijkt ook uit onderstaand overzicht uit de enquête:

Figuur 1 Enquête – reden tot afzien van IE-bescherming, MKB (n=159)

Bron: doelgroepenenquête

Figuur 1 laat zien welke redenen door het MKB worden aangeduid om af te zien van IE-bescherming. Duidelijk bovenaan staan de kosten, zowel financieel als in tijdsbesteding. Halverwege de lijst, geeft iets minder dan 20% van de respondenten aan dat het aanvragen van IE-bescherming zodanig complex is dat zij hierdoor afzien van een vorm van IE-bescherming. In paragraaf 4.1.2 wordt dieper ingegaan op de financiële barrières.

Daarentegen bezit het grootbedrijf zowel de kennis, als het kapitaal en de capaciteit om, intern of extern, experts aan te trekken die IE-rechten kunnen aanvragen en kunnen inzetten ten behoeve van de R&D en sales-activiteiten. Dit blijkt ook uit de enquête, waar respondenten uit het grootbedrijf noch de moeilijkheidsgraad noch de prijs opgeven als reden om af te zien van IE-bescherming.

Er bestaan een paar sectoren waarbinnen zowel het MKB, het grootbedrijf en start-ups zelf actief meer kennis meekrijgen vanuit hun academische opleiding dan wel vanuit sectororganisatie. De farmaceutische industrie komt hierin het meest prominent naar voren, evenals de biotechsector en de hightech sector. De farmaceutische sector heeft een vrij unieke positie omdat het tijdspad van ontwikkeling van een nieuwe innovatie uitzonderlijk lang is in vergelijking tot andere industrieën. Naast de normale octrooibescherming kunnen innovaties binnen de farmaceutische sector ook bescherming krijgen middels aanvullende beschermingscertificaten (ABC). Samen met de biotechsector heeft de farmaceutische sector in veel mindere mate moeite om de weg naar IE-bescherming te vinden, dan bijvoorbeeld de ICT-sector. Binnen de hightechsector verlagen campussen en technische universiteiten de drempel tot IE-bescherming door meer aandacht voor IE-rechten in de opleiding of begeleiding.

Hoewel er al diverse maatregelen zijn genomen door de verschillende uitvoeringsorganisaties om meer eenheid te creëren in de communicatie naar het veld, zoals het onderling linken van de websites en het opzetten van gezamenlijke voorlichtingsinitiatieven, is er nog steeds voor een deel van het MKB en start-ups (te) beperkte toegang tot algemene informatie en informatie omtrent de procedures van IE-rechten. Zoals aangegeven, valt strategisch advies buiten de huidige inzet van het IE-beleid, maar ook de versnippering van informatie voor de verschillende rechten ondersteunt dit niet. Juist terwijl het innovatieve MKB van groot belang blijft voor het Nederlandse innovatiepotentieel. Het IE-platform biedt mogelijkheden om dit deels aan te pakken, maar ook vanuit het veld bestaan al een aantal, vaak particuliere, initiatieven die in voorlichting en advisering veel betekenen. Toch biedt een overheidsportaal grote mogelijkheden om een effectievere en toegankelijke informatievoorziening te bieden voor het MKB.

4.1.2 Tarieven en kosten

Naast de bekendheid van IE-rechten, speelt ook de hoogte van de tarieven een rol in de mate waarin de rechten toegankelijk zijn voor de potentiële aanvragers. Dit is per recht verschillend en wordt ook per doelgroep anders ervaren.

Over het algemeen komt het beeld naar voren dat de totale kosten die bij IE-rechten komen kijken met name voor kleine gebruikers te hoog zijn. Zo wordt aangegeven door gebruikers in de enquête dat de aanvraagkosten en andere taksen zich op ‘een gezond niveau’ bevinden.¹⁷ De kosten die gemaakt moeten worden op gebied van advieswinning en later mogelijke juridische procedures maken de totale kosten echter te hoog. Het merendeel van de gesprekspartners is van mening dat momenteel een groot deel van het MKB en start-ups geen toegang hebben tot IE-rechten vanwege de totale kosten die bij IE-rechten komen kijken.

Advieswinning is voor veel gebruikers een grote kostenpost. Geïnterviewden geven ook aan dat de stijgende kosten voor advieswinning een goede prikkel vormen voor het delen van kennis aangezien het goedkoper is van andere gebruikers en contacten uit het netwerk te leren, dan van een betaalde adviserende partij.

Voor alle procedures in civiele zaken (en dus alle procedures aangaande IE-rechten) bestaat de mogelijkheid tot proceskostenveroordeling. Dat betekent dat de rechter de verliezende partij veroordeelt tot het betalen van de proceskosten van de winnende partij (onder andere salaris van advocaat, gemachtigde of deurwaarder, onkosten voor getuigen of deskundigen, reis- en verblijfskosten, griffierecht, dagvaardingskosten, uittreksels). Geïnterviewden geven aan dat voor kleine spelers de

¹⁷ De aanvraagkosten kunnen wel zorgen voor te hoge kosten bij onvoldoende geïnformeerde gebruikers die onverstandige keuzes maken, bijvoorbeeld door het te vroeg aanvragen van een octrooi (onnodige jaartaksen) of onjuist indienen van een aanvraag (dubbele aanvraagkosten).

juridische kosten van een enkele partij al te hoog zijn, laat staan het risico op de kosten van beide partijen.

Een groot deel van de argumentatie rondom de kosten van IE-bescherming slaat dus niet direct terug op de *tarieven* maar op de kosten van *inhuur van experts*, bijvoorbeeld in de vorm van octrooigemachtigden. Naast hun rol als juridisch expert zijn gemachtigden vaak ook adviseur over het economisch strategisch belang van IE-rechten: zinvol, maar wel duur.

Hieronder worden de kosten van de verschillende rechten doorlopen:

Vaak worden **octrooien**, zeker die octrooien die om complexe technische vindingen gaan, geschreven door octrooigemachtigden. Daar staat een prijs tegenover. Vervolgens moeten taksen worden betaald, zoals de indieningstaks, onderzoekstaks, en instandhoudingstaks. Mocht een octrooihouder zijn octrooi willen handhaven tegen octrooi-inbreuk voor de nationale rechter, dan dienen de diensten van advocaten en octrooigemachtigden te worden ingehuurd. Mocht het gaan over inbreuk in meerdere landen, dan dient in meerdere landen te worden gedagvaard. De totale kosten van een octrooi van begin tot einde zijn lastig in te schatten: het varieert van enkele honderden euro's bij indiening, maximaal 1400 euro per jaar bij instandhouding, tot enkele duizenden euro's voor de ondersteuning van octrooigemachtigden en tienduizenden euro's bij een rechtszaak voor de Nederlandse rechter.¹⁸

Uit de enquête blijkt dat met name de juridische kosten (handhaving) van het Nederlands octrooi te hoog worden bevonden (78% van de 297 respondenten gaf aan dat deze iets, of veel te hoog waren). De aanvraagkosten van octrooien worden daarentegen door de meerderheid van de respondenten op een gezond niveau bevonden (54% van de 340 antwoorden).

Kwekersrecht karakteriseert zich door een specifieke aanpak voor elk gewas. Dat geldt ook voor de kosten. In principe worden er kosten gerekend voor de aanvraag en voor het DUS-onderzoek¹⁹ waarin wordt vastgesteld of het ras zich onderscheidt van andere rassen en uniform en bestendig is. De tarieven variëren tussen enkele honderden en duizenden euro's. In enkele gevallen is het nodig een uitgebreider onderzoek te doen, en het is ook mogelijk het onderzoek te onderbreken of te versnellen. Aan deze opties zijn additionele kosten verbonden. Ook zijn er (kleine) kosten verbonden aan administratieve handelingen.²⁰ Opmerkelijk genoeg heft de Raad voor plantenrassen geen jaarcijzen voor het Nederlandse rassenregister, op Europees niveau rekent het CPVO wel jaarlijkse kosten.

Auteursrecht vereist geen registratie, aanvraag of instandhouding, en brengt dus geen kosten met zich mee. Handhaving, in de wijze van kosten van inbreukprocedures, daarentegen brengt ook hier kosten mee. Mede gelet op het feit dat auteursrecht nationaal is en blijft, dient inbreuk in meerdere landen in elk land afzonderlijk te worden bestreden. De enquêteresultaten laten zien dat de kosten voor het auteursrecht door alle partijen als op een 'gezond niveau' worden aangemerkt.

Het merkenrecht en het modellenrecht kennen ook een registratieplicht en brengen eveneens taksen met zich mee.^{21,22} Vergelijkbaar met octrooien worden voor zowel merken-, als modellenrecht de kosten op een gezond niveau bevonden, behalve voor de juridische post die is gerelateerd aan handhaving.

4.1.3 *Erkenning van nut en waarde IE-bescherming*

Een deel van het bereik wordt bepaald door de mate waarin potentiële gebruikers overtuigd zijn van het nut en de waarde van IE-bescherming. Dit reflecteert deels hoe IE-rechten binnen de maatschappij

¹⁸ <https://www.rvo.nl/onderwerpen/innovatief-ondernemen/octrooien-ofwel-patenten/octrooi-anders-beschermen/octrooierecht/kosten-octrooi>

¹⁹ DUS staat in het kort voor: "Distinct, Uniform & Stable". Het DUS-onderzoek heeft betrekking op de kenmerken van het ras.

²⁰ <https://www.raadvoorplantenrassen.nl/nl/kwekersrecht-en-toelating/tarievenlijst>

²¹ Voor een overzicht van de taksen voor EU merken, zie <https://euipo.europa.eu/ohimportal/nl/fees-payable-direct-to-euipo> ; voor een overzicht van kosten voor Benelux merken, zie <https://www.boip.int/nl/ondernemers/registratie-en-onderhoud/tarieven>

²² Voor een overzicht van kosten voor EU-modellen, zie <https://euipo.europa.eu/ohimportal/nl/rcd-fees-and-payments> ; voor Benelux modellen, zie <https://www.boip.int/nl/ondernemers/registratie-en-onderhoud/tarieven/model>

worden beschouwd en in hoeverre voorlichting en communicatie erin slagen bedrijfsleven, kennisinstellingen en particuliere uitvinders het nut van IE over te brengen.

In vergelijking met bijvoorbeeld de Verenigde Staten, maar ook buurland Duitsland, heeft Nederland een minder verankerde IE-cultuur. Het beschermen van innovaties door middel van IE-rechten heeft in Nederland geen slecht, maar ook geen goed imago. Dit komt deels door een economische cultuur die van oorsprong meer gebaseerd is op een vrije handelsgeest waarin bescherming en afscherming van innovatie als minder relevant en van waarde werden gezien. Er wordt minder waarde gehecht aan het bezitten van een IE-recht. Ook scholing, zowel in de schoolbanken als in de praktijk, biedt minder aandacht aan IE-bescherming dan bijvoorbeeld het geval lijkt te zijn in Duitsland.

Voor gebruikers verschilt het imago van IE-rechten van sector tot sector, in sommige sectoren is het aanvragen van IE-recht veel gebruikelijker dan in andere sectoren. Geïnterviewden geven bijvoorbeeld aan dat in technische sectoren octrooien standaard worden besproken, terwijl binnen de designwereld dit minder wordt geagendeerd (dit is via merken- en modellenrecht mogelijk en kan relevant zijn). In algemene zin wordt het imago van IE-rechten gedomineerd door berichtgeving in het nieuws. Helaas komen voornamelijk grote partijen in het nieuws die door middel van IE-rechten de grenzen van hun machtspositie opzoeken. Voorbeelden hiervan zijn grote spelers in de farmaceutische sector²³ of voedselsector. Als resultaat wordt het imago van IE-rechten soms als “twijfelachtig” getypeerd. Geïnterviewden geven aan dat hierdoor (met name kleine) gebruikers een zekere terughoudendheid kunnen vertonen in het omarmen en exploiteren van IE-rechten. De reputatieschade voor IE-rechten in het geheel is van belang voor de effectiviteit van het IE-stelsel. Typerend is de opmerking van een geïnterviewde over het imago, namelijk dat: “de octrooihouder wordt gezien als gierigaard”.

Voor gebruikers zijn er ook grote verschillen te vinden in de praktische toepassing van de IE-rechten. Zo maken gebruikers de afweging of het aanvragen en bezitten van IE-rechten voor hun toegevoegde waarde heeft. Bij de afweging van het nut van IE-bescherming komt veel kijken, zoals de ‘time-to-market’²⁴, mogelijkheid tot ‘reverse engineering’²⁵ en de ontwikkeltijd en kapitaalintensiteit van de innovatie. Het nut van IE-rechten is het hoogst als er veel kapitaal en tijd zit in de ontwikkeling van de innovatie, het lang duurt deze op de markt te introduceren en het voor andere partijen rendabel is de innovatie te kopiëren. Dit maakt dat in bepaalde sectoren, zoals farma, maar ook de veredelingssector, de waarde van IE-bescherming meer evident is dan in sneller bewegende sectoren zoals hightech en ICT. Vanwege de relatief kortere doorlooptijd van nieuwe innovaties weegt de tijds- en financiële investering niet altijd op tegen de baten van IE-bescherming, zoals licenties en/of een onderhandelingspositie. Uiteraard verschilt deze afweging ook per IE-recht, het auteursrecht is immers gratis.

Ook zijn sommige sectororganisaties actiever in het onder de aandacht brengen van de voor- en nadelen van IE-bescherming, waar andere hier nauwelijks aandacht aan geven. Hoewel deze nuances vanuit een overkoepelend perspectief goed te overzien zijn, ontstaat bij individuele spelers een onduidelijk beeld waarin IE soms als onmisbaar wordt bestempeld en in andere gevallen als overbodig en duur. Daar bovenop komt de complexiteit van de verschillende rechten, met al dan niet bijbehorende uitvoeringsorganisaties en de verschillende niveaus waarop men bescherming kan aanvragen.

De waarde van IE-bescherming in Nederland is afhankelijk van sectorspecifieke eigenschappen die nut en/of noodzaak van IE-rechten bepalen. In cross-sectorale samenwerkingen kan dit leiden tot verwarring over hoe strikt de afspraken omtrent eventuele IE-bescherming moeten worden gemaakt. De complexiteit van het IE-systeem, gekoppeld aan decentrale dienstverlening (verschillend per recht) en daarmee ook de versnipperde informatievoorziening, leiden ertoe dat met name het MKB en andere kleine partijen het nut van IE-bescherming niet altijd herkennen. Dat betekent dat voor deze belanghebbenden informatievoorziening *sec* niet voldoende is: zij hebben behoefte aan op maat gesneden begeleiding bij de strategische keuze over IE-rechten.

²³ Tijdens de looptijd van deze evaluatie vindt ook een studie plaats naar de waarde van aanvullende beschermingsmechanismen in de farmaceutische sector. Deze studie wordt tevens uitgevoerd door Technopolis.

²⁴ Benodigde tijd om een uitvinding als een succesvolle innovatie op de markt te brengen.

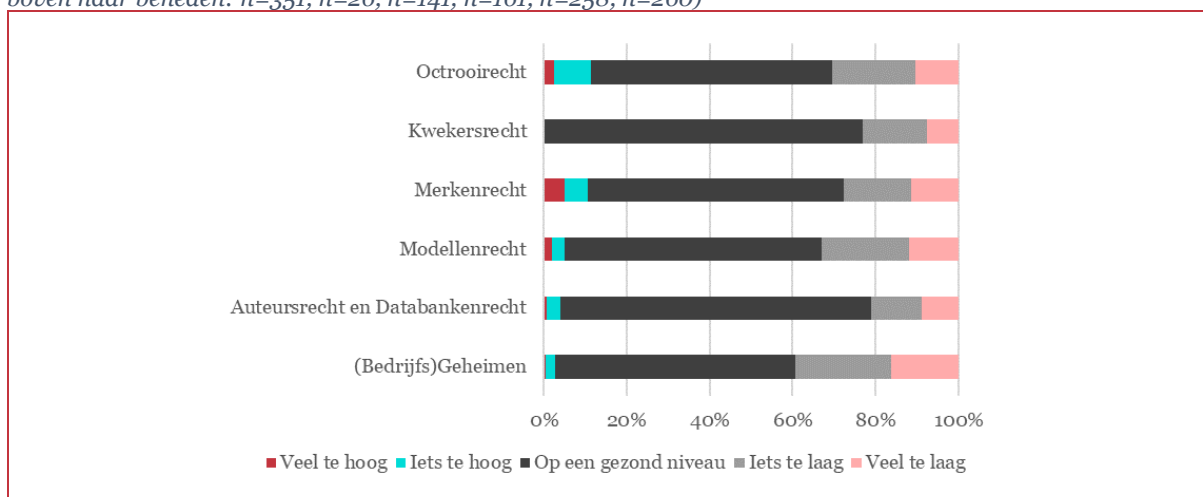
²⁵ Het copieren van een product van een concurrent door het product te analyseren.

4.2 Bescherming

De geboden bescherming is een van de kernaspecten van IE-rechten. Naast de bescherming bieden IE-rechten gebruikers nog andere voordelen. In deze paragraaf wordt puur het aspect van bescherming belicht, in paragraaf 4.3 wordt dieper ingegaan op de andere manieren waarop IE-rechten kunnen worden benut, zoals bijvoorbeeld voor samenwerking of ter ondersteuning van het vinden van klanten en investeerders voor innovaties.

Vanuit de interviews komt het beeld naar voren dat IE in Nederland effectief beschermd kan worden via IE-rechten. Vooral bij lange en kapitaalintensieve ontwikkeltrajecten wordt IE-bescherming als onmisbaar geduid en is men over het algemeen tevreden over de kwaliteit van de bescherming. Ook wordt meermaals opgemerkt dat het Nederlandse systeem goed aansluit op internationale IE-rechtssystemen. Dit beeld wordt ook gesteund door de uitkomsten uit de enquête, al blijkt daaruit dat de bescherming eerder iets te laag dan iets te hoog is. Zie Figuur 2 voor een overzicht per recht. Dit beeld is wel enigszins anders per type gebruiker. Zo is het grootbedrijf over het algemeen positiever over de bescherming dan bijvoorbeeld het MKB en particuliere uitvinders.

Figuur 2 Visie gebruikers op het niveau van de geboden bescherming door verschillende IE-rechten (per recht van boven naar beneden: n=351, n=26, n=141, n=161, n=258, n=260)

Bron: doelgroepenenquête

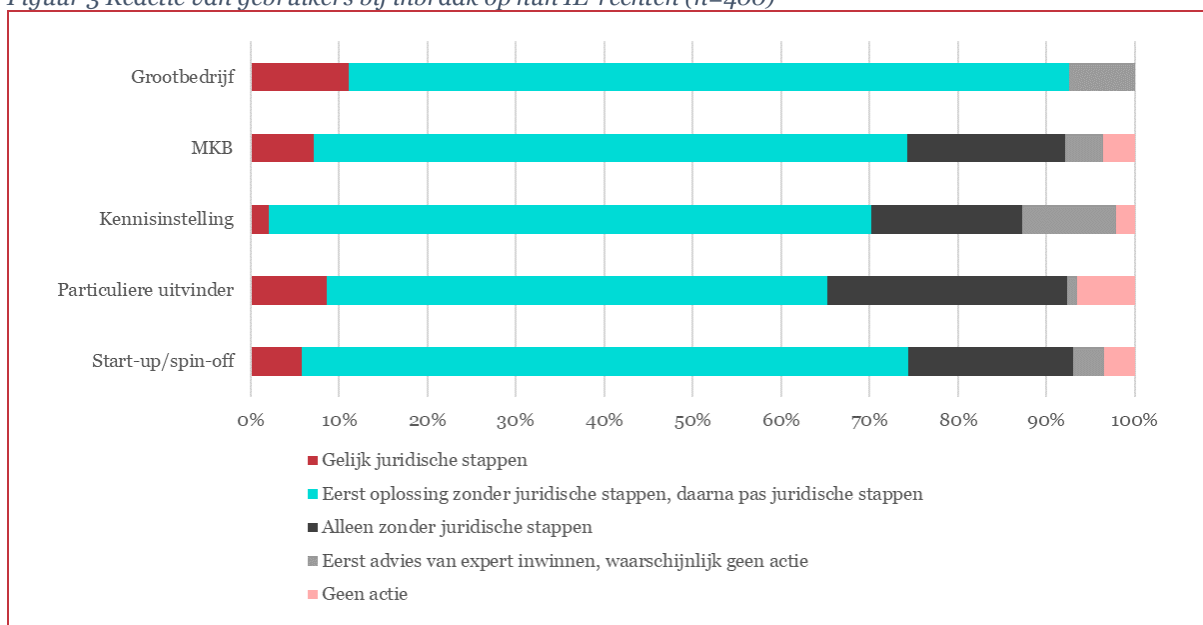
Met betrekking tot het octrooirecht zijn er ook een aantal kritische noten gerelateerd aan de ongetoetste aard²⁶ van het Nederlands octrooisysteem. Hoewel het garandeert dat de bescherming *snel* kan worden aangevraagd en toegekend, is de bescherming minder zeker dan bij een getoetst systeem. Hier tegenover staat dat het nieuwheidsonderzoek/written opinion wel degelijk een indicatie geeft over de houdbaarheid van een octrooi. Het verdedigen en handhaven van verkregen octrooien is daardoor een beperkt risicovolle aangelegenheid. De mening onder geïnterviewden is verdeeld en kan vergeleken worden met discussies over het ongetoetst octrooi in Zwitserland: voor- en tegenstanders van een ongetoetst systeem houden elkaar in evenwicht.

Vanuit de interviews en de open vragen in de enquête komt naar voren dat er geen velden zijn waar echt een gat is in de bescherming van innovaties via IE-rechten. Het enige onderwerp dat naar voren komt is de bescherming in de ICT-sector, waar voornamelijk software en data worden genoemd. De bescherming die het auteursrecht en het databankenrecht biedt schiet volgens gebruikers en gesprekspartners te kort. Hier wordt nog dieper op ingegaan in paragraaf 6.1, aangezien de rol van software en data in de toekomst nog groter lijkt te worden.

²⁶ In Nederland wordt het octrooi wel getoetst aan de hand van het nieuwheidsrapport en de written opinion, maar uitkomsten zijn niet bindend, het octrooi wordt namelijk sowieso verleend. Daarom wordt er ook wel over een registratieoctrooi gesproken.

Een groot deel van de bescherming berust op het kunnen handhaven van de rechten die de gebruiker heeft. De juridische expertise die hiervoor nodig is en de kosten van externe juridische experts hebben dus een invloed op de bescherming die de IE-rechten gebruikers kunnen bieden. Figuur 3 laat de verdeling van reacties van gebruikers bij inbreuk op hun IE-rechten zien. Zo is te zien dat slechts een kleine selectie van gebruikers gelijk juridische stappen onderneemt, maar ook dat een fors aantal kleine gebruikers niet in staat is deze juridische stappen te ondernemen. Bij het nemen van juridische stappen blijken de meeste gebruikers zich te richten op het verbieden van inbreukmakende artikelen (65%) gevolgd door het verkrijgen van een schadevergoeding vanwege de inbreuk (53%). Andere veelgenoemde doelen zijn het verkrijgen van een afdracht van de winst (39%), vergoeding van de proceskosten (37%) en het terugroepen van inbreukmakende artikelen (31%).

Figuur 3 Reactie van gebruikers bij inbraak op hun IE-rechten (n=400)

Bron: doelgroepenenquête

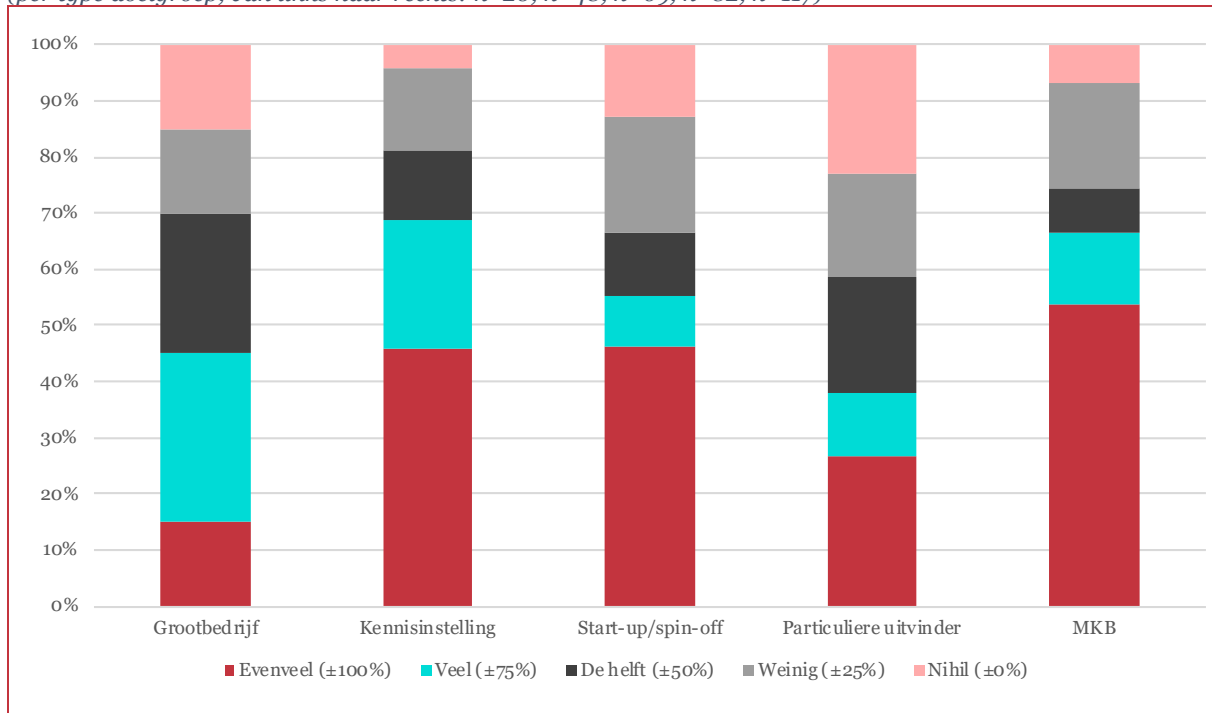
Daarnaast heeft ook de transparantie van de markt, ofwel de mate waarin de gebruiker bekend is met (mogelijke) inbreuk, invloed op de geboden bescherming. Uit de enquête blijkt dat voor 12% tot 16% van de gebruikers van het octrooi-, merken-, modellen- en auteursrecht de markt te ontransparant is om effectief de IE-rechten te handhaven. Ook hier geldt dat grote spelers hier minder moeite mee hebben dan kleine spelers.

Hoewel de effectiviteit van kennisbescherming binnen het Nederlands rechtssysteem over de breedte hoog scoort, is de weerslag ervan op R&D wisselend. Voor veel organisaties is het uitvoeren van R&D essentieel, zij zouden eventueel R&D uitvoeren zonder beschikbare IE-rechten. De enquête geeft aan dat voor 43% beschikbare IE-rechten geen verschil maken voor de hoeveelheid R&D die zij uitvoeren. Voor bepaalde organisaties zijn beschikbare IE-rechten echter essentieel voor het uitvoeren van R&D. Uit de enquête blijkt dat 12% van de gebruikers geen R&D zou uitvoeren zonder beschikbare IE-rechten.

Zoals aangegeven in paragraaf 4.1.3, hangt de waarde van IE-rechten samen met de praktische toepassing van de IE-rechten op de innovaties van de gebruikers. Dit komt ook terug in de uitkomsten van de enquête waarbij sectorale verschillen slechts in kleine mate zijn terug te zien. Zo liggen ligt het percentage gebruikers wat vrijwel geen R&D zou uitvoeren zonder IE-rechten iets hoger in sectoren zoals Life Science & Health en de Creatieve Industrie dan voor andere sectoren maar zijn de verschillen klein. Veel duidelijkere verschillen zijn terug te zien voor de verschillende type gebruikers. Figuur 4 laat zien, naar type organisatie, hoeveel R&D zou nog worden uitgevoerd zonder IE-rechten. Voor het MKB, start-ups/spin-offs en kennisinstellingen geeft de helft aan evenveel innovatieactiviteiten uit te voeren

in de afwezigheid van IE-rechten, de andere helft zou gradueel minder R&D uitvoeren. Voor het grootbedrijf is het tegenovergestelde het geval: slechts 15% van de grootbedrijven uit de enquête zou evenveel R&D uitvoeren als ze deze niet kunnen beschermen middels IE-rechten.

Figuur 4 Mate waarin organisaties zonder IE tóch R&D-investeringen en innovatieactiviteiten zouden uitvoeren (per type doelgroep, van links naar rechts: n=20, n=48, n=69, n=82, n=117)

Bron: doelgroepenenquête

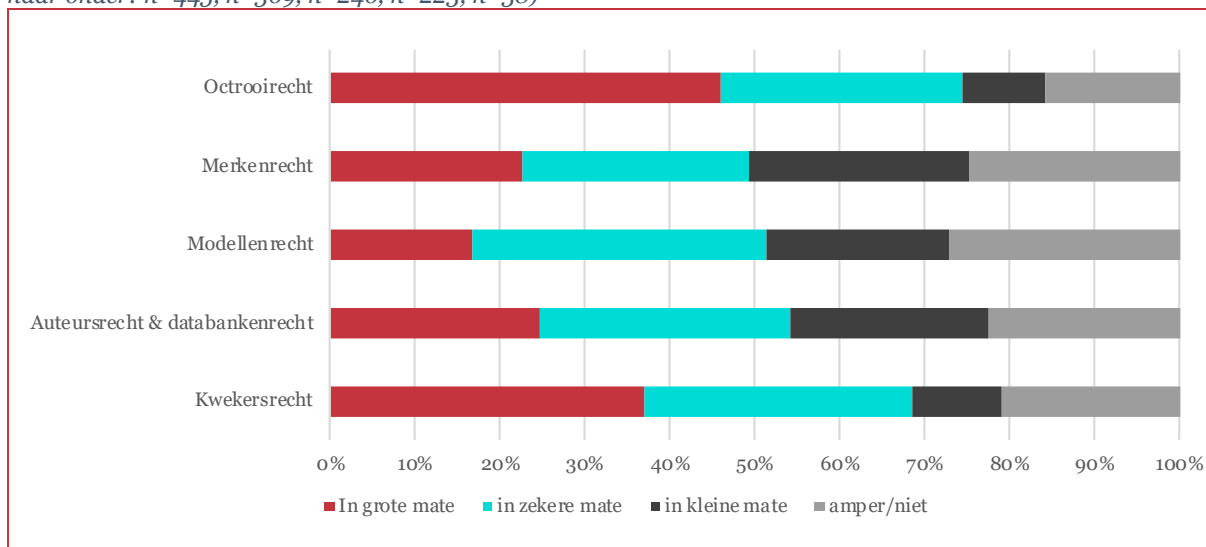
4.3 Benutting

Benutting van kennis kan via expliciet beschermde rechten (octrooien, kwekersrechten), maar kan ook veiliggesteld worden via andere wegen zoals bedrijfsgeheimen, korte time-to-market of scherpe prijsstelling.

4.3.1 Rendement op investeringen

Uit de vorige paragraaf blijkt dat voor bepaalde partijen innovatie zo belangrijk is, dat zonder IE-bescherming evenveel R&D zou worden uitgevoerd, maar ook dat voor bepaalde partijen IE-rechten essentieel zijn voor het uitvoeren van R&D. Ditzelfde beeld is terug te zien bij de relatie tussen IE-rechten en het behalen van rendement op investeringen. Figuur 5 geeft de relatie per recht weer. Voor 50% van de respondenten is IE-bescherming in grote of zekere mate belangrijk om rendement te behalen op een investering. Deze percentages liggen zelfs rond 70% bij het octrooirecht en het kwekersrecht. Ook hier is het grootbedrijf iets positiever dan het MKB.

Figuur 5 Hoe noodzakelijk is IE-bescherming om rendement op uw investering te halen? (per recht van boven naar onder: n=445, n=369, n=246, n=223, n=38)

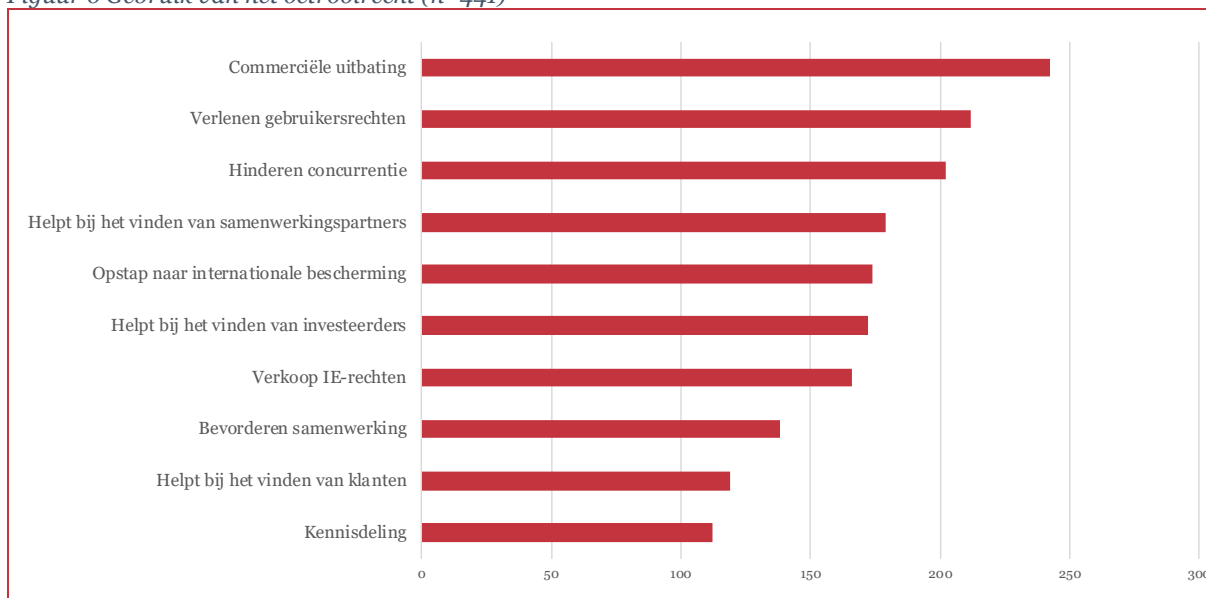
Bron: doelgroepenenquête

4.3.2 Gebruik van IE-rechten (octrooi-, merken-, modellen- en kwekersrecht)

Voor octrooien en het kwekersrecht wordt dieper ingegaan op het gebruik van de rechten.

Octrooien bieden een aantal voordelen. Vanuit de enquête komt duidelijk naar voren dat ‘commerciële uitbating’ de grootste reden vormt om een octrooi aan te vragen. Figuur 6 laat zien hoe, gemiddeld voor alle doelgroepen, octrooien worden gebruikt. De geïnterviewden geven aan dat zicht op het recht van exclusiviteit vaak een leidend motief is in de beslissing om een octrooi aan te vragen. Het faciliteert een uitvinder om “zijn brood te verdienen” met een uitvinding.

Figuur 6 Gebruik van het octrooirecht (n=441)

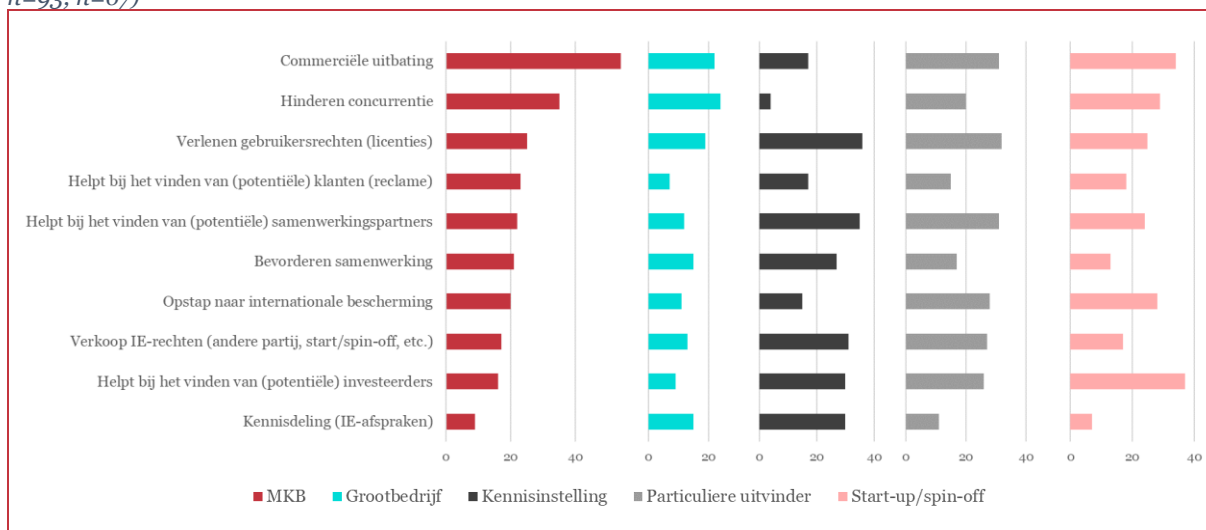

Bron: doelgroepenenquête

De voornaamste redenen om te investeren in een octrooi verschillen per doelgroep. Zoals Figuur 7 weergeeft, is dat voor het MKB voornamelijk commerciële uitbating, terwijl voor het grootbedrijf naast commerciële uitbating het hinderen van concurrentie een zeer belangrijke functie blijkt. Voor

kennisinstantellingen gelden daarentegen juist kennisdeling, het bevorderen van samenwerken en het verlenen van gebruikersrechten als belangrijke aspecten van het verkrijgen van een octrooi. Voor start-ups/spin-offs en, in mindere mate, voor particuliere uitvinders zijn octrooien nuttig bij het vinden van investeerders alsmede het vinden van partners, verlenen van gebruikersrechten en als opstap naar internationale bescherming. Dit werd ook meermaals bevestigd in de interviews: octrooien bieden kleinere bedrijven een onderhandelingspositie, die ze anders nooit zouden kunnen bemachtigen.

Figuur 7 Gebruik van octrooien, per type organisatie (per doelgroep van links naar rechts: n=101, n=32, n=51, n=93, n=67)

Bron: doelgroepenquête

De verschillende partijen gebruiken octrooirecht dus voor uiteenlopende doelen. Hoewel er zeker een wisselwerking bestaat tussen innovatie en octrooien, komt uit de interviews ook naar voren dat in sommige gevallen het octrooirecht haar doel voorbij schiet. Er wordt gesproken van een breuk tussen de onderzoeker en het octrooiportfolio, wat voornamelijk voorkomt bij het grootbedrijf waarbij R&D-afdeling ver af staat van de juridische/sales afdeling. Voor de juridische en sales afdelingen kunnen octrooien een doel op zich zijn, waardoor octrooien minder het rendement op investering in innovatie gaan dienen en meer het strategische doel van de organisatie. Het risico hierbij is, dat octrooien worden aangevraagd voor kennis waarvoor dit niet nodig is en dat octrooien meer als machtsmiddel worden gebruikt dan voor commerciële uitbating, samenwerking en kennisdeling.

Binnen het kwekersrecht staat net als bij het octrooirecht commerciële uitbating bovenaan de lijst van meest voorkomend gebruik. In tegenstelling tot het octrooirecht is bij het kwekersrecht het gebruik minder gericht op het vinden van externe partners voor samenwerking, klanten of investeerders. Daarentegen lijkt het veel duidelijker een economisch doel te dienen. Uit de interviews komt naar voren dat in het Nederlandse systeem het kwekersrecht een goede aanvulling is op het octrooisysteem. Wel blijven er zorgen over de potentiële macht van een aantal grote spelers wereldwijd. Dat is terug te zien in het feit dat zaadbedrijven naast kwekersrechten ook octrooien aanvragen. Dit stelt hen in staat de voor het kwekersrecht zeer belangrijke veredelingsvrijstelling te omzeilen.²⁷

²⁷ In het kwekersrecht geldt een volledige veredelingsvrijstelling, wat betekent dat een derde een beschermd plantenras mag gebruiken voor de ontwikkeling en commercialisering van een ander plantenras, zonder daarbij inbreuk te plegen op het kwekersrecht van de rechthehouder. Enige uitzondering daarop is gebruik van wat men noemt het in wezen afgeleide ras, voor welke de veredelingsvrijstelling niet geldt. Zie in dat verband bijvoorbeeld Art. 13, lid 5 en Art. 15 Verordening (EG) nr. 2100/94 van de Raad van 27 juli 1994 inzake het communautaire kwekersrecht.

Figuur 8 Gebruik van het kwekersrecht (n=32)

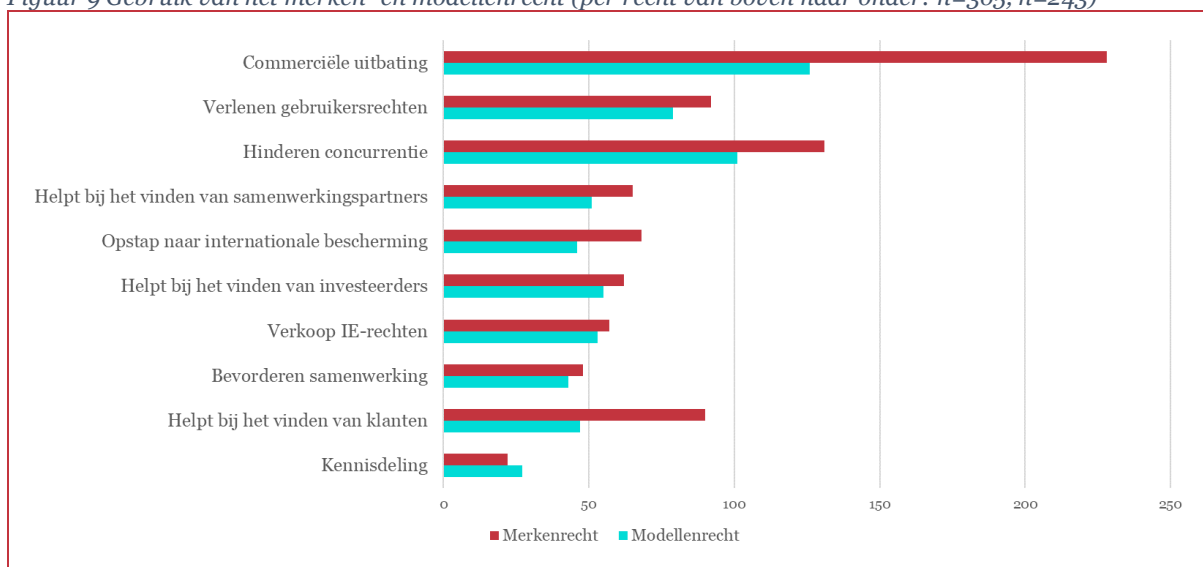
Bron: doelgroepenenquête

De veredelingsvrijstelling wordt door de meeste partijen onderschreven als een positieve ontwikkeling die de innovatie op gebied van veredeling ten goede komt. In tegenstelling tot het octrooirecht, waar men een innovatie wel kan opzoeken maar niet mag gebruiken (tenzij over wordt gegaan tot licentiëren) kan men door de kwekersvrijstelling direct doorbouwen op innovaties van derden.²⁸ Hoewel dit natuurlijk ook als keerzijde heeft dat kennis minder afgeschermd is, heeft elke speler binnen het kwekersrecht dezelfde mogelijkheid om gebruik te maken van andermans innovaties. Dit vermenigvuldigt het innovatiepotentieel binnen deze sector. Daarnaast komt ook uit interviews naar voren dat de sector, vanwege het smalle spelersveld, een cultuur heeft van relatief veel samenwerking.

Voor het merkenrecht en het modellenrecht ligt de nadruk in het gebruik anders. Terwijl voor beide rechten commerciële uitbating het belangrijkste is, is commerciële uitbating binnen het gebruik van het merkenrecht veel belangrijker. In vergelijking met het octrooirecht spelen andere aspecten, met uitzondering van het hinderen van concurrenten, een minder grote rol. Het marketing-aspect van het merkenrecht is ook sterk terug te zien door de hoge score van: “Helpt bij het vinden van klanten”. Zie Figuur 9 voor een compleet overzicht.

²⁸ Zoals reeds aangegeven heeft Nederland een beperkte veredelingsvrijstelling ingevoerd in het octrooisysteem, waardoor een door een octrooi beschermde uitvinding aangaande planten kan worden gebruikt voor het ontwikkelen van eigen innovatie terzake. Voor een eventuele commercialisering van een daardoor verkregen innovatie dient nog wel steeds de instemming van de octrooihouder te worden verkregen. In de praktijk is dat een licentie.

Figuur 9 Gebruik van het merken- en modellenrecht (per recht van boven naar onder: n=365, n=243)

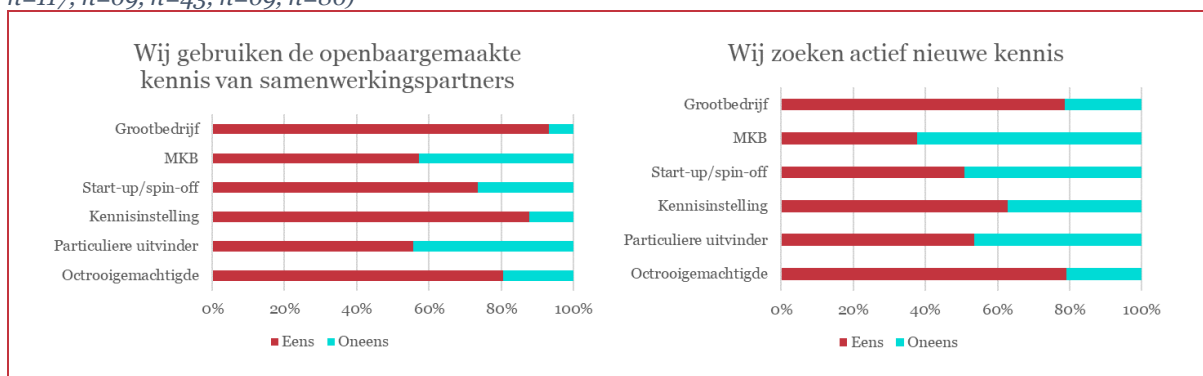

Bron: doelgroepenenquête

4.3.3 Open innovatie en R&D-samenwerking

Naast de vraag over de relatie tussen IE-rechten en innovatie, is er ook een vraag over de manier waarop IE-bescherming zich verhoudt tot open innovatie en samenwerking op gebied van R&D: moedigen IE-rechten, die van nature IE beschermen, het delen van kennis met publieke of private organisaties juist aan of ondermijnen zij dit? Geïnterviewden hadden uiteenlopende reacties op de vraag of IE-rechten publiek-private-samenwerkingen hinderen of faciliteren. Wat herhaaldelijk terugkomt is de noodzaak om aan het begin van een samenwerking heel duidelijke afspraken te maken omtrent de IE-rechten. Hier is de afgelopen jaren veel verbeterd, met name de kennisinstellingen hebben een professionaliseringsslag gemaakt. Figuur 10 biedt inzicht op organisatieniveau in de mate waarin actoren kennis delen en gebruik maken van nieuwe kennis.

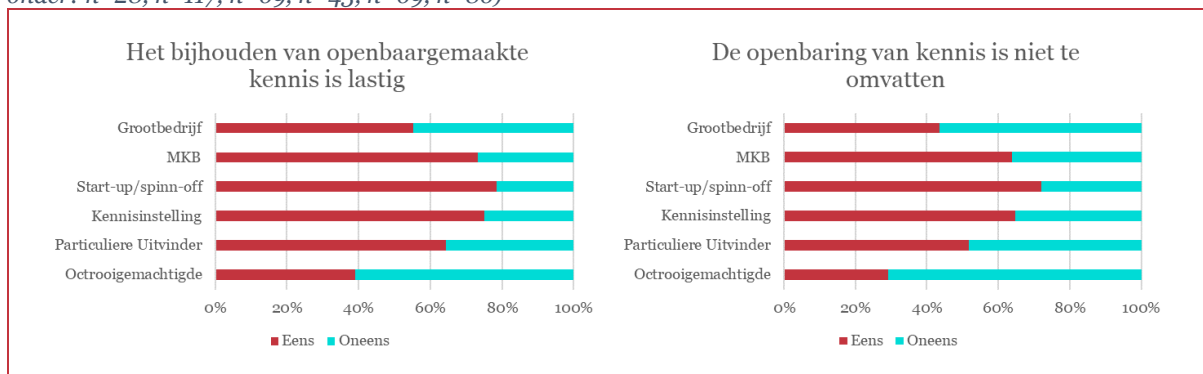
Figuur 10 Gebruik van openbaargemaakte kennis, naar organisatie (per doelgroep van boven naar onder: n=28, n=117, n=69, n=43, n=69, n=86)

Bron: doelgroepenenquête

De waarde van samenwerkingspartners wordt in Figuur 10 gedemonstreerd. Het merendeel van de doelgroepen geeft aan de openbaargemaakte kennis van samenwerkingspartners te gebruiken, terwijl nieuwe kennis, zonder bestaande relatie, slechts door de helft van de respondenten wordt gezocht, laat staan gebruikt. Voor het MKB geldt zelfs dat een meerderheid niet actief naar nieuwe kennis zoekt. Deze informatie geeft aan dat de relatie tussen bedrijven en/of organisaties belangrijker is voor het delen van openbaargemaakte kennis en het gebruik hiervan. Dit komt mede door de hoeveelheid beschikbare informatie, het is door de meeste gebruikers moeilijk bij te houden (zie Figuur 11).

Figuur 11 Bijhouden en omvatten van openbaargemaakte kennis, naar organisatie (per doelgroep van boven naar onder: n=28, n=117, n=69, n=43, n=69, n=86)

Bron: doelgroepenenquête

Alle partijen geven aan dat het bijhouden van openbaargemaakte kennis lastig is, behalve octrooigemachtigden. Ook is de openbaring van kennis voor de meeste partijen moeilijk te omvatten. Dit suggereert dat het veelgenoemde voordeel van bijvoorbeeld octrooien ten opzichte van het bedrijfsgeheim, namelijk de openbaarmaking van de kennis, niet direct tot uiting komt voor een groot deel van de potentiële gebruikers. Dit is een gemis, want gesprekspartners geven wel aan dat de openbaarmaking een belangrijk voordeel zou moeten zijn voor de maatschappij. Geïnterviewden onderstrepen daarbij het belang van de leesbaarheid van octrooien, zij geven aan dat het merendeel van octrooien dusdanig algemeen is opschreven dat het de grootst mogelijke bescherming biedt wat niet ten goede komt aan de bruikbaarheid voor andere partijen. In hoeverre dus het octrooisysteem meer bijdraagt aan innovatie vanwege de openbaarheid is moeilijk te bepalen, maar lijkt in de mate van toegankelijkheid in ieder geval een barrière tegen te komen.

Vanuit de enquête zijn geen grote sectorale verschillen op te maken in termen van het gebruik van openbaargemaakte kennis. Slechts enkele sectoren laten stevige verschillen zien, maar bij een uitsplitsing van de respondenten naar sector is het aantal te klein om hier significante uitspraken over te doen. Wel zijn er enkele verwachte patronen zichtbaar, zo lijkt het dat gebruikers uit de ICT-sector de meeste moeite om relevante kennis te bevatten en vinden, wat logisch is gezien octrooien minder voorkomen in deze sector.

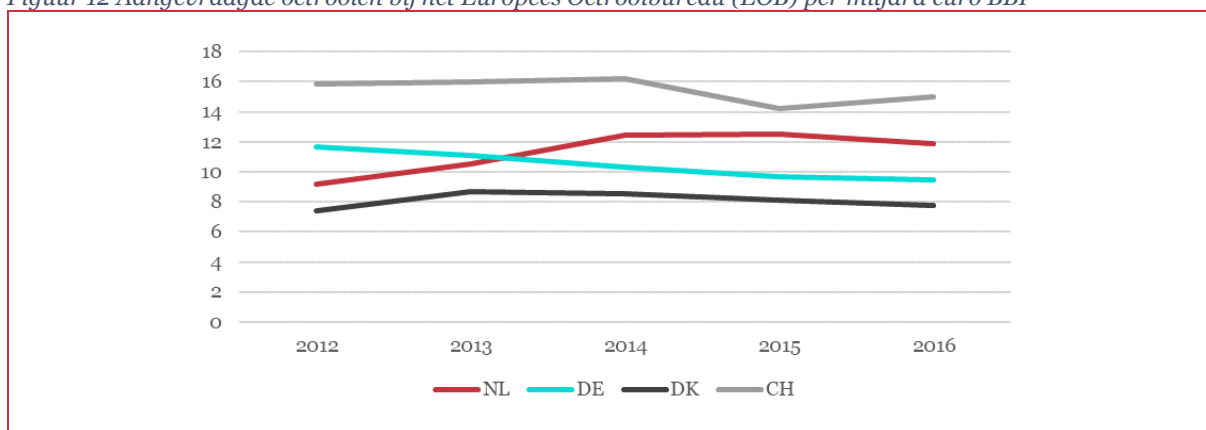
4.4 IE-beleid in internationaal perspectief

4.4.1 Nederland in vergelijking met de benchmarklanden

Europese octrooiaanvragen en verstrekking

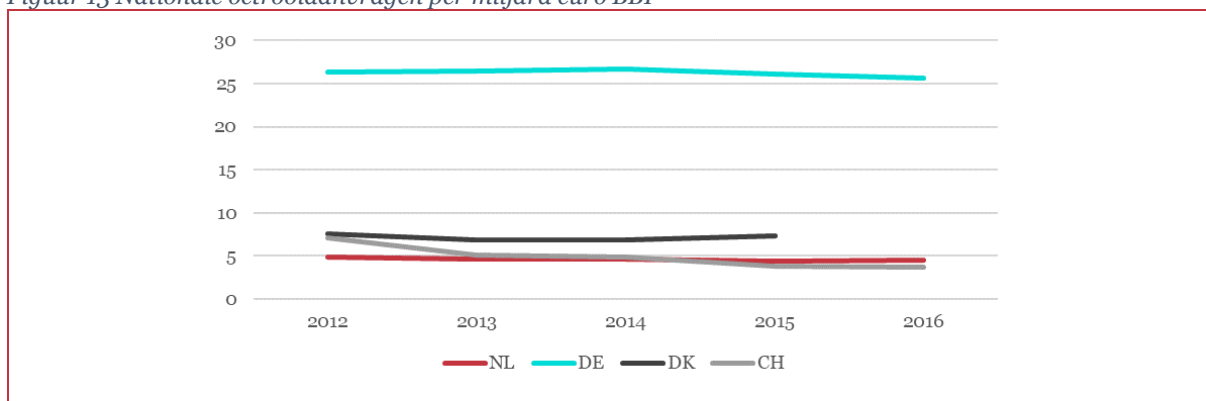
In vergelijking met andere Europese landen, vragen Nederlandse organisaties en individuen relatief veel octrooien aan. Zoals in Figuur 12 te zien is, is Zwitserland de grootste aanvrager van Europese octrooien per euro BBP. Dit is niet verwonderlijk, omdat in Zwitserland een sterke focus is op de aanvraag van Europese octrooien en nationale aanvragen de laatste jaren op een zeer laag niveau liggen. Nederlandse aanvragers scoren voor wat betreft Europese aanvragen goed ten opzichte van Duitsland en Denemarken. Een kanttekening bij deze vergelijking is dat het alleen om aangevraagde Europese octrooien gaat. Wanneer er maar een paar Europese landen tot de beoogde markt horen, kan er ook een octrooi direct voor die specifieke landen worden aangevraagd. Zo laat Figuur 13 zien, dat Duitsland zeer veel nationale aanvragen kent, vermoedelijk vanwege de omvang en het belang van de Duitse markt. Nederland toont een vergelijkbaar aantal nationale aanvragen als Zwitserland, hetgeen de vraag oproept of Nederland de Zwitserse trend richting meer Europese en minder nationale octrooiaanvragen zal volgen.

Figuur 12 Aangevraagde octrooien bij het Europees Octrooibureau (EOB) per miljard euro BBP

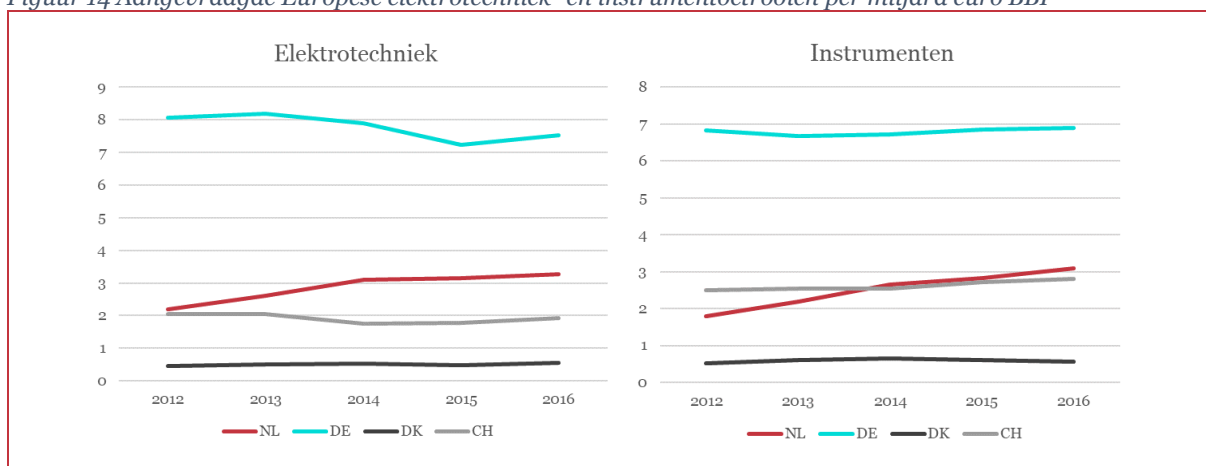
Bron: EOB

Figuur 13 Nationale octrooiaanvragen per miljard euro BBP

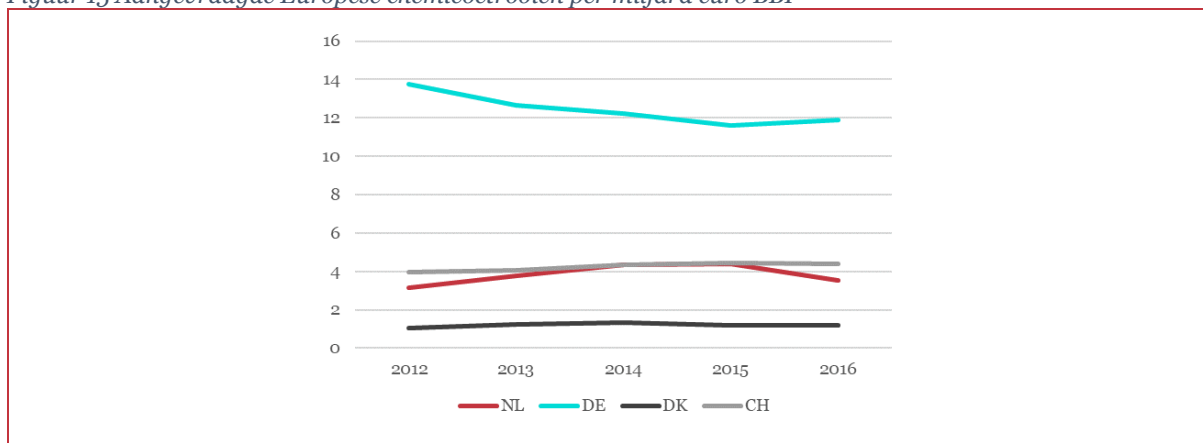
Bron: nationale octrooibureaus

Figuur 14 Aangevraagde Europese elektrotechniek- en instrumentoctrooien per miljard euro BBP

Bron: EOB

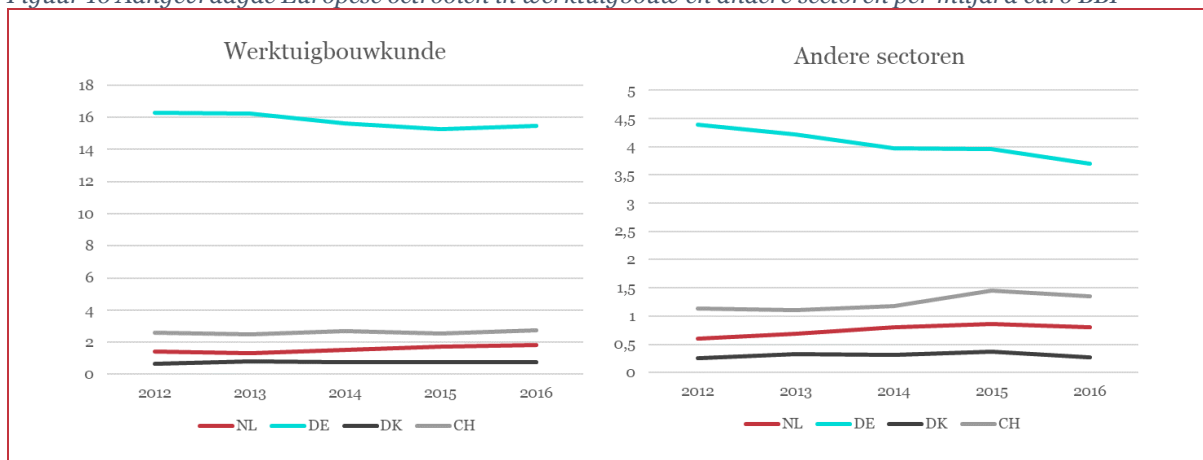
Figuur 15 Aangevraagde Europese chemieoctrooien per miljard euro BBP

Bron: EOB

Uit de vergelijking van Europese octrooiaanvragen per sector blijkt ook het belang van de Duitse markt. In vergelijking met de andere landen worden er in Nederland relatief veel octrooien aangevraagd met betrekking tot chemie, elektrotechniek en instrumenten. Chemie omvatte in de periode van 2012-2016 gemiddeld 33% van de aangevraagde octrooien, voor elektrotechniek was dit 24% en voor instrumenten 24%. Dit zijn sectoren waar een aantal grote Nederlandse bedrijven op actief zijn, zoals Philips, DSM en ASML. In de werktuigbouwsector en andere technologische sectoren worden in Nederland minder Europese octrooien aangevraagd dan in Duitsland en Zwitserland.

Figuur 16 Aangevraagde Europese octrooien in werktuigbouw en andere sectoren per miljard euro BBP

Bron: EOB

Aan de hand van de octrooicijfers zijn geen effecten van beleidswijzigingen op te merken. Enkele beleidswijzigingen hebben pas zeer recentelijk plaatsgevonden, bijvoorbeeld de richtlijn voor biotechnologische uitvindingen (2016), of zijn zeer thematisch, bijvoorbeeld de invoering beperkte verdelingsvrijstelling (2014). Een oudere beleidsmutatie waarvan het gevolg nu goed meetbaar zou moeten zijn is de invoering van mogelijkheid om de octrooiaanvraag in het Engels in te dienen (2008). Ook deze beleidsmutatie is niet terug te zien in de algehele macro cijfers van octrooien. Uit de vorige evaluatie van het IE-beleid blijkt dat het aantal aanvragen via de nationale en EOB-route geen verschillen laten zien. Ook het percentage ingediende vertaling aan de hand van de EOB-route wordt gedomineerd door een algehele dalende trend waarbij er in 2008 of de jaren daarna geen sterke verandering is op te merken.

4.4.2 *Beleidsthema's in benchmarklanden*

Specifiek MKB-beleid

Niet alleen in Nederland is het bereiken van MKB een uitdaging; ook de benchmarklanden erkennen dit als probleem. Zowel Duitsland, Denemarken, als Zwitserland hebben activiteiten die specifiek op het MKB gericht zijn, hetgeen voor het Nederlandse beleid als inspiratie kan dienen. Daarbij is een verschuiving zichtbaar van activiteiten die *sec* op IE-registratie gericht zijn naar activiteiten die bedrijfsvoering ondersteunen.

Informatievoorziening blijft een punt van aandacht. De activiteiten in Zwitserland gelden als succesvol, vanwege zakelijk in plaats van juridisch taalgebruik, duidelijke grafische weergave van de levenscyclus van IE-rechten en een regelmatig aangepaste en fraai vormgegeven website. Verdergaand zijn de adviesactiviteiten door het opzetten van een netwerk van IE-experts en specifieke start-up coaching door het Zwitserse innovatieagentschap. Hierbij blijft het van belang te letten op het onderscheid tussen diensten die de markt kan leveren versus diensten die vanuit het octrooibureau geleverd worden, zoals ondersteuning bij octrooionderzoek. Ook blijkt de toegang tot MKB soms sneller te lopen via de kamer van koophandel en belangenverenigingen, dan via het octrooibureau.

Duitsland kenmerkt zich door een samenhangend systeem van MKB- en onderzoekersondersteuning. In Duitsland kan het MKB bijvoorbeeld een subsidie krijgen voor de aanvraag van het eerste octrooi. Ook nadat het octrooi is aangevraagd, is er ondersteuning voor de volgende stap in het valideren van een vinding: het bouwen van prototypes. Daar waar de ontwikkeling van normen plaatsvindt binnen PPS-constructies, kan additioneel ondersteuning aangevraagd worden.

Alle drie de landen leggen de nadruk op onervaren, jonge bedrijven, met name start-ups. Ze hechten alle een duidelijke waarde aan een-op-een advies om rekening te houden met specifieke IE-kwesties; dit betekent ook dat de benadering van IE holistisch is en alle soorten intellectuele eigendomsrechten bestrijkt. Het betekent ook dat de aanpak zich richt op het verbeteren van expertise op het gebied van IE-management in plaats van het vergroten van het aantal ingediende octrooiaanvragen.

Uit onderzoek over de periode 2008-2012²⁹ blijkt dat 68% van de Nederlandse octrooiaanvragen afkomstig is van grootbedrijven, ten opzichte van 24% door het MKB. Dit betreft niet alleen nationale octrooiaanvragen. Dit terwijl het grootbedrijf maar 4% van het aantal octrooiaanvragers uitmaakt en het MKB 69% beslaat. Een klein aantal grootbedrijven was in deze periode dus verantwoordelijk voor het grootste deel van de Nederlandse octrooiaanvragen. Ondanks dat er geen data beschikbaar is voor de evaluatieperiode (2012-2016) zijn er geen indicaties gevonden dat de verhoudingen tussen de verschillende groepen gebruikers sterk is veranderd. Voor geen van de andere innovatieve landen is hierover data beschikbaar. Internationale vergelijking is hierdoor op dit punt niet mogelijk.

De rol van de nationale IP-kantoren

Het onderwerp MKB-ondersteuning is sterk afhankelijk van de manier waarop de verschillende landen hun IE-bureaus positioneren. In het bijzonder hebben Zwitserland en Denemarken hun IE-bureaus opnieuw uitgevonden als dienstverleners. Zoals het voorbeeld van Zwitserland laat zien, kan dit zowel worden gedaan in termen van commerciële (octrooi-zoek) diensten als specifieke door de overheid gesubsidieerde ondersteuningsdiensten aan MKB en onderzoekers. Deze heruitvinding kan ook worden gezien als een reactie op de steeds groter wordende rol van het EOB bij het onderzoeken en verlenen van octrooien. Dit heeft nationale IE-bureaus geen goed gedaan. Het Zwitserse voorbeeld is opmerkelijk omdat het zowel een ongetoetst octrooierecht kent én nog steeds succesvol is als dienstverlener. Een betwistbare succesfactor van het Zwitserse kantoor is haar functie als nationaal IE-competentiecentrum, waarbij alle relevante openbare expertise op IE - inclusief het auteursrecht - wordt samengebracht in één instelling, die ook nauw samenwerkt met andere Zwitserse instellingen. De Duitse IE-bureaus zijn in dit opzicht geen goed vergelijk: gezien het belang van de Duitse markt mag worden verwacht dat er altijd vraag zal zijn naar nationale Duitse octrooien. Dit betekent dat de druk om het bedrijfsmodel te

²⁹ RVO (2017) Octrooien in Nederland – de staat van de technologische infrastructuur in de periode 2008-2012 (p. 13-14)

veranderen lager is. Het Deense voorbeeld volgt het Zwitserse voorbeeld, maar handhaaft nog steeds een getoetst nationaal octrooi.

IE-onderwijs

Met name in het Zwitserse voorbeeld wordt IE-onderwijs gezien als een onderwerp waarmee effecten op IE-bewustzijn kunnen worden bereikt. IE-voorlichting, indien begrepen als verplichte vakken in de loop van technische, zakelijke, wetenschappelijke en kunstwetenschappen, en met de nadruk op zakelijke in plaats van juridische kwesties, heeft een duidelijk voordeel van het mobiliseren van een breed scala aan personen, hoewel effecten pas zullen optreden op lange termijn. Naast Zwitserland is dit onderwerp recentelijk als een belangrijke ontwikkeling in Ierland en Oostenrijk geïdentificeerd.

Ongetoetst octrooi en/of gebruiksmodellen (utility models)

De benchmarklanden kennen ofwel een ongetoetst octrooi (Zwitserland) of bieden een alternatief in de vorm van gebruiksmodellen die vaak een minder zware toetsing kennen. Het belang van deze vormen van IE-bescherming lijkt af te nemen: Zwitserland richt zich in haar aanvragen duidelijk op Europese octrooien en het belang van het gebruiksmodellen in Denemarken neemt gestaag af. Ook in Duitsland neemt het aantal gebruiksmodellen af, ook gezien het geringe verschil in kosten en moeite ten opzichte van een regulier octrooi.

Met name het Zwitserse debat over nut en noodzaak van een ongetoetst octrooi toont aan dat elke keuze voor een systeemwijziging voor- en tegenstanders kent. De effecten van een dergelijke systeemverandering (ook in het kader van de instelling van een unitair octrooi) zijn moeilijk in te schatten en zijn in feite een *politieke* keuze.

4.4.3 Representatie in internationale fora

Samenwerking tussen landen op het gebied van intellectuele eigendomsrechten is van groot belang voor het bieden van zekerheid bij de internationale exploitatie van vindingen en voor het bieden van efficiëntie bij het grensoverschrijdend gebruik van IE-rechten. Het internationale kader van IE-afspraken betekent ook dat Nederland, gezien de bijkomende verdragsverplichtingen, nationaal een beperkte beleidsvrijheid heeft. Het is dus noodzakelijk dat Nederland haar belangen internationaal doeltreffend verdedigt.

In de evaluatieperiode is ervoor gekozen om in de internationale fora een aantal kernpunten te selecteren. Dit hangt niet alleen samen met de beperkte capaciteit om op iedere ontwikkeling op IE-gebied mee te kunnen praten, maar ook om bescheidenheid en terughoudendheid te tonen op de gebieden waarop Nederland groot is, onder meer met het oog op de diplomatieke verhoudingen. Er is een aantal successen geboekt wat betreft de internationale ontwikkelingen waarop Nederland heeft ingezet binnen de evaluatieperiode.

Allereerst moet het bereiken van een overeenkomst over het unitair octrooi in 2012 genoemd worden. De Nederlandse regering en het bedrijfsleven hebben hier veel aandacht aan besteed om de kosten van het zaken doen in Europa te verminderen. Waar bedrijven tot nu toe een Europees octrooi kunnen aanvragen, maar dit wel nationaal moeten laten valideren, kan na inwerkingtreding van het UPC-verdrag een octrooi worden aangevraagd dat slechts eenmaal hoeft te worden geregistreerd en in bijna de gehele EU geldig is.³⁰ Nationaal heeft Nederland maatregelen getroffen om het unitair octrooi spoedig te kunnen invoeren en het draagvlak ervoor in Europa te vergroten. Het is op dit moment echter nog afwachten tot het *eengemaakt octrooigerecht* in werking treedt.³¹

Gerelateerd aan het unitair octrooi, is de veredelingsvrijstelling voor de Nederlandse agribusiness van groot belang. Het kwekersrecht, dat in de agribusiness de mogelijkheid biedt om voort te ontwikkelen op de rassen en opstanden van concurrenten, leek aanvankelijk in het gedrang te komen bij het unitair

³⁰ Croatie en Spanje doen op dit ogenblik niet mee aan het unitair octrooi. Nog niet alle landen hebben geratificeerd.

³¹ Het in werking treden van het unitair octrooi is afhankelijk gesteld van het in werking treden van het zogenaamde eengemaakt octrooigerecht (Unified Patent Court).

octrooi, mede door internationale ontwikkelingen betreffende het octrooieren van biologisch materiaal. De veredelingsvrijstelling in het unitair octrooi, die volgde op de beperkte veredelingsvrijstelling in het Nederlandse recht om de balans tussen de twee IE-rechten te herstellen, is echter succesvol bepleit door de harde inzet van Nederland, onder meer door het initiëren van verscheidene studies en creëren van politieke aandacht in Brussel. Hierdoor is de biotechrichtlijn verduidelijkt, niet aangepast.

Wat betreft merken- en modellenrecht kent Nederland geen uitsluitend nationale vertegenwoordiging, omdat de uitvoerende instantie, BBIE, een samenwerking betreft binnen de Benelux-Organisatie voor de Intellectuele Eigendom. De regionale organisatie treedt ook internationaal op binnen de EUIPO in Alicante. Echter, dit vindt plaats naast de vertegenwoordiging van Nederland als lidstaat in de EUIPO. Nederland heeft bij onderhandelingen over herziening van de merkenrichtlijn en -verordening in Brussel ingezet op een beter merkensysteem in het algemeen en ook op verdeling van EUIPO gelden ten gunste van BBIE en nationale diensten.³²

Op het niveau van de WIPO wordt de mogelijkheid tot nationale inbreng enigszins beperkt door de competentieverdeling tussen de Europese Commissie en de EU-lidstaten. Voor (inhoudelijke) vergaderingen komt het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat of het Ministerie van Justitie en Veiligheid veelal naar Genève. Over het algemeen is het binnen de WIPO lastig om nieuwe zaken onder de aandacht te brengen, vanwege de benodigde meerderheid van landen. Tevens kan in veel gevallen gesteund worden op eensgezinde, grotere landen als het gaat om de standpunten bij nieuwe ontwikkelingen op IE-gebied. Wel heeft Nederland, als EU-voorzitter in de eerste helft van 2016, actiever geïntervenieerd bij de WIPO. Naar mening van de geïnterviewden heeft Nederland goed gebruik gemaakt van haar rol als voorzitter. Gezien de tijdelijke rol van het voorzitterschap, is de aanvullende steun die tijdens het voorzitterschap ter beschikking is gesteld vanuit het Ministerie van Buitenlandse Zaken na de overdracht van het voorzitterschap weer teruggetrokken.

Concluderend kan worden gesteld dat Nederland de ruimte die het heeft om een aantal domeinen mede te bepalen, doeltreffend heeft ingezet. Er is een aantal doorbraken bewerkstelligd die voor Nederland van groot belang zijn, waaronder het unitair octrooi en de beperkte veredelingsvrijstelling voor kwekers in het octrooirecht. Aan de andere kant is het voor Nederland niet mogelijk om internationaal op iedere ontwikkeling voorop te lopen. Waar dat kan, is het voor Nederland mogelijk om te steunen op gelijkgezinde partnerlanden. Zodoende wordt ook de ruimte bewaard om strategisch op te treden wanneer het economisch belang van Nederland in het geding is. Daarbij moet worden opgemerkt dat er uit het Europese samenwerkingsverband voor Nederland meer te halen valt dan op mondiaal niveau, waar nieuwe ontwikkelingen veelal geblokkeerd worden door de meerderheid die nodig is om ze op de agenda te krijgen.

4.5 IE-beleid in het IE-stelsel

Uiteraard maakt het IE-beleid in essentie het IE-stelsel mogelijk, maar in de invulling van het beleid zitten veel nuances die het stelsel verder vormgeven. Eerst wordt de rol van overheidsingrijpen beschreven waarin de legitimiteit centraal staat. Daarna wordt geanalyseerd of er specifieke gebreken zijn in het IE-beleid. Afsluitend worden de aanbevelingen uit de vorige evaluatie (2006-2010) gepresenteerd en er wordt nagegaan of en in welke mate deze aanbevelingen een vervolg hebben gekregen.

4.5.1 Legitimiteit van overheidsingrijpen

IE vervult veel verschillende rollen binnen de maatschappij. Waar de klassieke functie van IE voornamelijk bestond uit de bescherming van kennis en het behalen van rendement op investeringen in R&D (zoals ook uit de enquête blijkt, is dit nog steeds de belangrijkste functie), is de rol tegenwoordig veel breder. Zo heeft IE invloed op (publiek-)private samenwerking, op competitie tussen kleine en grote

³² Dit zogenaamde *Offset Mechanism* van EUIPO is in 2008 bedacht en in 2015 in de wettelijke teksten opgenomen. Wegens de projecten en uitgaven van EUIPO was er tot nu toe niets te verdelen. Dit heeft consequenties voor het BBIE: de financiële druk op de beschikbare middelen voor het promoten van IE in de drie Benelux-landen stijgt.

partijen, op kennisdeling, op valorisatie van kennis uit kennisinstellingen, en op de positie van Nederland als innovatieland.

De behoefte aan overheidsingrijpen is gebalanceerd: de overheid wordt vooral aangemoedigd een faciliterende, informerende, ondersteunende en stimulerende rol in te nemen. Uiteraard blijft daarnaast de wetgevende rol bestaan, maar sterke ingrepen in de regelgeving worden gegeven de internationale inbedding van IE afgeraden (zelfs al zou een eigen, Nederlandse interpretatie in sommige gevallen mogelijk zijn): deze kunnen grote, ingrijpende en, tot op zekere hoogte, onzekere consequenties hebben.

Op het gebied van informeren en ondersteunen is een grote rol voor de overheid weggelegd. Het IE-systeem tekent zich door de complexiteit en belang van details. Het effectief gebruik van het IE-systeem is daardoor een constante uitdaging voor kleine en nieuwe gebruikers van IE. Daarin ligt voor de overheid een uitdaging om hen te informeren over de mogelijkheden rondom IE. Ook is er behoefte aan meer strategische ondersteuning, wat momenteel buiten het IE-beleid valt. Kleine spelers hebben vaak niet de expertise voor strategische IE-keuzes, terwijl deze wel noodzakelijk zijn.

De rol als facilitator wordt vooral gezien in het kader van (publiek-)private samenwerkingen. Een goed voorbeeld hiervan is het beschikbaar stellen van voorbeeldovereenkomsten. Hier ontstaat de kans om de lessen uit eerdere samenwerkingen mee te nemen naar toekomstige samenwerkingen. Daarbij kan de faciliterende rol ook verder gaan dan alleen het IE-domein. Zo kan het sturen op een risico-assessment bij aanvang van R&D-projecten op termijn leiden tot een sterker IE-portfolio van een onderzoeksprogramma. Ook zou er bijvoorbeeld additionele aandacht kunnen gaan naar de balans tussen kleine en grote partijen, de wisselwerking tussen onderzoekers en financieel en juridisch personeel en de omgang met staatsteunwetgeving en het vergeven van octrooien/licenties.

Er is ook behoefte aan een stimulerende rol. Er heerst het gevoel dat er veel meer kennis beschikbaar is dan dat er actief gebruikt wordt. De stimulerende rol moet dus ook in het licht staan van benutting van IE. Daarnaast is het imago van IE een aandachtspunt. De combinatie van de complexiteit van het onderwerp en de negatieve berichtgeving omtrent grote spelers die IE als machtsmiddel gebruiken, stelt IE in een kwaad daglicht.

4.5.2 Verbeterpunten in het IE-beleid

Het huidige IE-beleid richt zich, naast de regelgeving, op het duidelijk en toegankelijk maken van de procedures, registratie en informatie omtrent de beschikbare IE-rechten. Ook is het draagbaar houden van de kosten voor het aanvragen van IE-rechten essentieel. Daarnaast vinden nog veel activiteiten plaats om gebruikers op specifieke plekken te ondersteunen, waarvan het maken van IE-afspraken binnen publiek-private samenwerkingen een goed voorbeeld zijn. In deze paragraaf wordt allereerst dieper ingegaan op specifieke aspecten waar het IE-stelsel momenteel niet optimaal werkt.

Het IE-beleid beslaat meerdere rechten die in verschillende sectoren verschillende rollen vervullen. Zo zullen industrieel ontwerpers vaak gebaat zijn bij een combinatie van octrooi-, merken- en modellenrechten en proberen farmaceutische bedrijven gebruik te maken van de volle lengte van een octrooi. Aan de ene kant is het een gebrek dat de rechten, met name octrooien, niet op maat aansluiten op elke sector, aan de andere kant beperkt de huidige generieke opzet van het IE-beleid de complexiteit.

De complexiteit heeft ook impact op andere aspecten van het IE-stelsel. Zo is voor IE vaak een grote mate van expertise nodig, die slechts in een enkele stap van de innovatieketen van belang is. Hierdoor wordt deze expertise op verschillende plaatsen in het IE-stelsel slechts door enkele experts gedekt. Het IE-systeem is daardoor fragiel en kennishiaten vormen een groot risico. Communicatie en samenwerking speelt hierdoor een belangrijke rol, omdat (potentiële) gebruikers veel kennis moeten aantrekken om de juiste keuzes te maken en goed gebruik te kunnen maken van het IE-stelsel. Spelers in het veld zijn op zoek naar zekerheid. De zekerheid waar zij naar zoeken is echter vaak lastig te geven, ook door experts. Zo wordt in dit verband door niemand volledige zekerheid gegeven omtrent *freedom to operate*: de zekerstelling dat er geen inbreuk wordt gemaakt op bestaande octrooien. Het gaat hier niet om de interpretatie van een enkel octrooi, hier kan *freedom to operate* goed voor worden bepaald, maar om een breed werkveld van een innovatie waarin een groot aantal octrooien een rol spelen.

Bij de handhaving van rechten wordt al snel het krachtsverschil tussen grote en kleine organisaties duidelijk. Dit verschil wordt verergerd doordat kleine partijen vaker een Nederlands, ongetoetst octrooi bezitten en grote partijen vaker Europese, getoetste octrooien (zie ook paragraaf 4.2). Een ander voorbeeld van de beperkte mogelijkheden tot handhaving zijn huismerkproducten, die vaak snel in de supermarkt liggen zodra een A-merk een succesvol nieuw product introduceert. Ook wordt de binnenkomst van producten uit het buitenland en de rol die de douane speelt in de handhaving van IE-rechten genoemd. Hieromtrent is in juni 2016 een wijziging aangebracht in de handhaving van de douane. In het ondersteunende stuk van de wijziging³³ door EZK wordt aangegeven dat in 2013 nog ongeveer 5% van de geïmporteerde producten was nagemaakt of door piraterij was verkregen.

Een ongewenst effect is dat IE een doel op zich wordt in plaats van dat het innovatie bevordert:

- De aanvraag of toekenning van IE-rechten wordt gezien als een indicator voor innovatieactiviteit. Daar waar dit (publicitaire) voordelen oplevert (bijvoorbeeld in internationale ranglijsten van landen, universiteiten, bedrijven, etc.), wordt het binnenhalen van IE-rechten leidend boven het uitvoeren van R&D.
- IE-rechten kunnen op meerdere manieren worden ingezet. Zo zijn er voorbeelden bekend van bedrijven die primair inkomsten genereren op basis van het beschuldigen van andere partijen van inbreuk op hun octrooien (zogenaamde *patent trolls* of *Non-Practicing Entities (NPEs)*)³⁴.
- Aanvragen en onderhandelingen omtrent IE worden vaak door specialisten uitgevoerd, waardoor de verbinding met het onderzoek vervaagt.
- Ook is het mogelijk dat een octrooi “op de plank blijft liggen”, omdat er geen overeenkomst met andere spelers kan worden gesloten, of omdat het portfolio aan rechten niet goed wordt benut.³⁵ Dit kan gezien worden als een gemiste kans, daar waar het maatschappelijk relevante innovaties betreft.

In de media is de aandacht voor IE vooral gericht op (verondersteld) machtsmisbruik van grote partijen. Hierdoor is het draagvlak in de maatschappij voor het thema IE aan het verzwakken.

Ook het gebruik van IE-rechten in publiek gefinancierd onderzoek is een punt van discussie. In deze discussie rondom publiek gefinancierd onderzoek spelen staatssteunregels een belangrijke rol. Het bieden van een compleet overzicht van de staatssteunregels valt buiten de scope van dit rapport, maar er is duidelijk een wisselwerking met het gebruik van IE-rechten. Zo scheppen deze regels³⁶ verplichte kaders voor de verdeling van het eigendom en de vergoeding die voor IE-rechten moet worden gevraagd, bijvoorbeeld in PPS'en in de Topsectoren (zie ook paragraaf 5.3). Een essentieel punt van de staatssteunregelgeving is dat de steun voor onderzoek, ontwikkeling en innovatie geen schadelijke verstoring mag opleveren voor het gemeenschappelijk belang (denk aan mededinging en het handelsverkeer). Hierbij wordt vooral gedoeld op het oneerlijk ondersteunen van het grootbedrijf omdat steun aan het MKB in veel gevallen is vrijgesteld³⁷. Uit de interviews blijkt dat, ondanks de geboden handvatten voor het marktconform overdragen van IE-rechten, het in de praktijk niet door alle partijen in alle situaties even gemakkelijk wordt bevonden om de marktwaarde van IE vast te stellen. In onderzoek dat direct voor de overheid wordt uitgevoerd kan het voorkomen dat IE-rechten moeten worden overgedragen aan de overheid aangezien dit vaak in de aanvraag reeds is vastgelegd. Gesprekspartners geven aan dat dit als voordeel heeft dat de overheid bij vervolgoedprachten niet

³³ Ministerie van Economische Zaken, (2016), “Wijziging in de handhaving door de Douane van de onder EZ vallende intellectuele eigendomsrechten”

³⁴ Een recent rapport van Darts-IP (NPE litigation in the European Union, februari 2018) geeft aan dat de NPE-gerelateerde zaken de afgelopen 10 jaar sterk zijn toegenomen in Europa, met name met betrekking tot ICT-octrooien. Uit het rapport blijkt dit vooral een probleem in Duitsland.

³⁵ Overigens kent het merkenrecht een gebruikspllicht, zodat hier deze problematiek minder speelt.

³⁶ Zoals: Kaderregeling voor Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie (EC, 2014) en de spelregels voor PPS'en in de Visie op het Toegepast Onderzoek (EZK, 2013)

³⁷ Algemene Groepsvrijstellingsverordening (EC, verordening (EU) Nr. 651/2014)

verplicht is om met dezelfde uitvoerder te werken, maar als nadeel heeft dat dergelijk IE maar zelden geëxploiteerd wordt.

4.5.3 Kabinetsreactie op de evaluatie 2006-2010

In 2012 heeft het kabinet met de Kamerbrief Reactie op het Evaluatieonderzoek Intellectueel Eigendom 2006-2010 gereageerd op de conclusies van het onderzoek en op “het belang van intellectueel eigendom (...) voor innovatie en de belangrijkste beleidsinitiatieven” in zijn algemeenheid. Hierin gaf de minister van Economische Zaken aan de conclusies en aanbevelingen uit het rapport te onderschrijven. Op basis van het evaluatieonderzoek gaf de minister aan het IE-beleid voort te zetten en met name “de relatie met innovatie, de interactie met stakeholders en de voorlichting te bevorderen”³⁸.

De kern van de conclusies die het kabinet overnam, was dat het Nederlandse IE-systeem kwalitatief goed en effectief is en dat de beleidswijzigingen die in de periode 2006-2010 zijn doorgevoerd de werking ervan hebben verbeterd. Wel zou het Nederlands systeem aan kracht winnen als de relatie met het innovatiebeleid zou worden versterkt, er een sterkere coördinatie van beleid en voorlichting ten aanzien van alle IE-rechten zou plaatsvinden, en de interactie met stakeholders zou verbeteren. De bijlage bij de Kamerbrief stelt wel dat het veelal “maatschappelijke, technologische en internationale ontwikkelingen” zijn die richting geven aan het IE-beleid.³⁹

In onderstaande tabel geven we een overzicht van de aanbevelingen van de evaluatie uit 2012 en of deze zijn genoemd in de kabinetsreactie, overgenomen, en geïmplementeerd.

Tabel 3 Toezeggingen kabinetsreactie evaluatie 2012

Aanbevelingen evaluatie 2012	Genoemd in kabinetsreactie	Aangenomen	Geïmplementeerd
Effectmonitoring en double loop learning	✓		
Meer integraal benaderen voorlichting over IE	✓	✓	(✓)
Sterkere beleidscoördinatie rondom de diverse IE-rechten			
Verbeteren effectiviteit interactie met stakeholders	✓	✓	✓
Versterken van de vraagzijde (bij advisering)			
Concentratie rechtszaken bij gespecialiseerde rechtbank	✓		(✓)
Blijven streven naar totstandkoming unitair octrooi en eengemaakt octrooigerecht			✓
IE prominenter in de curricula van universiteiten en hogescholen			✓
Verminderen knelpunten bescherming bedrijfsgeheimen	✓	✓	✓
Ten aanzien van OCNL			

³⁸ Ministerie van Economische Zaken, Kamerbrief Reactie op het Evaluatieonderzoek Intellectueel Eigendom 2006-2010, pp. 1-2. 2012.

³⁹ Economische Zaken, Bijlage Kamerbrief Reactie op het Evaluatieonderzoek Intellectueel Eigendom 2006-2010, pp. 3-8

Effectmonitoring en double loop learning

In de kabinetsreactie geeft de minister aan dat hij een goede balans van de verschillende belangen wilde vinden, zonder hier echter systeemverbeteringen voor door te voeren. De daadwerkelijke opvolging van deze aanbeveling is vanwege gebrek aan systeemverbeteringen minimaal.

Meer integraal benaderen voorlichting over IE

Hoewel er duidelijke stappen zijn gezet richting een meer integrale aanpak van de voorlichtingsactiviteiten omtrent alle IE-rechten, is het effect hiervan beperkt zichtbaar voor de eindgebruiker. Er wordt wel ingezet op samenwerking tussen de uitvoerende organisaties en de KvK, maar concrete activiteiten zijn hiervoor pas net opgestart, zie hoofdstuk 5. Zoals blijkt uit hoofdstuk 4.1, wordt de effectiviteit van het huidige IE-beleid nog steeds ondermijnd door de versplinterde informatievoorziening.

Verbeteren effectiviteit interactie met stakeholders

Om de effectiviteit van de interactie met stakeholders te verbeteren wilde de minister verschillende dialogen organiseren, over thema's als 'IE-portfolio en innovatie' en '3-D printen en IE'. Ten aanzien van 3D-printen is dit gebeurd, waarover ook is gerapporteerd.⁴⁰ Verdere voorlichting is verschoven van individuele voorlichting naar algemene voorlichting. Er worden workshops uitgevoerd door OCNL maar deze hebben een meer generiek karakter (onderwerpen zoals: basis, strategie, masterclass, samenwerken en zoeken). Ook wordt er met lokale partijen samengewerkt om ook op meer toegespitste onderwerpen informatiesessies en workshops te organiseren.

Concentratie rechtszaken bij gespecialiseerde rechtbank

Wat betreft de aanbeveling omtrent de concentratie van rechtszaken betreffende merken- en modelzaken bij een gespecialiseerde rechtbank, zoals dat reeds voor octrooizaken en EU-merken en -modellen gebeurt, gaf de regering te kennen dat de wenselijkheid hiervan niet is vernomen bij merkhouders of de Commissie van Acht voor Merken en Modellen (dit is een adviescommissie van het Ministerie van EZK met vertegenwoordigers van verschillende organisaties zoals VNO-NCW, AIPPI, BMM, ICC en BBIE). Ook is, met ingang van 1 januari 2012, in het kader van de nieuwe gebiedsindeling van de rechtspraak, de 'brede behandeling' van zaken met betrekking tot IE-rechten gehandhaafd. Per 1 juni 2018 zullen de nieuwe bevoegdheden van het Benelux Gerechtshof in werking treden. Dit betekent dat alle beroepen tegen de beslissingen van het BBIE (weigering, oppositie en nietigheid) door een unieke rechtsinstantie behandeld zullen worden (in plaats van de huidige drie hoven van beroep in Brussel, Den Haag en Luxemburg).

IE prominenter in de curricula van universiteiten en hogescholen

Het prominenter terug laten komen van IE in de curricula van universiteiten en hogescholen is niet genoemd in de kabinetsreactie. Later is dit punt wel door EZK opgepakt door het in de taakomschrijving van OCNL te vermelden. De te betrekken partijen, zoals het ministerie van OCW en de brancheorganisaties VSNU en de HBO-raad, worden hier echter niet bij genoemd. Deze partijen hebben zelf wel meer actie ondernomen in het kader van valorisatie. Voor meer informatie over de implementatie bij OCNL, zie ook paragraaf 5.2.

Verminderen knelpunten bescherming bedrijfsgeheimen

Betreffende bedrijfsgeheimen gaf de regering te kennen dat het de maatregelen van de Europese Commissie voor een meer geharmoniseerde aanpak en voor het verminderen van knelpunten bij de bescherming afwacht.⁴¹ EZK heeft vooruitlopend hierop op 24 juni 2013 een expertbijeenkomst

⁴⁰ Zie kamerbrief over innovatiebeleid van 6 juli 2016 (Kamerstuk 33 009, nr. 30)

⁴¹ Dit is inmiddels gebeurd in de Europese richtlijn bedrijfsgeheimen (2016/943/EU), die wordt omgezet in de Wet Bescherming Bedrijfsgeheimen.

georganiseerd over dit onderwerp. Daarnaast heeft EZK OCNL gevraagd een publicatie op te stellen over bedrijfsgeheimen bij technische innovaties.⁴² Voor een gedetailleerd overzicht van de Europese ontwikkelingen en de Nederlandse wetswijzingen, zie Bijlage D.

Aanbevelingen ten aanzien van NL Octrooiencentrum

Er zijn additionele aanbevelingen meegegeven aan OCNL met betrekking tot het geven van gerichter advies en inzicht aan klanten. Er is geen specifieke documentatie beschikbaar omtrent de additionele inzet naar aanleiding van de vorige evaluatie. Informatie omtrent OCNL, en de voorlichting van OCNL, kan worden gevonden in hoofdstuk 5.

⁴² RVO, OCNL. Bedrijfsgeheimen bij technische innovaties; het Octrooiencentrum Nederland zet voors en tegens op een rij. Juni 2016.

5 Efficiëntie van de activiteiten

Efficiëntievragen slaan enerzijds op de wettelijke kaders (de vraag of de kaders efficiënte uitvoering mogelijk maken) en anderzijds op de efficiëntie van de daadwerkelijke uitvoering binnen de wettelijke kaders en aanvullende taken opgedragen door EZK. Daarnaast gaat dit hoofdstuk in op de samenhang van de uitvoering van het IE-beleid met andere spelers in het veld en aansluiting van IE-beleid met overig innovatiebeleid.

Hier zal de nadruk liggen op het octrooirecht en het kwekersrecht, aangezien hier Nederlandse uitvoeringsorganisaties voor actief zijn. Voor het merken- en modellenrecht vindt de uitvoering plaats door het BBIE, dat op het niveau van de Benelux opereert. Auteursrecht wordt automatisch verkregen (geen aanvraag nodig), waardoor voor het auteursrecht geen soortgelijke uitvoerende organisatie voor actief is. Wel wordt er een toezichthoudende taak uitgevoerd door het College van Toezicht Auteursrechten. Het College, alsmede de collectieve beheersorganisaties waar het college toezicht op houdt, hebben echter geen informerende of ondersteunende taak in relatie tot innovatie.

5.1 Regelgeving

De wettelijke kaders die het octrooirecht en het kwekersrecht vormgeven hebben een zeer breed karakter: ze beschrijven ook zaken als de taken van de uitvoerende organisaties. In dit hoofdstuk wordt de nadruk gelegd op regelgeving die invloed heeft op de efficiëntie van de uitvoering. Het overzicht van wettelijke taken van de uitvoerende organisaties wordt in paragraaf 5.2 op hoofdlijnen gepresenteerd.

5.1.1 *Het octrooirecht*

Het wettelijke kader voor het octrooirecht wordt omschreven in de Rijksoctrooiwet 1995 (ROW). De Rijksoctrooiwet 1995 wordt verder aangevuld door het Uitvoeringsbesluit Rijksoctrooiwet 1995 en de Uitvoeringsregeling 2009 Rijksoctrooiwet 1995. De wet en het daarbij horende besluit en regeling zijn door de jaren heen aangepast.⁴³

De aspecten uit de wet, besluit en regeling die de grootste invloed hebben op de efficiëntie van de uitvoering van het IE-beleid rondom octrooien, zijn de eisen aan de inhoud, de vormeisen, en het procedureel tijdsplan.

Met betrekking tot de inhoud van een octrooi staan de drie zogenaamde materiële voorwaarden (nieuwheid, inventiviteit en industriële toepasbaarheid) centraal. In het onderzoek zijn geen aanwijzingen gevonden dat deze materiële voorwaarden tot inefficiëntie leiden. Verder wordt de inhoud van een octrooi vanuit de Rijksoctrooiwet 1995 niet sterk aan banden gelegd. Geïnterviewden geven echter aan dat een groot deel van de octrooien geregeld dusdanig ingewikkeld opgeschreven wordt, dat dit tot inefficiënties kan leiden bij de uitvoerende organisaties, maar ook voor spelers die van de openbaarmaking gebruik willen maken. De duidelijkheid van octrooidocumenten wordt als verbeterpunt gezien door spelers in het veld. Een geïnterviewde geeft aan dat, hoewel in de rechtbank de drie materiële voorwaarden getoetst worden, OCNL zelf zou kunnen toetsen op een duidelijkheidscriterium (daar wordt in de nieuwheidsrapporten immers al op gelet). Ook wordt een beperking van het aantal pagina's van een octrooidocument als een verbeteroptie gezien.

De vormeisen geven het kader waaraan de aanvraag van een octrooi moet voldoen. Uit de interviews blijkt dat van de 2600 nationale aanvragen (2016) ongeveer 1600 aanvragen vormfouten bevatten,⁴⁴ hiervan werden er circa 300 niet gecorrigeerd. Daarnaast is het aannemelijk dat een groot deel van de correcte aanvragen door octrooigemachtigden is verzorgd, octrooigemachtigden hebben veel ervaring met het indienen van aanvragen waardoor fouten minder zullen voorkomen. Hoewel aanvragers voldoende tijd krijgen om vormgebreken te herstellen, kan het niet correct en tijdig oplossen van

⁴³ Voor deze paragraaf worden de versies gebruikt die op dit moment (versie maart 2017 t/m heden (januari 2018)) geldig zijn. Dit biedt enerzijds de meest relevante basis voor het identificeren van mogelijkheden tot verhoging van de efficiëntie en anderzijds past dit het beste bij de reflectie die is geboden door de geïnterviewden.

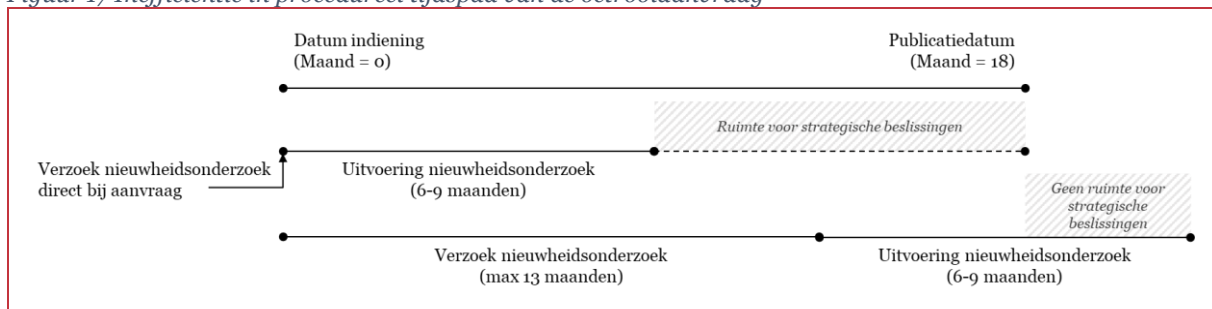
⁴⁴ Vormfouten zijn zeer breed gedefinieerd. Bijvoorbeeld een vertraagde betaling wordt ook al gezien als een vormfout.

vormgebreken leiden tot het vervallen van de aanvraag. De (herhaaldelijke) mogelijkheid tot herstel is volgens geïnterviewden niet voldoende ondersteund.

Vormeisen zouden in dienst moeten staan van de geldigheid en/of leesbaarheid van het octrooi. Voorbeelden hiervan zijn de vermelding van de naam van de aanvrager of de eis dat een octrooidocument conclusies moeten bevatten. Sommige vormeisen worden als een onnodige belemmering gezien, zoals de verplichte locatie van de paginanummering en de verplichte 1,5 regelfstand. Er moet rekening worden gehouden met het feit dat dergelijke vormeisen ook deel uitmaken van de Europese aanvraagroute. Zelfs als bepaalde vormeisen nodig zijn voor het effectief en/of efficiënt uitvoeren van het octrooierecht zouden deze geen belemmering moeten vormen voor de bescherming van innovatie, bijvoorbeeld door verval van de octrooiaanvraag.

Het procedureel tijdspad van de octrooiaanvraag is complex. Gedeeltelijk wordt deze complexiteit veroorzaakt doordat het tijdspad aansluit op de internationale en Europese routes. Het nationale tijdspad wijkt echter specifiek af van deze routes rondom de uitvoering van het onderzoek naar de stand van de techniek (nieuwheidsonderzoek). De uitvoering duurt namelijk 6-9 maanden en niet slechts 3 maanden. Hierdoor kan inefficiëntie optreden. De beschikbaarheid van de uitkomsten van het onderzoek biedt dieper inzicht in de waarde van het octrooi; het moment waarop die uitkomsten beschikbaar worden is dus essentieel voor het maken van strategische keuzes, bijvoorbeeld het terugtrekken van de aanvraag. Het overzicht in Figuur 17 geeft een beeld van het tijdspad rondom het nieuwheidsonderzoek. Hierin worden twee tijdspaden aangegeven: een waarin de aanvrager het nieuwheidsonderzoek meteen aanvraagt bij de aanvraag van het octrooi en een waarbij de aanvrager het nieuwheidsonderzoek pas aanvraagt na de maximale tijd van 13 maanden.

Figuur 17 Inefficiëntie in procedureel tijdspad van de octrooiaanvraag

Technopolis Group, o.b.v. websites van RVO, EOB, WIPO

Bij de indiening van de octrooiaanvraag geldt dat na 18 maanden publicatie plaatsvindt. Het onderzoek dient binnen 13 maanden na de indiening van de octrooiaanvraag worden verzocht. Het onderzoek wordt daarna binnen een termijn van 6 tot 9 maanden uitgevoerd door OCNL of het EOB, afhankelijk van de gekozen procedure. De optelsom van deze periodes leert dat het onderzoek veel vroeger dan 13 maanden, moet worden verzocht om strategische keuzes te kunnen maken als aanvrager. Na publicatie is de te beschermen kennis publiek beschikbaar. Internationale routes geven ook de termijn van maximaal 13 maanden om het onderzoek te verzoeken. Bij deze routes wordt het resultaat echter 2 maanden voor de publicatiedatum beschikbaar gesteld doordat het nieuwheidsonderzoek slechts 3 maanden in beslag neemt. Er kan ook vertraging ontstaan in de uitvoering van het nieuwheidsonderzoek, aangezien dit pas uitgevoerd kan worden nadat vormgebreken zijn hersteld. Wel moet worden vermeld dat over het algemeen veel aanvragers het nieuwheidsonderzoek direct bij de aanvraag verzoeken.

Naast deze aspecten zijn er nog een aantal andere aspecten die bij het Nederlandse octrooi een invloed kunnen hebben op de efficiëntie:

- Er heerst onduidelijkheid rondom de rechten van exclusieve licentienemers. Exclusieve licentienemers hebben geen procesrechten, waardoor afhankelijkheid van de octrooihouder blijft bestaan. Daarnaast creëert faillissement van de octrooihouder onduidelijkheid over eigenaarschap

bij de exclusieve licentienemer; dit is met name prangend bij start-ups, waar faillissement veelvoorkomend is.

- De verplichting om conclusies (*claims*) in het Nederlands en de rest van het octrooi in het Nederlands of Engels te vertalen, zorgt dat er slechts een klein deel van de via de Europese route in Nederland aangemelde octrooien wordt gevalideerd. Via de Europese route kan een octrooi in het Engels maar ook in het Frans of Duits worden ingediend en verleend. Het betreft dus in veel gevallen de situatie waarbij vertalingen (bewust) niet worden ingediend. Het percentage dat in Nederland niet wordt gevalideerd (vervalpercentage) groeit zeer hard sinds 2000. In 2012 lag het percentage op 69%, voor 2016 loopt dat op naar 76%. Het absolute aantal gevalideerde octrooien groeit echter wel.
- Het is momenteel niet mogelijk om een aanvraag die via de PCT-route is begonnen direct op Nederland te richten. Hierdoor wordt het noodzakelijk om de Europese route te gebruiken, wat additionele kosten met zich meebrengt.

5.1.2 *Het kwekersrecht*

Het wettelijke kader voor het kwekersrecht wordt omschreven in de Zaaizaad- en plantgoedwet 2005.⁴⁵

De opzet van het kwekersrecht is anders dan het octrooirecht en de efficiëntie van de uitvoering hangt daar sterk mee samen. De inhoud, de vormeisen, het procedureel tijdspad hangen namelijk alle sterk samen met het gewas in kwestie.

Terwijl er op hoofdlijnen één enkele procedure is voor het aanvragen van het kwekersrecht, is er voor elk gewas specifieke documentatie (zoals gewas-specifieke aanvraagformulieren) opgesteld door de uitvoerende organisaties⁴⁶ die de procedure op maat laten aansluiten op het gewas. Terwijl dit op het eerste gezicht als een grote inspanning voor de uitvoerende organisatie(s) kan worden gezien gegeven het grote aantal gewassen, zorgt dit voor minder uitzoekwerk voor nieuwe aanvragers. Aangezien de aanvraag via vaste formulieren specifiek voor elk gewas verloopt, spelen inhouds- en vormeisen een relatief kleine rol. Er zijn daarom ook geen inefficiënties vastgesteld omtrent de inhouds- en vormeisen.

Ook het procedureel tijdspad wordt gedicteerd door het gewas. Voor ieder gewas is er een inzendperiode bepaald aan de hand van de groeicyclus binnen het seizoen. In het zogenaamde DUS-onderzoek wordt vastgesteld of de kenmerken van het ras ook waarneembaar zijn. Het ras moet zich daarbij onderscheiden van andere rassen (Distinct), moet uniform zijn (Uniform) en moet bestendig zijn bij vermeerdering (Stable). Om dit onderzoek te kunnen uitvoeren, is het nodig om op een bepaalde tijd, een bepaalde hoeveelheid van het gewas beschikbaar te stellen. In de regel zijn 2 groeicycli nodig om het kenmerk waar te nemen (groente- en landbouwgewassen), maar in sommige gevallen is één groeicyclus genoeg (siergewassen). Dit proces is tijdsintensief, maar valt ook niet te versnellen gezien de natuur het tijdspad dicteert. Ook hier zijn dus geen inefficiënties vast te stellen.

5.2 *Uitvoering*

De uitvoering van het IE-beleid komt in Nederland voornamelijk neer op de uitvoering van de taken omtrent het octrooirecht, het kwekersrecht en activiteiten van het ministerie van EZK. In deze paragraaf wordt voor het octrooirecht en het kwekersrecht apart een analyse gepresenteerd gezien de grote verschillen tussen de uitvoerende organisaties. Aan het eind van deze paragraaf wordt ingegaan op de samenwerking van deze partijen omtrent de andere IE-rechten en andere spelers in het veld.

Gesprekpartners geven aan dat IE een belangrijke maar kleine schakel is in het innovatieproces. Ditzelfde wordt gereflecteerd door de positionering van het IE-beleid vanuit EZK: het IE-beleid moet, voor EZK, voornamelijk in dienst staan van het innovatiebeleid. Dit gaat onder andere om het faciliteren van de toegankelijkheid tot IE voor alle (potentiële) gebruikers. Het aantal beleidsdocumenten dat

⁴⁵ Er is voor deze paragraaf gekozen de versie te gebruiken die op dit moment (versie september 2017 t/m heden (januari 2018)) geldig is.

⁴⁶ De Raad van Plantenrassen is verantwoordelijk voor het kwekersrecht, maar wordt daar operationeel sterk in ondersteund door Naktuinbouw.

vormgeeft aan het IE-beleid is relatief beperkt. Bij EZK is binnen het cluster Kennisbescherming en -benutting ook maar een relatief beperkt aantal mensen (zes) werkzaam op het onderwerp.

Hoewel IE als een kleine schakel wordt gezien van het innovatieproces, vergt het onderwerp een substantiële inspanning om te kunnen bevatten, zeker gezien het aantal rechten dat hieronder valt. De meeste experts beslaan slechts een deel van het IE-beleid. Vrijwel elke bron die voor deze evaluatie is gebruikt, onderstreept de inhoudelijk, procesmatige en strategische complexiteit van het onderwerp. Dit creëert een uitdaging voor de uitvoerende organisaties, maar ook voor de beleidsafdeling van EZK. Veel details binnen het IE-systeem, waaronder Aanvullende Beschermingscertificaten (ABC), afbakening van de biotechrichtlijn en standaardisering, hebben impact op de betrokken rechthebbenden en vereisen ook de nodige aandacht van de uitvoerende organisaties en de beleidsafdeling van EZK. Voor hen is het belangrijk dat de aanwezige expertise geborgd blijft. Dit is zeker het geval bij discussies op internationaal niveau of met partijen met gespecialiseerde afdelingen op het gebied van IE.

5.2.1 *Het octrooirecht*

De Rijsoctrooiwet 1995 (ROW) is de basis van het huidige octrooirecht. In de ROW wordt de uitvoering van het octrooirecht belegd bij 'het bureau'. De rol van het bureau wordt vervuld door OCNL. De taakomschrijving voor OCNL is verspreid over de wet vermeld en is voornamelijk gericht op de werking van het octrooi; ondersteunende zaken zoals voorlichting en levering van expertise voor beleid worden niet vermeld. Vanuit de ROW komen de volgende wettelijke taken voor OCNL naar voren:⁴⁷

- het verlenen van octrooirecht (inclusief: afhandeling van aanvragen)
- het uitvoeren van onderzoek naar de stand van de techniek (indien nodig: inschakeling van het EOB)
- het bijhouden van een octrooiregister (inclusief: werkzaamheden rondom geldigheid)
- meerdere taken met betrekking tot de Orde van Octrooigemachtigden (register, examencommissie, etc.)
- het uitbrengen van een periodiek blad (De Industriële Eigendom) met additioneel het bijblad
- het financieel administratief management van aanvraag en periodieke taken

Vanuit het ministerie van EZK werd de afgelopen drie jaar een factsheet opgesteld, waarin de taakomschrijving werd aangescherpt en uitgebreid. Uit deze factsheets (die zijn ontvangen voor de periode 2014-2016) komt naar voren dat EZK de volgende additionele werkzaamheden van OCNL verwacht:

- beleidsondersteuning (o.a. signalering, inbreng, studies en advies)
- levering van expertise en deelname aan nationaal en internationaal overleg
- doelmatige kennisverspreiding
- beheer van de Databank Octrooilicenties

Daarbij geeft EZK aan dat de nadruk moeten liggen op een "goed functionerend stelsel van intellectuele eigendomsrechten voor een innoverende en dynamische economie".

Aan het begin van de evaluatieperiode (2012) maakte OCNL nog deel uit van Agentschap NL, in 2014 is het agentschap echter tot RVO gefuseerd. OCNL voert haar taken dus uit als deel van RVO. Waar relevant zal de rol van RVO worden aangehaald. De opdrachtverlening van EZK naar OCNL vindt hierdoor plaats in het kader van de ruimere opdrachtbundel aan RVO. Deze opdrachtverlening neemt veel tijd in beslag (mei-december), gedurende deze periode staat de opdracht van OCNL slechts op hoofdlijnen vast, de concrete invulling volgt dus pas in een heel laat stadium aan de hand van onderling overleg.

⁴⁷ De wettelijke taken zijn direct uit de Rijsoctrooiwet 1995 geëxtraheerd, daarbij is aandacht uitgegaan naar de leesbaarheid voor dit rapport. Enkele taken zijn hierdoor bondiger vermeld.

De Taskforce OCNL⁴⁸ geeft aan dat de taakomschrijving niet specifiek genoeg is. Zo zijn er geen resultaatsafspraken gemaakt waardoor voortgang, effectiviteit en efficiëntie slecht te meten zijn. Het in meer detail beschrijven van taken en daar prestatie-indicatoren aan koppelen is volgens de Taskforce essentieel om de relatie tussen input, activiteit, output en uiteindelijk effect te kunnen meten. Gezien de onspecifieke en brede (niet-wettelijke) taakomschrijving, krijgt OCNL zeer veel vrijheid voor het opstellen van haar eigen taken. Het budget dat toegekend wordt aan deze activiteiten is daardoor niet strategisch verbonden aan de hogere beleidsdoelen van EZK.

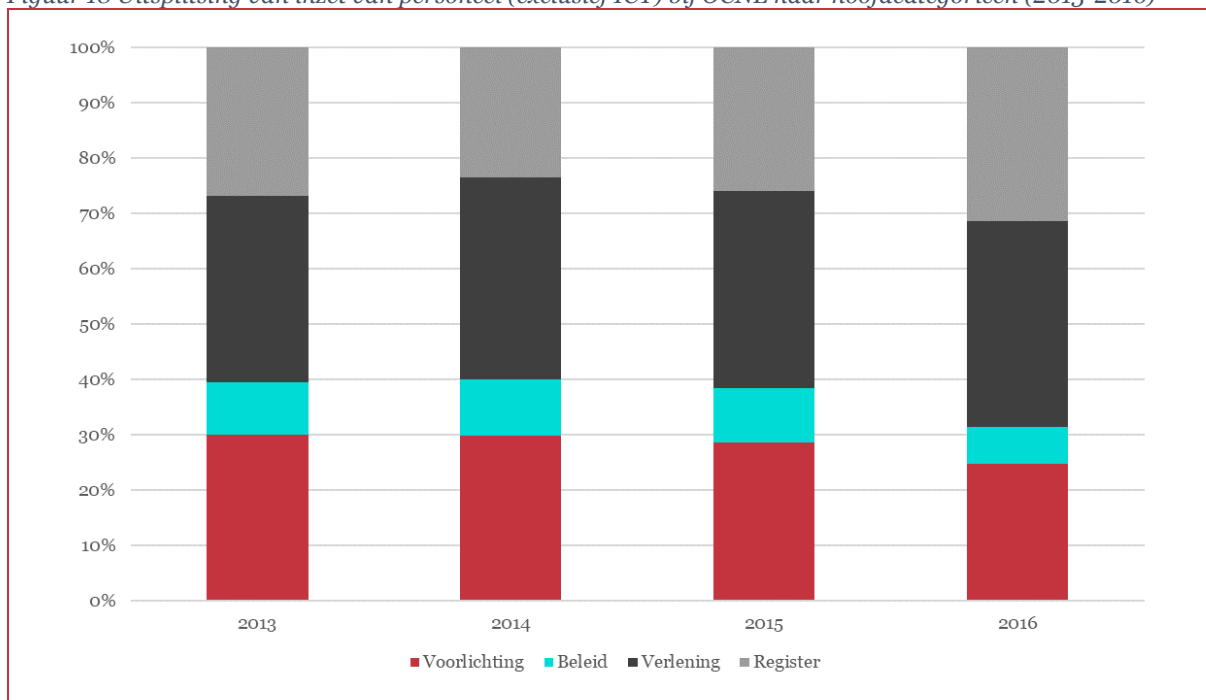
Voor het uitvoeren van haar taken is OCNL over de jaren 2012–2016 met een krimpende opdrachtsom geconfronteerd. De Taskforce OCNL geeft aan dat het budget over de jaren “mee heeft geademd met de jaarlijks beschikbare middelen van de B&I-bundel [Directoraat-generaal voor Bedrijfsleven en Innovatie van EZK]”. Daarbij wordt aangegeven dat OCNL pas een offerte levert “nadat de opdrachtverlening en opdrachtsom zijn vastgesteld”. Er ligt dus een sterkere relatie met de beschikbaarheid van middelen, dan met de inschatting van de middelen die nodig zijn om een gezonde invulling te geven aan de taak van OCNL. Ondanks dat de opdrachtsom over de jaren 2012–2016 geleidelijk is verminderd, is deze per jaar op maat aangepast om financiële te korten aan te vullen. Het uiteindelijk ontvangen budget van OCNL laat daardoor geen krimp zien over de jaren 2012–2016, al waren er wel van jaar tot jaar sterke schommelingen. Het budget bewoog tussen €14,5 miljoen en €17,5 miljoen; deze mate van schommeling brengt onzekerheden met zich mee die een bron kunnen zijn van inefficiëntie aangezien ze het nemen van strategische beslissingen in de weg staan.

In het huidige octrooisysteem bestaat er geen koppeling tussen de geïnde taksen en het budget voor de uitvoering van het IE-beleid. Daarbij lijkt het onverstandig een relatie te zoeken tussen de uitvoering van het beleid en de taksen, de gevraagde taksen hebben immers invloed op het gebruik van octrooien. Als de taksen te laag zijn komen er mogelijk onnodig veel octrooiaanvragen, als de taksen te hoog zijn worden kleine gebruikers buitengesloten. Gevoelsmatig bestaat er bij gebruikers echter een relatie tussen de uitvoering en de taksen die zij betalen. Geïnterviewden geven daarom aan dat de kwaliteit van de dienstverlening van OCNL niet in verhouding staat tot het bedrag dat wordt betaald voor de diverse taken, zeker in vergelijking met voorgaande jaren.

In Figuur 18 wordt de inzet van personeel bij OCNL gepresenteerd. In dit overzicht zijn de werkzaamheden door het evaluatieteam gebundeld onder vier hoofdcategorieën. De kostenverhoudingen tussen de jaren 2012–2016 blijven op hoofdlijnen gelijk.

⁴⁸ In opdracht van Taskforce OCNL is een opdracht uitgevoerd naar “een uitvoerbare en betaalbare opdracht voor het OCNL”, de resultaten zijn beschikbaar gekomen in juli 2017.

Figuur 18 Uitsplitsing van inzet van personeel (exclusief ICT) bij OCNL naar hoofdcategorieën (2013-2016)

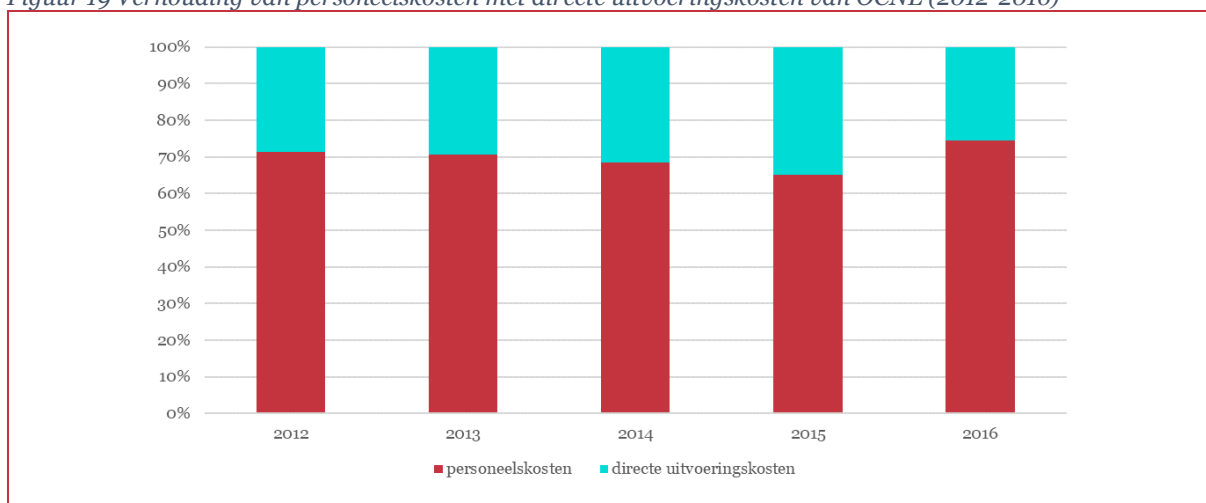
Bron: financiële documentatie en urenregistratie verschaft door OCNL

Zoals zichtbaar is in het overzicht wordt bijna 30% van het personeelsbudget besteed aan de voorlichting van (potentiële) gebruikers en bijna 10% aan beleidsondersteuning. De voorlichting omvat algemene voorlichting, individuele voorlichting, onderwijsactiviteiten en het periodieke blad en bijblad van OCNL. De beleidsondersteuning betreft directe beleidsinbreng, octrooibeleidsstudies en internationale vertegenwoordiging. Van bovenstaande activiteiten staan alleen het periodieke blad en bijblad als wettelijke taak omschreven. Gezien de noodzaak van voorlichting is het goed dat de bezigheden verder gaan dan alleen de wettelijke taak.

De verlening en registratie omvatten meer dan 60% van de personeelskosten. Verlening betreft o.a. zaken zoals het onderzoek naar de stand van de techniek en het behandelen van octrooiaanvragen en aanvullende beschermingscertificaten. De registratie dekt zaken zoals het octrooiregister en het beheren van de octrooien. Het onderzoek naar de stand van de techniek dekt net meer dan 50% van de personeelskosten voor verlening. Het resterende deel, 41% van het totaal, heeft een hoog administratief gehalte. Dáár liggen mogelijkheden voor efficiëntieverhoging via automatisering.

In Figuur 19 wordt een overzicht van de verhouding tussen de personeelskosten en de directe uitvoeringskosten gepresenteerd voor de periode 2012 - 2016. De overzichten van de inzet van personeel en directe uitvoeringskosten zijn exclusief ICT gepresenteerd. De ICT-kosten hebben grote veranderingen ondergaan door de invoering van een nieuw ICT-systeem voor octrooiregistratie. De verhouding blijft min of meer constant.

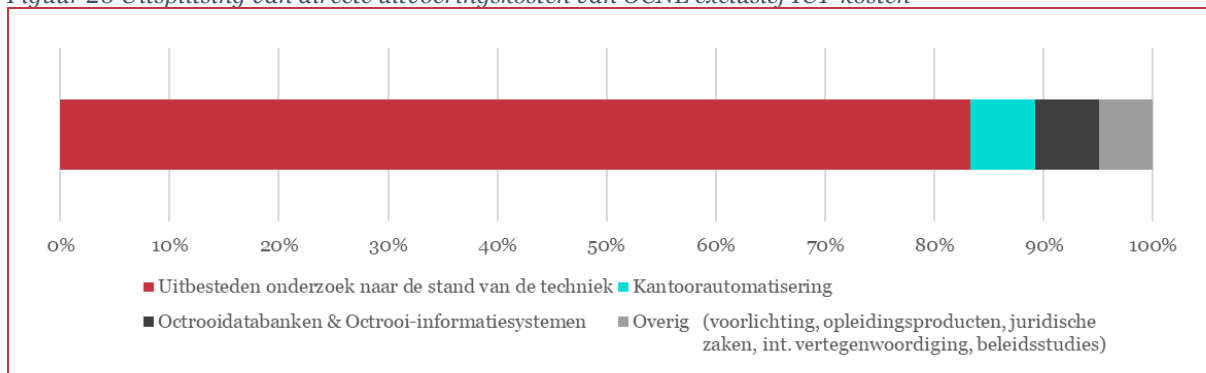
Figuur 19 Verhouding van personeelskosten met directe uitvoeringskosten van OCNL (2012-2016)

Bron: financiële documentatie en urenregistratie verschaft door OCNL

De directe uitvoeringskosten bestaan voor het grootste deel (>80%) uit de uitbesteding van het onderzoek naar de stand van de techniek, waarvan driekwart voor octrooien via de Europese/internationale route. Het blijkt dat in 2016 meer dan 21% van het totale budget van OCNL is uitbesteed aan het EOB. In relatie tot de verdeling tussen de eerder gepresenteerde hoofdcategorieën, wordt ook het aandeel van de hoofdcategorie ‘verlening’ een stuk groter. Enkele andere kostenposten die onder de directe uitvoeringskosten zijn de kantoorautomatisering (DICTU), dataverkeer, abonnementen en lidmaatschappen van octrooidatabanken en octrooi-informatiesystemen (Espacenet, Epoque, licentiedatabank) en overige kosten. Figuur 20 geeft het overzicht.

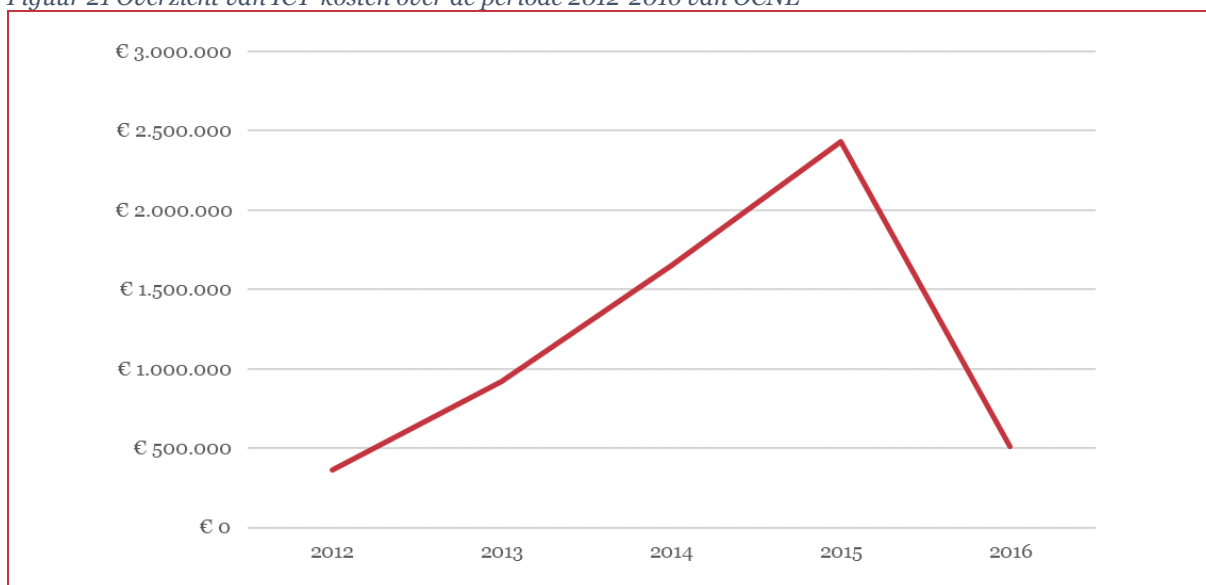
Figuur 20 Uitsplitsing van directe uitvoeringskosten van OCNL exclusief ICT-kosten

Bron: financiële documentatie en urenregistratie verschaft door OCNL

De kosten voor ICT zijn nog niet meegenomen in de eerder gepresenteerde overzichten. Figuur 21 geeft een overzicht van de ICT kosten over de jaren heen, waarin duidelijk de impact te zien is van de invoering van het octrooiregistratiesysteem (BPP). De continuïteit van de digitale diensten is een wettelijke taak voor OCNL. Hier liggen ook kansen voor verhoogde efficiëntie, voornamelijk bij de verlening en registratie van octrooien. Bijna 80% van de aanvragen wordt inmiddels online ingediend.

Figuur 21 Overzicht van ICT-kosten over de periode 2012-2016 van OCNL

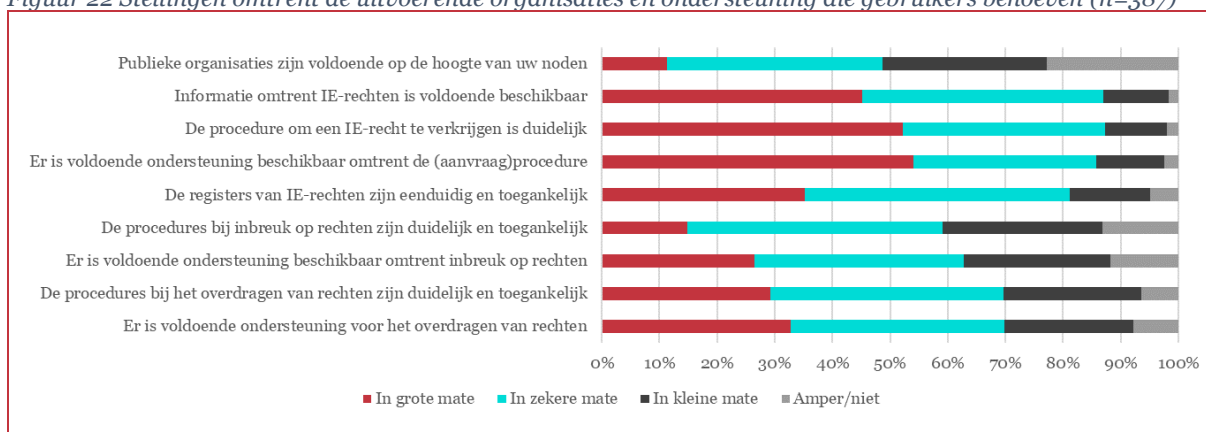

Bron: financiële documentatie en urenregistratie verschaft door OCNL

Aangezien tijdens de evaluatieperiode een nieuw ICT-systeem voor octrooiregistratie werd ingevoerd, is het onmogelijk om over die periode uitspraken te doen over de efficiëntiewinsten. Vaak hebben dergelijke systemen enkele jaren gewenning nodig voordat efficiëntieverbetering zichtbaar wordt. Een lange-termijn planning die wordt meegenomen in de budgettering kan zorgen dat er op toekomstige systemen kan worden geanticipeerd. Ook zijn er mogelijkheden tot verhoogde dienstverlening: IE-bezitters worden momenteel nog niet automatisch op de hoogte gesteld van vervaltermijnen, terwijl dit geautomatiseerd mogelijk is.

Het gebrek aan meetbare doelen voor de uitvoering van OCNL, biedt weinig basis voor een evaluatie. Wel kan er op de inzet van middelen worden gereflecteerd aan de hand van de verzamelde informatie. Figuur 22 geeft een overzicht van stellingen omtrent de diensten van de uitvoerende organisaties en ondersteuning die gebruikers behoeven (gelimiteerd tot respondenten waarvoor octrooien relevant zijn).

Figuur 22 Stellingen omtrent de uitvoerende organisaties en ondersteuning die gebruikers behoeven (n=387)

Bron: doelgroepenenquête (gelimiteerd tot respondenten waarvoor octrooien relevant zijn)

In het algemeen en omtrent de *aanvraag* van octrooien is de informatievoorziening voldoende beschikbaar, procedures zijn voldoende duidelijk en is er voldoende ondersteuning beschikbaar. Ook de eenduidigheid en toegankelijkheid van registers wordt als goed tot redelijk beoordeeld.

In de enquête geven respondenten aan dat publieke organisaties, waarvan voor octrooien OCNL het gezicht is, niet voldoende op de hoogte te zijn van de noden van de gebruikers. Tijdens de evaluatie is de behoefte aan strategisch advies omtrent IE duidelijk naar voren gekomen wat geen deel uit maakt van het takenpakket van OCNL. Daarbij kan worden afgevraagd of een publieke organisatie goed is gepositioneerd om bedrijfsstrategische keuzes te ondersteunen. Desalniettemin is de behoefte aan hulp duidelijk uitgesproken. Ook de informatievoorziening en ondersteuning na het verkrijgen van het octrooi lijken minder op orde te zijn. Gebruikers die rechten willen overdragen of waar inbreuk op rechten speelt, worden minder optimaal geïnformeerd en ondersteund. Dit zijn beide wel gewenste outputs van het IE-beleid.

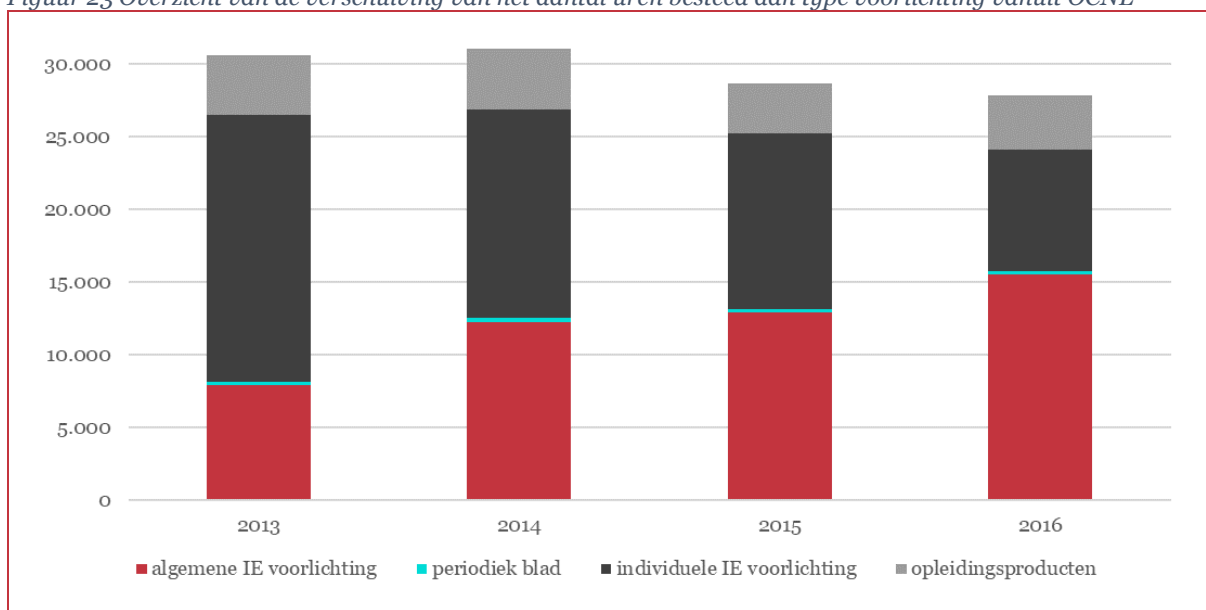
Zoals aangegeven blijven de personeelskosten en de directe uitvoeringskosten (exclusief ICT) naar verhouding op hoofdlijnen gelijk tussen de hoofdcategorieën waaronder de werkzaamheden zijn gebundeld. Ondanks dat de geïnterviewden aangeven dat OCNL te lijden heeft gehad onder bezuinigen, blijven de totale gemaakte personeelsuren gelijk over de periode 2012-2016. Wel zijn er kleine verschuivingen geweest tussen en binnen de hoofdcategorieën. Deze verschuivingen komen deels door veranderingen in de opdracht vanuit EZK en deels door ontwikkelingen in het veld. Hieronder worden deze verschuivingen op hoofdpunten doorlopen.

Met betrekking tot de verlening en registratie van octrooirechten zijn de kosten gestegen door een sterke verhoging in het aantal octrooiaanvragen. Hoewel het aantal Nederlandse aanvragen relatief gelijk is gebleven, is er een sterke stijging geweest van Europese aanvragen, voornamelijk in 2016. In 2016 heeft er een stijging van 40% in de Europese aanvragen plaatsgevonden, wat resulteerde in een stijging van 35% van het aantal vertalingen dat OCNL ontving. Ook de kosten omtrent het uitvoeren van onderzoek naar de stand van de techniek zijn opgelopen door een prijsverhoging van EPOQUE, het octrooizoecksysteem van het EOB.

Op basis van de taakomschrijving van OCNL vanuit EZK is de inzet op beleidsondersteuning verschoven, zo is sterker ingezet op het uitvoeren van octrooionderzoeken door OCNL zelf in plaats van uitbesteding van onderzoek aan het EOB. Daarnaast is ook de bijdrage aan de Orde van Octrooigemachtigden teruggebracht: het onderhouden van contacten met de Orde van Octrooigemachtigden, het leveren van bijdragen aan de opleiding tot octrooigemachtigde en deelname aan de Examencommissie zijn teruggebracht. De wettelijke taakomschrijving omtrent de Orde van Octrooigemachtigden is echter niet aangepast. Ook komt de introductie van de Databank Octrooilicenties en de inzet op onderwijsproducten terug in de taakomschrijving van OCNL vanuit EZK. Gesprekspartners stellen echter vraagtekens bij de inzet op deze activiteiten. De Databank octrooilicenties vindt weinig weerklank en wordt slecht gebruikt aangezien registratie niet verplicht is. De inzet op onderwijs wordt wel als positief gezien, maar tegelijk wordt aangegeven dat het niet als kerntaak wordt gezien bij een krap budget. De vraag is of OCNL hier een rol moet spelen of dat onderwijs via een andere weg kan worden gestimuleerd.

De individuele voorlichting is sterk teruggebracht, terwijl sterker is ingezet op algemene voorlichting. Dit is ook duidelijk te zien in het overzicht in Figuur 23. Opmerkelijk is dat de waarde van individuele voorlichting, voornamelijk voor het innovatieve MKB, wel onderstreept wordt in de factsheets van EZK. Verder geven geïnterviewden aan dat de kwaliteit van de geleverde voorlichting achteruit is gegaan in de laatste jaren. In sommige gevallen wordt dit toegerekend aan de integratie met RVO. De vragen omtrent octrooien zijn veelal niet te beantwoorden door de algemene helpdesk van RVO, waardoor deze vragen uiteindelijk toch bij OCNL uitkomen. Er zijn zorgen over de stabiliteit van de ondersteuning en er wordt opgemerkt dat andere organisaties, zoals de KvK, niet als vangnet kunnen dienen voor de expertise van OCNL. Door gebruikers wordt in de enquête een algemene versnippering van informatie geconstateerd en aangegeven dat de benodigde informatie soms moeilijk te vinden is.

Figuur 23 Overzicht van de verschuiving van het aantal uren besteed aan type voorlichting vanuit OCNL

Bron: financiële documentatie en urenregistratie verschaft door OCNL

5.2.2 Het kwekersrecht

De uitvoering van het kwekersrecht verloopt op basis van de Zaaizaad- en plantgoedwet 2005. Deze wet belegt het kwekersrecht bij de Raad voor plantenrassen (Rvp). De Rvp is echter voornamelijk een besluitvormend orgaan; de uitvoering wordt primair uitbesteed aan zelfstandig bestuursorgaan Naktuinbouw. In dit hoofdstuk zal de uitvoering worden geanalyseerd vanuit het perspectief van de verantwoordelijkheden van de Rvp.

De hoofdtaken van de Rvp bestaan uit:⁴⁹

- het verlenen van kwekersrecht
- het toelaten van rassen en opstanden
- het inschrijven van rassen en opstanden in het rassenregister
- het opstellen en bekend maken van nationale lijsten van toegelaten rassen en opstanden
- inschrijvingen in het rassenregister

Er bestaat een driepartijenovereenkomst uit 2007 tussen het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit⁵⁰, de Rvp en Naktuinbouw, waarin het DUS-onderzoek, de administratieve en additionele werkzaamheden door het ministerie aan de Raad zijn opgedragen. De voornaamste activiteiten zijn:

- beleidsondersteuning inzake rassenregistratie- en kwekersrechtonderzoek
- methodiekonderzoek
- het opzetten van toetsproeven

Ter ondersteuning van de taken vanuit de wet en deze additionele taken beslaat de uitvoering van het kwekersrecht ook:

- de aanwijzing van instandhouders

⁴⁹ De in de wet omschreven taken en additionele taken zijn aangepast in dienst van de leesbaarheid van deze evaluatie, daartoe zijn ook de omschrijving van taken aangepast waar er differentiatie werd toegepast tussen landbouw-, groente- en bosbouwgewassen.

⁵⁰ Dit betreft het toenmalig Ministerie van LNV.

- de vaststelling van rasnamen
- het technisch onderzoek bedoeld voor beoordeling van aanvragen (DUS-onderzoek)

Voor deze evaluatie is niet in detail de efficiëntie van de Rvp geanalyseerd. Het functioneren van de Rvp is namelijk zeer recentelijk, november 2017, geëvalueerd^{51,52} door de Auditdienst Rijk in termen van doelmatigheid en doeltreffendheid. Gezien de genoemde evaluatie geen indicaties voor ondoelmatigheid (inefficiëntie) aangeeft, is hier geen additionele inspanning voor geleverd. Hieronder wordt een korte samenvatting van de uitkomsten van de Auditdienst Rijk gepresenteerd.

Er zijn op basis van de jaarverslagen, jaarrekeningen van de Rvp en Naktuinbouw, verslagen van overleggen en signalen uit het bedrijfsleven geen indicaties voor ondoelmatigheid (inefficiëntie) gevonden. De Rvp werkt goed samen met andere organisaties, waaronder Naktuinbouw afdeling Rassenonderzoek en Naktuinbouw ondersteunend bureau. Er is hierdoor groot vertrouwen tussen de Rvp en Naktuinbouw. Het rapport benadrukt dat dit vertrouwen wordt gedragen door de “kleine wereld” waarin de Rvp fungeert: signalen vanuit het veld worden zeer snel opgevangen. Ter verbetering wordt voornamelijk de informatiepositie van de Rvp genoemd. Het draait hier om het automatisch invoeren van gegevens en de koppeling tussen verschillende afdelingen binnen de registratiesystemen bij Naktuinbouw. Verder kan ook het inzicht omtrent de kosten van het DUS-onderzoek worden verbeterd.

5.2.3 Samenwerking uitvoerende organisaties

De samenwerking tussen uitvoerende organisaties is een belangrijk thema voor deze evaluatie, temeer daar uit de vorige evaluatie van het IE-beleid naar voren kwam dat een meer integrale benadering gewenst is:

“Het opzetten van één overheidsportaal voor IE betekent dat de betrokken (overheids-)instellingen op het terrein van IE, waaronder NL Octrooiencentrum en het BBIE, hun samenwerking omtrent voorlichting moeten intensiveren. Het BBIE werkt op het terrein van voorlichting over merken en modellen nu al in toenemende mate samen met andere kennispartners, zoals NL Octrooiencentrum en de Kamer van Koophandel en deze samenwerking kan verder worden geïntensiveerd en verankerd.” (Bron: evaluatie 2006-2010, blz. 19)

In de huidige evaluatie is gevonden dat er inderdaad stappen zijn gezet om de samenwerking tussen spelers in het veld te intensiveren. De voornaamste voorbeelden hiervan zijn het IE-platform en de officiële samenwerkingen tussen OCNL en BBIE.

Het IE-platform is een overleg tussen de Raad voor plantenrassen, BBIE, OCNL en de KvK dat twee jaar geleden naar Vlaams voorbeeld (VIEP) is opgezet onder leiding van EZK. In het overleg wordt afgestemd tussen de partijen en worden ideeën omtrent nieuwe initiatieven besproken. Zo kijkt het overleg onder meer naar hoe de voorlichting naar bedrijven kan worden verbeterd.

De officiële samenwerking tussen OCNL en BBIE werd in 2016 bekendgemaakt, maar de partijen geven aan dat ze al zeker een jaar daarvoor de samenwerking aan het versterken waren. De nadruk van de samenwerking ligt voornamelijk op de voorlichting richting het MKB. Waar het IE-platform zich richt op de afstemming tussen partijen, zet deze samenwerking in op het uitvoeren van activiteiten, zoals beurzen bezoeken etc. Door de samenwerking tussen OCNL en BBIE kan ook meer helderheid gegeven worden over combinaties van IE-rechten. Zo kan de combinatie van merken/modellen en octrooien voor een sterkere bescherming van innovaties zorgen.

⁵¹ Auditdienst Rijk (2017) “Assurancerapport Onderzoek doelmatigheid en doeltreffendheid van het functioneren van de Raad voor plantenrassen”

⁵² Kwink groep in opdracht van het ministerie van Economische Zaken (2017) “Evaluatie KCB”

Deze samenwerkingsverbanden hebben echter nog weinig concrete verbeteringen opgeleverd die worden opgemerkt door de geïnterviewden van deze evaluatie. Dit is niet geheel verrassend, omdat de hierboven beschreven activiteiten allemaal vrij recent zijn opgestart. De voornaamste kritiek richt zich op het gebrek aan een specifiek loket waarbij kennis van alle IE-rechten aanwezig is: informatie over de procedures en kennis voor de ondersteuning van strategische keuzes omtrent IE.

Terwijl de KvK wordt gezien als een belangrijk gezicht richting bedrijven, geven gesprekspartners aan dat de doorverwijsfunctie nog niet optimaal werkt. Daarbij loopt de expertise bij OCNL terug. De expertise bij de KvK is niet aanwezig om dit op te vangen (hetgeen ook niet een taak van de KvK is). Hierdoor worden ondernemers niet optimaal ondersteund. Uit de evaluatie van het IE-beleid over de periode 2006-2010 blijkt dat voor informatievoorziening richting bedrijven ook de samenwerking tussen het vroegere Syntens en OCNL een rol speelde. In de enquête van die evaluatie gaf 9% van de respondenten aan dat Syntens een belangrijke rol vervulde in de informatievoorziening. Kwalitatieve resultaten geven verder aan dat de samenwerking vooral ruste op persoonlijke contacten. Gezien het samengaan van Syntens met de KvK in 2014 en de daarbij horende herstructurering is het onduidelijk of deze synergiën intact zijn gebleven.

Een groot deel van de ondersteuning aan gebruikers wordt momenteel voornamelijk door individuen verzorgd. In veel gevallen betreft dit kennisdragers die intrinsiek gemotiveerd zijn, zoals gepensioneerde octrooigemachtigden. Deze individuen vervullen een belangrijke functie in de ondersteuning van gebruikers, maar doen dit in grote mate op basis van eigen motivatie. In een enkel geval is er lokaal wel vertegenwoordiging van OCNL aanwezig wat, voor octrooien, al een hele steun biedt in de regio. Ook hier betreft het dan veelal een enkel individu. Deze situatie is fragiel.

Terwijl versterkte samenwerking tussen uitvoerende partijen gewenst is, blijken de budgetten van deelnemende organisaties beperkt.

5.3 Aansluiting op overig innovatiebeleid

Het huidige IE-beleid berust in grote mate op nationale, Europese en internationale wetten, afspraken, besluiten en regelingen, specifiek opgesteld per recht. Een specifiek overkoepelend beleidsdocument waarin het IE-beleid als geheel wordt omschreven is er niet⁵³, waardoor de aansluiting van het IE-beleid als geheel op het overig innovatiebeleid ook niet in die vorm aan bod komt. IE speelt echter wel een rol binnen de innovatieketen; in bepaalde sectoren zelfs een cruciale rol.

Voor het beoordelen van de aansluiting van het IE-beleid op het overig innovatiebeleid is het daarom allereerst van belang om de positie van IE binnen de innovatieketen helder te krijgen. Uit de interviews blijkt de rol van IE in de gehele innovatieketen relatief klein: het organiseren en uitvoeren van R&D voorafgaand aan het aanvragen/verkrijgen van IE vereist een veel grotere inspanning. De implementatie van IE-rechten, waaronder doorontwikkeling, opschaling en realisatie van uitbating, vereist in veel gevallen een nog veel grotere inspanning. Daarnaast spelen natuurlijk voor alle (potentiële) gebruikers nog veel additionele (ondersteunende) processen zoals het aangaan van de juiste partnerschappen, kennismanagement en marketing.

Het belang van IE in de innovatieketen wordt ook duidelijk uit de rol die IE inneemt in het overige innovatiebeleid: in veel gevallen speelt IE slechts een kleine rol of is er geen expliciete aansluiting tussen IE en het overige innovatiebeleid. Dit laatste geldt o.a. voor enkele (subsidie-)instrumenten, zoals de SBIR, de MIT-regeling en het Innovatiekrediet waarbij IE geen vereiste is of voordeel geeft binnen de selectie.

De grootste verbinding valt te verwachten bij de generieke innovatiebeleidsinstrumenten, de WBSO en de Innovatiebox. Hoewel veel mensen het idee hebben dat IE-rechten, in de vorm van een octrooi of kwekersrecht, de voornaamste vereisten zijn voor deelname aan de Innovatiebox, geeft de evaluatie van

⁵³ De directie Innovatie en Kennis van EZK heeft een ambitiekaart met missies en operationele doelen. Het cluster Kennisbescherming en -benutting (KBB) heeft een jaarplan waarin prioriteiten (per operationeel doel) worden vastgelegd.

de Innovatiebox⁵⁴ aan dat 82% van de gebruikers dit deed via een S&O-verklaring. Daarbij geeft het evaluatierapport aan dat het niet voor alle sectoren (bijvoorbeeld software) en ook niet voor kleine spelers even gemakkelijk is om octrooien aan te vragen. Sinds de start van 2017 is de S&O-verklaring verplicht gesteld, waarbij alleen grote spelers nog steeds IE-rechten moeten hebben. Het is voor kleine spelers dus essentieel dat zij speur- en ontwikkelingswerk uitvoeren. Hierdoor bestaat de grootste relatie nu tussen S&O-activiteiten, via de S&O-verklaring van de WBSO, en de Innovatiebox. De rol van IE-rechten is dus kleiner geworden aangezien slechts het bezitten van een octrooi of kwekersrecht niet langer toegang biedt tot de Innovatiebox.

Binnen het Topsectorenbeleid, meer specifiek in de PPS-projecten, is wel een grotere rol voor IE weggelegd. IE-vraagstukken spelen altijd een rol wanneer er door verschillende partijen, met vaak verschillende belangen, gezamenlijk aan R&D wordt gewerkt. Binnen de PPS-projecten is het laten samenwerken van belangrijke spelers binnen elke topsector waar alles om draait. De geïnterviewden geven aan dat de overheid een faciliterende rol heeft vervuld binnen het stroomlijnen van de IE-afspraken die gemaakt moeten worden in de PPS-projecten. Het opstellen van zogenaamde “IE-modellen” en “modelcontracten” maakt het makkelijker voor partijen om tot overeenstemming te komen. Hierbij behouden in principe de onderzoeksinstituten/kennisinstellingen de rechten, terwijl private spelers gebruiksrechten verkrijgen. Tegelijkertijd wordt erkend dat deze afspraken nog steeds niet probleemloos verlopen. In de realiteit is het zo dat grote spelers dit spel veel harder spelen en exclusiviteit opeisen, terwijl kleine spelers veel minder behendig of krachtig in zijn in de onderhandelingen. Daarbij wordt aangegeven dat voornamelijk het MKB sterk kan terugdeinzen van modelcontracten die al snel 30 pagina’s lang zijn. Hierdoor zijn parallelle onderlinge afspraken niet ongewoon. Verder worden er vraagtekens gezet bij het idee dat IE bij de onderzoeksinstituten moet blijven, aangezien zij er geen natuurlijke uitbater van zijn.

Enkele gesprekspartners gaven ook aan dat o.a. door IE er een versterkte band is ontstaan tussen het innovatiebeleid van EZK en het wetenschapsbeleid van OCW, bijvoorbeeld via het Valorisatieprogramma, het aanscherpen van de IE-aanpak bij de TO2-instituten en de activiteiten rondom academische start-ups. De rol van valorisatie wordt zeer belangrijk gevonden binnen het IE-stelsel omdat hier het belang van IE-rechten van veel belanghebbenden (kennisinstellingen, bedrijven, start-ups/spin-offs, de overheid en de maatschappij) bij elkaar komen. Daarbij wordt opgemerkt dat deze band echter nog volwassen moet worden en dat bij de geplande stopzetting van dergelijke initiatieven deze band naar verwachting weer zal verzwakken.

⁵⁴ Dialogic in opdracht van het Ministerie van Financiën (2015) “Evaluatie innovatiebox 2010-2012”

6 Toekomstige ontwikkelingen

Uit voorgaande hoofdstukken komen aandachtspunten naar voren ten aanzien van de effectiviteit en efficiëntie van het huidige beleid. In dit hoofdstuk komen specifieke ontwikkelingen op technologisch en maatschappelijk gebied aan bod die voor de toekomst mogelijk een aanpassing van het IE-stelsel vereisen. Vervolgens gaan wij in op internationale ontwikkelingen en vraagstukken over toekomstig beleid en de inzet van middelen op korte én langere termijn.

6.1 Technologische ontwikkelingen

6.1.1 Overzicht van toekomstige technologieën

De snelheid van verandering in sommige technologische gebieden geeft aanleiding tot een regelmatige herwaardering en mogelijke aanpassing van het IE-systeem. Iedere vooruitblik op het toekomstige IE-beleid zal dan ook rekening moeten houden met deze ontwikkelingen.

Technologieën die in de toekomst een belangrijke rol zullen gaan spelen staan uiteraard niet vast en er bestaan verschillende verkenningen naar welke technologieën dit zullen zijn. Zo heeft de Europese Commissie een lijst van *key enabling technologies*⁵⁵ maar gebruiken in andere gevallen andere definities, zoals *game-changing technologies*. Voor Nederland specifiek geeft de Adviesraad voor Wetenschap, Technologie en Innovatie (AWTi) in haar rapport “Klaar voor de Toekomst” (2015) een overzicht van technologische ontwikkelingsgebieden waar Nederland zich sterker op zou moeten richten.⁵⁶ Zij geven daarbij als algehele notie dat ontwikkelingen in de ICT in de toekomst sterk beleidsbepalend zullen zijn (hetgeen ook zeker uit onze interviews en enquête naar voren komt). EZK heeft daarnaast in het afgelopen jaar een verkenningstraject ingezet waarbij samen met highlevel-experts uit diverse gremia breed is gekeken welke sleuteltechnologieën⁵⁷ voor NL kansrijk zijn, zowel vanuit wetenschappelijk perspectief als vanuit economisch perspectief. Ook de Kennis en Innovatieagenda’s van de verschillende Topsectoren bieden een zeer ruim overzicht van technologieën. Daarnaast voert ook Technopolis zelf met regelmaat toekomstverkenningen uit voor haar klanten.

Het evaluatieteam heeft daarom een selectie gemaakt van de technologieën die het meest prominent in de verschillende lijsten naar voren komt alsmede de input vanuit stakeholders in het veld. Deze lijst is niet bedoeld om uitputtend te zijn en er kan ook beargumenteerd worden dat er een zekere mate van overlap en afhankelijkheid tussen de technologieën bestaat. De lijst diende primair het structureren van de resultaten uit de gevoerde gesprekken alsmede de discussie tijdens de focusgroep.

Een aantal technologieën zijn niet teruggekomen in de gevoerde gesprekken (zie Tabel 4). Tijdens de focusgroep is besproken of de betreffende technologieën in de toekomst toch een belangrijke rol spelen voor het IE-stelsel. Volgens deelnemers zijn dit inderdaad belangrijke technologische ontwikkelingen, maar kan ten aanzien van IE in relatie tot de onderstaande lijst weinig concreets worden toegevoegd. De noodzaak voor een periodieke *technology assessment* wordt onderschreven.

⁵⁵ http://ec.europa.eu/growth/industry/policy/key-enabling-technologies_en

⁵⁶ In de brief van de minister van Economische Zaken en de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van 11 januari 2016 (33009, Nr 13: Innovatiebeleid, Vergaderjaar 2015-2016, Tweede Kamer) wordt dit rapport toegelicht en worden de conclusies ondersteund.

⁵⁷ Op basis van ‘expert judgement’ heeft NWO in samenwerking met TNO een kwalitatieve analyse uitgevoerd. De volgende definitie van het begrip sleuteltechnologie is tot stand gekomen op basis van dit verkenningstraject: “Een sleuteltechnologie is een technologie die gekenmerkt wordt door een breed toepassingsgebied of bereik in innovaties en/of sectoren. Ze zijn essentieel bij het oplossen van maatschappelijke uitdagingen en/of leveren een grote potentiële bijdrage aan de economie, door het ontstaan van nieuwe bedrijvigheid en nieuwe markten, het vergroten van de concurrentiekracht, en het versterken van de banengroei. Sleuteltechnologieën maken baanbrekende proces-, product- en/of diensteninnovaties mogelijk. Sleuteltechnologieën zijn relevant voor de wetenschap, maatschappij en de markt.”

Tabel 4 Sleuteltechnologieën die in deze evaluatie wel en niet genoemd werden

Genoemde technologieën	Niet-genoemde technologieën
• Big data • (Industrial) biotechnology • Internet of Things • Sensoren	• Advanced / adaptive robotics • Additive manufacturing (3D-printing)⁵⁸ • Advanced materials • Blockchain • Micro-, nanoelectronics & nanotechnology • Photonics

6.1.2 Invloed van toekomstige technologieën op het IE-systeem

ICT

De rol van ICT wordt door veel gesprekspartners en in de enquête genoemd als een belangrijk veld van ontwikkeling voor het IE-stelsel. Daarbij wordt vooral de groeiende rol van software en de toekomstige rol van innovatie door/met behulp van kunstmatige intelligentie aangehaald. Ook is de rol van open data en open source van belang.

Voor software bestaat al vele jaren een discussie omtrent de wenselijkheid van octrooieren. De beschrijving van deze discussie in enkele zinnen zal te kort doen aan de diepgang van deze discussie. Essentieel in de discussie is dat software primair door het auteursrecht kan worden beschermd, maar dat octrooien wel een rol spelen binnen technische producten die sterk gebruik maken van software, de technische functionaliteit is immers wel octrooieerbaar. Daarnaast speelt de discussie over de relevantie van octrooien in de software en ICT-sector als geheel, gezien de ontwikkelingen in veel gevallen zó snel verlopen dat octrooien al achterhaald zijn voor ze zijn verkregen. Gegeven het toenemende belang van software in de toekomst liggen er op het gebied van ICT zeker kansen voor innovatie, en dus ook voor de bescherming en benutting van die innovatie. Het auteursrecht is volgens sommigen momenteel te beperkt om broncode voldoende te beschermen. Tegelijkertijd zijn de voordelen van een softwareoctrooi niet voor iedereen evident. Ondanks dat de meningen hierover verdeeld blijven wordt de relevantie van discussie over het ICT en software alleen maar groter in de toekomst.

De discussie bij *open data* is dat zaken van algemeen nut ook een bepaalde waarde vertegenwoordigen: gegevens over de drukte op snelwegen stelt ontwikkelaars van navigatie-software en -apparatuur in staat om betere producten te leveren, waar een hogere prijs voor gevraagd kan worden. Zoals hieronder bij sensordata beargumenteerd is vooral ook de verzameling van gegevens van waarde. Daarbij is het goed om te vermelden dat de reden en manier van het verzamelen van data kan zijn ingebed in andere processen, afspraken en doeleinden. Denk bijvoorbeeld aan de wisselwerking tussen veiligheid en privacy maar ook tussen publieke en private belangen in samenwerkingen die voortbouwen op eerder verzamelde data. Dit relateert ook aan verschillen in de context waarin de verzameling van de data niet hetzelfde is als de context waarin deze gaat worden gebruikt, denk aan discussies rondom patiëntgegevens en het inzetten van uit eerder met publieke middelen verzamelende data als deel van de achtergrond kennispool binnen samenwerkingen met marktpartijen. Belangrijke vragen zijn dus: “Wie heeft de data verzameld?”, “Wie heeft de verzameling gefinancierd?”, “Wie heeft data verstrekt?”, “Wie is de eigenaar?”, “Hoe gaat de data worden gebruikt?”, maar ook “Welke context heerst er om de data?”.

In het kader van software-rechten leeft bij velen de gedachte dat de *open source* (open broncode) beweging enigszins tegengesteld zou zijn aan de gedachte van intellectueel eigendom en dat de kern van *open source* een vorm van vrijwillig afzien van auteursrechten (vgl. ‘publiek domein’) zou zijn. Dit

⁵⁸ EZK heeft hier in onderzoek naar uitgevoerd en in een kamerbrief over innovatiebeleid van 6 juli 2016 (Kamerstuk 33 009, nr. 30) over gerapporteerd. Ten aanzien van 3D-printen is het IE-beleid vooralsnog techniekneutraal en bestendig, maar regelmatige toetsing blijft gewenst.

misverstand staat haaks op het feit dat *open source* nu juist bestaat bij de gratie van intellectueel eigendom: slechts door deze rechten te licentiëren met oplegging van voorwaarden over bepaald gewenst gedrag worden de doelen van de verschillende *open source* licenties effectief bewerkstelligd. Het afstand doen van rechten van intellectuele eigendom en het laten vallen van broncode in het publiek domein, maakt weliswaar dat deze code vrij voor eenieder te gebruiken is, maar legt de gebruiker geen enkele verplichting op om zijn code op zijn beurt ook weer open source te maken. Net als bij de (afgeleide) discussie over *open science* en *open data*, pleit het bovenstaande voor een beter begrip van belangrijke IE-concepten op dit gebied.

Het feit dat veel software modulair is opgesteld, waarbij veel modules weer uit andere bronnen afkomstig zijn, maakt software ook een complex product met samengestelde, overlappende, en/of tegenstrijdige rechten. Ook concurrentie speelt daarbij een andere rol, gezien bepaalde modules bijvoorbeeld kunnen worden gedeeld zonder dat dit direct tot meer concurrentie leidt, verschillende apps kunnen immers gebruik maken van dezelfde soort code.

Onder de ontwikkelingen van ICT in den brede leidt op dit moment kunstmatige intelligentie (*artificial intelligence*; AI) – of, nauwer gedefinieerd, zelflerende algoritmes – tot discussie. Een essentieel element in de discussie draait om het vraagstuk van de *inventive step*: het creatieve proces waardoor een nieuwe innovatie ontstaat. Het is zeer goed denkbaar dat een AI-systeem een analyse van verzamelde data uitvoert en op basis daarvan een nieuw ontwerp voor een experimentele setup ontwikkelt. Een AI-systeem kan dus tot een vinding komen. Een van de vragen die daarbij opkomt, is of een dergelijke vinding octrooieerbaar is, waarbij de definitie van “de uitvinder” een rol speelt. Zodra een vinding niet direct uit een persoon voortkomt, ontstaat de discussie over eigenaarschap, wat een zeer relevant aspect is voor het IE-stelsel. Er zou in dit licht een discussie met verschillende stakeholders (universiteiten, denktanks, softwarebedrijven, ...) gevoerd moeten worden over welke rol beleid zou kunnen spelen voor deze ontwikkeling, bij voorkeur direct in Europese/internationale context.

Het octrooieren van software heeft echter geleerd dat het ook problemen met zich meebrengt en dat vooral in de gevallen waar zogenaamde platformtechnologie zou worden geoctrooieerd, of in de gevallen waarin software met een zeer brede functionaliteit zou worden geoctrooieerd. Die gevallen verdienen verdere aandacht, omdat zij mogelijk tot dominantie en technologieafhankelijkheid kunnen leiden. Alphabet, de moederholding van Google, bijvoorbeeld, heeft een uitgebreid octrooiportfolio op software en AI-software aangaande autonome voertuigen en kan daardoor een zeer belangrijke of zelfs dominante positie in de wereld verkrijgen op een zeer belangrijk en toekomstgericht gebied van technologische ontwikkeling.

Sensoren, Big Data, Internet of Things

De genoemde punten in relatie tot het IE-stelsel van deze technologieën liggen sterk in elkaars verlengde. Ontwikkelingen die vallen onder de noemer *Internet of Things* beschrijven een toekomstige technologische omgeving waarin sensoren zijn ingebed in objecten, maar ook bijvoorbeeld dieren of mensen, die een regelmatige stroom aan informatie genereren. De stroom aan informatie wordt opgeslagen en kan gebruikt worden om processen te verbeteren rondom de objecten waarin de sensoren zijn ingebed. Het samenbrengen en analyseren van stromen van informatie valt dan weer onder de noemer van Big Data.

Met deze ontwikkelingen ontstaat de discussie over de waarde en eigenaarschap van data. In essentie wordt sensordata niet gezien als de vrucht van creatieve arbeid en kunnen daardoor niet als zodanig met een IE-recht (bijvoorbeeld databankenrecht) beschermd worden. De data komt in veel gevallen voort uit verschillende bronnen waarbij individuele metingen los van elkaar niet veel waard zijn, maar een grote verzameling aan gegevens kan daarentegen zeer waardevol zijn. De vraag is, in hoeverre in de toekomst dergelijke dataset te beschermen zijn, wie daar de eigenaar van zou moeten zijn en of degelijke bescherming van datasets verkregen uit sensoren wenselijk zou zijn. Niet geheel los te zien van de discussie over de data zelf is de discussie over het eigenaarschap van de conclusies die volgen uit de analyse van dergelijke datasets. Daarbij moet worden aangetekend dat veel Big Data-toepassingen vaak

nog exploratief van aard zijn: het valt niet van tevoren aan te geven wat de waarde van de verzamelde gegevens gaat zijn.

In de praktijk roept dit allerlei vragen op, zoals: “Zouden individuele data-toeleveranciers bepaalde rechten moeten hebben?”, “Wie heeft er toegang tot de verzamelde data?” en “Hoe relateert deze discussie aan de privacywetgeving?”.

Een toepassing van data uit sensoren heeft betrekking op het onderhoud van bedrijfsmiddelen (assets) onder de naam condition-based maintenance of predictive maintenance. Door de toestand van de assets continu te meten, kan sneller op het falen van deze bedrijfsmiddelen worden ingespeeld. Een specifiek voorbeeld hiervan zijn melkkoeien die met behulp van sensoren gemonitord worden en daarmee melkrobots aansturen. Als uit onderzoek van de data blijkt dat de gezondheid van de koe niet met 50 parameters (=sensoren) beschreven kan worden, maar met een beperkter aantal, dan zijn er minder sensoren nodig en is die kennis geld waard.

Biotechnologie

Biotechnologie behelst een breed spectrum aan ontwikkelingen en toepassingen in uiteenlopende sectoren: chemie, materialen, farmacie, en voeding. De ontwikkelingen in de biotechnologie gaan snel, gegeven de mogelijkheden die biotechnologie biedt voor bijvoorbeeld het terugdringen van de afhankelijkheid van fossiele grondstoffen en nieuwe toepassingen in de gezondheidszorg. Biotechnologie is een IE-intensief veld, waar het voor alle spelers, zowel grootbedrijf als MKB, van belang is om de hoge ontwikkelingskosten via IE-rechten terug te verdienen.

In het kader van deze evaluatie zijn de volgende ontwikkelingen binnen de biotechnologie benoemd door onze respondenten. Dit is uiteraard een beperkte weergave van alle ontwikkelingen op biotech-gebied:

- De mogelijkheid van specifiek ingrijpen in genetische code van planten of dieren, *genome editing* met onder andere de CRISPR-Cas9 methode en ontwikkelingen op het gebied van *New Breeding Techniques (NBT)*⁵⁹, leidt tot discussies of mutaties via natuurlijke weg tot stand hadden kunnen komen. Daarmee vallen namelijk nieuw ontwikkelde cellen deels binnen het octrooirecht en deels onder de biotechrichtlijn. De vraag is, of met nieuwe biotechnologie-ontwikkelingen het onderscheid tussen octrooieerbare technische vindingen en niet-octrooieerbare natuurlijke activiteiten of processen hanteerbaar blijft.
- Een ander vraagstuk betreft het stapelen (*stacking*) van resistente genen. Het kwekersrecht geldt voor morfologische/fenotypische eigenschappen en niet voor genen (genotype). Verder beschermt het kwekersrecht slechts een enkel ras. Als het om een technologie gaat die van algemene toepassing is in een veelheid aan planten, dan is de meest aangewezen weg het octrooirecht, dat toelaat dat dit soort technologieën op algemene wijze wordt beschermd. Dat dit mogelijk een effect heeft op kwekersactiviteiten staat zonder meer vast, maar is althans voor Nederland deels ondervangen door de beperkte veredelingsvrijstelling.

Hoewel voor een groot deel van de Nederlandse biotechbedrijven stabiliteit gewenst is, zal de discussie rond het octrooieren van vindingen aangaande planten en de verhouding tot het kwekersrecht ons inziens de komende jaren aanhouden. Dat blijkt duidelijk uit het rapport van de "Expert Group on the development and implications of patent law in the field of biotechnology and genetic engineering" dat in 2016 is gepubliceerd. Ondanks dat zowel het Europees octrooiverdrag als de Biotechnologierichtlijn duidelijk de octrooieerbaarheid van planten mogelijk maken, wordt vanuit verschillende hoeken opgeroepen om dat te veranderen. Dat is geen nieuwe discussie, waarbij belanghebbenden aangeven op zoek te zijn naar stabiliteit.

Groeiende complexiteit van producten

⁵⁹ Bij New Breeding Techniques (NBT) wordt gebruik gemaakt van genen uit dezelfde soort, hetgeen volgens sommige voorstanders impliceert dat er niet van genetisch gemodificeerde organismen sprake is.

Voor producten die voortkomen uit *high-tech* sectoren (industrie 4.0, robots, mobiele telefoons, vliegtuigen, ...) geldt in toenemende mate dat ze tot stand komen door het bijeenbrengen van verschillende componenten in één product. Deze *systems-of-systems* vereisen ook een IE-huishouding die de complexiteit van zowel de deelcomponenten op zichzelf als de samengestelde eigenschappen van het geheel dekken. Dat maakt het moeilijker om IE-rechten te managen, zeker voor het MKB. De vraag is of de complexiteit in het beheer van de rechten opweegt tegen de belangen die bij het verkrijgen van de rechten gediend zijn.

De noodzaak voor periodiek “technology assessment”

Bij nieuwe technologische ontwikkelingen is de vraag in hoeverre deze binnen bestaande wet- en regelgeving vallen. Hoewel het aantrekkelijk lijkt om voor specifieke toepassingen uitzonderingen te creëren, is het IE-systeem als geheel gebaat bij eenduidigheid en continuïteit. Meerdere geïnterviewden pleiten voor een voorzichtige aanpak, waarbij zoveel mogelijk gezocht wordt naar oplossingen binnen de flexibiliteit van het bestaande systeem.

Onze gesprekspartners geven aan dat juist ongelijkheid in rechten tot onzekerheid leidt vanwege discussies over de vraag welk recht van toepassing is. Dit is deels onvermijdelijk. De niet-octrooieerbaarheid van planten- en dierenrassen op grond van de Biotechrichtlijn (98/44/EG) leidt bijvoorbeeld tot de vraag of een champignon een plant is.

Een periodiek *technology assessment* of “technologie-radar” onderzoek naar opkomende technologieën en de wijze waarop deze nieuwe technologieën nadere toelichting of uitzondering behoeven in het IE-recht, lijkt aangewezen om reparatiewetgeving achteraf te voorkomen.

Nieuwe technologieën leiden tot noodzaak voor samenwerking

Een algemene uitspraak over innovaties is, dat ze steeds sneller plaatsvinden en – in bepaalde sectoren zoals micro-elektronica en biotechnologie – steeds hogere kosten met zich meebrengen. Daarnaast worden bepaalde vindingen ook steeds complexer. Hierdoor kunnen individuele bedrijven, zelfs de grote, in afnemende mate bouwen op hun eigen, interne onderzoek. (*“De slimste mensen werken niet noodzakelijk voor jouw organisatie”*)

Dit betekent dat er meer aandacht voor samenwerking en het gebruik van IE-rechten zal moeten komen. Hierbij gaat het dan met name om bijdrages van de verschillende partijen en de vertaling van die bijdrages in rechten en/of (exclusieve) licenties. Zeker bij de grote industrie en in bepaalde sectoren als biotechnologie wordt de noodzaak van heldere afspraken over IE-rechten onderkend. Daarnaast is er behoefte aan een versimpeling van het gebruik van IE voor samenwerking. Een concreet voorbeeld hiervan is het gebruik van gestandaardiseerde contracten (voor private, maar vooral publiek-private samenwerkingsverbanden).

De ontwikkeling en uitwerking van contracten is een tijdrovende kwestie. Mede hiervoor heeft EZK in het kader van publiek-private samenwerkingen duidelijke spelregels ontwikkeld rond IE-rechten. Binnen de Smart Industry Fieldlabs wordt er ten aanzien van vraagstukken rond samenwerking met sensordata gewerkt met standaardcontracten die ook binnen de context van Europese Horizon 2020 onderzoeksaanvragen zijn toegepast en goedgekeurd. Het *Dare2Share* concept biedt een aantal opties voor contracten, waarbij de data ofwel onder een stichting wordt ondergebracht (en beschermd via databankenrecht) ofwel bij de individuele bijdragers voor data wordt opgeslagen (en beschermd via bedrijfsgeheim).

Ook de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO, voorheen ook Technologiestichting STW) werkt inzake intellectueel eigendom voor publiek-private samenwerking (PPS) met twee IE-modellen. Deze dienen als kader voor de IE-afspraken over de resultaten van door NWO gesubsidieerd PPS-onderzoek. Bij IE-model 1 claimt NWO géén mede-eigendom op de IE-rechten, en bij toepassing van IE-model 2 wel. Voor beide IE-modellen geldt, dat IE-rechten zijn gekoppeld aan

het percentage van de private bijdrage. In elk NWO-verzoek wordt, voor zover sprake is van een PPS, aangegeven welk IE-model van toepassing is.

6.2 Maatschappelijke ontwikkelingen

Naast de technologische ontwikkelingen zijn er natuurlijk ook veel maatschappelijke ontwikkelingen die invloed kunnen hebben op het IE-systeem. Waar de technologische ontwikkelingen direct zijn te verbinden aan IE-vraagstukken is dat voor maatschappelijke ontwikkelingen echter meer indirect. De maatschappelijke uitdagingen beschrijven bijvoorbeeld zaken zoals duurzaamheid, gezondheid en veiligheid waarbinnen een ruim veld aan innovaties een rol kunnen gaan spelen. In deze paragraaf wordt daarom gekeken vanuit het oogpunt van innovatie en vanuit ontwikkelingen binnen het IE-stelsel.

6.2.1 Ontwikkelingen in innovatie

Er zijn uiteraard veel ontwikkelingen gaande in innovatie. De meest relevante ontwikkelingen voor het IE-stelsel zijn de nadruk op innovaties die bijdragen aan maatschappelijke doeleinden en de (verdere) opkomst van *open science* en *open innovatie*.

Innovatie met maatschappelijke doeleinden

Meerdere geïnterviewden gaven aan dat maatschappelijke uitdagingen als duurzaamheid, gezondheid en voedselveiligheid een continue verbetering van vindingen vereisen. Sectoren die op deze terreinen actief zijn, kunnen – ervan uit gaand dat IE-rechten daadwerkelijk innovatie bevorderen – met behulp van hun IE-rechten noodzakelijke investeerders aantrekken, onderzoeks- en ontwikkelingspartners betrekken en zo sneller tot commercialisering van gewenste innovaties komen. Het risico bestaat echter dat de bescherming die IE-rechten kunnen bieden op dergelijke innovaties niet maatschappelijk wenselijk zijn. De bescherming kan bijvoorbeeld de diffusie van deze innovaties hinderen of vertragen. In bepaalde velden, zoals de farma-sector, zijn discussies gaande omtrent dwanglicenties om zo innovaties de maatschappij in “te forceren”. De wenselijkheid van dergelijke maatregelen is echter ook betwist omdat deze veel onzekerheid met zich meebrengen voor innovatie-intensieve commerciële partijen. Hoe het IE-beleid een rol kan spelen binnen het bereiken van maatschappelijke doelen is een punt van discussie.

Open science & open innovatie

Verschillende vormen van *open* ontwikkelingen hebben te maken met de beschikbaarheid van informatie. Waar de crux in zit, is of het gebruik van die informatie ook vrij van beperkingen is, of dat daar gelden over afgedragen moeten worden. De notie van *open innovation* gaat met name over de vraag hoe innovatie met behulp van externe informatiebronnen en andere middelen bevorderd kan worden: “*Free access, but not for free.*” Uiteraard gaat het hier om een glijdende schaal: fundamenteel onderzoek dat met behulp van publieke middelen is ontwikkeld, zou volgens de huidige *open science* of *open access* gedachte niet achter gesloten wetenschappelijke *journals* moeten verdwijnen. Daar waar de *technology readiness level* (TRL – *mate van rijpheid van een technologie*) opschuift naar commercieel toepasbare vindingen, bijt de *open access* gedachte met de opdracht voor onderwijs- en onderzoeksinstellingen om hun wetenschappelijke kennis te gelde te maken, te valoriseren. Voor sommige commerciële partijen gaat de *open science* gedachte dan ook te ver, waardoor zij zich ofwel geheel uit fundamenteel onderzoek terugtrekken of in ieder geval samenwerking met publiek gefinancierde instellingen en overheidssubsidies vermijden.

Aangezien het concept *open innovatie* in delen van de innovatieliteratuur uitdrukkelijk wordt gekoppeld aan de uitwisseling van gegevens binnen een context van intellectueel eigendom, is *open innovatie* per definitie gekoppeld aan en niet strijdig met intellectueel eigendom. Het gebruik van expliciete rechten vergemakkelijkt de samenwerking, omdat de uitwisseling van informatie niet tot een verlies van rechten leidt. Al met al pleit het bovenstaande voor een beter begrip van belangrijke IE-concepten, hetgeen pleit voor voorlichting en wellicht betere inbedding in het onderwijs.

6.2.2 Ontwikkelingen in het IE-stelsel

De huidige ontwikkelingen in het IE-stelsel zijn voor een groot deel reeds besproken in de hoofdstukken omtrent effectiviteit en efficiëntie van het IE-beleid. Daarnaast zijn enkele trends naar voren gekomen in de gesprekken die zijn gevoerd tijdens deze evaluatie. Dit zijn nuance in het maatschappelijk debat, de rol van het onderwijs, taal en internationalisering, de groeiende complexiteit van producten en de rol van mobiliteit in de arbeidsmarkt.

Nuance in het maatschappelijk debat

Veel geïnterviewden geven aan dat het slecht gesteld is met de algemene kennis rondom intellectueel eigendom. Discussies worden gevoerd op basis van verkeerde informatie en missen noodzakelijke nuances. Er ligt in de optiek van de geïnterviewden dan ook een taak voor de overheid om deze kennis op voldoende hoog niveau te krijgen, zodat discussies over misconcepties vermeden kunnen worden. Dit relateert ook aan het eerdergenoemde imago van IE in de maatschappij, welke nu voornamelijk een negatieve smaak krijgt door nieuws over het machtsgebruik van grootbedrijven in de farma- en voedselindustrie.

De rol van onderwijs

Gesprekspartners geven aan dat in het verhogen van de IE-kennis in de maatschappij op de lange termijn onderwijs een rol kan spelen. De vraag is, op welk niveau deze kennis verspreid zou kunnen worden: voortgezet of hoger en wetenschappelijk onderwijs is een van de opties hiervoor. In het voortgezet onderwijs zou intellectueel eigendom binnen het economie-onderwijs een plek kunnen krijgen. Op (technische) universiteiten wordt, bijvoorbeeld binnen valorisatiecentra, gewerkt aan de bekendheid van studenten en wetenschappelijke onderzoekers met IE⁶⁰.

Taal en internationalisering

Zeker binnen octrooien speelt het aspect van taal al heel lang een belangrijke rol. Deze rol wordt alleen maar groter door de groeiende rol van internationalisering. Concurrentie vindt niet alleen in de thuismarkt plaats, maar juist ook in/vanuit andere markten. Voor bepaalde sectoren, zoals nanotechnologie of elektrotechnische domeinen, geven gesprekspartners al aan dat concurrentie voornamelijk van buiten Europe komt. Octrooien die bijvoorbeeld zijn opgesteld in het Koreaans, kunnen dus een dominante positie hebben als het aankomt op de stand van de techniek. Dergelijke taken kunnen echter, zeker als het op technisch taalgebruik aankomt, een grote uitdaging vormen voor ondernemers in dergelijke sectoren. Terwijl dit momenteel al een uitdaging vormt, geven gesprekspartners aan dat deze uitdaging alleen maar groter zal worden in de toekomst, zeker gezien de steeds groter wordende hoeveelheid aan internationale octrooien. Hierdoor wordt het moeilijker om zoekopdrachten uit te voeren met als doel om de nieuwheid van een octrooi vast te stellen. Ontwikkelingen in digitalisering, automatische vertaling bieden hier wel steeds meer oplossingen.

Mobiliteit in de arbeidsmarkt en gig-economy

Er is een tendens in de arbeidsmarkt waarbij de mobiliteit van werknemers groter wordt. Enerzijds gaat dit over kortere contracten. Anderzijds valt hier ook de zogenaamde *gig-economy* onder: een economie waarin zelfstandigen tijdelijk worden ingehuurd voor kortlopende klussen. Hierdoor wordt de vraag over eigenaarschap van uitvindingen relevanter: “Wanneer zijn uitvindingen eigendom van de werknemer, wanneer van de werkgever, en wanneer was er geen werknemer/werkgever verhouding?”. In “traditionele” arbeidsverhoudingen moet het verschil worden gemaakt tussen innovaties die voortkomen uit het werk uitgevoerd voor de werkgever en innovaties die uit werkzaamheden in de vrije tijd van het individu voortkomen. Zeker in het kader van software wordt door gesprekspartners aangegeven dat deze discussie meer aandacht behoeft. De discussie heeft daarbij betrekking op de combinatie van werknemersuitvindingen, niet-concurrentiebedingen in arbeidsovereenkomsten en bedrijfsgeheimen. In nieuwe arbeidsverhoudingen, zoals de gig-economy, moeten eigendomsrechten contractueel worden vastgelegd dan wel overgedragen. De vraag is of de kleine zelfstandigen zich in

⁶⁰ Een goed voorbeeld is de Biomedical Campus in Leiden, waar IE standaard onderwezen wordt.

onderhandelingen sterk genoeg achten om te onderhandelen over mogelijke contractuele eisen van de opdrachtgevers.

In Duitsland is er specifieke regelgeving opgesteld om de belangen van werknemers te behartigen en hen te stimuleren meer te innoveren. De werknemer krijgt hierin de kans om een uitvinding te melden bij de werkgever, waarna de werknemer een octrooi kan aanvragen op voorwaarde dat de werkgever de rechten daarvan verkrijgt en de werknemer een compensatie. In Bijlage C staat de volledige beschrijving van deze regelgeving. Vooral de administratieve lasten van dit systeem worden als nadeel gezien. De relevantie voor de *gig-economy* is ook beperkt, aangezien er juist expliciet *niet* sprake zou zijn van een arbeidsverhouding.

6.3 Internationale ontwikkelingen

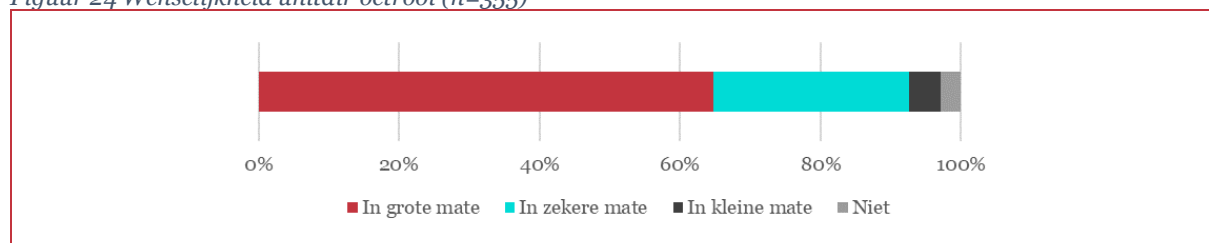
In de internationale arena van het intellectuele eigendom, met name octrooien, is er een beweging waarbij de grote octrooibureaus (VS, EOB, Japan, China en Zuid-Korea) naar elkaar toe groeien. Dit gebeurt in kleiner verband, omdat mondiale onderhandelingen in de WIPO uiterst traag verlopen. Voor de partijen die in bovengenoemde markten opereren leidt harmonisering tot zekerheid, eenduidigheid en voorkomt het additioneel werk. Nederland bevindt zich in een Europese context die naar alle waarschijnlijkheid met deze context mee zal bewegen.

Ook in de toekomst zal Nederland sterk afhankelijk zijn van ontwikkelingen in de Europese context. Ontwikkelingen in Europa zullen als voorheen nauw gevolgd moeten worden. Volgens enkele respondenten wil dit niet zeggen dat Nederland volledig gebonden is aan haar buurlanden: er is ruimte voor het creëren van additionele regelgeving. Bij de keuze voor een beleidswijziging zal dit echter altijd afgewogen moeten worden tegen de versturende werking die een wijziging in de regelgeving met zich mee kan brengen. Innovatie is bij innovatieve bedrijven namelijk vaak verbonden met de lange-termijn strategie, een wijziging in de regelgeving of de mogelijkheid daarvan brengt hierdoor onzekerheid en onduidelijkheid voor bedrijven met zich mee. De meeste respondenten geven dan ook aan dat Europese verdere harmonisering van belang is voor Nederland en het aanpassen van Nederlands beleid passend bij onze omvang.

Unitair Octrooi

Het unitair octrooi (UO) en het eengemaakt octrooigerecht (EOG) worden over het algemeen door onze respondenten als zeer wenselijk tot wenselijk ontvangen (Figuur 24). Gegeven de neiging van start-ups en grootbedrijf om met name de Europese aanvraagroute te kiezen, kan het UO een belangrijk alternatief vormen. Niet alle praktische details blijken al bekend bij de respondenten en geïnterviewden, bijvoorbeeld bij welke rechtbank straks over welk type octrooi kan worden geprocedeerd. Wel is duidelijk dat dit gevolgen heeft voor de belasting van de octrooirechtspraak in deelnemende Europese landen. De uiteindelijke effecten worden pas zichtbaar zodra het unitair octrooi en het eengemaakt octrooigerecht van start gaan.

Figuur 24 Wenselijkheid unitair octrooi (n=355)

Bron: Doelgroepenenquête

Wanneer het UO en het EOG van start gaan hangt op dit moment op uitspraken van het Duitse Constitutionele Hof en de uitstap van Groot-Brittannië uit de Europese Unie (Brexit). Met name dit laatste vraagstuk wordt meerdere keren aangewezen als onzekere, vertragende factor. Het is mogelijk,

maar onwaarschijnlijk, dat het Verenigd Koninkrijk via bilaterale afspraken met de ondertekenaars van de UPC-overeenkomst alsnog aan het eengemaakt octrooigerecht en het unitair octrooi deelneemt.⁶¹ Een dergelijke optie zou additionele aandacht van EZK vereisen om de bilaterale overeenkomsten voor te bereiden.

6.4 Beleid en inzet middelen

De rol van de overheid op het gebied van intellectuele eigendomsrechten wordt niet betwist. De invulling van de overheidsrol is echter aan discussie onderhevig evenals de vraag wie de uitvoerende instantie van de rol is. Tabel 5 geeft een rangorde weer van de kerntaken van de overheid, zoals gevraagd in onze enquête.⁶² Hoewel er een rangorde gemaakt kan worden, moet worden opgemerkt dat de verschillen in de gemiddelde rangorde tussen de taken niet zeer groot zijn. Hieruit kunnen we concluderen dat veel van de taken ongeveer even belangrijk worden gevonden. Daarnaast hebben de verschillende groepen andere voorkeuren: voor kennisinstellingen, particuliere uitvinders en start-ups is het dragelijk maken van kosten de belangrijkste taak van de overheid, terwijl het grootbedrijf en belangenverenigingen juist de internationale vertegenwoordiging als eerste taak zien.

Tabel 5 Wat ziet u als kerntaak van de overheid? (Belang van 1 tot 10) (n=441)

Kerntaak van de overheid	Gemiddelde rangorde
Faciliteren aanvraag/verkrijgen IE-rechten (1)	3,8
Verbetering nationale IE-wet/regelgeving (2)	4,1
Vertegenwoordiging in internationaal debat omtrent IE-wet/regelgeving (3)	4,3
Faciliteren toegankelijkheid IE-registers (4)	4,4
Kosten draagbaar maken voor alle doelgroepen (5)	4,6
Informatievoorziening aan (potentiële) doelgroepen (7)	4,7
Zekeren procedures omtrent inbreuk op IE-rechten (7)	4,7
Op maat ondersteuning van doelgroepen (8)	5,4
Zekeren procedures omtrent overdracht van IE-rechten (9)	5,9
Monitoring van (het gebruik van) het IE-stelsel (10)	6,1

Bron: doelgroepenenquête

Intellectuele eigendomsrechten zijn een complex onderwerp met vele facetten. In de praktijk leidt de mogelijkheid tot het aanvragen van IE-rechten bij particuliere uitvinders en het MKB tot veel vragen en de opmerking dat het systeem te ingewikkeld is. Zeker degenen die slechts een enkele maal een octrooi aanvragen geven aan het IE-systeem moeilijk te vinden. Iedere vorm van ondersteuning wordt dan ook gewaardeerd. Betreffende de aanvraagprocedures slaat dit grotendeels terug op de uitvoerende taken van OCNL, de Raad voor plantenrassen, en (buiten de scope van ons project) BBIE. Echter zit er ook een strategische component in ondersteuning die deze gebruikers zoeken. Zij kampen met de vraag wat zij het beste kunnen doen om optimaal van de mogelijkheden gebruik te maken. Dit gaat dus verder dan de opties presenteren en informatie over de procedures beschikbaar maken. De taken van

⁶¹ Zwitserland is toegang tot het UPC-systeem geweigerd.

⁶² De respondenten werd gevraagd de belangrijkste taken op volgorde van belang te ordenen.

informatievoorziening (op gedeelde 7^e positie) en ondersteuning op maat (8^e positie) zijn ons inziens een verdere specificering van het faciliteren van een aanvraag.

Het is dan ook niet verbazingwekkend dat, net als in de voorgaande evaluatie, de mening breed gedragen wordt dat voorlichting over en ondersteuning voor de aanvraag van intellectuele eigendomsrechten verbeterd moet worden. Samenwerking tussen de uitvoerende organisaties inclusief de KvK wordt gewaardeerd, maar is nog niet op het gewenste niveau. Het IE-Platform, dat op initiatief van EZK is opgericht, biedt een forum voor overleg. Voorbeelden van projecten die uit dit platform voortvloeien zijn een kostencalculator en promotiemateriaal. Afgezien van deze voorbeelden is het niet duidelijk op wat voor manieren het forum in de toekomst invulling zal geven aan de ondersteuning en voorlichting.

De tweede taak van het IE-beleid richt zich volgens de geënquêteerden op het in stand houden en verbeteren van het wettelijk kader. Zoals reeds geconstateerd heeft de Nederlandse overheid c.q. het ministerie van EZK hier enige ruimte in binnen de Europese context.

De derde taak hangt hier dan ook nauw mee samen: het vertegenwoordigen van Nederlandse belangen in de internationale context. Zoals reeds in vorige hoofdstukken vermeld, heeft het ministerie van EZK in de evaluatieperiode op een aantal dossiers (m.n. kwekersrecht) Nederlandse belangen goed behartigd. Uit de huidige evaluatie volgen niet specifiek Nederlandse belangen die zijn blijven liggen of naar verwachting in de toekomst sterk in belang zullen toenemen.

De toegankelijkheid van IE-registers bevorderen is een vierde taak. Hoewel de feitelijke toegang tot IE-registers ondertussen met tools als Espacenet redelijk geregeld is, blijft de leesbaarheid van aanvragen een punt van aandacht. Wederom komt vanuit het MKB het signaal dat het moeilijk is om goed inzicht te krijgen in de databanken.

De laatste taak die we separaat behandelen is die van het beheersbaar houden van kosten, aangezien deze ook door kennisinstellingen, particuliere uitvinders en start-ups als belangrijkste taak wordt gezien. De meeste respondenten geven aan dat de huidige tarieven redelijk zijn, hoewel enkelen dit koppelen aan de afnemende ruimte van OCNL voor communicatie en voorlichting en daarmee concluderen dat de dienstverlening afneemt. In de Europese en internationale context wordt aangegeven dat de kosten van octrooiaanvragen en -taksen snel oplopen als in meerdere landen bescherming gezocht wordt. Dit lijkt een logische gevolgtrekking: meer bescherming wordt verkregen en dus zijn er meer kansen tot het terugverdienen van de octrooikosten. Echter moet de organisatie wel klaar zijn om de innovatie in meerdere landen te vermarkten, anders wordt er alleen betaald voor een *potentieel* grotere markt. Het unitair octrooi begrenst de kosten in Europese context.

Bijlage A English summary

Within the Dutch Periodic Evaluation Review scheme, the effectiveness and efficiency of policy are tested every five years. In this context, the Dutch policy on intellectual property (IP) has been evaluated for the period 2012-2016, with explicit attention to future developments. This evaluation was commissioned by the Ministry of Economic Affairs and Climate (EZK) and focuses on innovation policy (as part of businesses policy) from the point of view of the Ministry.

This evaluation focused on IP rights (IPR) that are most important for innovative entrepreneurship. Not only the protection of intellectual property is relevant, but also the utilisation of IP to promote innovation and R&D. The analysis focuses on patents, plant breeders' rights, trademarks & design rights, copyright & database law and trade secrets. Since the competence for all of these rights is not limited to the Ministry of EZK and as at least some of those rights are not all primarily focused on innovation, this evaluation addresses some rights more in detail whereas other rights are merely touched upon in a more general manner. The evaluation involved extensive literature and case law analysis, interviews, an international comparison, patent statistics, a survey among stakeholders and a focus group.

In what follows, we summarise the most important conclusions. Most of those are linked to recommendations that are listed under the conclusions. The main report (in Dutch) contains more detailed information on the main components of this evaluation, namely: effectiveness, efficiency and future developments.

A.1 Conclusions

Current IP rights are effective in protecting knowledge. Protection is determined by the possibility of enforcement.

There is no doubt that IP rights (IPR) can effectively protect knowledge. However, the degree of effective protection differs per sector and per type of organisation. Sectoral differences are determined by the combination of rights that fit the sector. For example, industrial designers will use a combination of patents, trademarks and design rights, while high-tech companies need to handle a large portfolio of patents. For rapidly changing sectors, such as the (embedded) software sector, trade secrets may offer as effective a protection as do copyright protection or patents.

Protection is determined by the extent to which IP users can effectively enforce their rights. Financially strong holders of IP rights can hire more people and more specialised knowledge for enforcement.

Recommendation: 6.

The value of IPR and how the value is perceived differs between users.

Development time and capital intensity make a big difference for the value of IPR: the longer the development time of innovations and the higher the capital intensity required, the higher the value of IPR. Therefore, the value of IPR differs per sector.

Recommendation: 9.

The contribution of IPR to the R&D and innovation capacity of holders depends on the value of IPR for those users. IPR have a facilitating role in sharing knowledge within partnerships.

Survey respondents underline the importance of R&D and innovation for their organisation. Half of the respondents indicate that they would invest just as many resources in R&D without IP rights. The other half indicates that they invest less to different degrees. Again, not all companies equally benefit from IPR. Regarding the return on R&D investments, more than half of the respondents indicate that a higher return is achieved with IP protection.

IPR give innovation a boost through the exclusive right to exploitation, the attractiveness for investors, and the possibility to share knowledge. However, it should be noted that innovation is driven by a broad spectrum of factors of which IP protection is only one.

IP agreements on the outcomes of R&D cooperation are complex because at the start of R&D collaboration the results are not yet known, and the parties involved have to exchange knowledge. If the knowledge to be exchanged is protected by IPR, this has a facilitating effect: the protected objects can then be freely discussed.

Weaknesses in information provision, support and advice in IP.

In terms of information provision, support and advice, different levels of services can be distinguished. Advice currently falls outside the boundaries of governmental tasks in IP policy. The following elements of information provision, support and advice have been identified:

- i) Awareness of the subject of IP and understanding of IP concepts that play a role in the public debate.

In general, the awareness of IP and the understanding of IP concepts is currently low. In sectors with much attention for IP the awareness is higher.

Given the importance of IPR, it is important that societal debate is sufficiently nuanced. At times, the public image of IP is characterized as 'questionable'. Interviewees indicate that for the longer term more attention should be given to IP in education: in general, as part of economics in secondary education and more focused on the role of IP in innovation in tertiary education.

- ii) Information and support regarding the possibilities different IP rights can offer to the user.

For the information and support regarding the possibilities different IP rights can offer to the user, cooperation between various implementing organizations and the Chamber of Commerce is being intensified. Collaboration between implementing organizations was already mentioned as a point of attention in the previous evaluation, which also indicated the need for a one-stop-shop. The developments concerning cooperation were only picked up at the end of the current evaluation period and the effects of this on information and support have not yet been discernible in this evaluation. In general, information about the possibilities the different IP rights offer is still being described as too fragmented.

- iii) Information and support regarding the application of (specific) IP rights.

Regarding the process of applying for (specific) IP rights, information provision is sufficiently available, procedures are sufficiently clear and sufficient support is available.

- iv) Information and support after obtaining (specific) rights (for example regarding the transfer of rights and infringement of rights).

The provision of information and support after the acquisition of IP rights (transfer of rights, infringement of rights) appears, according to our respondents' assessment, to be less adequate than the information on acquiring IPR.

- v) (Strategic) advice for a general IP approach and making correct IP choices.

SMEs, private inventors and start-ups / spin-offs are looking for strategic advice. For example, discussants indicate that such advice must be realistic, independent and affordable. The current commitment in IP policy mainly targets providing information and support; the aforementioned strategic advice is not included. Private practitioners often use rather elevated hourly rates and discussants also question the independence of these players given that they have commercial interests. The way in which advice is given by the IP Office in Switzerland can serve as an example.

- vi) Specialist advice and support regarding the correct application of (specific) IP rights, the enforcement of (specific) IP rights and the correct handling of disputes.

Specialist advice and support regarding the correct application of (specific) IP rights, the enforcement of (specific) IP rights and the correct handling of disputes is sufficiently present in the market. Such specialist advice and support, however, entails high costs that are seen as a barrier to the use of IP for small players (SMEs, private inventors and start-ups / spin-offs). This makes the IP system less accessible for these players.

Recommendation: 1, 2, 4, 6.

The government has a legitimate role: plenty of room for a facilitating, informative, supportive and stimulating role, discussion about tailor-made regulation.

The government has an important role within the IP system. This evidently applies to the role as a law maker and enforcement of the law. Given that IP policy is typically embedded internationally, the scope for radical changes is limited. This space must be advocated in international fora and the Netherlands has acted strategically during the evaluation period (see below). In addition, the regulatory role also consists of removing obstacles, simplifying complex rules, providing insight into the possibilities which the respective rights offer, and providing legal certainty and security (stability) to the market. There is also room for a facilitating, informational, supportive and stimulating role. The facilitating role mainly concerns streamlining IP agreements for R & D cooperation. The informational and supporting role mainly focuses on the users of the IP system. The stimulating role revolves around boosting the use of protected knowledge.

For the role as a law maker, it is important to note that IP rights are largely generic in the sense that statutory provisions must be written in such a way that they can potentially be applied to an unlimited number of present and future situations, while there is a need for adaptation to the specific features and aspects of different sectors. Examples are the duration of an IP right or the speed with which IP right applications are examined and processed. Where IP rights touch upon adjacent policy areas (public health, food safety, environmental protection), tailor-made policy has been rather expediently developed, by means of exceptions (for example: Supplementary Protection Certificates for pharmaceutical and plant protection product patents). Such exceptions, however, have led to the emergence of grey areas with regard to the delimitation of the law and increase the complexity for policy makers and implementing organizations as well as for (potential) users. Interviewees indicate that exceptions can play an important role and should not be ruled out; at the same time they indicate that changing existing rules is not recommended, as this brings uncertainty to the respective sectors. Exceptions thus result in less than optimal manageable policy.

Recommendation: 5, 9.

In international fora the Netherlands strategically focused on specific issues.

The Netherlands has clearly expressed its voice in international fora on several specific issues:

- The limited breeder's exemption in patent law, which was also included in the Agreement regarding a Unified Patent Court (UPCA);
- Active "lobbying" of the European Commission in the area of the non-patentability of essentially biological processes for the production of plants and the issue of the (non-)patentability of plants obtained by such processes (which was not expressly excluded in the EPC), leading to a Communication from the European Commission on those issues, which in turn led to amendment of the Implementing Regulations of the EPC;
- Active policy on medicines, the role of patents and the effects on the cost of healthcare. As one of the very few EU member states, the Netherlands has commissioned a separate study on SPCs and other exclusivity mechanisms in the pharmaceutical sector.
- The Dutch patent law case law remained at a good level during the evaluation period and is cited by courts in other countries.
- The Netherlands has worked for the modernization of trademark law in a European context.

- A great deal of attention was given to the unitary patent and the unified patent court, among other reasons to reduce the costs of doing business in Europe.

The Netherlands largely follows European and international policy and is therefore limited in its policy implementation space. In the evaluation period, the Netherlands has exerted influence. However, given the size of the policy department at the Ministry, focal points must be selected strategically. It is not possible for the Netherlands to be at the forefront of every international development. Where possible, the Netherlands can rely on like-minded partner countries. Thus, capacity is reserved to act strategically when economic interests of the Netherlands are at stake.

Recommendation: 8.

The international examples offer suggestions for addressing SMEs and starting entrepreneurs.

The Netherlands can learn from the approaches and debates in other countries. The international comparison with Denmark, Germany and Switzerland shows that SMEs in these countries are supported through various measures: subsidies for first patent applications, extensive information for SMEs and researchers, single web portals with instructions on the process from idea to market introduction and the protection of patents, a standardised way to link SMEs to an expert, and a discount / voucher for patent search services.

The importance of a national patent is demonstrated in Germany (with its large internal market), but in Switzerland (which in terms of size is more comparable to the Netherlands) the national patent only plays a minor role in relation to the European patent. There is still a discussion in Switzerland about the usefulness and need for the untested patent, which, for the time being, amounts to the maintaining the status quo. The Netherlands can learn from debates in Switzerland. The Swiss discussions about education is also instructive.

Three countries have been selected for this evaluation. Evidently, the Netherlands can also learn from other countries within and outside the EU. For example, education has also been identified as an important topic in Ireland and Austria and usually features high also in other countries.

Recommendation: 7.

Only limited effects of the IP policy evaluation 2006-2010.

Although many of the recommendations from the previous evaluation were accepted by the previous government, the actual changes made were limited. For example, in the present evaluation information provision was again identified as a topic for improvement. Publicly announced cooperation between implementing organisations has started very late in the evaluation period, and no improvements have been implemented regarding impact monitoring. A few recommendations were ultimately deemed undesirable, such as a trademark court. The most important changes have taken place outside the direct responsibility of the Ministry of Economic Affairs, such as trade secrets at the European level, or research valorisation in collaboration with the Ministry of Education.

Need for expertise in public organisations given the complexity of IPR.

The complexity of IPR requires safeguarding expertise at implementing organisations and the policy department of the Ministry of Economic Affairs. There is a risk that specialist knowledge in the private sector in certain fields exceeds the knowledge of the public sector, which has political and societal consequences. This may create an uneven playing field where IP policy is no longer (completely) understood by the public organisations concerned.

Recommendation: 10.

Patents: Task description of OCNL and appropriate budget necessary.

The implementation of patent policy is largely the responsibility of the Dutch patent office OCNL. A clear description of OCNL's tasks is lacking, as are corresponding performance indicators and budgeting. The

efficiency of OCNL can therefore not be evaluated on the basis of indicators. The budget for OCNL does not sufficiently take into account the long-term implications of ICT investments. The current activities regarding communication and support provided by OCNL do not match the needs of stakeholders. There is a demand for tailored information and support (strategic advice), while in recent years a shift has taken place from tailored advice to general communication and support. Strategic advice is formally outside the current remit of the IP policy.

In the case of patent law, procedural requirements lead to potential inefficiencies for both applicants and OCNL. These are however small deficiencies in comparison to the already mentioned points for improvement.

Recommendation: 3.

Plant breeders' rights: no inefficiencies found.

The implementation of plant breeders' rights to a large extent falls under the responsibility of the Council for Plant Varieties (Rvp). Its efficiency was very recently evaluated by the Dutch Central Audit Service: no indications of inefficiencies were found during this evaluation.

The efficiency in the process is partly due to tailor-made submission per crop and the procedural time frame that is (partly) dictated by nature. As a rule, two growth cycles are necessary to observe the characteristic (vegetable and agricultural crops), but in some cases one growth cycle is enough (ornamental plants).

IP plays a minor role in other innovation policies; good developments in the area of valorisation.

In general, IP policy plays a minor role in Dutch innovation policy. For the specific policies of R&D tax credits (WBSO and the Innovation Box), there has been a movement towards putting less emphasis on IPR, as this would benefit IP-intensive sectors. IP agreements do play an important role within the PPP-projects of the Top Sectors; these agreements are now better facilitated, but there is still room for improvement of standard agreements and contracts.

IP has started to play a more prominent role in the context of research valorisation. Valorisation is very important within the IP system, because here the importance of IP rights of many stakeholders (knowledge institutions, companies, start-ups / spin-offs, government and society) becomes apparent. At the level of policy, valorisation is also seen as an important link between science policy and innovation policy. However, it is indicated that this connection still needs to mature.

Recommendation: 11.

Anticipating technological developments relevant to the IP system.

No significant or disruptive role within the IP system is expected for many technological developments mentioned in technology assessments. For specific technological developments, questions arise about ownership, which makes the discussion relevant for the IP system. The need for regular technology assessment is endorsed by discussion partners. Important technological developments mentioned are:

- Artificial intelligence

Artificial intelligence and self-learning algorithms lead to questions about patentability in the context of the inventive step: the creative process that creates a new innovation. Furthermore, as soon as an invention does not originate directly from a person, the discussion about ownership arises.

- ICT (software, data, sensors)

The role of ICT in the management and coordination of systems is still growing, given sensors and the internet of things (IoT). Questions arise regarding the protection of software, but also the use and value of databases with data from a multitude of sources (who owns the data and who is allowed to use it?).

Recommendation: 12.

Main international development remains the unitary patent.

The forthcoming unitary patent and the associated unified patent court are generally greeted positively. At present, the introduction depends on the assessment of the German Constitutional Court and the exit of the United Kingdom from the European Union. The developments surrounding 'Brexit' in particular lead to questions about the implementation of IP policy with regard to agreements with the United Kingdom.

A.2 Recommendations

The IP system is largely adequate and does not require a drastic change in IP policy. However, the IP system and policy can be improved:

1. Bring general understanding about IP to a healthy level.

It is important that the IP system can be valued by society and (potential) users. This requires greater societal knowledge about IP. Concrete actions suggested are: integrate IP in secondary and higher education; develop and implement IP curricula and courses at universities (e.g. via Massive Open Online Courses, MOOCs); sponsor professorships and ensure that IP also get positive media attention. Other countries can serve as a source of inspiration for concrete actions, for example the way in which successful IP examples are presented in Denmark and Switzerland and their cooperation with journalists.

2. Improve the cooperation between implementing organizations and other core players.

The cooperation between executive organizations and key players such as the Chamber of Commerce is important for (potential) users to understand the possibilities of IPR. Collaboration has been on the agenda for a long time, but actual implementation has been delayed. Active management can accelerate this process, with the establishment of clear targets and corresponding indicators.

3. Give implementing organizations (especially OCNL) a clear job description with an appropriate annual and multi-annual budget.

It is essential to clearly define what does and does not belong to the tasks of implementing organizations such as OCNL. Once this has been established, the budget needs to be adjusted to carry out these tasks. An appropriate budget takes into account annual and multi-annual costs. Specific attention should be paid to costs for digitization and keeping expertise up to standards (see recommendation 10). It is advisable to first optimize core tasks and then take up other activities. Provision of information and support for users, both at the stage of application for IPR and once the IPR has/have been obtained (regarding the transfer of and infringement of rights), fall under the core tasks

4. Facilitate access to strategic advice for small and novice users.

The need for realistic, independent and affordable strategic advice for a general IP approach and making concrete IP choices is strongly identified in this evaluation. The question, however, is where such advice should originate from: public organisation players do not seem sufficiently business-oriented to provide such strategic advice and run the risk of being accused of market disruption. Private practitioners are not seen as independent. Although the Swiss case shows that advice from public organizations is possible, other players in the field, such as sector organizations, interest groups or regional development companies, seem to be better positioned to do this. Interviewees suggested specific services (such as patent landscaping or a quick scan), but personal contact is also very important for making strategic choices.

5. Continue the facilitating role in making IP agreements.

The guidelines and standard contracts drawn up for IP agreements within public-private partnerships are appreciated. At the same time, drafting IP agreements remains a challenge. It is therefore advisable to continue these activities.

6. Actively supporting small players to enforce their IP rights should be further explored.

Infringement remains a point of attention. The evaluation shows that the accessibility of the IP system for small players is at stake due to the high costs of enforcement. It is advisable to investigate how small players can be supported in this matter. Interviewees mention options such as the introduction of insurances, funds or guarantees, but also the removal of uncertainty through examination upon request. It is essential that the total litigation costs of parties are in proportion to commercial interests. The German case indicates that litigation costs can remain limited.

7. Learn from foreign cases when supporting SMEs.

In line with the above, the Swiss approach can be seen as a "minimal solution" with add-ons that can be learned from Germany and Denmark. Particular attention should be paid to start-ups and companies with limited awareness of IP. The way in which the Danish DKPTO provides information to SMEs and the intensive cooperation between Swiss IPI and InnoSuisse regarding IP coaching are interesting examples. A WIPANO-like subsidy for organizations that use patents for the first time could reduce barriers to the use of patents and help companies understand that patent decisions are not necessarily a cost item, but an investment decision. As already concluded, it is also possible to learn from other countries within and outside the EU.

8. Continue to choose strategically dossiers where the Netherlands can make an impact within international forums.

The way in which the Netherlands has strategically focused on specific issues, such as the limited breeder's exemption, the (non-) patentability of plants obtained by essentially biological processes and the unitary patent, should be continued in the future.

9. Be very selective in introducing new IP regulations.

Stability and predictability are appreciated by market players. New exceptions in IP regulations are difficult to reverse, as amending existing rules has major effects on the IP system and the trust of market players therein. Exceptions further increase complexity, which is not desirable. Obviously, (small) changes in the current regulatory framework can increase the accessibility of the system. New regulations, essential for the functioning of important industries, should not be ruled out but treated selectively.

10. The level of expertise of public organizations must be safeguarded.

The subject matter of IP rights is very complex and requires a diversity of in-depth expertise. The Ministry of Economic Affairs must ensure that the expertise in the public sector is of a sufficient level with a view to conduct political discussions and dealing with societal issues. The policy department of the Ministry of Economic Affairs is limited in size; if expertise is sought in other public organizations, such as the implementing organizations, this expertise must be safeguarded there (see also recommendation 3). Safeguarding expertise means that it is actively maintained and does not rest with a single person.

11. Continue to focus on the further development and support of valorisation.

In relation to other innovation policy, IP mainly plays a role in policy aimed at valorisation. IP is an important link in the valorisation process. It is therefore advisable to continue supporting valorisation activities. The IP coaching and guidance for academic start-ups, as filled in by the current valorisation program, is best achieved by continuing to support the entire valorisation chain. This creates a connection between education, research and the market.

12. Pay attention to IP within periodic technology assessments.

There are several organisations that carry out regular technology assessments, e.g. the Rathenau Institute and the Foundation for the Future of Technology (STT). IP questions arise with the advent of new technological developments such as artificial intelligence and ICT. Ensure that IP is dealt with as a

topic within future (planned) technology assessments. If this is not possible, a specific IP-technology assessment could be considered. In this light, a discussion with various stakeholders (universities, think tanks, software companies, etc.) should be conducted about which role policy could play, preferably directly in a European / international context.

Bijlage B Methodologische verantwoording

Aangezien deze evaluatie een zeer brede opdracht betreft, ligt de nadruk niet alleen op de directe relatie tussen IE-beleid en innovatie-activiteit: zaken als samenwerking, kennisdeling, internationaal beleid en toekomstbestendigheid spelen ook een grote rol. Door deze brede *scope* is het aantal belanghebbenden in dit evaluatieonderzoek groot, van publieke instellingen tot uitvinders, bedrijven en beleidsmakers. Daarnaast speelt de internationale context. Het betrekken van alle belanghebbenden alsmede het afdekken van het brede kader van de evaluatie vereist een ruime opzet van de methodologie.

B.1 Mogelijkheden voor econometrische onderbouwing

Het kader 'Durf te Meten' van de Commissie Theeuwes legt grote nadruk op econometrische onderbouwing van evaluaties ten aanzien van de effectiviteit en efficiëntie van beleid. Het uitvoeren van een econometrische analyse met betrekking tot IE-rechten is echter geen eenvoudige onderneming. Binnen de keuze voor de methodologie is het essentieel om te analyseren of het uitvoeren van een econometrische analyse conform 'Durf te Meten' zowel conceptueel als praktisch haalbaar is. De waarde van een econometrische analyse moet verbonden worden aan de (mogelijke) kracht van het bewijs dat deze analyse kan opleveren over de effecten van het IE-beleid in relatie tot evaluatievragen.

B.1.1 Conceptuele haalbaarheid econometrische analyse

De keuze tussen econometrische methodes is beperkt, aangezien het IE-beleid geen programma opzet waarin er een meetbaar verschil ontstaat tussen deelnemers en niet-deelnemers, bijvoorbeeld aan de hand van selectiescores van participanten. Hierdoor zijn bepaalde econometrische analyses, zoals '*regression discontinuity design*' niet mogelijk. Er zijn wel mogelijkheden voor het meten van effecten rondom de introductie van beleidswijzigingen. De beste mogelijkheid ligt daarom in het vergelijken van een groep bedrijven over de tijd, ofwel via de '*fixed effects*' methode.

Het opstellen van bruikbare controlegroepen die wel of geen gebruik maken van verschillende IE-rechten is lastig, maar ook inhoudelijk moeilijk te verwezenlijken. Iedereen heeft namelijk toegang tot het IE-beleid. Hierdoor bestaat er geen interventiegroep en dus ook geen controlegroep. Deelnemen hangt van individuele bedrijfsbeslissingen af, bedrijven kunnen namelijk verschillende strategieën kiezen om hun kennis te beschermen. Ook alternatieve beschermingsroutes en overlappende routes zijn een complicerende factor. Het geïsoleerd meten van het effect van een enkel type IE is dus niet aan te bevelen: alle vormen van IE moeten tegelijk in acht genomen worden. Anders kunnen alternatieve beschermingsroutes aangezien worden voor een verlaging of verhoging van IE-rechten bij gelijke R&D-intensiteit.

De conceptuele haalbaarheid van een econometrische analyse is beperkt. De enige mogelijkheid ligt bij het toepassen van analyses rondom een specifieke beleidswijziging, waarbij de interventiegroep zijn eigen IE-strategie aanpast en een controlegroep dit niet doet. Hierbij moet de historische IE activiteit in beide groepen wel gelijk zijn.

B.1.2 Praktische haalbaarheid econometrische analyse

De praktische haalbaarheid verschilt voor de totstandkomingsfase en de exploitatiefase van IE-rechten. Voor beide fases geldt echter dat een econometrische analyse voornamelijk van toepassing is op de effecten op bedrijven en niet op uitvinders en publieke instellingen zoals kennisinstellingen en instituten, gezien de beschikbare gegevens.

De belangrijkste punten voor de **effecten van het IE-beleid op de exploitatiefase** zijn de effecten op investeringen, de commerciële uitbating, de kennisdeling en samenwerking. De beschikbare gegevens bij het CBS geven echter voornamelijk inzicht in bedrijfsresultaten, niet direct in de commerciële uitbating en het rendement op investeringen van het IE-portfolio van het bedrijf. Ook de vennootschapsbelastingdata rondom de Innovatiebox biedt hiervoor geen uitkomst, omdat ook een S&O-

verklaring (zonder octrooi, kwekersrecht, etc.) toegang biedt tot de Innovatiebox. Deze S&O-verklaring wordt daar ook veelvuldig voor gebruikt⁶³.

Om de effecten van het IE-beleid op de exploitatiefase in kaart te brengen is de koppeling met het IE-portfolio vanuit IE-databases⁶⁴ vereist. Dit houdt een arbeidsintensieve koppeling in tussen IE-databases en het Algemeen Bedrijfsregister van het CBS.⁶⁵ Aangezien alle vormen van IE tegelijk meegenomen moeten worden, verhoogt deze koppeling tussen die bronnen de benodigde handelingen significant. Daarnaast is de relatie leggen tussen IE-rechten en bedrijfsresultaat aan de hand van beleidswijzigingen zeer complex en de effecten van het beleid zijn zeer lastig te meten. Met betrekking tot octrooien zijn er onder andere de volgende complicaties:

- R&D-strategieën die niet gebaseerd zijn op interne R&D, zoals het opkopen van innovatieve projecten/bedrijven of licenties kunnen niet worden meegenomen.
- De relevantie van octrooien is niet gelijk: sommige octrooien geven toegang tot grote commerciële uitbating, maar andere niet.⁶⁶
- De tijd tussen beleidswijziging en bedrijfsresultaat is variabel, waardoor de analyse minder geconcentreerd wordt rondom het moment van beleidswijziging.
 - De periode van commerciële uitbating hoeft niet gelijk te lopen met de toekenning van het octrooi.
 - De periode die nodig is om R&D uit te voeren hoeft niet gelijk te lopen met de periode om een octrooi te realiseren.

Voor de effecten van het IE-beleid op de totstandkomingsfase is het effect op R&D-activiteit het meest essentieel. De relatie tussen een beleidswijziging en een verhoging in de R&D-activiteit van bedrijven geeft enig inzicht in het effect van de beleidswijziging. Dit zou mogelijk zijn door een analyse van WBSO-gegevens, maar een dergelijke analyse geeft slechts inzicht in een klein deel van het beleidseffect. Daarnaast is het selecteren van zowel de interventiegroep als de controlegroep een uitdaging die uiteindelijk zal moeten rusten op aannames.

B.1.3 Conclusie haalbaarheid econometrische analyse

Het toepassen van een diepe econometrische analyse op basis van CBS-data is zowel conceptueel als praktisch lastig uitvoerbaar en legt de uitkomst vooraf al aan banden. Hierdoor levert deze slechts zeer beperkt inzicht in effecten en sluit daarbij niet goed aan op het brede karakter van de evaluatievragen. Daarom is binnen dit onderzoek gekozen voor het toepassen van een uitgebreide en strak ontworpen enquête. Hierdoor is de relatie tussen de verschillende IE-rechten uitgebreid aan bod gekomen.

B.2 Onderzoeksaanpak

Dit onderzoek heeft in drie fasen plaatsgevonden.

- In de **inceptiefase** is de aanpak uitgewerkt in overleg met de directie Innovatie & Kennis
- In de **dataverzamelingsfase** is informatie verzameld door middel van:

63 Dialogic in opdracht van het Ministerie van Financiën, (2015), “Evaluatie innovatiebox 2010-2012”

64 Databases zijn alleen beschikbaar voor IE-rechten die moeten worden aangevraagd, namelijk het octrooirecht, kwekersrecht en het merken- en modellenrecht.

65 De uitvoerende experts van de koppeling voor de vorige periode gaven vlak na de koppeling tijdens presentaties aan dat een groot deel (+20%) van het werk handmatig is uitgevoerd waarbij veel twijfelgevallen aan het licht kwamen en dus keuzes moesten worden gemaakt (bijvoorbeeld m.b.t. bedrijven met gelijke naam, “Janssen B.V.”). Daarbij geeft het CBS aan dat zij momenteel niet op korte termijn een grote rol kunnen spelen in de uitvoering, waardoor opgedane kennis van de vorige exercitie niet goed kan worden meegenomen.

66 Er zijn verschillende octrooi-strategieën denkbaar waarbij octrooien ook worden aangehouden zonder directe/grote commerciële uitbating.

- Desk-analyse van beleidsstukken en juridische stukken en de analyse van IE-data op trends, kennisdeling, samenwerking (gedeeld octrooihouderschap) en kennisdeling/openbaarmaking (citaties).
- Doelgroepenenquête waarin een groot aantal IE-gebruikers, zoals innovatieve publieke instellingen, particuliere uitvinders en bedrijven zijn bevraagd.
- Diepte-interviews met andere belanghebbenden, zoals belangenpartijen, sectorale partijen, experts, beleidsmakers en uitvoerende organisaties. Ook zijn interviews gehouden met het grootbedrijf, aangezien zij normaal niet sterk vertegenwoordigd zijn in enquêtes en grote IE-portfolio's hebben.
- Een internationale benchmark waarbij internationale beleidsstukken en data is geanalyseerd om de vergelijking met het buitenland en de toekomstige ontwikkelingen te ondersteunen.
- In de **validatiefase** zijn experts gevraagd om in een focusgroep de analyse van de huidige situatie te valideren en additioneel inzicht te bieden in de toekomstige ontwikkelingen. Uiteraard zijn deze in het onderzoek reeds aan bod gekomen, maar in interactie kunnen de bevindingen worden aangescherpt.

B.2.1 Desk-analyse

De desk-analyse heeft op hoofdlijnen bestaan uit twee elementen: literatuuronderzoek en dataonderzoek.

Het literatuuronderzoek was gericht op het uitputten van de geschreven bronnen op het gebied van beleid, juridische stukken alsmede stukken van uitvoerende organisaties. Het beleidsonderzoek is ingegaan op de beleidswijzigingen die door de jaren heen zijn doorgevoerd en mogelijke toekomstige beleidswijzigingen. Het jurisprudentieonderzoek heeft geleid tot inzichten in de juridische aspecten die zich afspelen in de exploitatiefase. Dit geeft inzicht in hoe het IE-recht gebruikers beschermt en geeft hiermee een weergave van de uitwerking van het IE-beleid. Een essentieel aspect hierbij is het financiële aspect van de juridische praktijk. De analyse van de stukken van uitvoerende organisaties hebben tot slot geleid tot inzicht in de activiteiten van uitvoerende organisaties, primair OCNL en de Raad voor plantensoorten. Dit geeft inzicht in de relatie van de activiteiten tot het IE-beleid en de efficiëntie van de uitgevoerde taken.

Het dataonderzoek heeft zich voornamelijk gericht op het analyseren van IE-data en de data van uitvoerende organisaties. Primaire bronnen van deze analyse zijn de data van het Nederlands Octrooiregister, Patstat en data van het Benelux merken- en modellenregister. Deze data zijn geanalyseerd op: IE-trends over de jaren, samenwerking tussen partijen en citaties. Daarnaast is er een analyse uitgevoerd op de data van de uitvoerende organisaties. Deze data heeft inzicht geboden in de omvang van activiteiten alsmede de verdeling van middelen over deze activiteiten.

Het doel van dit werkpakket was om begrip te krijgen van de beleids- en juridische context. Ook draagt dit werkpakket bij aan het in kaart brengen van IE-gebruik door de jaren heen en om inzicht te krijgen in het werk van de uitvoerende organisaties.

B.2.2 Doelgroepenenquête

De doelgroepenenquête vormt een belangrijk element binnen onze evaluatieaanpak. Gezien er onvoldoende mogelijkheid was tot het uitvoeren van een econometrische analyse op basis van data, komt een groot deel van het representatieve bewijsmateriaal uit de doelgroepenenquête voort. De keuze van type bescherming in de totstandkomingsfase alsmede de juridische opties vormden een leidraad binnen de enquête. In Tabel 6 is aangegeven welke onderwerpen in de enquête bevraagd zijn.

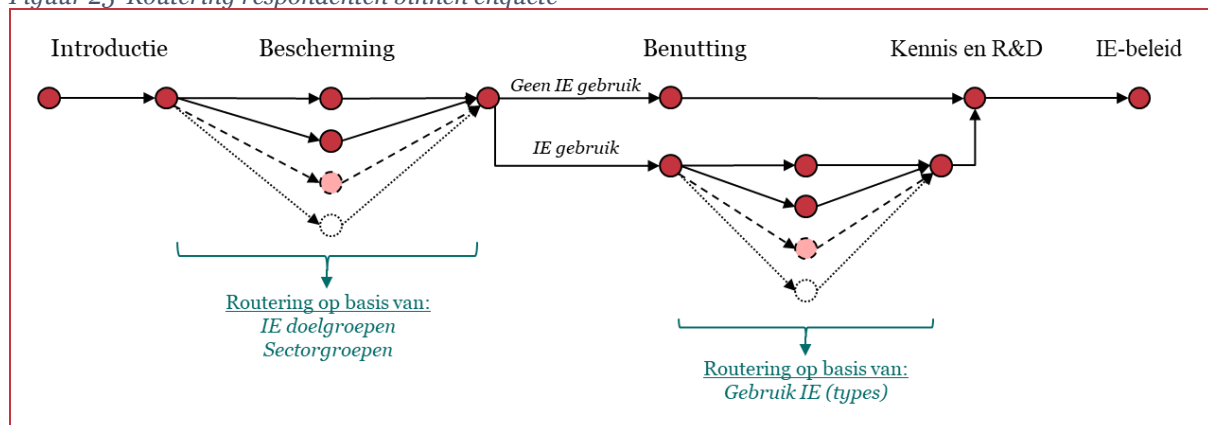
Tabel 6 Onderwerpen die in de enquête aan bod komen

Sectie	Onderwerpen
--------	-------------

Introductie	◦ Begrip voor het doel en de werking van de enquête helder maken ◦ Identificatie van de enquêtoparticipant in termen van: ◦ IE doelgroep; ◦ Sector; ◦ Indien relevant kennisveld. ◦ Relevantie van het IE-beleid ◦ IE-beleidsmutaties door de tijd
Bescherming	◦ Beschermingskeuzes ◦ Waargenomen effectiviteit van de bescherming ◦ Tarieven van IE-bescherming ◦ Missende bescherming
Benutting	◦ Effectiviteit van de bescherming in de praktijk ◦ Rendement op investering ◦ Financiële aspecten van gebruik IE-rechten (o.a. juridisch) ◦ Bedrijfsstrategieën rondom gebruik IE-rechten ◦ Uitvoering van het IE-beleid
Kennis en R&D	◦ Eigen kennis en R&D ◦ Kennisdeling & samenwerking ◦ Openbaarmaking & kennisverspreiding
IE-beleid	◦ Optimale werking IE-stelsel ◦ Aanbevelingen

Een belangrijk element in de enquête is de routing. Door te isoleren welk type (potentiële) IE-rechtenhouder voor welk type kennis bepaalde IE-rechten overweegt en welke werd gekozen, kon de keuze en het effect van de keuze worden geanalyseerd. Ook is onder andere rekening gehouden met: verschillende doelgroepen, sectorale verschillen en het verschillend gebruik van IE-rechten. In Figuur 25 is aangegeven hoe de routing heeft plaatsgevonden. Aan de hand van de doelgroepenenquête is ook gekeken naar de verschillende typen IE-aanvragers en -gebruikers.

Figuur 25 Routing respondenten binnen enquête

De respondenten voor de enquête zijn vergaard doordat wij (specifiek voor deze evaluatie) toegang hebben gekregen tot het contactenbestand van OCNL en doordat BBIE, MKB Nederland en NOVU namens ons een uitnodiging voor de enquête hebben verstuurd.

B.2.3 Interviews

Een groot aantal van de evaluatievragen behoefde inzicht in het perspectief van verschillende belanghebbende of betrof de waardering van (potentiële) rechtenhouders en overige betrokkenen van het huidige systeem en de wenselijkheid van toekomstige veranderingen. Verdiepende interviews waren hiervoor de aangewezen methode om hier meer inzicht in te verkrijgen.

De interviews waren semigestructureerd en duurden ongeveer een uur. De interviewer kon naar gelang het gesprek een aantal thema's uitdiepen, zolang de hoofdonderwerpen maar behandeld werden. De interviews zijn in de meeste gevallen persoonlijk uitgevoerd, in een enkel geval telefonisch of via skype. Van elk interview is een beknopt verslag gemaakt, dat indien gewenst door de respondent nagelezen kon worden.

Er zijn interviews gehouden met 37 personen, verdeeld over de volgende categorieën: IE-rechtenhouders, belangenpartijen, aanvullende experts, beleidsmakers en uitvoerders. De volledige lijst met respondenten is te vinden in Bijlage E.

B.2.4 Internationale Benchmark

Een benchmark of landenvergelijking is een methode om ontwikkelingen, bijvoorbeeld op het gebied van beleid, naast elkaar te leggen en lessen te trekken uit de ervaringen. Gegeven de toenemende internationalisering en (Europese) harmonisering van het intellectuele eigendomsrecht is het van belang om de beleidsrespons van andere landen te onderzoeken. Een voorwaarde is dat de landen enigszins vergelijkbaar zijn. Voor dit onderzoek is, in overleg met de begeleidingscommissie, gekozen om een vergelijking te maken met Zwitserland, Denemarken en Duitsland. Redenen om voor deze landen te kiezen waren onder andere dat zij goede voorbeelden van MKB-dienstverlening hebben, discussies rondom ongetoetst octrooi en/of gebruiksmodellen kennen en actieve uitvoeringsorganisaties hebben.

De internationale vergelijking heeft voor het grootste deel plaatsgevonden op basis van literatuuronderzoek, met gebruikmaking van de door onze internationale IE-expert opgedane kennis. Per land is een overzicht gemaakt met huidige en toekomstige ontwikkelingen van verschillende IE-rechten, ook is gekeken naar flankerend beleid en institutionele ontwikkelingen. Door per benchmarkland te beschrijven wat de internationale context is, is er ook naar Europees IE-beleid gekeken. Daarnaast zijn op basis van Patstat de octrooitrends van landen in kaart gebracht.

B.2.5 Focusgroep

Tijdens een focusgroep worden meerdere personen met elkaars mening geconfronteerd. Het is hierbij niet noodzakelijk om tot consensus te komen: het is juist informatief om te zien over welke thema's overeenstemming bestaat en welke thema's tot uitvoerige discussies leiden.

De focusgroep richtte zich tijdens het eerste deel van de bijeenkomst op de bevindingen uit de eerdere werkpakketten en in het tweede deel op de toekomstige uitdagingen in het IE-beleid. In dit tweede deel is gereflecteerd op internationale trends in innovatie/IE en de toekomstbestendigheid van IE-beleid c.q. benodigde wijzigingen.

Bijlage C Internationale vergelijking

Hieronder worden de landenstudies beschreven. De landenstudies grijpen in bepaalde gevallen terug op specifieke opmerkingen uit de interviews (bijvoorbeeld ten aanzien van het Duitse *Arbeitnehmererfindungsgesetz*). In de relevante paragrafen omtrent de evaluatievragen wordt naar deze cases verwezen.

C.1 Denemarken

C.1.1 Algemene beleidsaanpak

Denemarken heeft in het verleden een nationale strategie gevoerd ten aanzien van intellectueel eigendom (IE) met twee algemene trajecten om *“het internationale IE-systeem te waarborgen en te ontwikkelen”* en *“Deense bedrijven te ondersteunen”*.⁶⁷ Momenteel is er volgens het Deense octrooibureau (DKPTO) geen gerichte nationale IE-strategie. Een uitzondering hierop vormt de Deense nationale strategie ter bestrijding van vervalsing en piraterij (zie hieronder).⁶⁸

Met uitzondering van het onderwerp namaak en piraterij, zijn in de praktijk en volgens het Deense octrooibureau nieuwe IE-gerelateerde initiatieven doorgaans opgenomen in overheidsstrategieën met betrekking tot bredere onderwerpen, bijvoorbeeld een nieuwe strategie voor design en creatieve sectoren, oftewel sectorale strategieën. Gewoonlijk is het kabinet van het Ministerie van Industrie, Bedrijfsleven en Financiële zaken verantwoordelijk voor de algehele ontwikkeling van nieuwe strategieën en het verzamelen van inbreng van relevante publieke organisaties zoals het DKPTO. Er is daarom geen behoefte meer aan een nationale IE-strategie.

Het DKPTO heeft desalniettemin eigen strategieën. Op de website van het Deense octrooibureau wordt het feitelijk nagestreefde IE-beleid in grote lijnen uiteengezet⁶⁹. Dit beleid heeft als doelstelling voor Denemarken *“...het hebben van een sterke concurrentiepositie om voortdurend een van de welvarendste landen ter wereld te zijn.”*⁷⁰ De gedefinieerde activiteitengebieden hebben voornamelijk betrekking op het ondernemingsbeleid en zijn gericht op een aantal ondersteunende activiteiten en diensten.

De aanpak om IE-kwesties in te bedden in sectorale strategieën kan naar onze mening als goed worden beschouwd. De aanpak houdt in dat IE-kwesties specifiek in aanmerking worden genomen voor het bereiken van sectorale doelen⁷¹. Ten eerste maakt het duidelijk dat IE niet los kan worden gezien van het algehele bedrijfsmatige/ strategische gedrag, ten tweede maakt het de voorgestelde IE-activiteiten binnen de sectorstrategieën veel tastbaarder en specifieker.

De Deense nationale strategie ter bestrijding van vervalsing en piraterij

De bewijsstukken suggereren dat de strijd tegen vervalsing en piraterij in Denemarken met grote zorgvuldigheid wordt opgevat. De strategie vindt zijn oorsprong in een interministerieel werkdocument uit 2008. Het rapport, waarin met name internationale bronnen zoals de OESO werden geciteerd, leidde

⁶⁷ Hartung, L. (2008): National IE Strategy in Denmark – Development and Experiences, presentation in Shanghai, 21 April 2008, <http://www.ipkey.org/en/resources/ip-information-centre/27-case-analysis/1937-national-ip-strategy-in-denmark-development-and-experiences>

⁶⁸ <http://www.stopfakes.dk/authorities/public-reports-on-counterfeiting-and-piracy/initiatives-against-counterfeiting-and-piracy.aspx>

⁶⁹ <http://www.dkpto.org/ip-law--policy/national-ip-policy.aspx>. De DKPTO website is sterk verouderd: zo is het jaarverslag van 2008 de laatste versie onder “Facts and Figures”.

⁷⁰ <http://www.dkpto.org/ip-law--policy/national-ip-policy.aspx>

⁷¹ Als er bijvoorbeeld een strategie zou worden ontwikkeld voor de windenergiesector, betekent deze aanpak dat voldoende aandacht zal worden geschonken aan de vraag hoe IE kan helpen de gestelde doelen te bereiken. Dit zou een analyse van de octrooisituatie in de windsector van Deense bedrijven met zich meebrengen, inclusief motieven om al dan niet octrooien te verkrijgen; de ontwikkeling van specifieke gerichte ondersteuning bij het verbeteren van de IE-situatie van Deense windbedrijven, enz.

tot belangrijke ontwikkelingen: verhoging van strafrechtelijke sancties (tot 6 jaar gevangenisstraf) voor alle soorten IE-misdrijven; ontwikkeling van een website met informatie over vervalsing en piraterij (stopfakes.dk, zie ook hieronder); en de ontwikkeling van een nationaal permanent netwerk tegen vervalsing en piraterij dat tweemaal per jaar bijeenkomt.

Sinds de oprichting in 2008 is het netwerk uitgegroeid tot 11 institutionele leden en voert het een "... *waardevolle en gestructureerde dialoog met vertegenwoordigers van het bedrijfsleven over de bestrijding van vervalsing en piraterij*"⁷². Een andere belangrijke actie vond plaats in 2012 met een copyrightpakket dat onder andere twee initiatieven omvatte voor het opstellen van gedragscodes (CoCs), een vorm van vrijwillige samenwerking met de industrie en met name tussenpersonen⁷³, om de bestrijding van inbraak op intellectuele eigendomsrechten te vergemakkelijken. Eén CoC richt zich op snelle afhandeling van beslissingen door de rechtbank met betrekking tot het blokkeren van websites als gevolg van inbreuken op rechten (voornamelijk maar niet beperkt tot auteursrechten), terwijl de andere CoC bedoeld is om rechtmatig gedrag op het internet te promoten.

In 2015/16 heeft het DKPTO een gespecialiseerde eenheid voor handhaving opgericht. Het netwerk - waarvoor het DKPTO het technisch secretariaat verzorgt - publiceert jaarverslagen van al zijn activiteiten online.

C.1.2 Institutionele aspecten

De bekendste organisatie die zich bezighoudt met IE in Denemarken is het **Danish Patent and Trademark Office** (DKPTO). Het DKPTO heeft een jaarlijks budget van ongeveer 20 miljoen euro en ongeveer 189 personeelsleden (cijfers uit 2016). De vier belangrijkste activiteitsgebieden zijn:

- *Technisch gebied:* activiteiten met betrekking tot patenten, zoals de registratie en toekenning van rechten; leveren van data en andere diensten aan internationale autoriteiten; diensten verlenen aan bedrijven.
- *Handelsmerken en ontwerpen:* Dit gebied is vergelijkbaar met dat van patenten en omvat daarnaast de registratie en toekenning van handelsmerken en ontwerpen; data-gerelateerde activiteiten en het leveren van diensten aan bedrijven.
- *IE-beleid:* Activiteiten binnen dit gebied zijn gericht op het optimaliseren van nationale en internationale regelgeving op het gebied van IE en in deze context bij te dragen aan de ontwikkeling van overheidsbeleid voor bedrijven en groei.
- *Internationale projecten:* Binnen dit gebied gaat het om het vergroten van de kennis en harmonisatie van IER binnen andere internationale IE-kantoren, iets waar Deense bedrijven baat bij hebben.
- Het Danish Patent and Trademark Office (DKPTO) maakt deel uit van het Deense Ministerie van Industrie, Bedrijfsleven en Financiële zaken. Het DKPTO financiert zich volledig zelf door middel van de vergoedingen en diensten die het biedt.

C.1.3 Juridische kwesties

Denemarken is ondertekenaar van 22 van de 30 internationale door WIPO beheerde IE-verdragen - opvallend genoeg is Denemarken geen ondertekenaar van de Madrid-akkoorden.⁷⁴

⁷² <http://www.stopfakes.dk/authorities/public-reports-on-counterfeiting-and-piracy/initiatives-against-counterfeiting-and-piracy.aspx>

⁷³ Met tussenpersonen wordt bedoeld: commerciële entiteiten waarvan de diensten kunnen worden gebruikt om de verspreiding van door piraterij en vervalsing verkregen goederen te bevorderen. Dit betreft met name Internet Service Providers (ISP's) evenals retailplatforms en markten.

⁷⁴ Het heeft de Overeenkomst van Madrid; de Overeenkomst van Lissabon; het Verdrag van Brussel; het Verdrag van Washington; het Nairobi-verdrag; het Verdrag van Beijing betreffende audiovisuele uitvoeringen; Verdrag van Marrakesh niet ondertekend (zie <http://www.wipo.int/treaties/en/summary.jsp>)

1. Nationaal octrooistelsel

Denemarken heeft een tweelaags octrooistelsel op nationaal niveau met nationale octrooien en een gebruiksmodellen (UM)-systeem.⁷⁵ Het Deens systeem voor gebruiksmodellen is vrij nieuw. Het werd in 1991 geïntroduceerd met de Consolidate Utility Models Act. De wet is ontworpen naar voorbeeld van het Duitse UM-systeem van die periode, maar met de tijd zijn er enkele verschillen met het Duitse systeem ontstaan. De belangrijkste kenmerken zijn:

- Deense gebruiksmodellen moeten, om als valide beschouwd te worden, nieuw zijn en op uitvinderswerkzaamheid berusten. De laatste vereiste - en dit is een groot verschil met het Duitse systeem - is echter minder streng dan die voor octrooien.
- Een ander belangrijk punt is het onderscheid tussen onderzochte en niet-onderzochte Deense gebruiksmodellen. Kandidaten kunnen tegen betaling een onderzoek van een gebruiksmodel aanvragen. In tegenstelling tot de *written opinions* die in Nederland zijn geproduceerd voor octrooien, hebben Deense rapporten juridisch bindende consequenties.
- De mogelijkheid om een gebruiksmodel af te splitsen van een lopende nationale of EOB octrooiaanvraag moet ook worden opgemerkt, evenals de mogelijkheid om een uitvinding dubbel te beschermen door een octrooi en een gebruiksmodel. Anders dan in Duitsland, is er geen respijtperiode beschikbaar voor Deense gebruiksmodellen.

Deense nationale patenten worden inhoudelijk onderzocht: *"Een verzoek om inhoudelijk onderzoek wordt gedaan door de indieningstaks te betalen. De versnellingsprocedure is beschikbaar."*⁷⁶

Uit een onderzoek uit 2015 voor de Europese Commissie⁷⁷ bleek dat gebruiksmodellen in Denemarken worden gebruikt voor de volgende doeleinden: als bescherming voor kleine uitvindingen met een lagere inventiviteit; als middel om snel een IE-titel te verkrijgen om daarmee de concurrentie een signaal te geven; als middel om potentieel schadelijke 'prior art' voor derden te creëren; als middel om de handhaving van een patent in afwachting van een octrooi te vergemakkelijken volgens het Duitse model (zie ook het volgende deel over Duitsland). De vraag naar nationale gebruiksmodellen vertoont sinds het midden van de jaren negentig een constante achteruitgang, terwijl de vraag naar nationale Deense octrooien vrij constant is gebleven.

Tot dusver lijkt er geen sterke discussie te bestaan over de levensvatbaarheid van het tweelaagse octrooistelsel in Denemarken, noch over de vraag of nationale octrooien inhoudelijk moeten worden onderzocht of niet. In 2005 evalueerde een rapport van een werkgroep onder de Deense Technologieraad de sterke en zwakke punten van het huidige Deense (en Europese) octrooistelsel.⁷⁸ Hierin werden een aanzienlijk aantal aanbevelingen gedaan, waaronder: *"...harmoniseren en repliceren van het gebruiksmodelsysteem in heel Europa om flexibelere toegang te bieden en/of uitgesteld onderzoek in te voeren."*⁷⁹ Het gebruiksmodel werd als *"flexibeler, sneller en goedkoper"* gezien dan een octrooi, maar *"...het systeem wordt niet veel gebruikt en de aanwezigheid van onbewezen rechten kan problemen van een meer fundamentele aard veroorzaken."*⁸⁰ Het rapport oordeelde ook dat veel van de aanbevelingen eigenlijk gericht moeten zijn op het Europese niveau, niet (alleen) op het nationale octrooisysteem.

⁷⁵ Radauer, A., Rosenberg, C. & Goddar, H. (2015): Study on the economic impact of the utility model legislation in selected Member States. Eindrapport door Technopolis Group.

⁷⁶ <https://www.ip-coster.com/IPGuides/patent-denmark>

⁷⁷ Radauer, A., Rosenberg, C. & Goddar, H. (2015): Study on the economic impact of the utility model legislation in selected Member States. Eindrapport door Technopolis Group.

⁷⁸ Teknologi-Radet (2007): Recommendations for a Patent System of the Future – Report by a working group under the Danish Board of Technology

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Ibid.

2. Onderwerpen die ter discussie staan

De volgende vraagstukken zijn de afgelopen jaren in Denemarken besproken, volgens verklaringen van het DKPTO:

- *Aanvullende beschermingscertificaten (ABCs)*. ABCs zijn een interessegebied. Als onderdeel van de Europese strategie voor de interne markt heeft de Commissie verschillende onderzoeken geïnitieerd om de toekomst van de ABC-verordening te onderzoeken. Denemarken volgt deze nauwgezet sinds de Commissie in oktober 2015 het initiatief nam. Dientengevolge heeft Denemarken deelgenomen aan meerdere vergaderingen en enquêtes om het Deense standpunt over de huidige en toekomstige ABC-verordening te verduidelijken.
- *Richtlijn bescherming handelsgeheimen*. Hoewel een handelsgeheim geen IE-recht is in de traditionele zin, is de implementatie van de richtlijn bescherming handelsgeheimen de afgelopen twee jaar een onderwerp van discussie geweest. Handelsgeheimen kunnen vaak worden gezien als onderdeel van een IE-recht of zelfs de eerste stap richting het verkrijgen van intellectueel eigendom. De implementatie van de richtlijn (en hoe deze moet worden geïmplementeerd) wordt op de voet gevolgd en besproken door de belanghebbenden. Denemarken heeft ervoor gekozen de richtlijn ten uitvoer te leggen door middel van een nieuw wetsvoorstel, dat de vroegere nationale verordening en het rechtskader in de EU harmoniseert. Deze oplossing is goed ontvangen.
- De Europese octrooihervorming en de hervorming van het handelsmerk zijn ook gebieden waar grote belangstelling naar is uitgegaan. Vervalsing en piraterij blijven ook een hot topic (zie ook hierboven over de Deense strategie tegen vervalsing en piraterij).

C.1.4 Internationale activiteiten

Het DKPTO is internationaal zeer actief. De volgende soorten activiteiten worden ondernomen:⁸¹

- Het DKPTO voert (octrooi)onderzoeken uit voor andere octrooibureaus over de hele wereld binnen alle technologische gebieden. Deze samenwerking betreft met name IJsland, Singapore, Turkije en het Nordic Patent Institute (ABC-autoriteit, zie ook hieronder).
- Er is een strategisch partnerschap met de Hong Kong Trade Development Council (HKTDC). Deze raad heeft als missie kansen te creëren voor bedrijven in Hong Kong. De overeenkomst tussen deze raad en het DKPTO werd in 2012 ondertekend met het doel "*...een strategisch partnerschap tot stand te brengen en hierbij de mogelijkheden voor toekomstige samenwerking op het gebied van IE te onderzoeken.*" Een concreet voorbeeld is het IE-portaal van HKTDC, dat ook links bevat naar de Deense IE-markt.
- DKPTO is nauw betrokken met een verscheidenheid aan internationale projecten, zoals: het EU-China IER 2-project; de ontwikkeling van een 'stop piraterij' pagina in Roemenië; het EU-project VIP4SMEs (lopend) om nieuwe IE-ondersteuningsdiensten voor het MKB te ontwikkelen en te testen (project medegefinancierd door de EU).
- Het DKPTO biedt internationaal advies over bijvoorbeeld IE-wetgeving; institutionele structuren; trainingen over strategisch gebruik van IE; training van IE examinatoren; enz.
- Het DKPTO neemt deel aan en heeft overeenkomsten met een aantal landen met betrekking tot de patent prosecution highway (PPH), een manier om de aanvraagprocedure van octrooien te versnellen door informatie-uitwisseling tussen IE-/octrooibureaus.
- Het DKPTO is een van de drie octrooibureaus die met elkaar hebben samengewerkt in het 'Nordic Patent Institute' (de andere twee zijn IJsland en Noorwegen). Het 'Nordic Patent Institute' is een intergouvernementele organisatie met een eigen juridische autonomie en biedt internationale zoekdiensten.

⁸¹ <http://internationalcooperation.dkpto.org/>

C.1.5 MKB-ondersteuning

Denemarken en het Deense octrooibureau worden gewoonlijk beschouwd als koplopers in de ontwikkeling van dienstverlening voor het MKB, en het DKPTO kan worden gezien als een voorbeeld van een IE-kantoor dat is veranderd van een zuiver registratiegerichte onderneming naar een bedrijf dat diensten verleent (in dit geval ook financieel zelfvoorzienend, zoals in Zwitserland). Veel van dergelijke diensten zijn gericht op het verbeteren van het gekwalificeerde gebruik van IE met bedrijven en op het creëren van bewustzijn.

Volgens een presentatie van het DKPTO zijn er drie doelen binnen het MKB-beleid van het DKPTO:⁸²

- Bewustzijn creëren voor IE
- Vergroten van de handel in IE-rechten
- Faciliteren van toegang tot kennis over IE-rechten voor studenten, onderzoekers, bedrijven en ondernemers.

De volgende diensten en hulpmiddelen zijn belangrijke voorbeelden van activiteiten waarmee het DKPTO probeert deze doelen te bereiken:

Bewustzijn creëren voor IE

- www.styrkdinide.dk, een inleidende webpagina over intellectuele eigendomsrechten die vergelijkbaar is met die voor MKB-bedrijven in Zwitserland, maar meer gericht is op personen dan op bedrijven. De website is ook beschikbaar in het Engels (<http://www.boostyouridea.org/>). De website wordt aangeboden door het DKPTO in samenwerking met de Danish Foundation for Entrepreneurship – Young Enterprise. De webpagina is gericht op jongere studenten (tot bachelor niveau) en beginnende ondernemers op het gebied van IE en behandelt het onderwerp in subsecties, *"...elk beginnend met een korte animatiefilm, gevolgd door tekst en afgesloten met een overzicht van links naar relevante websites."*⁸³
- IPR Nøglen⁸⁴, een leidraad met informatie die vergelijkbaar is met de informatie die wordt aangeboden op de website die hierboven wordt beschreven.
- Een kosten-batenanalyse⁸⁵, die interactieve rekenmachines biedt om de kosten en baten voor octrooien, handelsmerken en ontwerpptoepassingen onder verschillende scenario's te beoordelen:
 - De rekenmachine voor octrooien vraagt om de volgende informatie: of een prioriteitsaanvraag al dan niet in Denemarken moet worden ingediend; het aantal landen waar het octrooi geldig moet zijn in Europa (inclusief de mogelijkheid om de daadwerkelijke landen te noemen); het aantal landen buiten de EPC waarvoor het octrooi geldig moet zijn; en voor welke landen de Patent Prosecution Highway (PPH) kan worden gebruikt. De berekening is gebaseerd op een voorbeeldoctrooi van 15 pagina's met 10 claims op het gebied van mechanische technologie. Nadat de respectieve waarden zijn ingevoerd, biedt de calculator een globale kostenberekening langs de tijdlijn van de aanvraag tot aan de toekenning. De tool voorziet niet alleen in de berekening van publieke heffingen, maar ook vergoedingen die worden betaald aan particuliere dienstverleners.
 - De calculator voor handelsmerken vraagt ook of er een prioriteitsaanvraag in Denemarken moet worden ingediend en het aantal EU- en niet-EU-landen (respectievelijk) waarin merkbescherming wordt gezocht. Interessant is dat de rekenmachine een onderscheid maakt tussen situaties waarin er een wettelijke vertegenwoordiger is en situaties waarin dat niet het geval is (in geval van zuiver Deense merktoepassingen). Het gebruikte modelmerk zoekt merkbescherming in drie klassen. Het resultaat is opnieuw een gespecificeerde kostenraming per mijlpaal in het aanvraagproces. De ontwerpcalculator heeft een vergelijkbare opzet. De

⁸² Joergensen, A. (2015): SME Policy at the Danish Patent and Trademark Office.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ <https://www.dkpto.dk/media/1113/iprnoeglen.pdf>

⁸⁵ <http://www.iprcostbenefitguide.dk/patent-cost-benefit-guide/patent-kalkulator.aspx>

modelaanvraag die wordt gebruikt voor het inschatten van de kosten bevat één afbeelding en er wordt aangenomen dat er een wettelijke vertegenwoordiger actief is namens de aanvrager.

- stopfakes.dk, een platform met informatie over vervalsings- en piraterijkwesties en de website van het Deense Ministerieel Netwerk tegen IE-inbreuken (zie ook hierboven). Het platform wordt gezamenlijk beheerd door een aantal overheidsinstanties.⁸⁶ Het platform bevat gerichte informatie en handleidingen voor consumenten, bedrijven en overheidsinstanties. Het bevat ook een database met jurisprudentie voor strafrechtelijke veroordelingen wegens inbreuken op intellectuele eigendomsrechten.

Vergroten van de handel in IE

- Het DKPTO heeft sinds 2007 ook een IE Marktplaats, www.IP-marketplace.org, in gebruik. Het is in 2017 opnieuw gelanceerd met een gemoderniseerd ontwerp. Het doel van deze website is om kopers en verkopers van IE-rechten met elkaar te verbinden. Op IP Marketplace is het mogelijk om octrooien, octrooiaanvragen, gebruiksmodellen, ontwerpen en handelsmerken te koop te zetten of in licentie te geven of te zoeken naar IE rechten om te kopen of in licentie te geven. Anekdotisch bewijs van het succes van het platform heeft aangetoond dat een puur nationale operatie een grote uitdaging is, die het bereik naar het MKB beperkt en de effectiviteit belemmert. Deze marktplaats wordt daarom beheerd in het Engels en kopers en verkopers van buiten Denemarken zijn ook welkom. Het DKPTO biedt deze service gratis aan. Het controleert de inhoud van de advertenties slechts marginaal op geldigheid en juistheid. Vanaf februari 2018 zijn er 446 patenten te koop, evenals 141 handelsmerken en 38 ontwerpen. Er moet worden opgemerkt dat het aanbod van het DKPTO concurreert met tal van dergelijke publieke en private dienstverleners (bijvoorbeeld yet2.com).
- IP Marketplace is onderdeel van het IP Trade Portal.⁸⁷ Naast het bieden van toegang tot de marktplaats, biedt het portaal ook richtlijnen voor het verhandelen van IE-rechten; standaardcontracten en bijbehorende richtlijnen voor handelsoctrooien en gebruiksmodellen; waarderingstools en bijbehorend begeleidingsmateriaal. De waarderingstool is een online vragenlijst die de houder van een octrooi vragen stelt gebaseerd op tien dimensies die belangrijk worden geacht voor het beoordelen van de waarde van een octrooi. De vragenlijst vraagt naar (subjectieve) beoordelingen binnen deze dimensies en produceert aan het eind een geautomatiseerd rapport met interpretaties van de behaalde score. Anekdotisch bewijs toont aan dat de tool veel wordt gebruikt. De vergelijkbare IPScore-tool, ook ontwikkeld door de DKPTO, werd in licentie gegeven door het EPO en kan worden gedownload op de EPO-website.⁸⁸
- Volgens Joergensen⁸⁹ zijn er twee IE verzekeringsmaatschappijen actief in Denemarken, wiens diensten ook kunnen worden gebruikt door niet-Deense bedrijven. De respectievelijke verzekeringsagenten met concurrerende producten zijn Willis Denmark en Dahlberg Assurance Agentur København A/S.

Faciliteren van toegang tot kennis over IE-rechten voor studenten, onderzoekers, bedrijven en ondernemers.

- Het DKPTO werkt ook samen met universiteiten en heeft drie octrooibibliotheken (PATLIB's) opgericht in Deense universiteiten.
- Het IPR Turnaround-project creëerde een proces en hulpmiddelen waarmee Deense bedrijven worden ondersteund bij de ontwikkeling van een IE-strategie. Dit project toont ook brede samenwerking met een aantal spelers, waaronder: universiteiten, de Deense Industry Foundation,

⁸⁶ Danish Patent- and Trademark Office, Deense Douanedienst tegen vervalsing, Deens ministerie van Cultuur, Deense nationale politie, Deens Geneesmiddelenagentschap, Deense autoriteit voor veiligheidstechnologie, Nationale consumentenorganisatie, Deense dienst voor veterinaire zaken en levensmiddelen, Deense bedrijfsautoriteit en het ministerie van Buitenlandse Zaken.

⁸⁷ <http://www.ip-tradeportal.com/>

⁸⁸ <https://www.epo.org/searching-for-patents/business/ip-score.html#tab-1>

⁸⁹ Joergensen, A. (2015): SME Policy at the Danish Patent and Trademark Office.

enz. De respectievelijke tools en processtapbeschrijvingen zijn beschikbaar op <http://boostyourprofit.org/tools/>; de startpagina biedt ook een aantal praktijkcasussen van Deense bedrijven over hoe zij IE-strategieën hebben geïmplementeerd.⁹⁰

C.2 Duitsland

C.2.1 Algemene beleidsaanpak

Het IE-beleid in Duitsland is het resultaat van het samenspel van verschillende institutionele spelers en meerdere werkingsmechanismen. Er is dus niet één enkele entiteit die verantwoordelijk is voor IE (in tegenstelling tot Zwitserland) en er bestaat ook niet zoets als een Duitse nationale IE-strategie.

Verschillende IE-onderwerpen worden meestal besproken in de politieke arena en vervolgens, voor verwerking, implementatie of feitenonderzoek, doorgestuurd naar de instellingen die operationeel verantwoordelijk zijn voor de verschillende IE-onderwerpen. Evaluaties van ondersteuningsprogramma's op het gebied van IE bieden ook middelen en bewijs om het Duitse IE-systeem te bevorderen. Onlangs besproken onderwerpen concentreerden zich op kwesties als:

- de invoering van een octrooi- en licentieactiviteit (een onderwerp dat ook wordt besproken in het kader van een debat over de algemene invoering van fiscale prikkels voor O&O in Duitsland);
- een discussie over de introductie (effecten, enz.) van het Europees unitair octrooi, dat vooral in 2017 viraal ging toen het Duitse Federale Constitutionele Hof de Duitse president vroeg om bekrachtiging van de UPC-wet vanwege een grondwettelijke klacht over een vermeende "*...overschrijding van de grenzen aan het afstaan van de soevereiniteit die voortvloeien uit het recht op democratie (artikel 38, lid 1, bepaling 1, grondwet)*".⁹¹ Over deze kwestie is nog geen besluit genomen.
- de introductie van het recht van een uitgever binnen het auteursrecht.

Bij het analyseren van het Duitse IE-beleid is het voor sommige onderwerpen belangrijk om rekening te houden met de federale structuur van Duitsland. Dit is met name van belang op het gebied van ondersteuningsprogramma's, waar aanbiedingen van federaal niveau in wisselwerking staan met verschillende aanbiedingen en institutionele structuren op staatsniveau. Het onderscheid tussen het federale- en het staatsniveau is nog belangrijker als de onderzochte spelers universiteiten zijn (universiteiten vallen onder de verantwoordelijkheid van de federale staten).

C.2.2 Institutionele structuur

Op federaal niveau zijn de volgende organisaties betrokken bij beleidsvorming en implementatie op het gebied van intellectueel eigendom:

- Het **Duitse Ministerie van Justitie en Consumentenbescherming (BMJV)** is verantwoordelijk voor octrooirecht en auteursrecht.
- Het **Duitse Octrooi en Merkenbureau (DPMA)** heeft ongeveer 2.600 werknemers. Het is het grootste octrooibureau in Europa en het vijfde grootste octrooibureau ter wereld. Het DPMA is ondergeschikt aan het ministerie van Justitie. Het beheert voornamelijk industriële IE-rechten.
 - De kerntaken van het DPMA is het toekennen, registreren, beheren en publiceren van IE-rechten voor technische en industriële innovaties; samenwerken met partners, autoriteiten en instellingen die betrokken zijn bij bescherming van intellectueel eigendom om het publiek te informeren over IE-rechten die van toepassing zijn in Duitsland. Het DPMA vervult deze taak door zijn publicatie- en zoekdiensten beschikbaar te stellen op internet en zoekdiensten voor octrooien aan te bieden.

⁹⁰ <http://boostyourprofit.org/inspiration/>

⁹¹ <http://patentblog.kluweriplaw.com/2017/08/16/upc-finally-some-news-from-the-german-federal-constitutional-court/>

- verdere taken zijn het besturen van de Arbitragecommissie onder de Employee Inventions Act⁹² en de collectieve managementorganisaties voor de exploitatie van auteursrechten (bijvoorbeeld GEMA, VG Wort of GVL). Deze organisaties staan onder overheidstoezicht uitgeoefend door het DPMA; en het DPMA moet een opleiding voor octrooigemachtigden aanbieden.

Deze takenlijst kan - in de huidige bewoording - onterecht de indruk wekken dat het DPMA een uitgebreid dienstenpakket biedt. In de praktijk en zoals vermeld in interviews, beperkt de Duitse wet de mogelijkheden van het DPMA om zich te veel bezig te houden met dienstverlening op het gebied van intellectueel eigendomsrecht. Dit betekent ook dat de mogelijkheden om het bedrijfsmodel te veranderen - zoals in Zwitserland - beperkt zijn. Een gevolg is dat belangrijke ondersteunings- en bewustmakingsprogramma's op het gebied van intellectueel eigendom niet door het DPMA worden uitgevoerd, maar door andere organisaties in Duitsland.

- Het **Duitse Ministerie van Economische Zaken en Energie (BMWi)** is verantwoordelijk voor ondersteuningsprogramma's en industriële beleidsaspecten van IE. In deze hoedanigheid is het ook een belangrijke leverancier van ondersteunende diensten op het gebied van IE in Duitsland via het WIPANO-ondersteuningsprogramma (zie hieronder).
- Zoals eerder vermeld, moet er voldoende rekening worden gehouden met institutionele spelers op staats- en regionaal niveau. Aan de ene kant beheren de regio's zo'n twintig **octrooi-informatiecentra (PATLIB's)** die toegang bieden tot databanken en andere soorten ondersteunende diensten, vooral op het gebied van bewustmaking. Aan de andere kant wordt het bovengenoemde WIPANO-programma geleverd via regionale knooppunten en instituten in de deelstaten. De exacte institutionele opzet op regionaal niveau verschilt van lidstaat tot lidstaat, met enkele operationele loketten die innovatieondersteuning, WIPANO-diensten en octrooi-informatiediensten bieden uit één hand, terwijl andere meer een werkverdeling hebben waarbij universiteiten, regionale innovatiebureaus, Kamers of zelfs de TÜV (technische controleraad, vooral bekend vanwege de jaarlijkse beoordeling of een auto voldoet aan de veiligheids- en milieueisen) betrokken zijn. Sommige staten bieden ook subsidieprogramma's voor octrooiaanvragen. Over het algemeen varieert de inzet op het gebied van IE-ondersteuning in de verschillende staten.

C.2.3 Juridische kwesties

Vanwege de hoeveelheid juridische kwesties die kunnen worden besproken in de context van het Duitse IE-systeem, richten we onze discussie in deze casestudy op geselecteerde onderwerpen die van belang worden geacht voor EZK.

1. Nationaal octrooi en UM-systeem

Anders dan Nederland hanteert Duitsland een tweelaags octrooistelsel op nationaal niveau. Het nationale Duitse octrooi is, in tegenstelling tot Nederland en Zwitserland, volledig inhoudelijk onderzocht door het DPMA, en daarmee ook langs de criteria van nieuwheid en uitvinderswerkzaamheid gelegd. Naast dit onderzochte recht is er ook de mogelijkheid om een aanvraag in te dienen voor het (inhoudelijk) niet onderzochte gebruiksmodel (UM).

Uit ons interviewmateriaal blijkt dat er een goede reden is om het nationale Duitse octrooistelsel te handhaven, omdat er zelfs nadat een eenheidsoctrooi is geïntroduceerd vraag zal zijn naar dergelijke octrooien. De gegeven reden is de omvang van de Duitse markt en de betekenis ervan in vele wereldwijde waardeketens. Voor een aantal toepassingen en markten kan het daarom voldoende zijn om een Duits nationaal octrooi aan te vragen. Dit zou minder kosten dan octrooieren op Europees niveau met behulp van het huidige bundel-octrooistelsel van het EPC of het nieuwe eenheidsoctrooi. Dit standpunt verschilt aanzienlijk van de standpunten in kleinere Europese landen, waar nu Europese Patenten nu al minder vaak worden gevalideerd, en waar het lot van het - bijzonder volledig onderzocht - nationaal patent met zijn behoefte aan een octrooibureau met patentexaminatoren een kwestie is waar beleidsmakers mee te maken hebben.

⁹² Het bestuur bemiddelt in geschillen tussen uitvinder en werkgever over een passende vergoeding.

Wat het UM-systeem betreft, zijn er slechts weinig analyses geweest met betrekking tot het nut en het gebruik ervan, met name wat betreft de economische dimensie - ondanks het feit dat het UM-systeem een lange geschiedenis heeft in Duitsland, waarop veel hervormingen zijn doorgevoerd. De belangrijkste kenmerken van het huidige Duitse UM-systeem kunnen als volgt worden samengevat: Een UM is beschikbaar voor technologische uitvindingen die nieuw zijn (maar alleen in vergelijking tot relatieve nieuwheid, dat wil zeggen met nieuwheid in Duitsland), zijn industrieel toepasbaar en berusten op uitvinderswerkzaamheid. Sinds 2006, na een uitspraak van het Hooggerechtshof⁹³, is het criterium van uitvinderswerkzaamheid om UM-bescherming te bereiken hetzelfde als voor octrooien. De maximale beschermingstermijn is 10 jaar. Processen en biotechnologische uitvindingen zijn uitgesloten van bescherming. UM's worden niet inhoudelijk onderzocht.

Een onderzoek van de Europese Commissie uitgevoerd in 2015 keek ook in detail naar het Duitse UM-systeem en liet een enquête uitvoeren.⁹⁴ Daaruit bleek dat de vraag naar Duitse UM's voortdurend daalt, maar dat er nog steeds een aanzienlijk aantal UM's wordt aangevraagd. De studie toonde ook aan dat de algemene indruk dat een UM een soort 'octrooi light' was voor "de kleine uitvinding van de kleine uitvinder" verkeerd bleek te zijn. Een UM kan geen grote kostenvoordelen opbouwen, omdat de kostenstructuur niet veel lager is dan voor een normaal octrooi, en zorgvuldige opstelling van de specificaties door een octrooigemachtigde vereist hetzelfde niveau van professionaliteit (leidend tot dezelfde kosten) als voor een normaal octrooi.

Het belangrijkste "gewetensvolle" gebruik van UM's in Duitsland is - in de handen van een IE-professional - het voordeel van de snelheid, dat wil zeggen dat er snel een bruikbaar document (d.w.z. in principe afdwingbaar) van de rechtbank kan worden verkregen. Het belangrijkste gebruik in deze context zou daarom in principe van toepassing zijn voor industrieën met snelle innovatiecycli. In de praktijk is een UM echter een hulpmiddel dat bijzonder nuttig is voor het afdwingen van patenten die in behandeling zijn, aangezien het Duitse octrooirecht toestaat dat UM's worden "vertakt" van lopende octrooiaanvragen (de zogenaamde BOUMs, Branched-Out Utility Models). Hoewel een octrooi dat in behandeling is wettelijk niet uitvoerbaar is in Duitsland, kan een BOUM - en dan ook specifiek geformuleerd met het oog op een specifiek geschil - in rechtszaken tegen concurrenten worden gebruikt. Andere toepassingen van een UM zijn het profiteren van respijtp periodes, die zijn toegestaan voor Duitse UM's. Een laatste gebruik is ook van toepassing op de wetgeving voor uitvinders in loondienst.⁹⁵ Het onderzoek laat echter ook zien dat er een groot aantal bedrijven en privé-uitvinders is die zich mogelijk niet bewust zijn van de specifieke kenmerken van een UM en die om verkeerde redenen UM-bescherming zouden kunnen aanvragen.

2. Wetgeving en beloning voor uitvinders in loondienst

Duitsland is een van de weinige landen in de wereld waarvoor relatief nauwkeurige wettelijke bepalingen bestaan die de monetaire compensaties bepalen van uitvinders die in dienst zijn bij een bedrijf (in andere landen gebeurt dit meestal in onderhandeling tussen de werkgever en de uitvinder).⁹⁶ De wettelijke bepalingen zijn die van de Duitse Arbeitnehmererfindungsgesetz (1937), die in 2009 werd gewijzigd. Deze wijzigingen voorzagen in 2009 in de kern van de wet betreffende de modernisering van het Duitse octrooisysteem.

De wet is van toepassing op alle octrooieerbare uitvindingen (al dan niet met octrooi) of uitvindingen die kunnen worden beschermd via gebruiksmodellen, evenals op andere technische verbeteringen die

⁹³ Case No. X ZB/27-05 of June 20, 2006 op een 'Demonstrationsschrank'.

⁹⁴ Radauer, A., Rosenberg, C. & Goddar, H. (2015): Study on the economic impact of the utility model legislation in selected Member States. Eindrapport door Technopolis Group.

⁹⁵ "De wet bepaalt dat wanneer een werknemer een uitvinding (verbetering) heeft gedaan en het bedrijf besluit deze verbetering te gebruiken, de werkgever verplicht is om een aanvraag voor octrooi of een gebruiksmodel in te dienen. Dit is zelfs het geval wanneer de werkgever van mening is dat de voorgestelde verbetering niet octrooieerbaar is. Het verkrijgen van een octrooi wordt in dit geval alleen gedaan om niet-patenteerbaarheid aan de werknemer te bewijzen in geval van een geschil; het indienen van een UM lijkt vaak een betere keuze om de wet recht te doen en een goede relatie met de werknemer te behouden." (Ibid.)

⁹⁶ Harhoff, D. & Hoisl, K. (2006): Institutionalized Incentives for Ingenuity – Patent Value and the German Employee's Inventions Act.

door werknemers worden aangeleverd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen dienstuitvindingen - die voortvloeien uit verplicht werk van de werknemer in het bedrijf of die "hoofdzakelijk gebaseerd zijn op ervaring of activiteit van het bedrijf" - en vrije uitvindingen, d.w.z. uitvindingen gedaan door werknemers in hun vrije tijd of wanneer ze als zelfstandige werken.

Werknemers moeten elke dienstuitvinding onmiddellijk aan de werkgever melden. Op grond van de tot 2009 geldende regeling mocht de werkgever de uitvinding binnen vier maanden claimen, in beperkte mate (de werkgever claimt een gedeelte van de uitvinding) of onbeperkte mate (de werkgever claimt de volledige uitvinding). Als er geen dergelijke claim wordt gedaan, behoort de uitvinding toe aan de uitvinder. Als de werkgever de uitvinding wel (gedeeltelijk) opeist, moet de werkgever, in het geval van een onbeperkte claim, een octrooi aanvragen en alle rechten worden overgedragen aan het bedrijf.

Bij beperkte claims wordt een niet-exclusief recht aan de werkgever verleend, wat betekent dat de werkgever geen licenties aan derden mocht verlenen.⁹⁷ Wanneer de uitvinding wordt geclaimd, heeft de werknemer recht op compensatie. Er zijn richtlijnen voor het berekenen van de compensatie, wat gewoonlijk wordt gedaan door een licentie-analogie toe te passen (om de uitvinding te waarderen) en door de bijdrage van de individuele uitvinder(s) aan de waarde van de uitvinding verder te berekenen. Voor geschillen kan men zich kosteloos wenden tot het DPMA en de Arbitragecommissie.

De impact van de wet was een onderwerp van discussie en een aantal analyses, die onderzochten of aan het oorspronkelijke doel van de wet - het creëren van een sociaal evenwicht tussen werkgever en werknemer, evenals het stimuleren van inventieve activiteiten - is voldaan. Aan de positieve kant zijn er aanwijzingen dat de verordening werknemers motiveert om uitvindingen uit te voeren. Ook het onderzoek van Harhoff & Hoisl met 1.983 uitvinders zou dit positieve beeld bevestigen.⁹⁸ De nadelen van de wet zijn echter ook in de literatuur vermeld:⁹⁹

- Vertraagde betalingen - omdat er een tijdsverschil zit tussen het indienen en commercialiseren van octrooien dat kan oplopen tot zes jaar, maar ook vanwege de administratieve lasten die het bedrijf oploopt - verzwakken het stimulerende effect voor uitvinders. Analyses hebben aangetoond dat uitvinders gemiddeld twee tot drie jaar moeten wachten om hun compensatie te ontvangen.
- De berekening van de compensatie is een andere veelbesproken kwestie. Omdat er geen precieze regels zijn, is er ruimte voor bedrijven om de beloning op een voor hen gunstige manier te berekenen.
- Bovendien: *"...de toewijzing van vergoedingen tussen mede-uitvinders kan leiden tot een vermindering van de motivatie van uitvinders in loondienst. Elke uitvinder heeft recht op informatie over het totale bedrag van de vergoeding en het aandeel dat elke mede-uitvinder ontvangt. Het toekennen van prestaties is echter moeilijk en leidt vaak tot controverses. Bovendien vermindert een toename van het aantal mede-uitvinders de compensatie per uitvinder."*¹⁰⁰
- Meerderen in een bedrijf worden onterecht gestimuleerd zichzelf te noemen als mede-uitvinders terwijl ze zelf niet hebben bijgedragen aan de uitvinding.
- In feite is het aantal zaken dat aanhangig wordt gemaakt bij het Arbitragehof laag (van rond de 200 tot 300 gevallen per jaar¹⁰¹, een fractie van de ongeveer 90.000 uitvindingen die elk jaar aan het DPMA worden gemeld). De interpretatie van dit cijfer kan zijn dat het systeem, ondanks de tekortkomingen, goed functioneert. Maar het kan ook zijn uitvinders in loondienst conflicten vermijden, omdat ze hun carrière niet willen riskeren of omdat ze hun rechten niet goed genoeg kennen.

⁹⁷ Beperkte claims kwamen echter niet veel voor. Harhoff and Hoisl schatten in dat het om 2.6% van alle geclaimde patenten gaat.

⁹⁸ Harhoff, D. & Hoisl, K. (2006): Institutionalized Incentives for Ingenuity – Patent Value and the German Employee's Inventions Act.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Goddar, H. (2014): Employees' Inventions and Model Agreements for Industry-Research Collaboration

- De industrie blijft consequent vragen om wijzigingen in de wet: *"...er is een grote wens vanuit industriële kringen om de bepalingen van de wet te vereenvoudigen - niet met als doel de gemiddelde beloning die aan werknemers moet worden betaald te verminderen, maar om de procedures te vereenvoudigen en daarmee werkgevers en werknemers veel kosten en vooral inspanningen te besparen. Dit laatste met name ten aanzien van tijd, die beter kan worden besteed aan meer creatief werk dan aan het oplossen van vraagstukken als gevolg van beloningsproblemen".*¹⁰²

De wijziging van 2009 heeft de vereenvoudigingskwestie tot op zekere hoogte opgelost (eerdere ambitieuzere pogingen om de wet te wijzigen mislukten). Het belangrijkste is dat sinds 1 oktober 2009 de werkgever nu automatisch de wettelijke opvolger wordt van een dienstuitvinding, zodra hij/zij door de werknemer is geïnformeerd. Op die manier was het probleem van het verliezen van de uitvinding omdat de werkgever een formaliteitsfout maakte of vergat om de uitvinding binnen de periode van vier maanden te claimen, opgelost. Verder zijn er eenvoudiger eisen gekomen voor het melden/claimen van een uitvinding.

3. IE en de afdwingbaarheid van octrooien

Onderzoeksgegevens geven aan dat het Duitse systeem, in vergelijking met andere landen, een goede reputatie geniet.¹⁰³ Procesgegevens van particuliere dienstverlener 'Darts-IP' suggereren dat Duitsland binnen Europa aan kop gaat als het gaat om het aantal geprocedeerde octrooigeschillen. Uit interviewgegevens blijkt dat deze populariteit kan voortvloeien uit: relatief lage honoraria voor handhaving (zowel voor advocaten als voor rechtbanken); professionele (ook gespecialiseerde) rechtbanken met ervaring in octrooizaken; en de relatieve grootte van de Duitse markt, die op zichzelf al een belangrijke omgeving is om te procederen.

Er zijn echter enkele bezwaren:

- Ten eerste zijn er mensen die kritiek leveren op het feit dat het a) te gemakkelijk zou zijn om een inbreukverbod te krijgen van Duitse rechtbanken en b) dat de lage gerechtskosten de procesactiviteit zouden bevorderen (wat op zich geen doel zou moeten zijn). Dit kan worden gezien, zoals de claim luidt, als een *"...factor die zaken creëert voor sommige rechtbanken."*¹⁰⁴ Voor handelsmerken werd er gezegd dat *"...een verbod in Duitsland binnen een week beschikbaar zou zijn en €5.000 tot €10.000 zou kosten. Een vergelijkbare aanpak in het VK zou 3-6 weken in beslag nemen en er zou een hoorzitting nodig zijn ten gunste van de partij die het verbod aanvraagt. Het zou ongeveer €60.000 kosten. Dit zou leiden tot forum-shopping"*¹⁰⁵ door heel Europa."
- Ten tweede leidt het bestaande handhavingssysteem in Duitsland vaak tot een situatie die 'ongeldig maar geschonden' wordt genoemd. Het Duitse systeem voor handhaving van octrooien is tweeledig. Dit betekent dat er afzonderlijke procedures zijn, afgehandeld door verschillende rechtbanken, voor a) de behandeling van de vraag of een octrooi wordt geschonden en b) de vraag of het betwiste octrooi geldig is, d.w.z. in de eerste plaats had moeten worden verleend. De situatie in Duitsland is nu dat een vonnis (of voorlopig verbod) vrij snel wordt bereikt met betrekking tot de vraag of het octrooi is geschonden. De tweede rechter concludeert echter soms vele jaren later dat het geschonden octrooi überhaupt niet had mogen worden verleend. Dit creëert een lange tijdspanne waarin bedrijven ongerechtvaardigd worden beroofd van zakelijke kansen (vanaf het moment van het eerste vonnis tot de tijd van het tweede vonnis). Vooral het MKB beschuldigt grote bedrijven ervan dat zij het systeem op onethische manieren gebruiken.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Peter, V., Radauer, A., Markianidou, P., Gkogka, A., Spaini, C., Ravet, J. (2017): Support study for the ex-post evaluation and ex-ante impact analysis of the IPR enforcement Directive (IPRED). Eindrapport door the Technopolis Group, EY en Schallast Rechtsanwälte,

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Forumshoppen is een praktijk waarbij procederende partijen ervoor kiezen om hun rechtszaak te laten horen in de rechtbank die het meest geneigd is een gunstig oordeel te geven.

C.2.4 MKB-ondersteuning

We sluiten de analyse af door te kijken naar het ondersteuningssysteem voor het MKB en onderzoekers betrokken bij IE-aangelegenheden die in Duitsland worden geëxploiteerd. Op federaal niveau wordt dergelijke ondersteuning hoofdzakelijk verleend via het WIPANO-programma (Wissenstransfer durch PATente und NORmen; NL: kennisoverdracht door octrooien en standaarden). Dit programma wordt door het BMWi aangeboden aan MKB en onderzoekers/onderzoeksorganisaties in heel Duitsland. De feitelijke implementatie houdt in dat het BMWi het programmabeheer heeft uitbesteed aan een andere organisatie ("Projekträger"), een typisch Duitse werkwijze. De daadwerkelijke dienstverlening wordt vervolgens op regionaal niveau verleend via talrijke (en verschillende soorten) WIPANO-partners.

WIPANO is een update van de lange reeks ondersteuningsprogramma's van INSTI tot later SIGNO, die sinds de jaren negentig in Duitsland operationeel zijn. Veranderingen in het dienstenportfolio gedurende de afgelopen jaren hadden tot gevolg dat specifieke ondersteuningsmaatregelen voor particuliere uitvinders vervielen (werden geacht niet meer nodig te zijn) en de eerdere innovatie-markt van INSTI verdween (een hulpmiddel waarmee bedrijven advertenties konden plaatsen om patenten te zoeken of aan te bieden; er was weinig vraag naar de service die ook niet kon voldoen aan de vele uitdagingen die typisch zijn voor een dergelijk platform). Aanvullingen op de dienstenportefeuille waren onder andere subsidie-ondersteuning voor normprojecten (eerder onderwerp van andere ondersteuningsprogramma's) en ondersteuning voor het ontwikkelen van prototypen, d.w.z. meer dan alleen octrooien. In zijn huidige vorm biedt WIPANO de volgende ondersteuningsmogelijkheden:

- Voor MKB's subsidieert 'WIPANO Enterprise' de kosten om een eerste octrooi te verkrijgen. De maximale subsidie van € 16.575 wordt in delen uitgekeerd, die allemaal gekoppeld zijn aan specifieke mijlpalen in het octrooiproces en aan het gebruik van respectieve adviezen: eerste onderzoek van de uitvinding (€ 375 max); gedetailleerde beoordeling van de uitvinding (geavanceerde analyse EN kosten-batenanalyse (marktanalyse), tot € 1.200); strategisch advies voor het uitvoeren van een prioriteitsaanvraag (tot € 2.000); daadwerkelijke octrooiaanvraag (voor officiële heffingen en kosten van octrooigemachtigde, maximaal € 10.000); activiteiten met betrekking tot exploitatie (€ 3.000). Het idee van het programma is om het geld als lokkertje in te zetten voor adviesdiensten en om onervaren MKB-bedrijven te dwingen de beste werkwijzen voor octrooiactiviteiten na te streven. Het programma is daarom meer gericht op bewustwording dan op daadwerkelijk subsidiëren. Regelmatig uitgevoerde evaluaties leveren meestal kwantitatief bewijs voor een hoge effectiviteit van het programma dat wordt gebruikt bij een aanzienlijk deel van de eerste octrooiaanvragen van Duitse MKB's. We willen echter ook anekdotisch bewijs uitlichten dat wijst op het gevaar dat het leereffect nog steeds laag kan zijn, omdat het geld in veel gevallen *"...gewoon gebruikt kan worden zoals het zou zijn gebruikt zonder de geboden ondersteuning, en in feite gaat het enkel om een verlaging van de kosten en wordt er geen diepgaand advies gegeven."* (geïnterviewde).
- WIPANO Public Research biedt ondersteuning aan universiteiten en publieke onderzoeksorganisaties die kunnen aantonen dat ze een strategie voor het exploiteren van IE hebben geïmplementeerd. Net als bij "WIPANO Enterprise", is er monetaire ondersteuning voor het octrooiproces van een uitvinding, waarbij bedragen worden gekoppeld aan mijlpalen in het octrooiproces. Een verschil in procedure is dat terwijl voor het MKB een limiet geldt van € 10.000, het respectieve pakket voor onderzoeksorganisaties 35% van de kosten dekt (er is ook geen beperking voor het eerste octrooi).
- 'WIPANO Further development of inventions' is opnieuw gericht op onderzoeksorganisaties en heeft vooral betrekking op de fase na octrooiëring, d.w.z. het valideren van de uitvinding of het bouwen van prototypen. Tot 70% van de kosten (maximaal € 84.000 per project) van dergelijke projecten wordt gesubsidieerd. Het bedrag hoeft niet te worden terugbetaald.
- 'WIPANO-standaarden' biedt subsidies voor bedrijven en onderzoeksorganisaties in gezamenlijke onderzoeksprojecten waarbij de industrie en de wetenschappelijke sector zijn betrokken en waarvan het doel is O&O-resultaten te verspreiden binnen standaardiseringsprocessen. De steun is een subsidie (max. € 200.000 euro per partner; voor onderzoeksorganisaties: 85% van de in

aanmerking komende kosten, bedrijven: maximaal 50% van de in aanmerking komende kosten, projectlooptijd tussen zes en 36 maanden).

Wat gelijk opvalt is dat WIPANO een geïntegreerd, zeer gestructureerd pakket ondersteuningsdiensten biedt voor MKB's en onderzoekers. Een ander opvallend kenmerk is het combineren van de gebieden standaardisering en octrooiering en de relatief unieke benadering ten aanzien van bewustwording door middel van subsidies voor eerste patenten. Een nadeel van het ondersteuningspakket van WIPANO is de overmatige aandacht voor octrooien, waardoor vragen over bijvoorbeeld auteursrechten buiten beeld en ook buiten de meer algemene IE-vaardigheden van de bedrijven blijven.

C.3 Zwitserland

C.3.1 Algemene beleidsaanpak

Het Zwitserse IE-beleid wordt niet van bovenaf ontworpen, maar - in nauwe samenwerking met verschillende belanghebbenden - met een '**bottom-up**' benadering. Er bestaat dus niet zoiets als een Zwitserse nationale IE-strategie; hoewel de Zwitsers binnen een aantal verschillende gebieden gewoonlijk de problemen gestructureerd aanpakken - bijvoorbeeld met betrekking tot steun aan het MKB; of met betrekking tot het voeren van campagnes tegen vervalsing. Dit omvat de uitvoering van basisstudies, openbare raadpleging, oftewel empirisch onderbouwde beleidsvorming, om wijzigingen door te voeren in bestaande activiteiten en nieuwe activiteiten te ontwerpen. Er wordt naar gestreefd **overheidsingrijpen tot het absoluut noodzakelijke te beperken**. Alle maatregelen die worden besproken, worden getoetst door middel van mogelijke marktverstoringen. Dit leidt, bijvoorbeeld op het gebied van MKB-ondersteuning, tot een zeer selectieve aanpak.

C.3.2 Bijzonderheden binnen het juridisch kader

Zwitserland is ondertekenaar van 24 van de 30 internationale door WIPO beheerde IE-verdragen.¹⁰⁶ Omdat Zwitserland geen deel uitmaakt van de EU, en aangezien er binnen de EU nog steeds veel ruimte is voor harmonisatie van IE-wetten, zijn er ook enkele eigenaardigheden met betrekking tot het Zwitserse juridische kader:

- Het Zwitserse IE-systeem biedt **geen bescherming door middel van gebruiksmodellen** (of een tweederangs octrooibeschermsysteem); er is ook **geen sui-generis recht ter bescherming van databanken** zoals in de EU (en volgens het interviewmateriaal is er ook geen behoefte aan een dergelijk recht).
- Het opvallendste is echter dat **Zwitserse nationale octrooien niet inhoudelijk worden onderzocht**:
 - Octrooiaanvragen worden alleen gecontroleerd op formele correctheid, maar niet op basis van de criteria nieuwheid en uitvinderswerkzaamheid. Het Zwitserse nationale octrooisysteem is daarom vergelijkbaar met het herziene Nederlandse octrooistelsel dat ook geen inhoudelijk onderzoek verricht. Een onderzoeksrapport over nieuwheid en uitvinderswerkzaamheid kan worden aangevraagd bij het Zwitserse IE-kantoor IPI, maar de resultaten ervan zullen geen invloed hebben op de vraag of het octrooi al dan niet wordt verleend.
 - Over het algemeen werd de afgelopen jaren een constante daling van de vraag naar Zwitserse nationale patenten vastgesteld (nu 25% van het aantal aanvragen in 1981), terwijl de vraag naar Europese octrooien is toegenomen (verdrievoudigd in dezelfde periode). Primaire redenen om een Zwitsers nationaal octrooi te gebruiken, zijn een spoedaanvraag of het laten uitvoeren van een (facultatief, zoals hierboven besproken) octrooionderzoek door de IPI. In het algemeen lijkt het er echter op dat aanvragers in toenemende mate hebben gekozen voor de Europese route om octrooibescherms in Zwitserland te verkrijgen in plaats van de nationale route, waardoor het belang van het nationale octrooi kleiner wordt.

¹⁰⁶ <http://www.wipo.int/treaties/en/summary.jsp>. Niet-ondertekende verdragen zijn: de Overeenkomst van Lissabon; het akkoord van Wenen; Het Verdrag van Beijing betreffende audiovisuele uitvoeringen; Verdrag van Marrakesh inzake toegang tot gepubliceerde werken voor personen die blind of visueel gehandicapt zijn; het Verdrag van Washington; Het verdrag van Nairobi.

- Tegen de achtergrond van het aankomende unitair octrooi en in het licht van analyses van octrooien in Zwitserland zoals hierboven beschreven, liet het Zwitserse IPI een onderzoek uitvoeren naar “Mogelijkheden voor optimalisering van het Zwitserse octrooisysteem” en publiceerde de resultaten in mei 2015.¹⁰⁷ Door middel van discussies met deskundigen en een enquête werden een aantal mogelijke hervormingsmethoden uitgewerkt: volledig inhoudelijk onderzoek; de introductie van een gebruiksmodelsysteem; de introductie van een respijtp periode; meer internationale samenwerking, bijvoorbeeld gebruik van de Patent-Prosecution-Highways (PPH's), die echter ook een inhoudelijk onderzoek noodzakelijk maken. Uit het onderzoek bleek dat slechts weinig (minder dan 5%) van de respondenten en deskundigen zouden kiezen voor afschaffing van het huidige nationale Zwitserse octrooistelsel; ongeveer 15-20% zou kiezen voor hetzelfde scenario maar met een respijtp periode; een soortgelijk aandeel zou opteren om het nationale octrooi te vervangen door een gebruiksmodel; en ook zou bijna 20% helemaal geen wijzigingen voorstellen. De grootste steun (meer dan 40%) was er voor de introductie van volledig inhoudelijk onderzoek.¹⁰⁸ Er waren opvallende verschillen tussen groepen belanghebbenden. Dit geldt vooral voor de antwoorden vanuit de universitaire sector.
- In een discussieronde met deskundigen heeft het Zwitserse IPI op 1 juni 2015 in Zürich het standpunt ingenomen dat het gemakkelijk zou kunnen beginnen met inhoudelijk onderzoek als hierom wordt gevraagd.¹⁰⁹ Het IPI zag slechts twee haalbare opties: afschaffing van het Zwitserse nationale octrooi of volledig inhoudelijk onderzoek. Het merkte op dat deelname aan voornoemde studie vrij mager was en dat de algemene indruk was dat het huidige systeem goed ingeburgerd en geaccepteerd leek. Toch zou de situatie onbevredigend zijn, zowel in economisch als in juridisch opzicht, als gevolg van de hogere juridische onzekerheid die samenhangt met de niet-onderzochte octrooien. De conclusie was dat een hervorming van het nationale octrooi een politieke kwestie was, en tot nu toe zou er geen duidelijke wens vanuit het beleid zijn om het systeem te veranderen.
- Zwitserland is momenteel bezig met het wijzigen van de octrooiwetgeving en zo **pediatrische verlengingen** mogelijk te maken om O&O voor pediatrisch gebruik te bevorderen. Interessant is dat de voorgestelde wet twee maatregelen biedt: pediatrische verlengingen zoals in de EU voor een periode van zes maanden bovenop een bestaande ABC; en een onafhankelijke pediatrische SOC die rechtstreeks verband houdt met de duur van het octrooi in gevallen waarin er geen reguliere ABC is. Volgens de spcblogspot kan de inwerkingtreding voor 2019 worden verwacht.¹¹⁰
- Zeer recent onderging het **handelsmerksysteem** (en soortgelijke rechten) een hervorming met de naam **"Zwitsersheid"**-wetgeving. De Zwitsersheid-wetgeving *"...regelt het gebruik van alle tekens en labels die verwijzen naar de Zwitserse oorsprong van goederen of diensten, en bevat termen als "Zwitserland", "Gemaakt in Zwitserland" en "Zwitsers", evenals het Zwitserse kruis, foto's van Zwitserse natuurmonumenten, zoals de Matterhorn, of de namen van kantons of plaatsen in Zwitserland."*¹¹¹ De nieuwe wetgeving werd van kracht op 1 januari 2017 in een poging om het misbruik van het 'Zwitserse' merk te beteugelen, en ook met een duidelijker zicht op betere handhaving in het buitenland.
- Het IPI stelt:

¹⁰⁷ Wohlmuth, J. (2015): Geprüftes Schweizer Patent – ein Wettbewerbsvorteil für die Schweiz?

¹⁰⁸ Het onderzoek kreeg echter enige kritiek, omdat de enquête bijvoorbeeld niet toestond dat respondenten onderscheid maakten tussen volledig inhoudelijk onderzoek en volledig inhoudelijk onderzoek zonder respijtp periode. Tegen de achtergrond van de "ongelijke" antwoordopties trekken sommigen de geldigheid van de conclusies en aanbevelingen van de studie in twijfel dat er in Zwitserland een voorkeur zou zijn voor een volledig onderzocht patentrecht in tegenstelling tot een niet-onderzocht patentrecht.

¹⁰⁹ Schärli, K. & Gloor, A. (2015): Schweizer Patent – Fit für die Zukunft?, Veranstaltung der Patentanwaltsverbände VSP, VESPA und VIPS gemeinsam mit INGRES vom 1. Juni 2015 in Zürich.

¹¹⁰ <http://thespcblog.blogspot.co.at/2017/10/switzerland-and-paediatric-extensions.html>

¹¹¹ <http://trademarkblog.kluweriplaw.com/2016/01/21/the-new-swissness-legislation-stricter-rules-for-made-in-switzerland/>

- *“De kern van de wet legt nauwkeurige regels vast in de Trade Mark Protection Act (TmPA) betreffende de voorwaarden waaronder een product of dienst als Zwitsers kan worden aangemerkt. Iedereen die aan deze criteria voldoet, kan ervoor kiezen de 'Made in Switzerland' - aanduiding zonder toestemming te gebruiken - zoals ze al konden vóór de inwerkingtreding van de nieuwe wetgeving. Als deze regels worden nageleefd, kunnen met de introductie van de nieuwe "Zwitsersheid"-wetgeving ook goederen worden bekrachtigd met het Zwitserse kruis, in plaats van alleen diensten. Het gebruik van het Zwitserse wapenschild blijft voorbehouden aan het gemeenebest.”¹¹²*
- Bovendien is er een nieuw **register voor niet-agrarische geografische aanduidingen vastgesteld**, omdat dit **geografische merktekens** zijn. Het eerste geografische handelsmerk werd op 6 juni 2017 geregistreerd als Emmental voor kaas met de beschermde oorsprongsbenaming 'Emmental'.
- Verder is er een herziene '**Wet ter Bescherming van het Wapenschild**'. Het IPI is verantwoordelijk voor het implementeren van componenten van de wet, bijvoorbeeld door een lijst van 1200 openbare tekens te maken die onder de wet vallen (d.w.z. tekens die in principe uitgesloten zijn van commercieel gebruik).
- Naast wetswijzigingen omvat de "Zwitsersheid"-benadering ook beleidsactiviteiten op internationaal niveau. In het laatste jaarverslag van 2016 verklaarde het Zwitserse IPI dat ze actief bilaterale overeenkomsten zou sluiten om de "Zwitserse" oorsprongsbenaming te versterken en te handhaven, bovenop het geldend maken van de rechten via het Verdrag van Parijs. Met Rusland is een bilaterale overeenkomst gesloten over de wederzijdse bescherming van geografische aanduidingen en oorsprongsbenamingen. Dit verdrag verplicht zich ook tot het beschermen van nationale namen, nationale vlaggen en wapenschilden. Voor belangrijke landen, waarvoor tot nu toe geen bilateraal verdrag bestaat, is het IPI begonnen toepassingen van handelsmerken te controleren en Zwitserse handelsverenigingen te informeren of er inbreuk plaatsvindt. In het 2016 bemiddelde het IPI in meer dan 300 zaken in Zwitserland en in het buitenland (bijvoorbeeld in de VS door het afgeven van formele protestbrieven).
- Zwitserland overweegt momenteel een **grotere hervorming van het auteursrecht** met het oog op modernisering ervan vanwege de "digitale realiteit". Er heeft een openbare raadpleging plaatsgevonden in 2016, waarbij zo'n 1.224 bijdragen werden ontvangen. Er is een werkgroep opgericht die naast internetproviders ook producenten en gebruikers bevat. Op 22 november 2017 heeft de Federale Raad van Zwitserland een wetsontwerp uitgegeven op basis van compromissen die in de werkgroep zijn bereikt.¹¹³ Kernpunten in het wetsvoorstel zijn onder meer: Hostingproviders die een bijzonder risico vormen voor inbreuk op het auteursrecht, moeten er in de toekomst voor zorgen dat verwijderde inhoud die inbreuk maakt op het auteursrecht van hun servers wegblijft (verplichting tot wegblijven); verwerking van gegevens met het oog op het vervolgen van inbreuk op het auteursrecht is toegestaan; onderzoekers en bibliotheken moeten hun inventarissen voor specifieke doeleinden kunnen gebruiken zonder de uitdrukkelijke toestemming van de eigenaars van de betreffende rechten; de bescherming van auteursrechten voor uitvoeringen wordt verlengd van 50 tot 70 jaar, waardoor producenten meer tijd krijgen om hun investeringen terug te verdienen; bredere bescherming voor fotografie; evenals een efficiënter beheer van video-on-demand rechten.

C.3.3 Instituten

Het **Zwitserse Federale Instituut voor Intellectuele Eigendom (IPI)** – in 1888 opgericht als het Zwitserse Federale Octrooibureau – kan worden beschouwd als de belangrijkste IE-organisatie in Zwitserland. Sinds 1 januari 1996¹¹⁴ heeft het de status gekregen van onafhankelijke entiteit onder publiek recht. Sindsdien heeft het IPI als een zelfstandig orgaan gehandeld. Het is niet ondergeschikt

¹¹² <https://www.ige.ch/en/law-and-policy/national-ip-law/indications-of-source/swiss-indications-of-source.html>

¹¹³ <https://www.ejpd.admin.ch/ejpd/en/home/aktuell/news/2017/2017-11-221.html>

¹¹⁴ Zitsers IPI (2016): Jaarverslag 2016/17, https://www.ige.ch/fileadmin/user_upload/ueber_uns/dokumentation/e/annual_report/Annual_Report_2016_17.pdf

aan welk ministerie dan ook. Het budget bestaat uit de vergoedingen die het ontvangt, en het houdt zijn eigen administratie gescheiden van de Zwitserse federale begroting. Het kantoor is vrij groot en biedt werk aan ongeveer 270 personen op het hoofdkantoor in Bern. De verantwoordelijkheden van het instituut omvatten alle kwesties met betrekking tot intellectueel eigendom, wat betekent dat het IPI ook verantwoordelijk is voor auteursrechtelijke kwesties en niet alleen voor industrieel eigendom.

Belangrijke taken van het IPI zijn:

- Beheer van industriële IE-rechten, inclusief hun registratie en de respectieve verzameling van vergoedingen (voor octrooien, ontwerpen, handelsmerken)
- Een politiek mandaat om op te treden als het "advocatenkantoor" van de federale overheid: het IPI moet wetgeving opstellen en - als het Zwitserse competentiecentrum voor intellectueel eigendom - de regering en andere federale autoriteiten adviseren met betrekking tot IE-aangelegenheden (inclusief handelsdelegaties)
- Het moet Zwitserland vertegenwoordigen bij internationale organisaties (EPO, WIPO, WTO).
- Het aanbieden van cursussen en seminars over IE voor verschillende doelgroepen, waaronder kunstenaars, creatieven en vertegenwoordigers van de Zwitserse economie.
- Tegen deze achtergrond vindt er samenwerking plaats met instellingen voor hoger onderwijs.
- Het Zwitserse IPI heeft een commerciële arm. Deze arm biedt commerciële diensten voor het zoeken naar octrooien en landscaping, merken- en ontwerpzoekdiensten, d.w.z. om voor particuliere klanten de state-of-the-art of de freedom-to-operate (FTO) te analyseren. Deze diensten worden met name - omdat ze commercieel zijn - aangeboden aan klanten in het buitenland. De commerciële arm kan ook worden gezien als een reactie van het IPI, zakelijk gezien, op de groeiende betekenis van het EPO als octrooiaanvraag- en octrooiuitgifteorganisatie van Europa.
- Het Zwitserse IPI biedt ook ondersteuningsdiensten voor het MKB.
- Het kantoor heeft vijf divisies: juridische en internationale zaken (waaronder ook een eenheid hoofdeconomen), de octrooiafdeling, de handelsmerk (en ontwerp) divisie, een stafafdeling en een IT-afdeling. In 2016 vertegenwoordigden de vergoedingen 47,7 miljoen Zwitserse frank van de totale opbrengsten van 61,2 miljoen. 6,0 miljoen werd via de WIPO opgebouwd en de inkomsten uit (commerciële) diensten bedroegen 5,7 miljoen frank.¹¹⁵

C.3.4 Internationale activiteiten

Het Zwitserse IPI heeft een afdeling met de naam "Recht en Internationale betrekkingen" met 40 personeelsleden die zijn ondergebracht in zes subafdelingen. De subafdeling "Internationale Betrekkingen" heeft vijf werknemers. Het IPI is nauw betrokken wanneer de Zwitserse overheid handelsovereenkomsten met andere landen nastreeft. Hierbij wordt de filosofie gevolgd dat alle partijen adequate bescherming zouden moeten genieten; de nagestreefde strategie bouwt ook voort op de reputatie van Zwitserland als een land dat vanwege zijn geschiedenis en neutraliteit kan bemiddelen tussen verschillende belangen. Zwitserland is actief in alle multinationale fora, maar - zoals hierboven al wordt gesuggereerd - omdat multinationale fora vaak in patstelling staan, hebben bilaterale benaderingen de voorkeur. Het Zwitserse IPI neemt ook deel aan geïnstitutionaliseerde dialogen, bijvoorbeeld met China waaraan twee bezoeken per jaar worden gebracht.

C.3.5 MKB-ondersteuning¹¹⁶

In het licht van de eerdergenoemde aanpak om overheidsingrijpen op de markten tot een minimum te beperken, heeft het Zwitserse IPI niettemin nagedacht over hoe het de Zwitserse MKB's op het gebied

¹¹⁵

https://www.ige.ch/fileadmin/user_upload/ueber_uns/dokumentation/d/jahresbericht_rechnung/Jahresrechnung_2016_17.pdf

¹¹⁶ Deze paragraaf is gebaseerd op Radauer, A. & Streicher, J. (2008): Support Services in the Field of Intellectual Property Rights (IPR) for SMEs in Switzerland – A Review, <https://www.ejpd.admin.ch/ejpd/en/home/aktuell/news/2017/2017-11-221.html> ;

van intellectuele eigendomsrechten het best kan ondersteunen en heeft het daartoe al in de jaren 2000 een dienstenportfolio ontwikkeld dat hoofdzakelijk op informatie over octrooien is gericht. In 2008 werd dit systeem systematisch beoordeeld door middel van een reeks van drie studies ("**SME IE-project**") - een enquête onder MKB's specifiek over IE-gebruik en secundaire gegevens afkomstig van een regelmatig uitgevoerde Zwitserse innovatie-enquête; een studie met casestudy's over hoe Zwitserse MKB's IE gebruiken; en een evaluatie van het ondersteuningssysteem in Zwitserland. Verder werden de bevindingen en de behoefte aan verandering besproken tijdens een workshop.

De onderzoeksresultaten leidden tot een herziening van het systeem van ondersteunende diensten. In het serviceportfolio werden de volgende nieuwe services opgenomen:

- Er werd een **speciaal informatieportaal**¹¹⁷ voor het MKB gelanceerd, met een gemakkelijk te vinden adres. Volgens de IPorta-evaluatie, *"...probeert de website, naast makkelijk te begrijpen introducties van de verschillende beschermingsmechanismen, uit te leggen waarom bescherming van IE nodig kan zijn. Een online 'gids voor het innovatieve en creatieve' leidt potentiële innovators door het proces dat het idee, productontwikkeling, het opstellen van een businessplan, het opzetten van een bedrijf, problemen met marktintroductie en later IE-handhaving met zich meebrengen. De weergave van de volledige levenscyclus van IE is ook het onderwerp van een online quiz die het begrip van de lezer van de inhoud van de gids test. De website bevat ook een reeks testimonials en casestudy's van Zwitserse MKB's, die voortdurend worden bijgewerkt om "...de startpagina tot leven te brengen" (interview met IPI). Het ontwerpen en programmeren van de startpagina is uitbesteed aan een professionele webdesigner."* Het informatieportaal is onlangs vernieuwd en, hoewel nog steeds toegankelijk via zijn eigen adres, opnieuw geïntegreerd in de webpagina van het IE kantoor voor een naadloze toegang tot de verschillende diensten van het kantoor.
- Er is een **netwerk van IE-experts** opgezet, waaronder ook particuliere dienstverleners. Het doel is een gestandaardiseerd middel om MKB's snel door te kunnen verwijzen naar deskundigen.
- **Samenwerking** tussen het **IPI en journalisten** werd versterkt om IE-gerelateerde artikelen in kranten te plaatsen die normaal door Zwitserse MKB's worden gelezen.

De volgende diensten werden aangepast:

- De Zwitserse '**Geassisteerde octrooi-onderzoeken**' dienst staat MKB's (en onderzoekers) toe het IPI te bezoeken en een octrooi-onderzoek te doen onder toezicht van een IPI-expert met gesubsidieerde tarieven (consult van een halve dag, een-op-een). Hoewel de dienst al een succes was, werd deze meer gepromoot. Er werd een samenwerkingsovereenkomst gesloten met het Zwitserse innovatiebureau CTI (Commissie voor technologie en innovatie, nu: InnoSuisse), waarbij bedrijven ook innovatievouchers kunnen gebruiken voor de Geassisteerde octrooi-onderzoeken. Een zeer recente wijziging is de mogelijkheid om Geassisteerde octrooi-onderzoeken ook op lange afstand met beveiligde elektronische verbindingen te laten uitvoeren. Een dergelijke conferentiehuis was bijvoorbeeld gevestigd in St. Gallen.
- De (**algemene**) **hulplijn van het IPI** is verbeterd. Er werd besloten geen specifieke hulplijn voor MKB's te hebben (aangezien dit als marktverstoring en ook onnodig werd beschouwd). Er werden echter specifieke processen opgezet om bellers sneller naar IE-experts te leiden en om de personen die de hulplijn beheren (het doel is om van tevoren al een antwoord te hebben op zoveel mogelijk vragen) te trainen op MKB-specifieke zaken.
- De '**gids voor het creatieve en innovatieve**', beschikbaar als Pdf-bestand, is herschreven in een taal en structuur die aantrekkelijker is voor het MKB (minder juridische, meer zakelijke taal).
- Een verbeterde samenwerking met het Zwitserse innovatiebureau CTI (nu: InnoSuisse) was het directe resultaat (een samenwerking die verder reikt dan het aanbieden van Geassisteerde octrooi-onderzoeken), namelijk het creëren van specifieke modules voor IE-coaching gecreëerd door

Radauer, A. et al. (2015): Evaluation of IPorta – Eindrapport – ENTR/172/PP/2012/FC en een interview met het IPI naar aanleiding waarvan deze informatie bijgewerkt is voor 2017.

¹¹⁷ sme.ipi.ch

het IPI en geïntegreerd in de algemene innovatieondersteuning van het innovatiebureau. Een interessant aanbod van InnoSuisse in deze context is **start-up coaching**. Dit programma is beschikbaar voor hightech start-ups die ondersteuning van het bureau moeten aanvragen. Alleen de meest veelbelovende startups worden geselecteerd. Coaching is beschikbaar in drie stappen (initiële coaching, core coaching en scale-up coaching). Het programma biedt toegang tot privé coaches, waaronder ook IE-coaches; Deze coaching wordt gesubsidieerd met maximaal 130.000 Zwitserse frank.¹¹⁸

Er moet worden opgemerkt dat Zwitserland tegen de invoering van serviceconcepten als "IP Prédiagnosis" is, voornamelijk vanwege de reden dat een dergelijke dienst te veel zou worden beschouwd als staatsinterventie en marktverstoring.¹¹⁹

Belangrijke leereffecten bij het opzetten van deze diensten waren:

- Er is behoefte aan **actief beheer van de scheidingslijn tussen aanbieders van IE-diensten op de particuliere markt en openbare aanbiedingen**. Dit gebeurt met behulp van een verscheidenheid aan maatregelen. Het commerciële aanbod van octrooien van het IPI wordt bewust hoog geprijsd om prijsconcurrentie te voorkomen. De boekhouding voor de commerciële diensten worden strikt gescheiden gehouden van andere IPI-activiteiten. Diensten gericht op MKB's worden bewust aangeboden tegen "gesubsidieerde" tarieven en gezamenlijk met de privésector ontwikkeld / besproken / gemonitord om een "win-win" -situatie te creëren. Het institutionele vehikel in dit opzicht is een stuurgroep bestaande uit MKB's en octrooigemachtigden. De "win-win" situatie voor octrooigemachtigden met betrekking tot de geassisteerde octrooionderzoeken wordt geïllustreerd door het feit dat octrooigemachtigden kosten moeten maken om MKB's op te leiden met betrekking tot de manier waarop octrooi-informatie op een zeer basale manier kan worden beoordeeld. Hierbij wordt vaak ontdekt dat voor de betreffende O&O resultaten geen octrooi kan worden aangevraagd (dan kunnen octrooigemachtigden verder geen zaken doen). De geassisteerde octrooionderzoeken helpen dergelijke gevallen te filteren, helpen de MKB's op te leiden als een meer levensvatbare gesprekspartner voor octrooigemachtigden en voorkomen - omdat het IPI wordt gezien als een neutrale overheidsinstelling - dat het MKB de indruk zou kunnen krijgen dat een octrooigemachtigde probeert "octrooien te verkopen".
- De **marketingdimensie** is belangrijk omdat het voor IE-kantoren heel moeilijk is om direct in contact te komen met het MKB, vooral omdat er veel verschillende soorten dienstverleners en tussenpersonen zijn voor het MKB die dichtbij het MKB staan (bijvoorbeeld kamers van koophandel, innovatiebureaus, brancheorganisaties). Daarom is het bereiken van MKB's via samenwerkingen met de genoemde intermediairs veelbelovender en een veelgebruikte aanpak. Dit is ook de redenering achter de maatregelen voor nauwere samenwerking met InnoSuisse of met journalisten. Het brengt ook een sterke samenwerking met de regionale autoriteiten met zich mee - waar het IPI bijvoorbeeld octrooi landscaping services biedt om belangrijke technologieclusters in Zwitserland te identificeren en te beschrijven. In dit verband is ook een belangrijk deel van de activiteiten van het IPI erop gericht om het IE-bewustzijn bij belangrijke overheidsinstanties te vergroten.
- Er werd ook vastgesteld dat belangrijke langetermijneffecten ten aanzien van professionele IE-bewustzijn kunnen worden verwacht, als **IE-onderwijs in het hoger onderwijs** - bedrijfskunde, techniek, wetenschap, kunst, medische opleidingen - werd verbeterd, bijvoorbeeld via verplichte IE-cursussen.¹²⁰

¹¹⁸ <https://www.innosuisse.ch/inno/de/home/start-and-grow-your-business/start-up-coaching.html>

¹¹⁹ IE Prédiagnosis werkt door proactief het MKB te benaderen om hen een initiële kosteloze IE-audit te bieden. Het is deze proactieve benadering die ertoe leidt dat de Zwitsers geloven dat dit de markt verstoort, omdat het niet duidelijk is waarom bepaalde MKB's (eerder) ondersteuning zouden moeten krijgen, en dat anderen helemaal niet of pas in een later stadium worden benaderd.

¹²⁰ Radauer, A. & Streicher, J. (2008): SME-IP 1st Report: Support Services in the Field of Intellectual Property Rights (IPR) for SMEs in Switzerland – A Review. https://www.ige.ch/fileadmin/user_upload/dienstleistungen/publikationen_institut/Support-Services_2008.pdf.

Bijlage D Nederlandse beleidsontwikkelingen

D.1 IE-beleid vóór 2012

De Nederlandse beleidsinzet in de periode 2006-2010 was gebaseerd op de beleidsvisie ‘Octrooi beleid en MKB’ van Economische Zaken van 28 juni 2006. Hierin zijn voorstellen gedaan om het nationaal octrooisysteem beter te laten functioneren door het verbeteren van de kwaliteit van octrooien, het verbeteren van de kostenstructuur, het bieden van betere voorlichting en het vergroten van de transparantie en marktwerking tussen octrooigemachtigden.

D.1.1 Beleidsvisie 2006-2010

De Nederlandse beleidsinzet in de periode 2006-2010 was grotendeels gebaseerd op de beleidsvisie ‘Octrooi beleid en MKB’ van het Ministerie van Economische Zaken van 28 juni 2006, die voortkwam uit de evaluatie van de Rijksoctrooiwet 1995 van 2006. In deze visie zijn verschillende voorstellen gedaan om het nationaal octrooisysteem beter te laten functioneren door het verbeteren van de:

- Kwaliteit van de octrooien door toevoeging van een schriftelijke toelichting aan het nieuwheidsonderzoek (*written opinion*) en door afschaffing van het 6-jarig octrooi.
- Het verbeteren van de kostenstructuur. Het verlagen van de kostendrempel moest het MKB stimuleren om vaker gebruik te maken van octrooien. Daarnaast moest het mogelijk worden om de aanvraag in het Engels te doen, zodat er geen extra kosten worden gemaakt bij het overstappen naar een Europees octrooi.
- Het bieden van betere voorlichting om partijen bewuster te maken van de voor- en nadelen van het octrooisysteem. De Orde van Octrooigemachtigden en OCNL moesten hier een actievere rol in gaan spelen.
- Het vergroten van de transparantie en marktwerking tussen octrooigemachtigden.

De onderliggende rationale van het Nederlands IE-beleid is dat het nationale niveau en het Europese en internationale niveau op elkaar aansluiten. Het Nederlands beleid kent gezien de internationale verplichtingen die zijn aangegaan slechts een beperkte vrijheid.¹²¹ Op basis van deze rationale zijn in de periode 2006-2010 verschillende beleidsmaatregelen getroffen op het gebied van kwaliteit, kosten, voorlichting en de octrooigemachtigden zoals voorzien in de beleidsvisie ‘Octrooi beleid en MKB’.

D.1.2 Beleidsinzet 2006-2010

Het evaluatieonderzoek over de periode 2006-2010 dat in opdracht van het, destijds genaamde, Ministerie van Economische Zaken en Landbouw is uitgevoerd, concludeerde dat de beleidswijzigingen die in deze periode plaatshadden op het gebied van de IE-bescherming¹²² de werking in zijn algemeenheid hebben verbeterd. De voornaamste conclusies hadden voornamelijk betrekking op het octrooirecht:

- Ten eerste is het makkelijker geworden om een octrooiaanvraag in te dienen, omdat de aanvraag Engelstalig kan zijn, het online kan worden ingediend, de *written opinion* is ingevoerd en het mogelijk is geworden om OCNL een oriënterend onderzoek te laten verrichten, evenals het ontwikkelen van een digitaal register waar gebruikers een inschatting kunnen maken van de nieuwheid van hun uitvinding. Deze maatregelen sluiten aan bij de onderliggende gedachte van aansluiting bij de Europese en internationale systemen. De *written opinion* en de invoering van de Engelse voertaal hebben het namelijk makkelijker gemaakt om het Nederlands octrooi via de EOB- of PCT-route om te zetten naar een internationaal octrooi. Ook hebben de genomen maatregelen de

¹²¹ Kwink groep en Ecorys. Evaluatie van het intellectuele eigendomsbeleid, p.33. 2012.

¹²² Het onderzoek heeft zich alleen gericht op octrooien, merken en modellen.

kostenstructuur verbeterd en intellectuele eigendomsbescherming toegankelijker gemaakt voor het MKB.

- Ten tweede ondervond het onderzoek dat “iets meer concurrentie tussen octrooigemachtigden”¹²³ is ontstaan en de dynamiek in de dienstverlening is vergroot, hoewel diensten nog steeds duur zijn.
- Ten derde is de rechtszekerheid toegenomen door de “afschaffing van het 6-jarig octrooi en de invoering van de *written opinion*”, hoewel bij de *de facto* rechtsbescherming de kosten een grote rol spelen, met name voor kleinere spelers zoals uitvinders en het MKB.

De aanbevelingen van de onderzoekers betreffende de geconstateerde effecten van de beleidswijzigingen waren om ook de intermediaire effecten van het beleid te monitoren, de voorlichting over intellectueel eigendom integraal te benaderen, het MKB hechter bij de beleidsvorming te betrekken, een integrale benadering richting de verschillende IE-terreinen vanuit de overheid te organiseren, en het verlagen van de kosten van de intermediairs, zoals Octrooigemachtigden. De reactie op de aanbevelingen vanuit het kabinet en de vervolgstappen die zijn genomen wordt in deze evaluatie besproken in paragraaf 4.5.

De evaluatie oordeelde verder dat Nederland effectief optrad in internationale fora en dat er goede afstemming plaatsvond met stakeholders. Dit heeft geleid tot het boeken van concrete resultaten. De doelstellingen voor het internationale beleid van Nederland is volgens de onderzoekers: “naast het laten functioneren van het Nederlandse systeem als onderdeel van de verschillende lagen, [...] een goede balans vinden tussen de belangen van de houders van IE-rechten en derden; bescherming van de gebruiker (snelheid, lage kosten, rechtszekerheid); operationele en professionele excellentie van bureaus, zowel de nationale als de internationale.”¹²⁴

De aanbevelingen betreffende de Nederlandse beleidsinzet op Europees en internationaal niveau waren drievoudig: standpuntbepaling en –afweging van Nederland inzichtelijker maken, versterken van de positie van het BBIE in Nederland op het terrein van voorlichting en beleidsvorming, het blijven streven naar totstandkoming unitair octrooi en eengemaakt octrooigerecht.

D.1.3 Regeringsreactie op de evaluatie 2006-2010

In 2012 heeft de regering met de Kamerbrief Reactie op het Evaluatieonderzoek Intellectueel Eigendom 2006-2010 gereageerd op de conclusies van het onderzoek en op “het belang van intellectueel eigendom (...) voor innovatie en de belangrijkste beleidsinitiatieven” in zijn algemeenheid. Hierin heeft de minister van Economische Zaken aangegeven de conclusies en aanbevelingen te onderschrijven. Op basis van het evaluatieonderzoek is aangegeven het IE-beleid voort te zetten en met name “de relatie met innovatie, de interactie met stakeholders en de voorlichting te bevorderen”¹²⁵.

De kern van de conclusies die het kabinet overnam, was dat het Nederlandse IE-systeem kwalitatief goed en effectief is en dat de beleidswijzigingen die in de periode 2006-2010 zijn doorgevoerd de werking ervan hebben verbeterd. Wel zou het Nederlands systeem aan kracht winnen als de relatie met het innovatiebeleid zou worden versterkt, er een sterkere coördinatie van beleid en voorlichting ten aanzien van alle IE-rechten zou plaatsvinden, en de interactie met stakeholders zou verbeteren. De bijlage bij de Kamerbrief stelt wel dat het veelal “maatschappelijke, technologische en internationale ontwikkelingen” zijn die richting geven aan het IE-beleid.¹²⁶

Bovendien gaat de bijlage bij de Kamerbrief in op de concrete aanbevelingen van de onderzoekers betreffende beleidsmateregelen die kunnen worden getroffen om de toegankelijkheid, de transparantie en de rechtszekerheid van octrooien te vergroten en worden hier toezeggingen gedaan. Het ministerie doet daarbij een aantal concrete uitspraken over, of toezeggingen tot vervolgstappen, op het gebied van effectenmonitoring, privaat-publieke samenwerking (incl. valorisatie), integrale IE-voorlichting,

¹²³ Kwink groep en Ecorys. Evaluatie van het intellectuele eigendomsbeleid, p.73. 2012.

¹²⁴ Kwink groep en Ecorys. Evaluatie van het intellectuele eigendomsbeleid, p.83. 2012.

¹²⁵ Ministerie van Economische Zaken, Kamerbrief Reactie op het Evaluatieonderzoek Intellectueel Eigendom 2006-2010, pp. 1-2. 2012.

¹²⁶ Economische Zaken, Bijlage Kamerbrief Reactie op het Evaluatieonderzoek Intellectueel Eigendom 2006-2010, pp. 3-8

interactie met stakeholders, de (kosten van) octrooigemachtigden, bedrijfsgeheimen, concentratie rechtszaken bij gespecialiseerde rechtbank, en het i-DEPOT.

D.2 IE-Beleidsontwikkelingen in de periode 2012-2016

Voor alle IE-rechten die onder deze evaluatie vallen worden in deze paragraaf de ontwikkelingen op nationaal en internationaal niveau beschreven. Het octrooi- en kwekersrecht worden gezamenlijk besproken gezien de wisselwerking daar van belang is. De beleidsruimte en toepassing van het nationale IE-beleid wordt in toenemende mate bepaald en beïnvloed door het Europese IE-beleid. Het is derhalve nuttig om Europese ontwikkelingen en hun invloed op Nederlands beleid en praktijk, en nationale ontwikkelingen naast elkaar en in parallel te bespreken.

Aan het eind van deze appendix wordt ook nog ingegaan op ontwikkelingen in het kader van handhaving en piraterij.

D.2.1 Octrooirecht en kwekersrecht

Op het gebied van het octrooirecht zijn er voor de evaluatieperiode een aantal belangrijke ontwikkelingen te vermelden, met name de goedkeuring van het unitair octrooi en het eengemaakt octrooigerecht, discussie over octrooieerbaarheid van planten en de beperkte veredelingsvrijstelling, biologische werkwijzen, en het toenemend belang van octrooien op zogenaamde tweede en verdere medische indicaties in de farmasector.

Vooreerst is er de goedkeuring van het unitair octrooi¹²⁷ en het eengemaakt octrooigerecht.¹²⁸ Nederland heeft het verdrag betreffende het eengemaakt octrooigerecht ondertekend op 19 februari 2013 en geratificeerd op 14 september 2016. De inwerkingtreding van het unitair octrooi en het eengemaakt octrooigerecht is echter nog steeds onduidelijk, mede gelet op *Brexit* en een recente zaak ingespannen voor het Duitse Constitutioneel Hof.¹²⁹ De invoering van eengemaakte octrooibeschermt moet het mogelijk maken om een Europees octrooi ineens voor de 25 deelnemende lidstaten te verkrijgen en aan een Europees octrooigerecht te bepleiten¹³⁰. Via deze wijziging worden de octrooirechten van land tot land gelijkgetrokken, waardoor octrooihouders eenvoudiger de octrooirechtelijke situatie in een land kunnen vaststellen en octrooigeschillen maar eenmaal hoeven te worden beslecht. Het belang van het unitair octrooi voor de Nederlandse industrie en innovatie is groot, mede door de verwachte daling in kosten en het gemak van EU-breed opereren.

Een onderwerp waar Nederland een bepaald vooraanstaande rol heeft gespeeld is de octrooieerbaarheid van planten, de relatie met het kwekersrecht en de invoering van de beperkte veredelingsvrijstelling in de Rijksoctrooiwet 1995.¹³¹ Dit komt mede door het relatieve belang van de plantenveredelingssector in Nederland. Beleid voeren in deze sector is altijd risicovol, immers, voor veel spelers in die sector is octrooibeschermt en de mogelijkheid tot handhaving ervan van cruciaal belang. Uit het gevoerde beleid van de Nederlandse overheid blijkt dat gekozen is voor een groeiend aantal uitzonderingen in het octrooirecht, waardoor spelers die minder actief zijn in het zelf octrooieren maar wel met octrooien van derden worden geconfronteerd netto-ontvangers blijken te zijn van dit beleid.

¹²⁷ Verordening (EU) 1257/2012 van het Europees Parlement en de Raad van 17 december 2012 tot het uitvoering geven aan nauwere samenwerking op het gebied van de instelling van eengemaakte octrooibeschermt, Pb 31.12.2012, L361/1.

¹²⁸ Overeenkomst betreffende een eengemaakt octrooigerecht (Trb. 2013, 92 en 2016, 1). Voorstel van wet tot goedkeuring van de op 19 februari 2013 te Brussel tot stand gekomen Overeenkomst betreffende een eengemaakt octrooigerecht (Trb. 2013, 92 en 2016, 1), Kamerstukken II, 2015/16, 34 411, nr. 2.

¹²⁹ <https://www.cmshs-bloggt.de/gewerblicher-rechtsschutz/patentrecht/verfassungsbeschwerde-gegen-das-einheitspatent-neue-hintergruende/> ; <http://patentblog.kluweriplaw.com/2017/11/02/german-complaint-threatens-future-unitary-patent-system/>; <http://www.theunitarypatent.com/news/upc-and-germany-status-update-constitutional-complaint-ratification-timeline-and-more>

¹³⁰ Bently, L. & Radauer, A. (2014). European Intellectual Property Law: What Lies Ahead.

¹³¹ Art. 53b, lid 2 ROW1995.

De beperkte veredelingsvrijstelling werd in Nederland ingevoerd in 2014.¹³² Deze vrijstelling laat toe dat veredelaars geotrooieerd biologisch materiaal gebruiken voor het kweken of ontdekken en ontwikkelen van andere plantenrassen zonder dat daarbij octrooi-inbreuk wordt gepleegd. Het recht is beperkt, tot de voornoemde handelingen. Commercialiseren van de plantenrassen die zijn verkregen middels gebruik van geotrooieerd biologisch materiaal vereist nog altijd de toestemming (licentie) van de octrooihouder.¹³³

In de evaluatieperiode heeft de Nederlandse overheid hierover verscheidene studies laten uitvoeren. Zo is over de vraag of een uitgebreide veredelingsvrijstelling diende te worden ingevoerd¹³⁴ of een beperkte, een studie uitgevoerd naar de compatibiliteit van een dergelijke uitgebreide verdelingsvrijstelling met het TRIPs verdrag.¹³⁵ Daaruit is gebleken dat het invoeren van een uitgebreide veredelingsvrijstelling daar misschien niet mee in overeenstemming is, zonder dat daarover volgens de Nederlandse regering absolute duidelijkheid bestaat. Bovendien werd daarin geopperd dat een niet wenselijke aanpassing van de Biotechnologierichtlijn 98/44¹³⁶ daartoe vereist zou zijn. Verder is ook gekeken naar het effect van een uitgebreide veredelingsvrijstelling op andere sectoren.¹³⁷

Nederland was een van de eerste EU-lidstaten waarin een beperkte veredelingsvrijstelling werd ingevoerd. Tijdens het onderhandelen van het unitair octrooi en het eengemaakt octrooigerecht heeft Nederland het voortouw genomen om deze vrijstelling ook in het systeem van het unitair octrooi of eengemaakt octrooigerecht ingevoerd te zien. Dat is dan ook met succes gebeurd.¹³⁸

Nederland heeft ook het voortouw genomen aangaande de voor de veredelaars zeer relevante ontwikkeling met betrekking tot de (niet-)octrooieerbaarheid van wezenlijk biologische werkwijzen voor de productie van planten en de daardoor verkregen voortbrengselen.¹³⁹

¹³² 22/01/2014 Stb. 44, Kamerstukken 33365.

¹³³ Voor een bespreking, zie Bostyn, S.J.R., Patentability of plants: at the crossroads between monopolising nature and protection technological innovation? *The Journal of World Intellectual Property* (2013) Vol. 16, no. 3–4, pp. 105–149; Bostyn, S.J.R., Art. 53b ROW1995 in, IE Recht & Commentaar, P.G.F.A. Geerts, D.J.G. Visser (red), Kluwer, 2016; Zie ook de bevindingen over de (on)wenselijkheid van een beperkte en uitgebreide veredelingsvrijstelling van de “Expert Group on the development and implications of patent law in the field of biotechnology and genetic engineering”, Bostyn, S.J.R. et al., Final Report of the Expert Group on the development and implications of patent law in the field of biotechnology and genetic engineering, European Commission, (Eo2973), 2016. 265 pp.

¹³⁴ Een uitgebreide veredelingsvrijstelling zou niet alleen toelaten dat geotrooieerd biologisch materiaal wordt gebruikt voor het kweken of ontdekken en ontwikkelen van andere plantenrassen, maar tevens zou het commercialiseren van de daaruit verkregen plantenrassen mogelijk zijn zonder daarbij octrooi-inbreuk te plegen.

¹³⁵ Zogenaamde Rapport Trojan, “Oplossingsrichtingen voor de problematiek van samenloop van octrooirecht en kwekersrecht in de plantenveredeling”, Kamerstukken II 2011/12, 27 428, nr. 236, bijlage 2. Zie verder ook de «Analyse van de juridische mogelijkheden van een veredelingsvrijstelling in het octrooirecht in het licht van internationale regelingen» (Kamerstuk 27 428, nr. 182, bijlage); het advies van de Raad van State over een uitgebreide veredelingsvrijstelling in relatie tot de TRIPs-overeenkomst (Kamerstuk 33 365 (R 1987), nr. 4). In de Nota naar aanleiding van het verslag over het wetsvoorstel ter introductie van een beperkte veredelingsvrijstelling (Kamerstuk 33 365 (R 1987), nr. 7) is in paragraaf 3 (pagina 18 t/m 32) reeds zeer uitvoerig ingegaan op vragen over de (on)verenigbaarheid van een uitgebreide veredelingsvrijstelling met de TRIPs-overeenkomst.

¹³⁶ Richtlijn 98/44/EG van het Europees Parlement en de Raad van 6 juli 1998 betreffende de rechtsbescherming van biotechnologische uitvindingen, Pb 30.07.1998, L 213/13.

¹³⁷ “Effecten buiten de landbouw van een uitgebreide vrijstelling in het octrooirecht”, Studie uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken, februari 2016.

¹³⁸ Artikel 27 sub c Overeenkomst betreffende een eengemaakt octrooigerecht, PB EU 20 juni 2013, C-175/01.

¹³⁹ Voor een kritische bespreking van een en ander, zie, Bostyn, S.J.R., Art. 3 ROW1995 in, IE Recht & Commentaar, P.G.F.A. Geerts, D.J.G. Visser (red), Kluwer, 2016; Bostyn, S.J.R., Patentability of plants: at the crossroads between monopolising nature and protection technological innovation? *The Journal of World Intellectual Property* (2013) Vol. 16, no. 3–4, pp. 105–149; Bostyn, S.J.R., Resolving the patentability of plants produced by an essentially biological process conundrum: Squaring the circle? *EIPR* 2013, 35(7), 383–396; Bostyn, S.J.R., How biological is essentially biological? The referrals to the Enlarged Board of Appeal G 2/07 and G 1/08, [2009] *EIPR*, 549–558; Bostyn, S.J.R., Do you wish biological or essentially biological vegetables? (Non-)Patentability of essentially biological processes for the production of plants, *BioScience Law review*, 2006/2007, 146–155; voor een nogal ongenueanceerde visie op dit topic, zie Commissie Genetische Modificatie (COGEM), Gezondheidsraad, 2016. Trendanalyse biotechnologie 2016, Regelgeving ontregeld, pp. 92–94.

Conform het Europees Octrooiverdrag (EOV) zijn wezenlijk biologische werkwijzen voor de productie van planten niet octrooieerbaar.¹⁴⁰ Wezenlijk biologische werkwijzen worden verder in het EOV gedefinieerd als deze werkwijzen geheel bestaand uit natuurlijke verschijnselen zoals kruisingen of selecties¹⁴¹, wat haar oorsprong kent in Biotechnologierichtlijn 98/44¹⁴² en de Nederlandse ROW 1995¹⁴³. De Grote Kamer van Beroep (GKB) bij het Europees Octrooibureau (EOB) heeft reeds in zijn rechtspraak te kennen gegeven dat aan deze definitie geen zinnige betekenis kan worden gegeven en door de GKB zelfstandig geïnterpreteerd diende te worden.¹⁴⁴ De GKB kwam tot de conclusie dat een letterlijke interpretatie van het begrip ‘wezenlijk biologische werkwijze’ niet kan worden gevonden.

Er dient hierbij te worden aangetekend dat de definitie, zoals die in de Biotechnologierichtlijn staat, evenals de ROW 1995, nog steeds door het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJ EU) dient te worden geïnterpreteerd. Dat leidt tot de rechtsonzekerheid dat Europese octrooien door het EOB worden onderzocht en geïnterpreteerd conform de uitleg gegeven door de GKB, terwijl de wetgeving van de nationale lidstaten van de EU, en dus ook in Nederland, een bepaling heeft die blijkens de mening van de GKB onzinnig is. Daarbij valt niet uit te sluiten dat, mocht het HvJ EU geroepen worden om een interpretatie aan de betreffende bepaling te geven, hierbij tot een andere uitleg wordt gekomen dan deze gegeven door de GKB. Dit heeft bovenal te maken met het feit dat het HvJ EU zin dient te geven aan een bepaling van EU recht, en deze niet zomaar onzinnig kan verklaren, een luxe die de GKB wel had, gelet op het wetgevend kader van het EOV.¹⁴⁵

Een volgende vraag die zich dan aandienende was wat nu met de octrooieerbaarheid van planten verkregen door wezenlijk biologische werkwijzen. Het EOV schrijft enkel voor dat de werkwijzen niet octrooieerbaar zijn, maar zegt niets over de octrooieerbaarheid van planten verkregen middels dergelijke wezenlijk biologische werkwijzen. De GKB besloot dat een octrooi-conclusie voor een op dergelijke manier verkregen plant niet als zodanig van octrooieerbaarheid is uitgesloten.¹⁴⁶

Hierbij dient aangetekend te worden dat de ROW 1995 reeds voor de Biotechnologierichtlijn 98/44 de octrooieerbaarheid van door wezenlijk biologische werkwijzen verkregen planten uitsloot. Zoals gezegd is er volgens de GKB in het EOV geen wettelijke basis om dit soort planten van octrooieerbaarheid uit te sluiten. Ook de Biotechnologierichtlijn stelt niets terzake.

De “Expert Group on the development and implications of patent law in the field of biotechnology and genetic engineering (E02973)”¹⁴⁷ heeft deze problematiek bestudeerd. De bevindingen van de Expert Group over dit onderwerp werden op een door het Nederlands Voorzitterschap van de Europese Unie georganiseerd symposium gepresenteerd. Doel van het symposium op 18 mei 2016 onder de titel «Finding the balance», was om met lidstaten en stakeholders mogelijkheden om de balans tussen octrooirecht en kwekersrecht te herstellen te bediscussiëren.¹⁴⁸

De Europese Commissie heeft op dit symposium toegezegd om over dit onderwerp een Mededeling te publiceren. Het eindrapport van de bovengenoemde Expert Group en een eerdere resolutie van het

¹⁴⁰ Art. 53(b), tweede zinsdeel EOV.

¹⁴¹ Regel 26(5) EOV.

¹⁴² Art. 2 lid 2, Biotechnologierichtlijn 98/44.

¹⁴³ Art.3, lid 1 sub d, ROW 1995.

¹⁴⁴ G 2/07, Broccoli/PLANT BIOSCIENCE, OJ EOB 2012, 130 en G 1/08, Tomatoes/STATE OF ISRAEL, OJ EOB, 2012, 206.

¹⁴⁵ Overeenkomstig Art. 164 lid 2 van het EOV hebben zowel de Artikels als de Regels van het EOV gelijke kracht, maar in geval van conflict tussen beide zullen de Artikels prevaleren. De definitie van “wezenlijk biologische werkwijzen” stond in een Regel. Dat liet de GKB die Regel buiten spel te zetten en tot een autonome interpretatie van het concept te komen. Zulks is niet mogelijk voor het HvJ EU.

¹⁴⁶ G 2/12, OJ EOB 2012, 468; G 2/13, Broccoli II, OJ EOB 2013, 412.

¹⁴⁷ Bostyn, S.J.R. et al., Final Report of the Expert Group on the development and implications of patent law in the field of biotechnology and genetic engineering, European Commission, (E02973), 2016. 265 pp.

¹⁴⁸ BRIEF VAN DE STAATSECRETARIS VAN ECONOMISCHE ZAKEN Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal Den Haag, 22 juni 2016, Kamerstukken, 2015/16, 27 428, nr. 331.

Europees Parlement¹⁴⁹ heeft de Europese Commissie ertoe gebracht op 8 november 2016 een Mededeling te publiceren,¹⁵⁰ die stelt dat het de bedoeling van de Europese wetgever in de Biotechnologierichtlijn is geweest om tevens de planten verkregen door wezenlijk biologische werkwijzen van octrooieerbaarheid uit te sluiten, niettegenstaande het ontbreken van een bepaling in de Biotechnologierichtlijn die dit stelt.

De Europese Raad heeft vervolgens vastgesteld¹⁵¹ dat de beslissing van de GKB in G 2/12 en G 2/13¹⁵² in strijd is met de wetgeving van bepaalde lidstaten, en ingestemd met de bovengenoemde conclusies in de Mededeling van de Europese Commissie, lidstaten met aandrang gevraagd om er, in hun hoedanigheid van leden van de Europese Octrooiorganisatie, voor te pleiten dat de praktijk van de Europese Octrooiorganisatie op deze conclusies wordt afgestemd. Dit heeft het Europees Octrooibureau ertoe gebracht in de Bestuursraad van het EOB een aanpassing van Regel 28 aan te nemen, die nu stelt in een nieuw lid 2 dat ‘conform art. 53 (b) zullen Europese octrooien niet worden verleend voor planten of dieren die uitsluitend verkregen zijn middels een wezenlijk biologische werkwijze’.¹⁵³

Een andere relevante ontwikkeling in het octrooirecht is het toenemend belang van octrooien op zogenaamde tweede en verdere medische indicaties in de farmasector, waardoor het mogelijk is om reeds bestaande en niet langer door octrooi beschermde actieve ingrediënten middels een ander octrooi voor een zogenaamde nieuwe medische toepassing te gebruiken (dat kan gaan van het vinden van een nieuw te behandelen ziektebeeld over het identificeren over een nieuwe patiëntenpopulatie tot het vinden van een nieuw doseringsregime voor een bestaand ziektebeeld).¹⁵⁴ Het belang van dit type octrooien zal enkel toenemen in een tijd waarin gepersonaliseerde geneeskunde alsmaar aan belang wint. De Nederlandse overheid heeft reeds haar bezorgdheid geuit, omdat een van de mogelijke potentiële consequenties zou kunnen zijn dat het preferentiebeleid aangaande generische geneesmiddelen in het gedrang zou kunnen komen.

Dat heeft te maken met een typisch scenario waarbij een generisch bedrijf perfect legitiem een generieke variant van een niet langer onder octrooi zijnd geneesmiddel op de markt kan brengen, maar hierbij toch gehinderd kan worden door het feit dat er een octrooi van kracht is op een andere medische toepassing van datzelfde generisch geneesmiddel, en het niet uit te sluiten valt dat het generisch geneesmiddel in een zogenaamde “cross-label” praktijk toch voor de geoctrooieerde medische toepassing wordt voorgeschreven.

Daardoor valt niet uit te sluiten dat het generiek bedrijf voor inbreuk wordt gedagvaard omdat het niet alle mogelijke maatregelen heeft genomen om te vermijden dat het generisch geneesmiddel zou worden voorgeschreven voor de geoctrooieerde medische toepassing en/of door de apotheek zou worden afgeleverd voor die geoctrooieerde toepassing. De rol van ziekteverzekeraars staat in dit verband ook ter discussie.¹⁵⁵ Het bestaan van octrooirechten verhindert in de meeste gevallen dat de prijs van geneesmiddelen daalt. De bijzondere problematiek rond tweede medische indicatieoctrooien is nu dat het bestaan van een generisch geneesmiddel niet noodzakelijkerwijze tot de gewenste prijsdaling zal leiden, omdat het bestaan van een octrooi op een tweede medische indicatie voor hetzelfde geneesmiddel mogelijk de commerciële bewegingsvrijheid van generieken kan beperken of in het slechtste geval

¹⁴⁹ Resolutie van het Europees Parlement over octrooien en kwekersrechten (2015/2981(RSP)).

¹⁵⁰ Pb 2016, C 411/03.

¹⁵¹ Pb 2017, C 65/02. Conclusies van de Raad over de mededeling van de Commissie inzake bepaalde artikelen van Richtlijn 98/44/EG van het Europees Parlement en de Raad betreffende de rechtsbescherming van biotechnologische uitvindingen

¹⁵² PB EOB, 2016, 28.

¹⁵³ Besluit van de Bestuursraad van het EOB van 29 juni 2017 (CA/D 6/17), Publicatieblad EOB 2017, A56.

¹⁵⁴ Voor een zeer uitgebreide bespreking van de problematiek rond tweede medische indicatie octrooien, zie, Bostyn, S.J.R., Personalised medicine, medical indication patents and patent infringement: emergency treatment required, IPQ, 2016, 151-201; Bostyn, S.J.R., Medical treatment methods, medical indication claims and patentability: A quest into the rationale of the exclusion and patentability in the context of the future of personalised medicine, IPQ, 2016, 203-230.

¹⁵⁵ Sun Pharmaceutical Industries (Europe) B.V. v. Novartis AG, Novartis Pharma GmbH, Rb Den Haag, 5 april 2017, zaak No. ECLI:NL:RBDHA:2017:3430; HR 03.11.2017, Merck v Teva, ECLI:NL:HR:2017:2807.

volledig uitsluiten. De jurisprudentie is op dit ogenblik onduidelijk en geeft allesbehalve rechtszekerheid.¹⁵⁶

D.2.2 Modellenrecht

Het modellenrecht is ook heden ten dage, en wellicht meer dan in het verleden, een belangrijk IE-recht in het kader van innovatie. Ook dat recht wordt sterk beïnvloed door het Europees niveau, in het bijzonder door Verordening (EG) nr. 6/2002 van de Raad van 12 december 2001 betreffende Gemeenschapsmodellen.

De techniek-exceptie¹⁵⁷ blijft een relatief veel voorkomend juridisch punt in de rechtspraak. Het HvJ EU heeft zich tot op heden niet uitgelaten (of dienen uit te laten) over de precieze omvang en betekenis van de techniek-exceptie, wat tot rechtsonzekerheid leidt. Dat is zelfs meer het geval als men bedenkt dat het geen uitzonderlijke situatie is dat een model wordt ontwikkeld dat zeker een technische functie heeft, mede - doch niet enkel - gelet op het feit dat het modellenrecht in bepaalde gevallen als alternatieve beschermingsroute kan worden gezocht voor vindingen of ontwerpen die ten prooi vallen aan de octrooieerbaarheidsvereisten in het octrooirecht.

Dat heeft de Nederlandse rechter ertoe genoopt de exceptie zelf te moeten interpreteren.¹⁵⁸ Enige verheldering, doch slechts in geringe mate gelet op de onderliggende feiten en de gestelde vragen, kan wellicht worden verwacht van een recente verwijzing naar het HvJ EU in de zaak DOCERAM GmbH v CeramTec GmbH.¹⁵⁹

D.2.3 Merkenrecht

In 2015 is een nieuwe merkenrichtlijn¹⁶⁰ en een gewijzigde merkenverordening¹⁶¹ aangenomen die zullen zorgen voor een hervorming van het merkenrecht. De gewijzigde merkenverordening is in 2017 vervangen door een nieuwe EU-merkenverordening¹⁶² en daarmee niet meer van kracht. De nieuwe EU-merkenverordening is een codificatie van alle wijzigingen die aan de zogenaamde Gemeenschapsmerkverordening 207/2009 over de jaren heen werden gemaakt, en in het bijzonder door verordening 2015/2424, welke de basisverordening is voor de huidige EU-merkenverordening 2017/1001. De merkenrichtlijn trad in werking op 13 januari 2016.

De nieuwe EU-merkenverordening is in oktober 2017 volledig in werking getreden. Er waren reeds aspecten van het nieuwe EU-merkenrecht middels de gewijzigde merkenverordening op 23 maart 2016 in werking getreden.

Nationale merkenbureaus worden verplicht binnen zeven jaar na inwerkingtreding van de nieuwe merkenrichtlijn een administratieve procedure tot vervallen- en nietigverklaring aan te bieden. Thans zijn merkhouders genoodzaakt een juridische procedure te starten om een vervallen- en nietigverklaring

¹⁵⁶ Voor de meest recente uitspraak van de Hoge Raad over de vraag of indirecte inbreuk mogelijk is bij de generieke producent/distributeur wiens geneesmiddelen door een arts voorgeschreven en door een apotheek afgeleverd worden voor een geotrooieerde medische toepassing, zie, HR 03.11.2017, Merck v Teva, ECLI:NL:HR:2017:2807.

¹⁵⁷ Modelbescherming geldt niet voor de uiterlijke kenmerken van een voortbrengsel die uitsluitend door een technische functie worden bepaald (artikel 8 lid 1 van Verordening (EG) 6/2002 betreffende Gemeenschapsmodellen; Art. 3.2, lid 1 sub a BVIE).

¹⁵⁸ Zie bijv. Hof Den Haag 29 maart 2016, ECLI:NL:GHDHA:2016:928, TBR 2016/160, m.nt. R. Nefkens (KOZ/Adinco).. De daarin gestelde leer is ook toegepast in latere zaken: Rb. Den Haag 13 mei 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:5216 (LAMZAC/Massive Air); Hof Den Haag 20 juli 2016, ECLI:NL:GHDHA:2016:2232 (Massive Air/Fatboy); V.zr. Rb. Den Haag 19 mei 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:5461 (Senz/Impliva).

¹⁵⁹ Zaak C-395/16.

¹⁶⁰ RICHTLIJN (EU) 2015/2436 VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD van 16 december 2015 betreffende de aanpassing van het merkenrecht der lidstaten (herschikking), PB EU, 23.12.2015, L336/1

¹⁶¹ VERORDENING (EU) 2015/2424 VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD van 16 december 2015 tot wijziging van Verordening (EG) nr. 207/2009 van de Raad inzake het Gemeenschapsmerk, en van Verordening (EG) nr. 2868/95 van de Commissie tot uitvoering van Verordening (EG) nr. 40/94 van de Raad inzake het Gemeenschapsmerk, en tot intrekking van Verordening (EG) nr. 2869/95 van de Commissie inzake de aan het Bureau voor harmonisatie binnen de interne markt (merken, tekeningen en modellen) te betalen taksen, PB EU, 24.12.2015, L 341/21. Deze verordening is niet langer van kracht

¹⁶² VERORDENING (EU) 2017/1001 VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD van 14 juni 2017 inzake het Uniemark (codificatie), PB EU, 16.06.2017, L 154/1.

te vorderen. Verwacht wordt dat de administratieve procedure in de Benelux (veel) sneller zal zijn ingevoerd dan de maximale termijn van zeven jaar.

Tot medio 2012 gold ten aanzien van het Uniemerkt dat wanneer een merkhouder koos voor de algemene klasse-omschrijving, de merkregistratie alles dekte wat in de desbetreffende klasse kon vallen, het zogeheten ‘class-heading-covers-all’-principe. Hieraan kwam een einde door het IP Translator-arrest waarin het Europese Hof van Justitie uiteenzette dat het verplicht is om bij depot zorg te dragen voor een duidelijke en nauwkeurige omschrijving van de waren en diensten. De beschermingsomvang van een na 22 juni 2012 gedeponeerd Uniemerkt is hierdoor beperkt tot datgeen wat bij registratie duidelijk en nauwkeurig is omschreven, het ‘means-what-it-says’-principe.

Hierdoor kunnen houders van Uniemerken in feite minder beschermd zijn dan bij registratie door de merkhouder was beoogd. Vandaar dat de mogelijkheid is gecreëerd voor houders van Uniemerken die voor 22 juni 2012 zijn gedeponeerd en de algemene klasse-omschrijving hebben gebruikt om, binnen zes maanden na inwerkingtreding van de gewijzigde merkenverordening, te verklaren dat zij ‘(...) op de datum van indiening het voornemen hadden bescherming aan te vragen voor nog andere waren of diensten dan die welke onder de letterlijke betekenis van de klasse-omschrijving vallen (...)’. Oftewel: houders kunnen door middel van het indienen van de verklaring bewerkstelligen dat de registratie ook waren en diensten dekt die niet vallen onder de letterlijke betekenis van de klasse-omschrijving. Hiervoor geldt wel het vereiste dat die waren en diensten in de zogenaamde alfabetische lijst voorkomen: een door merkenautoriteiten gehanteerde lijst met per klasse ingedeelde waren en diensten.

Indien een Uniemerkt houder niet van deze mogelijkheid gebruik maakt zal de beschermingsomvang van het merk, na het verstrijken van de zes maanden-termijn, beperkt zijn tot wat letterlijk binnen de betekenis van de gebruikte klasse-omschrijving valt.

Tot slot is van belang dat in zowel de nieuwe merkenrichtlijn als (per 1 oktober 2017) in de gewijzigde merkenverordening het vereiste ‘voor grafische voorstelling vatbaar’ komt te vervallen. Dit maakt het mogelijk om een niet-zichtbaar teken zoals een geur of klank te registreren, mits het teken omschreven kan worden op precieze en duidelijke wijze en het teken onderscheidend vermogen bezit voor de waren en/of diensten waarvoor het teken wordt geregistreerd.

Een constante voor de relevante evaluatieperiode in het merkenrecht blijkt de moeilijkheid om vormmerken te verkrijgen of te behouden.¹⁶³

Een andere relevante ontwikkeling in de context van de digitale omgeving en economie is de jurisprudentie aangaande AdWords. Het HvJ EU heeft een belangrijk doch niet noodzakelijkerwijs heel duidelijk arrest gewezen in dat verband in de Interflora zaak.¹⁶⁴ Een toepassing van dit arrest in Nederland is een relatief recente uitspraak in de Fleurop/Topbloemen zaak.¹⁶⁵

Na inwerkingtreding van de gewijzigde merkenverordening zal voor Uniemerken een taks betaald dienen te worden per klasse (‘één taks per klasse’). Dit zal eveneens komen te gelden voor vernieuwing van bestaande Uniemerktregistraties. De mogelijkheid hiervoor wordt ook aan nationale merkbureaus gegeven en heeft dus een mogelijk toekomstig effect op het taksesysteem, besproken onder toekomstige beleidsontwikkelingen.

D.2.4 Auteursrecht en databankenrecht

Voor de evaluatieperiode zijn er een aantal reeds doorgevoerde wijzigingen in de Nederlandse wetgeving aangaande auteursrecht en naburige rechten te vermelden. De belangrijkste wijzigingen zijn de

¹⁶³ Zie in dat verband bijvoorbeeld het belangrijk arrest in de Cadbury zaak: HvJ EU 16 september 2015, C-215/14, ECLI:EU:C:2015:604 (Nestlé/Cadbury).

¹⁶⁴ HvJ EU 22 september 2011, C-323/09, ECLI:EU:C:2011:604, IER 2011/71, m.nt. Ch. Gielen (Interflora). In Interflora overwoog het Hof onder meer dat van afbreuk aan de herkomstaanduidingsfunctie van het merksprakeis wanneer een advertentie het voor de normaal geïnformeerde en redelijk oplettende internetgebruiker onmogelijk of moeilijk maakt om te weten of de waren of diensten waarop de advertentie betrekking heeft, afkomstig zijn van de merkhouder of een economisch met hem verbonden onderneming, dan wel, integendeel, van een derde.

¹⁶⁵ Rb. Den Haag 20 juli 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:8293, IER 2016/52, m.nt. R.W. de Vrey (Fleurop/Topbloemen)

introductie van het auteurscontractenrecht,¹⁶⁶ de afschaffing van geschriftenbescherming,¹⁶⁷ wijzigingen aangaande het toezicht op collectieve beheersorganisaties en de implementatie van de Richtlijnen 2012/28/EU (verweesde werken)¹⁶⁸ en 2011/77/EU¹⁶⁹ (verlenging beschermingsduur naburige rechten).¹⁷⁰

De introductie van het auteurscontractenrecht is een zeer belangrijke ontwikkeling in het Nederlandse auteursrecht. Volgens de Memorie van Toelichting heeft de wet tot doel de contractuele positie van auteurs en uitvoerende kunstenaars ten opzichte van de exploitanten van hun werken te verstevigen. In de beleidsbrief van 11 april 2011 is de invoering van nadere bepalingen inzake het auteurscontractenrecht als een van de speerpunten van het auteursrechtbeleid aangemerkt (TK 2010–2011, 29 838, nr. 29)1.

Om de exploitatie van het werk, zoals de uitgave van een boek, de vertoning van een filmwerk of de distributie van een muziekwerk, door gespecialiseerde derden (uitgevers, etc.) mogelijk te maken, wordt door de maker aan de exploitant exploitatiebevoegdheid verleend. Dit kan door het auteursrecht – het recht om het werk openbaar te maken en te verveelvoudigen- aan de exploitant over te dragen of door hem voor de openbaarmaking of verveelvoudiging van het werk door middel van een licentie toestemming te verlenen. De auteur is bij deze overeenkomst vaak de zwakkere partij. De wederpartij is in de regel een professioneel georganiseerde onderneming waarvoor het sluiten van dergelijke overeenkomsten dagelijkse praktijk is en die over voldoende financiële middelen beschikt om zich juridisch te laten ondersteunen.”¹⁷¹

De wet voert de volgende wijzigingen door. Allereerst worden de voorwaarden voor verlening van een exclusieve licentie gelijkgetrokken met de voorwaarden voor overdracht van het auteursrecht. Dit betekent dat zowel voor de overdracht als voor de exclusieve licentieverlening een akte vereist is. Voorts gaan bij natuurlijke makers alleen die bevoegdheden over die in de akte staan vermeld of die uit de aard en de strekking van de titel van overdracht of licentie voortvloeien. Bevoegdheidsverlening ten aanzien van toekomstige zelfstandige exploitatiewijzen (een exploitatiewijze die niet voorzienbaar was ten tijde van het sluiten van de overeenkomst) door natuurlijke makers is alleen mogelijk indien dit expliciet is bepaald en het auteursrecht in zijn geheel over gaat. De maker heeft dan recht op een aanvullende billijke vergoeding indien daadwerkelijk tot exploitatie wordt overgegaan.

Daarnaast wordt een nieuw hoofdstuk in het exploitatiecontractenrecht ingevoerd, waarin verschillende principes zijn opgenomen die de positie van de auteur verstevigen.¹⁷²

Tot slot wordt de regeling inzake filmwerken verduidelijkt. Het vermoeden van overdracht aan de producent blijft bestaan. De maker behoudt daardoor de mogelijkheid zijn rechten over te dragen aan een collectieve beheersorganisatie. Producenten zijn aan de makers van een filmwerk een billijke vergoeding verschuldigd. Verder is een ieder die het filmwerk uitzendt of doet uitzenden of op enige andere wijze mededeelt aan het publiek, per draad of draadloos, met uitzondering van de beschikbaarstelling van het filmwerk op zodanige wijze dat het filmwerk voor de leden van het publiek op een door hen individueel gekozen plaats en tijd toegankelijk is, aan de hoofdregisseur en de

¹⁶⁶ Wijziging van de Auteurswet en de Wet op de naburige rechten in verband met de versterking van de positie van de auteur en de uitvoerende kunstenaar bij overeenkomsten betreffende het auteursrecht en het naburig recht (Wet auteurscontractenrecht), wet van 30 juni 2015, Stb. 2015, 257; Inwerkingtredingsbesluit van 30 juni 2015, Stb. 2015, 258.

¹⁶⁷ Wet van 5 november 2014, Stb. 2014, 428; Inwerkingtredingsbesluit van 12 november 2014, Stb. 2014, 437.

¹⁶⁸ Richtlijn 2012/28/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012 inzake bepaalde toegestane gebruikswijzen van verweesde werken, Pb 27.10.2012, L 299/5.

¹⁶⁹ Richtlijn 2011/77/EU van het Europees Parlement en de Raad van 27 september 2011 tot wijziging van Richtlijn 2006/116/EG betreffende de beschermingstermijn van het auteursrecht en van bepaalde naburige rechten, Pb 11.10.2011, L 265/1.

¹⁷⁰ Voor een bespreking van deze wijzigingen, zie, Van Gompel, S.J., Over wetgeving, implementatie en beleid – Kroniek van het auteursrecht in Nederland 2010-2016, Auteurs & Media, 2016/3, 250-258.

¹⁷¹ Kamerstukken II, 2011/12, 33308, nr. 3, 1.

¹⁷² Kamerstukken II 2014/15, 33308, nr. 11, 2.

scenarioschrijver van het filmwerk die deze rechten aan de producent heeft overgedragen een proportionele billijke vergoeding verschuldigd.¹⁷³

Per 1 januari 2015 is ook de geschriftenbescherming in Nederland afgeschaft.¹⁷⁴ Geschriftenbescherming bood een beperkte bescherming voor werken zonder een eigen oorspronkelijk karakter of persoonlijk stempel van de maker. De aanleiding voor het afschaffen van de geschriftenbescherming was het arrest van het HvJ EU in de zaak *Football Dataco I*.¹⁷⁵

Tevens vond er een aantal wijzigingen plaats aangaande het toezicht op collectieve beheersorganisaties. De Wet toezicht en geschillenbeslechting collectieve beheersorganisaties auteurs- en naburige rechten¹⁷⁶ is op 1 juli 2013 in werking getreden. De doelstellingen van de nieuwe wet zijn volgens de Memorie van Toelichting de volgende: “[...] De belangrijkste elementen van de versterking en verbreding van het toezicht kunnen als volgt worden samengevat: a) ook Buma komt onder het preventieve toezicht te vallen, b) ook organisaties van vrijwillig collectief beheer gaan onder het toezicht vallen, c) collectieve beheersorganisaties moeten voldoen aan concrete eisen ten aanzien van transparantie en beheerskosten, d) er wordt in een informatieplicht voorzien, op grond waarvan in Nederland gevestigde derden waarmee de onder het toezicht vallende organisaties bij de inning of verdeling van gelden samenwerken het College van Toezicht de gevraagde inlichtingen moeten verschaffen, e) het toezicht op de tariefontwikkeling krijgt gestalte via de vereiste instemming vooraf van het College bij eenzijdig voorgenomen verhogingen van de standaardtarieven en f) het College van Toezicht krijgt de bevoegdheid om bestuurlijke boeten en een last onder dwangsom op te leggen. Voorts wordt voorzien in een onafhankelijke geschillencommissie voor de beslechting van tariefgeschillen. [...] Daarnaast wordt voorzien in de bevoegdheid van de minister van Justitie om bij algemene maatregel van bestuur nadere regels over het toezicht uit te vaardigen.”¹⁷⁷

De wet van 2013 is in 2016 aangepast¹⁷⁸ ter implementering van richtlijn 2014/26/EU.¹⁷⁹ Volgens de Memorie van Toelichting zijn toch een aantal belangrijke wijzigingen aan de wet gemaakt bij implementering van richtlijn 2014/26/EU: “Hoewel de richtlijn goed is in te passen in het bestaande kader van de Wet toezicht, brengt de richtlijn toch een aantal belangrijke wijzigingen met zich. De belangrijkste zijn 1) een nieuwe definitie voor collectieve beheersorganisaties, 2) de introductie van onafhankelijke beheersorganisaties, 3) het afschaffen van het beleggingsverbod, 4) het transparantieverslag, 5) de mogelijkheid om multiterritoriaal te licentiëren, en 6) de versterkte samenwerking tussen Europese toezichthouders.”¹⁸⁰

Op 29 oktober 2014 is de Wet tot wijziging van de Auteurswet en de Wet op de naburige rechten in werking getreden.¹⁸¹ Deze wet is onder andere het gevolg van de implementatie van Richtlijn 2012/28/EU inzake bepaalde toegestane gebruikswijzen van verweesde werken.¹⁸²

Aangaande verlenging van de duur van naburige rechten is op 18 oktober 2013 de Wet tot wijziging van de Wet op de naburige rechten in verband met de implementatie van Richtlijn 2011/77/EU betreffende

¹⁷³ Kamerstukken II 2013/14, 33308, nr. 10, 4-6.

¹⁷⁴ Wet van 5 november 2014, Stb. 2014, 428; Inwerkingtredingsbesluit van 12 november 2014, Stb. 2014, 437.

¹⁷⁵ HvJ EU 1 maart 2012, zaak C-604/10, *Football Dataco Ltd e.a. tegen Yahoo! UK Ltd e.a.*, ECLI:EU:C:2012:115.

¹⁷⁶ Wet van 7 maart 2013, Stb. 2013, 97; Inwerkingtredingsbesluit van 15 mei 2013, Stb. 2013, 179.

¹⁷⁷ Kamerstukken II 2008/09, 31766, nr. 3, 1-2.

¹⁷⁸ Wet van 14 november 2016, Stb. 2016, 435.

¹⁷⁹ Richtlijn 2014/26/EU van het Europees Parlement en de Raad van 26 februari 2014 betreffende het collectieve beheer van auteursrechten en naburige rechten en de multiterritoriale licentieverlening van rechten inzake muziekwerken voor het online gebruik ervan op de interne markt, Pb, 20.03.2014, L 84/72.

¹⁸⁰ Kamerstukken II, 2014-2015, 34 243, nr. 3, 7.

¹⁸¹ Wet van 8 oktober 2014, Stb. 2014, 388.

¹⁸² Richtlijn 2012/28/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012 inzake bepaalde toegestane gebruikswijzen van verweesde werken, Pb 27.10.2012, L 299/5.

de verlenging van de duur van naburige rechten¹⁸³ van uitvoerend kunstenaars op muziekopnamen en van fonogramproducenten in werking getreden.¹⁸⁴

Op jurisprudentie vlak is Nederland leidend geweest in het verder vormgeven van het exclusief recht op “mededeling aan het publiek” in het auteursrecht, met een aantal zaken die hebben geleid tot arresten van het HvJ EU. We vermelden hier de Stichting Brein v Ziggo zaak,¹⁸⁵ de Geen Stijl zaak¹⁸⁶ en de Filmspeler zaak.¹⁸⁷ Of die arresten hebben geleid tot meer rechtszekerheid voor consumenten en rechthebbenden is een andere zaak. Overigens zijn het ook de Nederlandse hoven en rechtbanken die voor een verduidelijking van het thuiskopierecht hebben gezorgd.¹⁸⁸

Verder hebben de Nederlandse hoven en rechtbanken ook een beduidende invloed gehad op de verduidelijking van het recht op de aansprakelijkheid van internet serviceproviders voor auteursrechtelijke inbreuken die middels hun netwerken zijn gepleegd.¹⁸⁹

Het auteursrecht is de laatste jaren tevens voorwerp geworden van een relatief drukke Europese regelgevende en jurisprudentie activiteit, vooral in de context van de digitale omgeving.

De Europese Commissie een ambitieus plan opgesteld om tot een digitale eengemaakte markt te komen¹⁹⁰, aangezien: “Het internet en digitale technologieën [onze] veranderen (...) wereld. Maar online zijn er nog belemmeringen waardoor we als consumenten producten of diensten mislopen, waardoor internetbedrijven en start-ups niet kunnen groeien, en waardoor het bedrijfsleven en de overheid de digitale hulpmiddelen niet ten volle kunnen benutten.” Regelgeving vereenvoudigen kan jaarlijks 415 miljard euro opleveren, en honderdduizenden nieuwe banen.¹⁹¹ Aspecten zoals geoblocking in e-handel en aangepaste privacyregelgeving zijn slechts enkele van de beleidsterreinen bestreken door de Digitale Agenda van de Europese Commissie.

Ten behoeve van de digitale economie en een goede werking van de eengemaakte markt, dienen de EU-regels met betrekking tot auteursrechten te worden aangepast, volgens de Europese Commissie, en is er een “meer Europees kader nodig.”¹⁹²

Nog volgens de Commissie: “Het doel is ervoor te zorgen dat creatieve inhoud in de hele EU alom beschikbaar is en dat de EU-regels inzake auteursrechten een hoge mate van bescherming blijven bieden aan rechthebbenden, en in de digitale omgeving een goed evenwicht ten opzichte van andere beleidsdoelstellingen, o.a. op het gebied van onderwijs, onderzoek en innovatie, in stand te houden, of gelijke toegang voor personen met een beperking te waarborgen.

Deze doelstellingen spelen voor Europa een belangrijke rol bij de economische en maatschappelijke vooruitgang, het internationale concurrentievermogen en de culturele verscheidenheid. Zij komen

¹⁸³ Richtlijn 2011/77/EU van het Europees Parlement en de Raad van 27 september 2011 tot wijziging van Richtlijn 2006/116/EG betreffende de beschermingstermijn van het auteursrecht en van bepaalde naburige rechten, Pb 11.10.2011, L 265/1.

¹⁸⁴ Wet van 9 oktober 2013, Stb. 2013, 383.

¹⁸⁵ Stichting Brein tegen Ziggo BV, XS4ALL Internet BV (C-610/15, ECLI:EU:C:2017:456).

¹⁸⁶ GS Media BV tegen Sanoma Media Netherlands BV, Playboy Enterprises International Inc. en Britt Geertruida Dekker (C-160/15, ECLI:EU:C:2016:644)

¹⁸⁷ Stichting Brein tegen Jack Frederik Willems, tevens handelend onder de naam „Filmspeler” (C-527/15, ECLI:EU:C:2017:300)

¹⁸⁸ ACI Adam BV e.a. tegen Stichting de Thuiskopie, Stichting Onderhandelingen Thuiskopie vergoeding (C-435/12, ECLI:EU:C:2014:254).

¹⁸⁹ Zie bijvoorbeeld het reeds voornoemde arrest van het HvJ EU in de zaak van Stichting Brein tegen Ziggo BV, XS4ALL Internet BV (C-610/15, ECLI:EU:C:2017:456). Dit arrest bouwt verder op wat was gesteld in UPC Telekabel Wien/Constantin Film Verleih en Wega Filmproduktionsgesellschaft, HvJEU 27 maart 2014, C-314/12, ECLI:EU:C:2014:192.

¹⁹⁰ https://ec.europa.eu/commission/priorities/digital-single-market_nl ; Mededeling van de Commissie "Strategie voor een digitale eengemaakte markt voor Europa", 6 mei 2015, COM(2015) 192 final.

¹⁹¹ Ibidem.

¹⁹² MEDEDELING VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT, DE RAAD, HET EUROPEES ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ EN HET COMITÉ VAN DE REGIO'S, Naar een modern, meer Europees kader voor auteursrechten, Brussel, 9.12.2015, COM(2015) 626 final.

tegemoet aan de behoeften van zowel rechthebbenden als van gebruikers van auteursrechtelijk beschermde inhoud.”¹⁹³

In het document “Naar een modern, meer Europees kader voor auteursrechten” zet de Commissie een ambitieus plan uit aangaande het auteursrecht in de digitale omgeving, waaronder een voorstel betreffende de “portabiliteit” van online-inhoudsdiensten¹⁹⁴, en een inventarisatie van de opties om bredere toegang tot werken door gebruikers in de gehele EU mogelijk te maken. Hiertoe heeft de Europese Commissie zich gebogen over een aantal wetsvoorstellen die in de lente van 2016 zouden moeten worden goedgekeurd. Deze voorstellen hebben betrekking op: Verbetering van de grensoverschrijdende online-distributie van televisie- en radio-uitzendingen; het bieden van steun aan rechthebbenden en distributeurs zodat eensgezindheid kan worden bereikt over licenties voor grensoverschrijdende toegang; het digitaliseren van werken die handel makkelijker maken. Daarnaast zal de Commissie het programma Creatief Europa en andere beleidsinstrumenten gebruiken ten behoeve van: het bevorderen van instrumenten waarmee Europese werken op de eengemaakte markt worden gebracht; steun voor de ontwikkelingen van een Europese aggregatiedienst betreffende onlinezoekmachines; het intensiveren van de dialoog met de audiovisuele industrie ter bevordering van legale aanbiedingen en het gemak waarmee films kunnen worden ontdekt en een duurzamere exploitatie van bestaande Europese.¹⁹⁵

In bovenstaand verband wil de Europese Commissie de beschikbaarheid van werken voor burgers in heel Europa vergroten, nieuwe distributiekanaalen aan de makers aanbieden, de culturen van de lidstaten te promoten en het gemeenschappelijk cultureel erfgoed van de EU voor het voetlicht brengen.¹⁹⁶

Een en ander heeft dus reeds geleid tot Verordening 2017/1128 betreffende grensoverschrijdende portabiliteit van online-inhoudsdiensten in de interne markt.¹⁹⁷ Deze Verordening zal van toepassing zijn in de lidstaten en dus ook in Nederland vanaf 20 maart 2018.¹⁹⁸ Uiterlijk op 21 mei 2018 dient de aanbieder van de online-inhoudsdiensten de woonlidstaat van de abonnee te verifiëren, welk van belang is om te kunnen bepalen of en in welke mate portabiliteit zal zijn toegestaan.¹⁹⁹

Op dit ogenblik is tevens een voorstel tot richtlijn inzake auteursrechten in de digitale eengemaakte markt aanhangig²⁰⁰ waarmee tegemoet wordt gekomen aan nieuwe gebruiksvormen door middel van digitale technologie op de gebieden van onderzoek, onderwijs en het behoud van cultureel erfgoed die niet gedekt worden door huidige EU-regels. De richtlijn voorziet een balans tussen de rechten van belangen van auteurs en houders van IE-rechten en gebruikers.²⁰¹

Verder is er ook nog een voorstel van Verordening tot vaststelling van voorschriften inzake de uitoefening van auteursrechten en naburige rechten die van toepassing zijn op bepaalde online-uitzendingen van omroeporganisaties en doorgifte van televisie- en radioprogramma's.²⁰²

¹⁹³ Ibidem.

¹⁹⁴ Dit is intussen verwezenlijkt middels Verordening 2017/1128 betreffende grensoverschrijdende portabiliteit van online-inhoudsdiensten in de interne markt, Pb EU, L 168, 30.6.2017, p. 1–11.

¹⁹⁵ Ibidem, pp.4-5.

¹⁹⁶ MEDEDELING VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT, DE RAAD, HET EUROPEES ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ EN HET COMITÉ VAN DE REGIO'S, “Het bevorderen van een eerlijke, efficiënte en competitieve Europese op het auteursrecht gebaseerde economie in de digitale eengemaakte markt”, Brussel, 14.9.2016, COM(2016) 592 final.

¹⁹⁷ Pb, L 168, 30.6.2017, p. 1–11.

¹⁹⁸ Art. 11.

¹⁹⁹ Art. 9, lid 2.

²⁰⁰ Voorstel voor een RICHTLIJN VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD inzake auteursrechten in de digitale eengemaakte markt {SWD(2016) 301 final} {SWD(2016) 302 final}, Brussel, 14.9.2016, COM(2016) 593 final, 2016/0280(COD).

²⁰¹ Pp. 2-3.

²⁰² Voorstel voor een VERORDENING VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD tot vaststelling van voorschriften inzake de uitoefening van auteursrechten en naburige rechten die van toepassing zijn op bepaalde online-uitzendingen van omroeporganisaties en doorgifte van televisie- en radioprogramma's, {SWD(2016) 301 final} {SWD(2016) 302 final}, Brussel, 14.9.2016, COM(2016) 594 final, 2016/0284(COD).

Verder zijn er nog twee sectorspecifieke wetgevende initiatieven voor blinden en slechtzienden tot uitvoering gebracht.²⁰³ Het gaat hierbij om Europese wetgeving ter uitvoering van het Verdrag van Marrakesh tot bevordering van de toegang tot gepubliceerde werken voor personen die blind zijn, visueel gehandicapt of anderszins een leeshandicap hebben.²⁰⁴

D.2.5 Bedrijfsgeheimen

In 2016 is de Richtlijn Bedrijfsgeheimen goedgekeurd.²⁰⁵ De richtlijn beoogt de harmonisatie in de lidstaten van de Europese Unie van de regels inzake bescherming van niet-openbaar gemaakte knowhow en bedrijfsinformatie (hierna: bedrijfsgeheimen) en geeft aan wat onder een bedrijfsgeheim wordt verstaan, tegen welke vormen van inbreuk daarop (onrechtmatig verkrijgen, gebruiken of openbaar maken) kan worden opgetreden en welke maatregelen, procedures en rechtsmiddelen daarvoor kunnen worden ingezet. De Uiterste implementatiedatum is 9 juni 2018.

In Nederland is daartoe het voorstel van wet betreffende “Regels ter uitvoering van Richtlijn 2016/943/EU van het Europees Parlement en de Raad van 8 juni 2016 betreffende de bescherming van niet-openbaar gemaakte knowhow en bedrijfsinformatie (bedrijfsgeheimen) tegen het onrechtmatig verkrijgen, gebruiken en openbaar maken daarvan (PbEU 2016, L157) (Wet bescherming bedrijfsgeheimen)” in het Parlement aanhangig.²⁰⁶

Dit is voor Nederland een belangrijke vernieuwing omdat een specifiek juridisch regime voor bedrijfsgeheimen tot op heden in Nederland afwezig is. Of zoals de Memorie van toelichting het stelt: “De Nederlandse wetgeving bevat geen specifieke regeling voor de bescherming van bedrijfsgeheimen, maar beschikt wel over een divers instrumentarium daarvoor, namelijk via het civiele recht (waaronder het arbeidsrecht) en het strafrecht.”

De Memorie van toelichting stelt aangaande het belang van bedrijfsgeheimen dat bedrijfsgeheimen met name voor het MKB, startende bedrijven en de dienstensector van belang is, gezien deze sector minder gebruik maakt van octrooien dan de productiesector. “Bedrijfsgeheimen spelen een belangrijke rol bij de bescherming van kennisuitwisseling in het kader van onderzoek en innovatie tussen bedrijven onderling of met onderzoeksinstellingen.”²⁰⁷

“Innovatieve bedrijven worden steeds meer blootgesteld aan oneerlijke praktijken die zijn gericht op het onrechtmatige verkrijgen van bedrijfsgeheimen, zoals ontvreemding, kopiëren zonder toestemming, economische spionage of inbreuk op vertrouwelijkheidsvereisten, zowel van binnen als van buiten de EU. Ontwikkelingen zoals mondialisering, uitbesteding van werkzaamheden, langere toeleveringsketens en ruimere toepassing van informatie- en communicatietechnologieën dragen bij aan het toenemende risico op deze praktijken. Ten gevolge van deze ontwikkelingen hebben steeds meer personen en bedrijven toegang tot de vertrouwelijke knowhow en informatie. Ondanks het belang van

²⁰³ RICHTLIJN (EU) 2017/1564 VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD van 13 september 2017 inzake bepaalde toegestane vormen van gebruik van bepaalde werken en ander materiaal die door het auteursrecht en naburige rechten beschermd zijn ten behoeve van personen die blind zijn, visueel gehandicapt of anderszins een leeshandicap hebben, en tot wijziging van Richtlijn 2001/29/EG betreffende de harmonisatie van bepaalde aspecten van het auteursrecht en de naburige rechten in de informatiemaatschappij, Pb 20.09.2017, L 242/6; VERORDENING (EU) 2017/1563 VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD van 13 september 2017 inzake de grensoverschrijdende uitwisseling tussen de Unie en derde landen van exemplaren in toegankelijke vorm van bepaalde werken en ander materiaal die door het auteursrecht en naburige rechten beschermd zijn ten behoeve van personen die blind zijn, visueel gehandicapt of anderszins een leeshandicap hebben, Pb 20.09.2017, L 242/1.

²⁰⁴ Besluit 2014/221/EU van de Raad van 14 april 2014 betreffende de ondertekening, namens de Europese Unie, van het Verdrag van Marrakesh tot bevordering van de toegang tot gepubliceerde werken voor personen die blind zijn, visueel gehandicapt of anderszins een leeshandicap hebben (PB L 115 van 17.4.2014, blz. 1).

²⁰⁵ Richtlijn 2016/943/EU van het Europees Parlement en de Raad van 8 juni 2016 betreffende de bescherming van niet-openbaar gemaakte knowhow en bedrijfsinformatie (bedrijfsgeheimen) tegen het onrechtmatig verkrijgen, gebruiken en openbaar maken daarvan (PbEU 2016, L 157).

²⁰⁶ Kamerstukken II, 2017/18, 34821. nr.2; Memorie van toelichting, Kamerstuk 34821, nr.3, Advies Afdeling Advisering Raad van State, Kamerstuk 34821, nr.4.

²⁰⁷ Kamerstukken II, 2017/18, 34821. nr.2; Memorie van toelichting, Kamerstuk 34821, nr.3, Advies Afdeling Advisering Raad van State, Kamerstuk 34821, nr.4.

bedrijfsgeheimen en ondanks de bedreigingen ervan, bestonden er tot voor kort geen EU-regels op dit terrein.”²⁰⁸

De richtlijn moet de versnippering van de interne markt door verschillen in rechtsbescherming van bedrijfsgeheimen in lidstaten tegengaan en rechtsbescherming verbeteren. Bedrijfsgeheimen geven dan net als IE-rechten bescherming tegen inbreuk, beide vormen richten zich “op de resultaten van creatieve en inventieve inspanningen in het bedrijfsleven [en] spelen beide een belangrijke rol in het innovatiebeleid en in de stimulering van het concurrentievermogen in het bedrijfsleven.”²⁰⁹

“Het beschermingsregime zoals neergelegd in de richtlijn voorziet in bepaalde maatregelen die meer aansluiten bij de maatregelen die gebruikelijk zijn in procedures over de bescherming van IE-rechten dan bij die in het algemene leerstuk van de onrechtmatige daad, zoals het verbod op het aanbieden van inbreukmakende goederen, het terugroepen en vernietigen van inbreukmakende goederen van de markt en het ontdoen van de inbreukmakende hoedanigheid van goederen. Die maatregelen zijn een resultaat van een zorgvuldige afweging van diverse belangen, teneinde te voorkomen dat de bescherming te ver zou doorschieten en in strijd zou kunnen komen met grondrechten, zoals de vrijheid van meningsuiting en van informatie (zie ook artikel 1, tweede lid, onder a, en artikel 5 van de richtlijn) en met de belangen van werknemers en van klokkenluiders.”

Doordat bedrijfsgeheimen een van de meest gebruikte vormen van IE-recht is, zal de impact op nationaal niveau duidelijk merkbaar zijn. Voor de evaluatieperiode is geen jurisprudentie bekend (ook al in absentie van een specifiek juridisch regime voor bedrijfsgeheimen in Nederland), maar het staat vast dat in een wereld waarin het wellicht in bepaalde technologiedomeinen interessanter wordt om technologische ontwikkelingen geheim te houden in plaats van openbaar te maken middels octrooiaanvragen (met het risico dat geen octrooi wordt verleend wegens niet nieuw of inventief, en in sommige gevallen mede geïnspireerd door het feit dat de levensduur van de technologie in kwestie geringer is dan de tijd vereist om een octrooi verleend te krijgen), bedrijfsgeheimen wellicht aan belang zullen winnen.

D.2.6 Handhaving IE-rechten

Aangaande handhaving van IE-rechten is de invloed van Europees beleid dienaangaande van groot belang in Nederland, ook al omdat handhaving van IE-rechten vaak een benadering vereist die de grenzen van een enkele lidstaat overschrijdt.

In de Europese Unie is de handhavingsrichtlijn van toepassing.²¹⁰ De Europese Commissie heeft echter in het kader van haar strategie aangaande IE-rechten op 29 november 2017 haar zogenaamde “IP Package” toegelicht.²¹¹ Dit package volgde een Actieplan inzake handhaving van IE-rechten dat in 2014 was uitgetekend.²¹² Het belangrijkste punten in het “IP Package” is om het gemakkelijker te maken om efficiënt tegen inbreuken op IE-rechten op te treden en de grensoverschrijdende procesvoering te vergemakkelijken.

De Commissie beoogt partijen die op commerciële schaal inbreuk maken op intellectueel eigendom hun lucratieve inkomstenstromen uit criminele activiteiten te ontfangen - de zogenaamde “follow the money”-aanpak die zich meer richt op de “grote vissen” dan op individuele gevallen. Die aanpak zorgt er ook voor dat de handhavingsmaatregelen op de behoeften van het hedendaagse digitale tijdperk zijn toegesneden. De Commissie beoogt met de huidige voorstellen: In de hele Unie een gelijkwaardig niveau

²⁰⁸ Ibidem.

²⁰⁹ Ibidem.

²¹⁰ RICHTLIJN 2004/48/EG VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD van 29 april 2004 betreffende de handhaving van intellectuele-eigendomsrechten, Pb EU, 30.04.2004, L157/1, rectificatie in Pb EU, 02.06.2004, L195/16.

²¹¹ MEDEDELING VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT, DE RAAD EN HET EUROPEES ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ, Een evenwichtig stelsel voor de handhaving van intellectuele-eigendomsrechten, in antwoord op de huidige maatschappelijke uitdagingen, {SWD(2017) 430 final}, Brussel, 29.11.2017, COM(2017) 707 final.

²¹² Commission Communication “Towards a renewed consensus on the enforcement of Intellectual Property Rights: An EU Action Plan”, COM(2014) 392 final of 1.7.2014.

van rechtsbescherming en een voorspelbaar juridisch kader te verzekeren; Het bedrijfsleven aan te moedigen IE-inbreuken te bestrijden; Een verlaging te bewerkstelligen van het volume van nagemaakte producten dat de EU-markt bereikt; Samenwerking met derde landen te versterken (met name betreffende markten die IE-inbreuk plegen of faciliteren); Een billijk en evenwichtig stelsel van essentiële octrooien opzetten (SEP's) voor technologieën die wereldwijd deel uitmaken van de industrienormen.²¹³

Verder lijkt de Europese Commissie de handhaving van IE-rechten ook als beleidsspeerpunt te blijven beschouwen. Getuige daarvan is onder andere een studie aangaande de handhaving van IE-rechten in het kader van richtlijn 2004/48²¹⁴ en het reeds vermelde een evaluatierapport van de Europese Commissie aangaande die richtlijn.²¹⁵ Het een en ander werd tenminste deels gebaseerd op een publieke consultatie aangaande de handhaving van IE-rechten in de EU.²¹⁶

Volgens de Europese Commissie samenvatting van haar Evaluatierapport blijft de richtlijn een relevant instrument voor de handhaving van IE-rechten in het digitale tijdperk en levert het harmoniseren van de regels binnen de EU een toegevoegde waarde. Echter, de verschillen in nationale implementatie van de richtlijn kunnen profijt hebben van een richtsnoer bij het interpreteren van de belangrijkste bepalingen, met oog op de bijzondere behoeftes van het MKB. Daarnaast zou de uitwisseling van *best practices*, grotere transparantie in IE-jurisprudentie, en een vergrootte capaciteit van de gerechtshoven om met IE-rechtenschending om te gaan, bevorderlijk zijn voor het functioneren van het IE-systeem.²¹⁷

D.2.7 Piraterij

Vooraleer op de nieuwe Anti-Piraterij Verordening (APV) in te gaan is het nuttig om te verwijzen naar de jaarlijkse studies van de Europese Commissie aangaande douaneacties aan de EU-grenzen met betrekking tot (vermeend) inbreukmakende producten. Deze studies bevatten zeer waardevolle informatie betreffende de schaal van de pogingen tot importeren in de EU van inbreukmakende producten en worden uitgevoerd overeenkomstig Art. 31 van de Anti-Piraterij verordening 608/2013/EU. De Anti-Piraterij Verordening (APV) aangenomen met betrekking tot IE-rechtshandhaving²¹⁸ bepaalt welke voorwaarden en procedures de douaneautoriteiten dienen te hanteren ten aanzien van goederen waarvan wordt vermoed dat zij inbreuk maken op een IE-recht. Kenmerken van de verordening hebben betrekking op²¹⁹: een verbrede reikwijdte, strengere regels voor aanvragers, vernietiging van goederen, monsterneming, en bewijslast met betrekking tot transitgoederen.

²¹³ Europese Commissie, Persbericht, "Intellectuele eigendom: Bescherming van Europese kennis en innovatievoorsprong", 29.11.2017, IP/17/4942.

²¹⁴ "Support study for the ex-post evaluation and ex-ante impact analysis of the IPR enforcement directive (IPRED)", Technopolis Group in a consortium with EY and Schalast Rechtsanwälte, 2017.

²¹⁵ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT, EVALUATION, accompanying the document COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL AND THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE, Guidance on certain aspects of Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council on the enforcement of intellectual property rights, {COM(2017) 708 final} - {SWD(2017) 432 final}, Brussels, 29.11.2017, SWD(2017) 431 final.

²¹⁶ Voor details, zie, Public consultation on the evaluation and modernisation of the legal framework for the enforcement of intellectual property rights launched on 9 December 2015, results available at <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/18661>

²¹⁷ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT. EXECUTIVE SUMMARY OF THE EVALUATION Accompanying the document COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL AND THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE Guidance on certain aspects of Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council on the enforcement of intellectual property rights, {COM(2017) 708 final} - {SWD(2017) 431 final}, Brussels, 29.11.2017, SWD(2017) 432 final.

²¹⁸ Verordening (EU) nr. 608/2013 van het Europees Parlement en de Raad van 12 juni 2013 inzake de handhaving van intellectuele-eigendomsrechten door de douane en tot intrekking van Verordening (EG) nr. 1383/2003 van de Raad, Pb EU, 29.06.2013, L 181/15.

²¹⁹ Nieuwe Anti-Piraterij Verordening biedt meer bescherming aan houders IE-rechten, De Brauw Blackstone Westbroek, 13.01.2014.

Het 2017 rapport is in het bijzonder interessant omdat het cijfermateriaal bevat die de evaluatieperiode van de huidige studie dekt.²²⁰

Aangaande transitgoederen gaat de nieuwe verordening dus niet verder dan wat het HvJ EU in het C-446/09 en C-495/09 (gevoegde zaken) arrest heeft gesteld.²²¹ Daarin werd geoordeeld dat de douane enkel kan optreden tegen transitgoederen als er een gefundeerd vermoeden bestaat dat de goederen binnen de EU zullen worden verhandeld.²²²

Ten aanzien van doorvoer van generieke geneesmiddelen stelt de APV in het kader van verbintenissen aangegaan door TRIPs lidstaten binnen het kader van de zogenaamde DOHA-verklaring met het oog op het beter beschikbaar stelen van geneesmiddelen in ontwikkelingslanden in considerans 11 dat “Overeenkomstig de door de WTO-ministerconferentie op 14 november 2001 in Doha aangenomen verklaring over de Overeenkomst inzake de handelsaspecten van de intellectuele eigendom (Trips-overeenkomst) en de volksgezondheid kan en moet de Trips-overeenkomst worden uitgelegd en uitgevoerd op een wijze die het recht van de WTO-leden om de volksgezondheid te beschermen en met name de toegang tot geneesmiddelen voor iedereen te bevorderen, ten goede komt. In overeenstemming met de internationale verbintenissen van de Unie en haar beleid op het gebied van ontwikkelingssamenwerking, dienen de douaneautoriteiten bijgevolg ten aanzien van geneesmiddelen waarbij het vervoer over het douanegebied van de Unie, met of zonder overlading, opslag in een entrepot, splitsing van lading dan wel verandering van vervoerwijze of vervoermiddel, slechts een onderdeel vormt van de gehele reis die begint en eindigt buiten het grondgebied van de Unie, wanneer zij het risico van een inbreuk op intellectuele-eigendomsrechten beoordelen, rekening te houden of het in hoge mate waarschijnlijk is dat dergelijke geneesmiddelen naar de Uniemarkt worden afgeleid.”

De verzwaarde bewijslast dat er in hoge mate waarschijnlijkheid moet zijn dat de geneesmiddelen naar de Uniemarkt worden afgeleid moet bewerkstelligen dat de praktische uitvoering van de verbintenissen in het kader van de DOHA-verklaring onnodig worden gefrustreerd.

In 2016 is een studie verschenen van de OESO samen met het EUIPO²²³ aangaande de economische aspecten van piraterij. De belangrijkste vindingen betreffen de waarde van 250 miljard in 2007 tot maar liefst 441 miljard in 2013, een aandeel van 2.5% van de het totaal van de wereldwijde import. De Europese Commissie heeft toegezegd om de resultaten van de studie te willen gebruiken om te kijken hoe handhaving van IE-rechten binnen de Europese Unie kan worden gemoderniseerd.²²⁴

²²⁰ Report on EU customs enforcement of intellectual property rights. Results at the EU border 2016, ISBN 978-92-79-69736-4, 2017, https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/report_on_eu_customs_enforcement_of_ipr_at_the_border_2017.pdf).

²²¹ C-446/09 en C-495/09, Koninklijke Philips Electronics NV (C-446/09) tegen Lucheng Meijing Industrial Company Ltd en anderen en Nokia Corporation (C-495/09) tegen Her Majesty's Commissioners of Revenue and Customs, ECLI:EU:C:2011:796.

²²² Voor meer details, zie, Reindert van der Zaal, De nieuwe Anti-Piraterijverordening: krachtiger geschut tegen namaak en piraterij dan zijn voorganger?, BIE, 2014, 62-66.

²²³ OECD/EUIPO (2016), *Trade in Counterfeit and Pirated Goods: Mapping the Economic Impact*, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264252653-en>

²²⁴ https://ec.europa.eu/growth/content/counterfeit-and-pirated-trade-current-picture-o_en (laatst bezocht op 19.12.2017).

Bijlage E Lijst met betrokken personen

Dit rapport is tot stand gekomen dankzij de inbreng van een groot aantal betrokkenen. Directe aansturing van het projectteam vanuit EZK vond plaats door Judith Hall en Fabienne Jol. Inhoudelijke adviezen zijn gegeven door een begeleidingscommissie bestaande uit Peter Blok (Gerechtshof Den Haag), Sjaak Deckers (GTX medical), Erik Drop (TNO), en Marianne Rots (voorzitter).

Tabel 7 Lijst met geïnterviewden (met * waren tevens deelnemers aan focusgroep)

Type	Instituut	Naam
(Potentiële) IE-rechtenhouders	Philips	Poul de Haan* Stephanie van Warmeskerken
	Syngenta	Leo Melchers
	TNO	Folkert Teernstra*
	TU Delft	Paul Althuis
	Unilever	Tiem Reijns*
Belangenpartijen	HollandBio	Annemiek Verkamman Irma Vijn*
	NOVU	Wouter Pijzel
	Orde van Octrooigemachtigden	Robbert-Jan de Lang
	Topsector Agri & Food	Kees de Gooijer
	Topsector High Tech Systemen en Materialen	Dave Blank
	Topsector Tuinbouw & Uitgangsmaterialen	Loek Hermans
	Vereniging Innovatieve Geneesmiddelen	Matthijs Vermeer
	VNO-NCW / MKB Nederland	Thomas Grosfeld
Aanvullende experts	TU Eindhoven Brainport Eindhoven	Bert Jan Woertman Bart de Jong
	Bird & Bird	Maurits Westerik*
	Brabantse Ontwikkelings Maatschappij (BOM) / InnoVisser	Peter Visser*

Type	Instituut	Naam
	Contactgroep Vrije Octrooigemachtigden (CVO)	Louw Feenstra* Erik Visser
	Leopold Meijnen Oosterbaan	Quirijn Meijnen*
	Smart Industry Fieldlabs	Egbert-Jan Sol
Beleidsmakers en uitvoerders	Benelux Bureau voor Intellectueel Eigendom (BBIE)	Hugues Derème* Christel Heremans Pieter Veeze
	Kamer van Koophandel	Tom Bouws
	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat	Paul van Beukering* Marco Scheffer
	Ministerie van Justitie & Veiligheid	But Klaassen
	Octrooiencentrum Nederland (OCNL)	Derk-Jan de Groot Vincent Stokman Greta van Bemmelen-Borst Marcel Seip
	Raad voor plantenrassen	Lous van Vloten-Doting*
Internationale organisaties	Ministerie van Buitenlandse Zaken – Permanente Vertegenwoordiging Brussel	Stephan Raes
	Ministerie van Buitenlandse Zaken – Permanente Vertegenwoordiging WIPO	Wouter Biesterbos

Tabel 8 Lijst met additionele deelnemers focusgroep

Type	Instituut	Naam
Belangenpartijen	NOVU	Arend Buurma
	Vereniging Innovatieve Geneesmiddelen	Marloes Meddens-Bakker
Begeleidingscommissie	voorzitter	Marianne Rots
	TNO	Erik Drop
Beleidsmakers en uitvoerders	Kamer van Koophandel	Klaas Damstra
	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat	Judith Hall Fabienne Jol

Type	Instituut	Naam
		Sander Kes Odilia Knap
	Octrooicentrum Nederland (OCNL)	Jeroen Meewisse Peter van Dongen

technopolis |group| The Netherlands
Spuistraat 283
1012 VR Amsterdam
The Netherlands
T +31 20 535 2244
F +31 20 428 9656
E info.nl@technopolis-group.com
www.technopolis-group.com